

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

www.pannontukor.hu

2021|6

EGYMONDATOK

SZEKRÉNYES MIKLÓS: szeptemberi álomnapló	3
KOPRIVA NIKOLETT: Október	9

MÚFORDÍTÁS

ALEKSZEJ KONSZTANTYINOVICS TOLSZTOJ: A vak – <i>Vörös István fordítása</i>	14
NILS-ØIVIND HAAGENSEN: Első labdaérintés – <i>Vajna Ádám fordítása</i>	18

SZÉPIRODALOM

FEKETE RICHÁRD: A legegyszerűbb válasz; Búcsú madárcsonttal; Megbocsátásról és nyugalomról	20
FERDINANDY GYÖRGY: A Lehoczky-család	23
JUHÁSZ RÓBERT: Közepesen átsütve; Formalin; Lefolyó	25
LAJTOS NÓRA: Klaudiakornélia; Nagymesi; Tildababa	28
VASS VERONIKA: Kibábozódva	30
JENEI GYULA: Szabadulószooba	31
HEGEDŰS IMRE JÁNOS: Családi kör	33
TÓTH ERZÉBET: Pestis; Nagyobb szükség	39
MOHAI SZILVIA: Budapest-Kelet; Egy fel nem tett kérdés	40
ZALÁN TIBOR: Felezőszonettek	43
FALUSI MÁRTON: Kikényszerített álom	44
BÁTYI ZOLTÁN: Csülöksírató	47
HARKAI LILLA: rítus; levegő; téridő	50
GÉCZI JÁNOS: Kísáriák női hangra	52
OLÁH PÉTER: Bioboltban keresik a kólát	55
HAJTMAN KORNÉL: előadás 2; bárki; vírus	59
NAGY TAMÁS: Feketeföld; lassú érzés; Papírból vércsét	61
ANDRÁS LÁSZLÓ: Dénes bácsi	63

DEBÜT

VINCZE BENCE: a vasutasok fiai verseket írnak	64
---	----

ZALAEGRSZEGI SOROK

NAGY BETTI: Temetésen	65
TURBULY LILLA: A Szabadság angyala	66
NÁSZTA KATALIN: Úton; Nem lehet	67
BARASITS ZSUZSANNA: Vessző	69
LACKNER LÁSZLÓ: Anyámról, tétován; Futok utánad	70
MERŐ BÉLA: Nyílt fórum Zalaegerszegen	76
PÉNTEK IMRE: Ihletett emberek	88

HELYTÖRTÉNET

SIMON BEÁTA: Hadikórházak Zala megyében 1942–1945-ben	90
---	----

TANULMÁNY, KRITIKA

GOROVE ESZTER: Átmenetek – Szolcsányi Ákos: <i>Piros c.</i> kötetéről	115
HERNÁDY JUDIT: Tündérbertben bujdosó lelkek – Kozma Mária: <i>A harmadik lélek szabad c.</i> kötetéről	118
A.GERGELY ANDRÁS: Menthető-e, ami szép? – Byung-Chul Han megfjéteiei	120

TÁRSMŰVÉSZETEK

PÁNCZÉL PETRA: Csőelemek a korongról – Alkotói és befogadói utak Németh János kiállításán	123
KOSTYÁL LÁSZLÓ: Párizsba beszökött az ősz... Meg a Guszti... – Nagy Kálmán párizsi kiállításáról	129
TURBULY LILLA: Színház és/vagy agora? – <i>A Nálátok is esik?</i> című előadás apropóján	133
CSEKŐ TIBOR: Fény a reménytelenségben – Nagy Dénes <i>Természetes fény</i> című filmjéről	135

GÖCSEJI BESTIÁRIUM

JUHÁSZ KRISTÓF: A göcseji járótölgy	137
HÍREK	141
SZERZŐINK	142

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Juhász Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Petőfi Kulturális Ügynökség támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg,
Landerhegyi út 21.
Tel: 06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető
a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

NÉMETH JÁNOS: Kentaurok

Szekrényes Miklós

szeptemberi álomnapló

2021.09.01. (visszajátszás)

hodályszerű étkezésemben a tömeg sorsdöntő meccset néz, az apró tévéképernyő a hátsó sorokból alig látszik, gólt lövünk, mindenki felugrik, az emberek egymás nyakában, lassan csitul az eufória, mire az első sorokban leülnek, újabb gól, újabb örömkítőresek, csupán a tévéhez közel ülők közül mondja valaki halkán, ez visszajátszás volt, csak visszajátszás, mint ahogy később az egyenlítő gólt is megismétlik, amivel végül kiesünk

2021.09.02. (a tizenkettedik pont)

iskolai ünnepségen annyi szerepem van csak, hogy elmondjam a tizenkettedik pontot, kívánjuk az uniót Erdéllyel, négy szó, de már a legelején tudom, hogy nem fog menni, képtelen, hangtalan leszek, a tizenegyedik – a politikai státusfogyók bocsáttassanak szabadon – kivár, kínos csend, kezdődő vihorászás, elpukkanó rágólufi, megszegyenülés, színpadfóbia, szabadság, egyenlőség, testvereség

2021.09.03. (elgurult csörgődob)

megint színpad, az énekkar első sorában állok, a kezemben csörgődob, magyarul, angolul és oroszul énekelünk, néhány számban a csörgődobot is ráznom kell, de olyan ügyetlen vagyok, hogy az utolsó dal közben kiesik a kezemből, és a nézők közé gurul, akikre nem merek lenézni; félbeszakad a szám, az előadás, csüggedten csoszogunk le a színpadról, s a folyosón, a vakító fényű fehér falak között a karvezető leordít, hogy milyen béna vagyok, nem elég, hogy hamisan énekelek, de azt a kibaszott csörgődobot is pont akkor kell kiejtenem a kezemből, amikor halottaknak énekelünk, hát hogy fogja most visszaszerezni

2021.09.04. (a marás)

amikor indulnék dolgozni, látom, hogy a biciklim első kereke lapos, süt a nap, a szemembe fúj a szél, ahogy erőltetett menetben végigtolom a cangát a fél városon, majd sikerül egy kisméretű, pink bicajt szereznem, aminek egyik kormányára akasztom a hibás kereket, mosolygós embereket kerülgetve elcsalinkázom egy szerelőhöz, aki kicseréli a lukas belsőt, és csak este, tusolás előtt, amikor lehúzzom a hosszúnadrágomat, veszem észre a hatalmas lila foltot a combom belső felén, mintha egy álombéli állat mart volna belém.

2021.09.05. (haláltánc)

posztmodern délután egy kávézó teraszán, beszél a szánk, de hol egy műsorvezető műanyag lelkesedését hallani a hangunk helyett, hol pedig valami ócska retróslágert, mégis megvárjuk, amíg ránk esteledik, és besodró-

dunk a tömeggel a kordonok közé, ahol egy halott zenekar halott tagjai pörgetik kimúlt sláge-reiket, mi pedig lelakatozzuk a biciklinket, és táncolni kezdünk, mintha sem a tegnapi, sem a ma, sem pedig a holnap nem létezhetne soha

2021.09.06. (gyász)

egy szinte teljesen üres lakás – hasonló ahhoz, amiben felnöttem – falai frissen fehérre mázolva, csak a valamikori konyhában áll két fehér hokedlin két fehér ketrec, bennük egy-egy hatalmas, hófehér arapapagáj, a ketrecekben nyúlós pókhálókban csótányok másznak, a papagájok szeme reménytelen-fehéren villog, a gyász nyelve nem az ismétlés.

2021.09.07. (tücsökhány)

egy labirintusszerű szórakozóhelyen belép a mocskos aurámba egy kidobóember, hergeli magát, higgadjak le, sziszegi, mást nem is tud, csak egyre hangosabban és egyre közelebről az arcomba sziszegni, már rángatóznak az idegek és az izmok az arcán és a csupasz bicepszén, faszszopó, mondja hirtelen, te faszszopó köcsög, nem segít a helyzeten, hogy jegesedő cinizmussal mutatok rá, kettőnk közül egyre inkább ő az, aki riadalmat kelthet a lapra szerelt bulizók tömegében, érzem, hogy meg akart ütni, de talán azzal is beérte volna, ha hátracsavart kézzel kivezethet, majd a bejutásra várakozók elismerő bazmegjeit besöpörve kihajíthat a lámpafény fröcskölte, hánydékszágú járdára, de elkésett, kioltom a gyűlölet-barna parazsat a szemében, sziszeg, sistereg, kihúny, aztán vonatra szállok, éjszaka lesz meg reggel lesz, mire visszaengedhetem a pólómon hordott méretes madárpókot a vackára

2021.09.08. (hullámzó mezők)

az elcsigázott, rémült felnöttek úgy gondolták, hogy a várta támadó fenevadakat már nem lehet másképp feltartóztatni, csak úgy, ha minket, kicsiny gyermekeket koncként eléjük dobálnak a falakról, nekem szerencsém volt, a várárok vizébe pottyantam, s most itt ülök a langyos iszapban, mindkét kezem egy csenevész vízinövényt markol, mert valami erő a felszín felé húz, látom, ahogy a csobbanásom okozta hullámverés után fokozatosan egyre szűkülő körökben fodrozódik a víz, nem tudom, honnan lesz elég levegőm, ijesztő árnyak suhannak fölöttem, s én nem a fulladástól rettegek, hanem hogy az utolsóként elenyésző picinyke vízfodor mögött megjelenik egy tátott orozzlánszáj

2021.09.09. (reszketés)

elhagyni készülsz, mióta ismerlek, én nevelgettem benned ezt az ötletet, egy zománctehér szobába deportáltam magam, ahol fázom, annyira fázom, mintha az összes fázós ember fázása engem hűtene, ezért bemegyek a sötét raktárba, felgyűjtöm a könyveket és az újságokat, mintha ez segítene bármit is, a riasztó odavonzza a tűzoltókat, akik először engem, majd az egész épületet szívacsossá áztatják, ez hát a menekülés: más ritmusban reszket az ember, a megpörkölődött könyv, az elárult raktár, a megbecstelenített épület, a kisemmizett város és a kiszáradó bolygó

2021.09.10. (love strand)

vicceket mesélünk egymásnak egy nyárfényű restiben, fociról, halálról, dicső uralkodókról és dicstelen orozzlánokról, olyanok vagyunk, mint két tátogó hal a kirakatban, vicceinktől vonatok rohannak egymásba, pokoli repülők döntenek le angyaltornyokat, viharban leszakadt faágak zúznak halálra romantikus nevű költőket, túlélő családok pusztulnak el egy ócska autóba szorulva, alattomos bomba hull a munkából hazatérők házára, s mi az időjárás miatt aggódunk, hogy elég meleg legyen még a víz, amiben megfürösztjük szerelemben megfáradt arcunkat

2021.09.11. (nöerdő)

sóhajtoznak a fák, sikítanak, sírnak, dúdolnak, suttognak, lihegnek, jajgatnak, búgnak, trilláznak, integetnek, veszekednek, reszketnek, hörögnek, zörögnek, pörögnek, vigasztalnak, vajúdnak, kacagnak, sziszegnek, pisszegnek, kussolnak, zokognak, nevetnek, toporognak, morognak,

hisztiznek, sápítóznak, pletykálnak, imádkoznak, lázítanak; a hajkoronájukon átszűrődő gyér fénytől kiszárad és pikkelyes lesz a bőröm, csak a kopasz kislány tud olyan napot rajzolni a papírére, hogy eltűnjenek a csuklómról a hegek

2021.09.12. (evidenciák)

ablaktalan fehér szobában szorítjuk egymást a határidővel egy számítógép fölött, amikor egy parancsoló női hangot hallok, azt mondja, „fejezd be végre a házat!”, mire kitépem magam a határidő durva öleléséből, az ajtó könnyen nyílik, körbejárom a földszinti helyiségeket, a tágas nappaliból egy rendezett ósvadonra látni, a kis étkezőben túl sok az asztal, de mindegyik mellett van etetőszék is, a gyerekszobában emeletes ágyak, mindenhol minden frissen festve, nincs mit befejezni, a felső szintre pedig nem megyek, mert onnan szólt le a hang, tehát az az ő rezortja, pincét semmilyen irányban nem találok, mint ahogy hálószoba sincs, minden hiány és mulasztás evidencia, gondolom, miközben magamra zárom fehér szobám ajtaját, ahonnan közben a határidő is kisurranhatott

2021.09.13. (különbségek)

hárman ülünk egy hosszú asztalnál – ez valami terápia – , mellettem két nő, a tőlem távolabbiak azt mondják, fessen, a másíknak, hogy énekeljen, nekem azt, hogy írjak, addig kell valami értékelhető produkálnunk, amíg az éneklő csaj a negyedik népdal végére ér, ez nem igazság, gondolom, és az utolsó dal utolsó szavánál széttépem a papírt, amire alig néhány szót kamuztam, külön kamera vesz mindegyikünket, egy pedig totálban mutatja kis csoportunkat, velünk szemben egy hatalmas képernyőn látom, ahogy a festő nő sorban felmutatja zseniális portréit, mindegyiken egy joint lóg a szája szélén, hihetetlen pontossággal illusztrálja, a kis különbségek milyen hatalmas különbségek, aztán az éneklő csajsi produkcióját ismétlik, szép, ahogy énekel, vagyis unalmas, aztán végtelenítve látszik, ahogy széttépem az írásomat, egy asszisztens kivisz a napfényes udvarra, leültet egy fotelbe, szembe egy ismert riporterrel, kisminkelnek, a riporter hosszan áradozik – ahogy ő fogalmaz – zseniális produkcióról, aztán kijelentő mondatokkal kérdez, az is lehet, mindent fordítva értek, de a biztonság kedvéért azt válaszolom, terv és remény nem mindig illeszkednek, tapsgép és ovációgép

2021.09.14. (metamorfózis)

hirtelen egy vonat húz el az erkély előtt, az ablakokból rózsák integetnek, csillagport szikráznak a kerekek, a menetszél útra hívja száradó ruháimat, a rácsokra alsógatyák és zoknik tapadnak, a szemüvegem is elszabadul, kétségbeesetten kapok utána, nélküle szinte süket és vak vagyok, béna vagyok, mintha a gyermekem úton lenne egy távoli országba, ahonnan nem tér haza többé, jó felébredni ebből egy másik álomba, ahol a szemüveg az éjjeliszekrény mellett fekszik, de ott is a helye, mert ezekben az álmokban a programok tervekké fejlődnek vissza, a tervek pedig érzelmekké

2021.09.15. (menü)

foszló női arcok tünedeznek fel a folyó felszínén, de hiába építenek minden arc fölé kegyhelyet a templomrombolók, az arcok egyre sokasodnak, mire bezúzásra szánt könyveket és átlátszatlan napszemcsiket osztogatnak a népnek, akinek nem jut egyikből sem, azokat elküldik labdarúgó játékezői tanfolyamra, ahol megtanulnak nyitott szívvel viseltetni a szükségszerű tévedés elfogadása és a véletlenszerű csalással szembeni tömeges igény iránt, a kajaszünetben két menedzser lábtengő meccsét bámulhatják, ahol a győztest nekik kell halálra kövezniük, majd arccal lefelé elkaparniuk, jeltelen sírok, jeltelen sírok.

2021.09.16. (tükörország)

mire visszaérünk a városba, gyermekeink már napok óta egyedül vannak a lezárt lakásokban, sietnének, de lassít a forgatag, folyton valamit ünnepelnek, a semmisülés vad orgiája ural minden teret, ismerősökbe botlunk, a nők a nőket vonják félre, engem egy futólag ismert srác, több ked-

vem lenne a nőkkel lenni, de a srác – akár egy rapper – megállíthatatlanul dumál, közben tölti belém a feleseket, majd hirtelen előránt a zsebéből egy étlapot, amelyet ő állított össze egy nem létező étterem számára, egyenként részletezi az elkészíthetetlen ételek elkészítésének módozatait, miközben arra gondolok, a gyermekeink már nem is a mi gyermekeink, habár nekik Istenen kívül nincs másuk, csak a mi kulcsaink

2021.09.17. (az elvesztés grammatikája)

a csillagot és a sötét vízen tükröződő képét is bezárom a szemhéjam alá, biciklire szállok, kiviszem őket az állomásra, de lekéssük az utolsó vonatot, ezért helyet szorítok nekik magam mellett az ágyban, megnyugtató érzés, hogy a közelemben pihednek, amikor elalszom, arra ébredek, hogy nincsenek sehol: biztos megint egymáshoz hasonlítottam őket, és tutira megrémültek állatias horkolásom miatt is, de így már a végtelenből pislog rám ijedten minden agresszív psziszióm, miközben a vonatok csillagos ég alatt száguldanak a vizek fölött: testté lett igék, lélekké változott névszók

2021.09.18. (galambváros)

az övezetben minden változatlan, mozdulatlanra merevednek a biciklisták, a parkban külön vízpartjuk van az embereknek, s külön a nagytestű kutyáknak, az álmodozás játszótere ugyanaz, ahová unokáinkat képzeljük, három hatosért kedvezményt adnak a kávé árából, de ezt csak akkor árulják el, ha nem sikerül tökéletesre a kockadobás; és a galambok, a híres övezeti galambok: némelyik csendesen haldoklik, igen jámbor fajta, haláltusáját nem zavarják sem az esernyővel cigánykerekező csepűrágók, sem az évad utolsó fagyaltjait nyalogató, nőszülni készülő huszárok, más galambok viszont körbepiszkítják a területüket, és sziszegve védik a diszkóba vagy meccsre tartó hétfégi nyugdíjasoktól és politikusoktól, miközben végre megtalálom a sötétben a kísértet házakat lángra lobbantó tekintetet, itt más gyógyszerrel muszáj aludni, mint máshol, ahol nem lehet gyógyszer nélkül ébren sem maradni

2021.09.19. (maradék)

a mező sóvirágot, az ég felhőket és jégtömböket, a különböző fajtájú fák öleléseket posztolnak, repedezett a föld, mint a bőröm, az erdő tiltott terület, csak azt szabad fényképezni, ahogy sóvirággal a kezemben felhőkkel és jégtömbökkel vitatkozom; hogy a kávé feketéjétől záródik-e lassan a résnyire nyílt ajtó, vagy a tenyerem fehérségétől tárul ki hirtelen, azt csak akkor tudom meg, amikor az összetört szívek darabkáiból gyúrt indiánlovamon eltűnök a közösségi portál minden alkonyfotójáról

2021.09.20. (apák napja)

ők hoznak szenet, miután mi gyújtóst hasogattunk, mi vagyunk a húszfilléres alap, a határozatlan névelő – két (három!) betű – , amikor ultiznak és keresztretjvényt fejtenek a vonaton, mi vagyunk a persely, mi vagyunk a snóbli közben pénzérmékre szoruló ököl, az urna, a koporsó, a tiszta lepedő a halottas ágyon, hívogató integetéssel búcsúzunk a peronon maradottaktól: halott apáink a leendő apáink, agyag angyalok a múlandóság káéftéjében

2021.09.21. (cseppmentes)

kimosom a mondataimat, az erkélyen nehezen száradnak esős időben, aztán a szavakat egyenként vasalom, némelyik kopott, foltos, kirojtólódott, ezeket legszívesebben a kuka mellé tenném, hogy vigye és használja, akinek még így is jók, de rájövök, hogy talán inkább cserélni kéne őket, mert hiány maradna utánuk a mondataimban, kapok is egyet hamar, így kell írni: küszöb, cserébe a cserét adom, a figyelem szó pedig arra való, hogy hagyjuk a szomorúságot dolgozni, nem kell érte más, csak amit jelent

2021.09.22. (pincesor)

a tanító a katedrán azt magyarázza, amire gondolok, elmém belülről vezérli őt, miközben a lelkem a pincében hever kilapítva egy szénkupac alatt, a szívem(?), a szívem egy haldokló öreg fa odvában várja a végső tavaszt, amikor az ige testté lőn, és a fuvarosok fát szállítanak a szerelmek tábortüzeihez és kohóhoz, hogy a tűz ropogása elnyomja fülünkben az elmúlt idők rettentő hordáinak pokoli üvöltését: Varg Vikernes Bachot játszik

2021.09.23. (presszó)

a sznobizmus a jó ízlés gyerekszobája, főleg, ha terjengős szóbeli megnyilvánulások és öntudatlan, de rendkívül bántó beszólások és a mások problémáinak negligálása járul még hozzá, ilyenkor elég visszatömködni a sznob undorító redőibe a kiontott váladékot, majd összevarrni az életlen konyhakés által hasított sebet, hogy némi apró vagy egy bélelt kávé ellenében beinduljon a sznob gyomrában a zenegép

2021.09.24. (human error)

szanaszét hever bennem megannyi érzés és információ – gyerekszobában szétdobált láthatatlan játékok – ; próbára tesz az Isten, referenz kérdések özönét zúdítja rám, a sor mögötte már beláthatatlanná duzzad, egy ember a könyvespolcok mögött ugatva köhög, én pedig nem találok a válaszokat sem a rendszerben, sem az interneten, sem pedig önmagamban

2021.09.25. (szalonspicc)

a rózsaszóra artikulálatlan, elnyújtott hangokkal válaszolok, az alulról sugárzó napfény miatt letöltök egy sorozatgyilkosos trilógiát, a ködös képviselőket képviselve névtelen feljelentésekkel szórom teli a holtágakat, nem akarok látni, nem akarok tudni, nem akarok érezni, csak tenni, hatni, akár egy hős, akinek nem maradt fenn a mítosza

2021.09.26. (sláger)

az utca túloldalán közeledik a kisbolt, piros a lámpa, megvárjátok, amíg az úttesten azonos indulóra rohamozó, de különböző egyenruhát viselő katonák koncolják egymást kicsit, s míg a ti zöldeteknél ők betlehemes jelenetté dermednek, először te viszed át a szörnyeidet a zebrán neki, utána ő ajándékoz meg a sajátjaival, majd a boldog egymásra találás kísérőzenéjének hangjainál elsétáltak a the end felirat irányába, de szombaton kettőtől hétfő reggel hatig sárgán villognak a lámpák, zavartalan a gyilkolás és a szerelem

2021.09.27. (örömhír)

a lépcsőházban alvajáró ősök – fölöttük törött lámpabúrák – , kinek kezében puska, kinek gitár, kinek véres kendő, a tóra néző erkélyről lovakat látni, zsoltárfoszlányok szivárognak a rozsdamarta csövekből, belőlem nőnek belém, mint fatörzsbe erős árnya, s míg a tó mellett hűl a szilvalekvár, zümmögve gyűjti mézét az idő

2021.09.28. (megkísértve)

az angyalpékségben, ahol jól fogy a hell is, belőlem szivárog szét a bűz, megpróbálok megszabadulni lelkem legbelső takaróleveleitől, szép versek és idétlen történetek kísértenek, reggelire porcukros kifli, instant jóga és meditációposzt, a hozzászólások az én testem és vérem, lehetnék a halál utáni tanulás tanítója, csak a tekintetek szárítókötélét nem volna szabad hagyni naponta porba hullani

2021.09.29. (bukolika)

felhőket és napsütést rajzolkodok hétvégénk egére, elhelyezem a tájban az összes gyerekünket és leendő unokáinkat, esőnap nincs, a hónapnak – bár az is szép tud lenni együtt – lassan úgy van vége, hogy várni kezdjük: te falacska vagy, hozzám pedig visszatérnek gyerekkorom hímezett mondatai

2021.09.30. (világok arca)

alacsonyan szálló, ipszilon alakú repülő objektumok potyogtatnak új csillagokat az észrevétlenül eltűnő égboltra, a katasztrófaturisták nem keresik többé egymás társaságát, reménytelenül igyekeznek elvegyülni létező családok élő diskurzusai mögé, de nem menekülhetnek a menetrendek menetrendszerűen ismétlődő kényszerei elől, és hiába szeretnék bármi áron elkerülni, hogy az utolsó szó az legyen, vége

NÉMETH JÁNOS: Vonyarcvashegyi halász kápolna domborműve

Kopriva Nikolett

Október

2021. október 01. péntek

Baj van - írta anya reggel, tanakodom, mit tegyek, elkezdem a hazautam szervezni, munkába megyek, határidős feladatok, káosz a fejben, kint telet, hideget sejtető szürke színek, a munkácsi dohánygyár lángolni kezd, lassan tűnik, az enyészeté lesz, holnap hajnalban indulunk Kamival, kapkodva, de sikerült elintézni, ezért hálás vagyok, tovább maradok a határidők miatt, otthon pedig, megfeledkezve arról, hogy rég angolórán kellene ülnöm, megragadom a kezembe eső ruhákat, és bedobálom őket a hátizsákba.

2021. október 02. szombat

Hosszú, időtlen délutánok jutnak eszembe róla, a kötött pulóverek, a töltött káposzta, mindig telt volt, most aprón, sápadtan, törekenyen fekszik a reklamén, amikor magához tér, repülő madarokról beszél.

2021. október 03. vasárnap

Éjjel Keriék is megérkeztek Németországból, reggel apával templomba megyünk, kint aranyszínű minden, egy bácsi harmonikázik a macskaköves sétányon, jó itthon, és elfogadták két versem közlésre az Esőben, aminek elképesztően örülök, titokban mégis minden gondolat mögött egy sokkal intenzívebb gondolat vibrál, elnyomja az összes többi: el fog jönni a kedd, mi van, ha nem látom őt többé, így hogy menjek el?

2021. október 04. hétfő

(Munkács, Latorca folyó)

2021. október 05. kedd

Ma Borges előadásait olvasom Swedenborgról és a halhatatlanságról, Szabó Lőrinc Naplóját '45-ből, belekezek egy Csáth-novellába, ezt is félbehagyom, Borges köt le végül, főleg az a rész, amikor felidézi a Phaidónban Szókratészt utolsó napján, a méregpohár előtt, amikor búcsúzni jönnek a barátai, csak Platón hiányzik, s ekkor ő magát először és utoljára nevének nevezve az egész életműben, azt mondja Szókratészen keresztül: Platón azonban, azt hiszem, beteg volt.

2021. október 06. szerda

Rémes napra számítok a munkahelyen, mert mindig rémes, ha visszajövök a szabadságról, talán épp emiatt sikerül jobban, s végül jókedvűen jövök haza, kreszt tanulok, lassan haladok, elképesztően unom, csak a tömegközlekedéssel akadt kudarcaim s a nemrég megvásárolt tanyánk motivál, fontos, mindenki mondja, mennyire fontos a vezetés, de nehéz koncentrálnom, ahogy

mindenre nehéz volt ma is, állandóan rá gondolok, a tegnapi búcsúra, hogy én itt, ő ott, köztünk egy országhatár, anya azt mondja, egész nap alszik, bárcsak tudnám, mit álmodik, s hogy jó-e neki ott.

2021. október 07. csütörtök

05 óra 38 perc, benne maradt az álomban.

2021. október 08. péntek

Porcelánarca lett, a régen ismert szoba eddig ismeretlen arcát mutatta, a kiismert tárgyak, fényképek, függönyök észrevétlenül húzódtak meg a gyertyák mögött, a tükrök le voltak takarva fehér lepellel, ő a szoba közepén aludt feketén, magasan és méltóságteljesen, valami olyan tudás birtokában, mely mellett mi, akik maradtunk, teljességgel eltörpültünk, álltam mellette, próbáltam gondolni, elmondani egy imát, de felcserélődtek fejemben a mondatok, széthullott minden szó, s meg sem próbáltam összeilleszteni a betűket.

2021. október 09. szombat

Mindannyian a házban lézengünk, minden furcsa, nagyon furcsa és üres így, mintha az agy folyamatosan oda akarná képzelni a megszokott helyeire, mert törvényszerű, hogy ott kell lennie, nézzük a tárgyait, ruháit, ékszereit, gondolkodom, ha nem itt, vajon hol van most? lát minket? erősen érzem, biztosan itt kell lennie valahol, talán megbújik a vitrinüveg vagy valamelyik ajtó mögött, de az egész tér tátong a hiánytól, délután kimegyünk a temetőbe gyertyát gyújtani, hosszasan, némán, árván állunk a sírja mellett.

2021. október 10. vasárnap

Otthonról haza, az ukrán határon hajnali hidegben megszokott ácsorgás, Mészöly és Polcz Alaine levelezését olvasom az úton, megérkezve egy ráncos öregasszonyt kezdek rajzolni szénnel, hozzá kaotikus zenehallgatás, mindegyik más hangulat: Debussy, The Cinematic Orchestra, hangtájak, végül a Desiderii Marginis Hostia c. számával tudok azonosulni leginkább, ezt hallgatom újra és újra, zajok, kattogások, a klipben búvárok úsznak a kékségben, a kislámpa fénye, a meleg tea, a szénceruza sístergése meditatív állapotba hoz.

2021. október 11. hétfő

Mindjárt éjfél, most értem végére a versírásnak, nagyon izgatottá tett, tényleg jónak érzem, és első nekifutásra, ez elég ritka, el is nevezem *Esti ének*nek, sikerül így elaludnom? egyébként egész nap Ágoston egy mondatára próbáltam visszaemlékezni, de nem tudtam felidézni.

2021. október 12. kedd

Ameddig mi létezünk, a halál nincs jelen, mikor pedig a halál megérkezik, mi nem vagyunk többé, mondja Epikurosz, régebben sok hasonló gondolatot olvastam a halálról, főképp Seneca, Epiktétosz és Marcus Aurelius gondolatait tettem el útravalóul, mert ezek mind segítettek kívülről, könnyedén tekinteni erre a dolgra, most mégis tehetetlenül állok minden filozófia előtt, úgy érzem, bármikor felhívhatom, és ő fel fogja venni a telefont.

2021. október 13. szerda

Jó dolgok történtek, az első jó, hogy melegszendvicset csináltam vacsorára, amivel sosem lehet melléfogni (vaj, felvágott, főtt tojás, sok sajt, csak ennyi), a bundáskenyéren kívül talán a legjobb választás, a második jó, hogy tegnap megvettem a Tool-koncertjegyeket elő-karácsonyi-ajándék gyanánt Kaminak, izgatottság, lehet, hogy a Bonobo, Cult of Luna, Dead Can Dance, Carbon Based Lifeforms, Hidden Orchestra neveivel fémjelzett katartikus koncertélmények sorába kerül ez is jövő tavasszal? a harmadik jó közelebb van időben: október végén meglátogatom egyik jó barátomat, Ponty Aladárt - az utolsó menetjegyet sikerült megvennem Kolozsvárra.

2021. október 14. csütörtök

“miért az emlékek, miért a multak?/miért a lámpák és miért a holdak?/miért a végét nem lelő idő?/vagy vedd példának a piciny fűszálat:/miért nő a fű, hogyha majd leszárad?/miért szárad le, hogyha újra nő?”

2021. október 15. péntek

Ma ragyogott a köd, amikor kiléptem az ajtón, mintha egy hatalmas, finom anyagból készült függöny csüngött volna az égből, betakarta az erdőt, pusztát, házakat, szeretem a ködöt, mert lépteimmel egyidejűleg körvonalazódnak körülöttem a dolgok, melyek mellett minden nap - mit sem sejtve a bennük rejlő varázslatról - csak úgy elmegyek, amikor köd van, ámulattal bámulom őket, felfigyelek a faágak kontúrájára, s minden formára, ami lassan és óvatosan előbújik mögüle, de ez nem minden: amikor köd van, a Nap fehér, fényes gömb odafent, sugaraival folyton nyújtózkodna a föld felé, látom, ahogy erőlködik, áttörné ezt a titkos fátylat, de csak kitüntetett pillanatokban sikerül neki.

2021. október 16. szombat

Este Ádámmal és Rékával Middlemist Red-koncertre megyünk a Grandba, a Middlemist Redről (s kifejezetten a Supersonic Overdrive c. albumról) mindig eszembe jut, ahogy még Pesten jártam a sok hatalmas régi épület között, útvesztő a város, kicsit hűvös van, és úgy érzem, tényleg, igazán szabad vagyok, hogy itt és most bármit megtehetek, amit csak akarok, hát magamhoz ölelem az egész világot.

2021. október 17. vasárnap

Sok mosolygó emberrel találkoztam, épp olyan volt, amilyennek gondoltam - időtlen, züllött lebegés.

2021. október 18. hétfő

Ha tehetném, egy tengerparti szigetre költöznék, minden hajnalban úsznék a tengeremben, napközben kávéfőznék és vízipipáznék, Bukowskit olvasnék, a zöld manzárdos házamban élnék, minden este az erkélyen aludnék el, és dúdolnám, hogy there's a bluebird in my heart but I say: stay in there, I'm not going to let anybody see, there's a bluebird in my heart that wants to get out but I pour whiskey, I take a cigarette so the whores, the bartenders, the grocery clerks never know that he is in there...

2021. október 19. kedd

Lehet, hogy a pokol épp annyira itt van köztünk, mint a mennyország - néha mi teremtjük őket önmagunknak, néha külső tényezők, az érzés mindkét esetben hasonló, annyiban mégsem, hogy a saját poklunk enyhítésén dolgozhatunk, rajtunk múlik, ellenben a kívülről érkező poklot sokszor csak elfogadni tudjuk, önmagunkon kívülre zárni, mert senki más nem fog megbékíteni minket, kivételt képeznek azon kevesek, akik varázslók, s bár elvegyülnek a tömegben, és sokszor nehéz észrevenni őket, itt élnek ők is, akárcsak az ördögök.

2021. október 20. szerda

Állítólag szélsőséges vagyok, többen mondták, pedig jól tudom, hogy a fekete és fehér között ott vannak a kedvenc színeim: az ibolya, a zöld, a bíbor, a narancs, előnyösebb lehet ezekben létezni, a fekete és a fehér egyformán elvakítanak.

2021. október 21. csütörtök

Ma feldobott egy képet a net, amit hat éve tettem ki, egy kapucnis lányt ábrázol, a háta mögött áll egy fiú, aki fejhallgatót tesz a lány fülére, így utaznak egy buszon, a képből nem, de a filmből kiderül, hogy nem ismerik egymást, és a fejhallgatóból a Dust it off c. szám szól, még ma is, ha valaki megkérdezi, mi a kedvenc filmem, kapásból mondom, hogy az I origins az (pedig rengeteg

kedvenc filmem van), s ez a jelenet villan be elsőként, ilyenkor eszembe jut, hogy régen a buszon állva tényleg hittem, hogy egyszer valaki a fejemre tesz egy fejhallgatót, ma már megmosolyogtató és gyerekes, de tényleg így volt.

2021. október 22. péntek

Néha elvesztem az időérzékelésem, nem érzem, hogy telik, egyáltalán, hogy létezik idő, ez jó vagy rossz dolgok miatt is bekövetkezhet, az időbe való visszatérés, a ráébredés, majd az órára való rápillantás mégis kicsit arcucsapásszerű érzés, ami viszont fontos, hogy beszélgettünk papámmal, most először virtuálisan, mert eddig mindig őt hívtam, és papa csak távolról köszönt be, jó volt beszélni, furcsa, hogy már két hete, de én továbbra sem veszek tudomást a nemlétéről.

2021. október 23. szombat

Jót ebédeltünk Kamival és Bandival Szegeden, ezután Somogyi Tibivel és egyik barátjával találkoztam, Debrecenből jöttek, beestünk egy darabra a Sarastroban (SZESZT volt), két pohár bor után tovább indultunk a Nyugiba, ahol jó hangulatban sok szörpös vodkát ittunk.

2021. október 24. vasárnap

Ma Kamival ismét máshol ebédeltünk (pedig nem szoktunk gyakran étterembe járni, s most milyen jól esett), aztán ki a tanyára, megmutatta, hogy haladnak a munkálatok a ház belsejében, elképesztő a csend, elképesztőek a fák, elképesztő, hogy a miénk, este beutazom Szegedre megnézni Tibit, a Tartuffe-öt játsszák, általában elég kritikus szemmel nézem a színdarabokat, viszonylag ritka, hogy beléjük feledkezem, de ez most ilyen, ráadásul egyik pontnál Tibi Valér szerepében a kezembe nyomott egy csokor virágot, nagyon nevettem, szórakozottan indultam haza, a buszon végtelennek tűnő zenehallgatás, magyar zenék többnyire: Szabó Benedek és a Galaxisok (Lehet, hogy rólad álmodtam), Cseh Tamás, Quimby, Hiperkarma.

2021. október 25. hétfő

Ma az L-lel való beszélgetésben az ragad meg leginkább, amikor a fáról beszél: hogy gondolkodjak el, milyen lenne az én fám, ha megpróbálnám lerajzolni, milyen lenne a törzse, lombkoronája, lennének-e gyökerei, ha igen, milyen vastagok? s hogy ennek a fának a természete a saját otthonom megtalálásának kérdésével is összefügghet.

2021. október 26. kedd

Időnként szembesülök az emberi rosszal - de mi a rossz? nem egyértelmű, azt viszont tudom, hogy van rossz, amit a zsigereidben érzel, s olyankor mintha köveket pakolnának a mellkasra, amelyek aztán napokon keresztül vergődnek-koppannak-törnekzúznak-csattognak - ma jógán háton fekvé elviselhetetlennek tűnő fájdalom a testben, végül belefeledkezés, eltűnt, de ha rá gondolkodom, érzem, tompán még ott van, csak átlényegült.

2021. október 27. szerda

Vajon jó a vers, amit végre valahára végigírtam? Négy kis versszak, mégis a levegőben csüngött napokig, bizonytalan vagyok, jó-e, és a címe is olyan semmitmondó (*Szélvihar*), de felszabadultságot érzek, elküldöm Végh Attilának, ő majd segít kívülről megnézni, egyébként ma írás közben: Philip Glass, Chopin, Satie, Liszt.

2021. október 28. csütörtök

Attila szerint a *Szélvihar* jó, nem talált benne semmi kivetnivalót (ilyen nagyon ritkán van), és én rettenet örülök, elborzadtam, amikor rájöttem, mindjárt hó vége, és csak két kis verset írtam, de ezek remélhetőleg benne lesznek az új kötetben, hmm, ha kevesebbet írok a szükségesnél, az nem jó, olyankor mindenhova mániákusan magammal viszem a moleskine-t, a ceruzát, akkor is, ha tudom, lehetetlen olyan körülmények közé kerülnöm, hogy elővegyem, türelmetlen létállá-

pot, amin csak az írás segít, nem véletlen, hogy ma otthon hagytam, tegnap írtam, s ma nyugodt voltam, jobb az emberekhez.

2021. október 29. péntek

Kár volt aggódnom, mert a kolozsvári busz a helyén állt, nem kóvályogtam, nem tévedtem el, nem féltem a sötétben, a Népligetben várakozva egy beszélgetéskötetet olvastam – *Dragéi hajnalok* a címe – Onagy Zoltán beszélget Zalán Tiborral, nem csak ezért különleges, hanem azért is, mert a könyvet Zalántól kaptam április huszonnegyedikén a Grinzingiben ülve, a dátumot pedig azért tudom ilyen jól, mert a járvány miatti hosszú bezárások után ezen a napon nyitottak meg a teraszok, volt a levegőben valami megmagyarázhatatlan, bizsergető, amitől ma is megremeg a lábam, mintha mind ismertük volna egymást a budapesti utcákon, mosolyogtak a szembejövők, aznap ebben a lázban várakoztam a Grinzingi előtt, ebben a lázban lett enyém ez a könyv.

2021. október 30. szombat

Bizonyos városokban elképzelem, kik jönnének szembe az utcán, ha egy kicsivel régebben, más helyen éltem volna, így képzeltem el Kafkát Prágában, Mozartot és Beethovent Bécsben, Erdélyi Bélát Ungváron, ma Kolozsváron Szőcs Géza szellemét láttam a kaszinó melletti tóparton sétálgatni.

2021. október 31. vasárnap

A házsongárdi temetőben a sok fa, bokor, sír és kriptá és halott között nyugalmat éreztem, aranyszínű volt minden, megrendíthetetlen csend ült, állandó csend lehetett, mely egy pillanatra megcsapja az arra tévedőt, idekint, a sírok fölött sok volt a gyertyát gyújtó, idekint élet volt és halk beszélgetések, megálltunk Dsida sírboltjánál, elgondolkodtam, már csak hat évvel vagyok fiatalabb nála, most úton haza, bele az éjszakába.

NÉMETH JÁNOS: 1. Utam, 2. Keresztury Dezső, 3. Az 1970-es évek elején, 4. Szüleim

Alekszej Konsztantyinovics Tolsztoj

A vak

A fejedelem reggel útra kelt –
    vitézeivel vadászatra;
vaddisznót úzótt, tulkokat kivert
a fenyvesből, az idő is letelt,
    pihenésre szólt a kürt hangja.

A horhosban ülnek tölgyek alatt,
    és fölvágják az eleséget.
Így szól a herceg: „Csak egy pillanat,
szépen bongnak a kupák, kanalak,
    de zengjen hozzá bátor ének!”

Egy fiatal szólt: „A patakon át
    kelve találsz egy énekművészt;
világtalan, de a hangja csodás.”
S így a herceg: „Hívjátok, indulás,
    hallanom kell regéi kürtjét!”

Pihentek, kiitták a serleget,
    nem volt kedvük már üldögelni,
nem vártak, tovább kellett menjenek, –
s a herceg szavára megérkezett
    a horhosból az öreg férfi.

Botjával járva a sok gyökeret,
    senkit nem talál a ligetben,
szívében mindenféle dal rezeget,
áldott mondák, velős történetek,
    most zenghetné el a legszebben.

Ahol várták, csak a harkály kopog,
    a levelek közt szarka cserreg –
de arra, ahol sejti a nagyot,
vakon, de tisztességgel meghajolt,
    így köszöntve a fejedelmet:

„Üdvözöllek, dicső fejedelem,
    bojárok, vitézek, dicséret!
Itt állok, hogy kezdjem az énekem –
egy szegény öregember mit üzen
    ilyen sok hatalmas személynek?

Ami tán prófétai intelem,
    hogyan is önthetem szavakba?”
Várt – de nem felelt neki senkisé,
leült a mohára türelmesen,
    ujjait ejtve a húrokra.

Jöttek a hang váltakozásai,
    szóltak az erdő sűrűjében...
A világ rejtett áramlásai:
a tenger és föld visszahangja, ami
    egymáshoz koppant e zenében,

a föld mélyén ragyogó kavicsok,
    csodaszörnyek a mély tengerben,
sötét fenyvesben égi grádicsok,
dalia, aki páncélban forog –
    erről dalolt álomnyelven.

Dicséri múlt napok hőstetteit,
    ékesít mindent koszorúval:
hercegek igazsága lelkesít –
akiket közben arra kényszerít,
    hasson rájuk a gyöngye sóhaj.

Üdvözli a foglyul ejtett rabot,
    szidja a várak ostromlóit,
azt, aki dölyfös, felfuvalkodott,
ki másnak kis életet sem hagyott,
    sok urat vezekelni szólít.

A gondolat gabonaszemei
    a dalában sárgán beérnek;
indulatát szívéből kiveti –
most végre bátran énekelheti,
    nem tiltják dühös denevérek.

Az szeme attól a tűztől ragyog,
    mint a harc és remény korában,
főlemelt arcán erő, hatalom,
méltóság ül a szakadt rongyokon:
    ő már előkelő ruhában.

A nagy művészet érte őt utol,
    eddig sohasem énekelt így,
nem szólt ilyen erejű dal sehhol –
de a nap lassan estére hajol,
    kigyúlt az égi tűzpiros híd.

Az ünnepélyes lezáráshoz ér,
nem látó szemeit ez égre
emeli, az igazsággal felér
a felhabzó művészi szenvedély,
aztán egy pengetéssel vége.

Hogyhogy halálos csend veszi körül?
A puszta horhos hallgatását
a gerle járja, mikor fölrepül.
Az elcsendesedő zene mögül
távoli, hívó kürtszó vág át.

A vak lehajtja tünődő fejét:
„Mért hallgatnak az egybegyűltek?”
De mozdulnak a fűzágak felé,
az egész berek őhozzá beszél:
„A hallgatóid messzetűntek!

Végig egyedül voltál itt, öreg!
Az ürességnek énekeltél!
Amint kiitták a serlegüket,
rögtön kiürült a tölgyfaliget,
Nem várt meg a sok drága vendég!

Most már a zöld varázslatomon át
vágatnak zsákmányuk után, és
vadnyomon özönlenek a kutyák,
szimatolva az őserő szagát,
vadászat a hercegi szándék!

Késve jöttél énekelni, öreg,
a bojárok nem terád vártak.
Nem ad majd senki jutalmat neked,
dalért nem gyűjthetsz be dicséretet,
te még szolgálni se szolgálhatsz!”

„Jó tölgyfa anyácska, hódolatom!
Alighanem igazat mondtál!
Neked és magamnak szólt a dalom,
panaszkozhatnék, de nem akarom –
Nem bánom, ha nem jutalom vár!

De ha szememen nincs az éjszaka,
és felfogom, hogy nem figyelnek,
úgy se hallgattam volna el soha,
a dal volt mindig tettem ura,
inkább ezt nevezem sikernek!

Fussanak nyomon a vadászskutyák,
az úr viduljon vadászatban!
Számomra az ének a napvilág,
az öröm és igaz szórakozás,
nem emel föl már semmi jobban!

Mint áradáskor a folyó, erős,
mint az éjszaka, jótékony.
Átjár, mint enyhe májusi esők,
borzong, mint nyári viharban a föld.
Nem a halál az indítékom.

Az énektudó nem hallgathat ám,
egy nagy idegen szellem rabja,
teszi, amit az ihlet megkiván.
Nem az én szavammal beszél a szám,
de a gondolatomat mondja!

A hegyi forrás nem kérdezi meg.
mi lesz a vizével a sztyeppén,
föltör vadul, kellemesen hideg.
Bárcsak a csordák és nyájak rideg
szomját egyszer elverhetném!

Úgy tűnt, a hercegnek szól itt a dal,
de ahogy makacsul előtört,
megéreztem, jóval többet akar,
bárkit elérni, mint a zivatar.
Ennyi sosem telik egy hóstól!

Üdvözlöm, aki idehallgatott!
A föld-anyácskának dicsőség!
A pataknak, mely ritmusban csobog!
És nektek, rám hunyorgó csillagok!
Köszönet neked, zöldelő rét!

Aki nem hallgatott, üdvözetem!
Ne legyen gondja a bojárnak,
a herceg élete boldog legyen!
A nép ne tudja, mi a félelem,
ők se hallgassanak hiába!”

Vörös István fordítása, Bp. 2020. II. 15.

Nils-Øivind Haagenen

Első labdaérintés

valamikor a nyolcvanas években
mikor gyerek voltam
a többi gyerekhez hasonlóan
játsoztam
egy focicsapatban

egyszer még az USA-ban is jártunk
néhány meccs erejéig
és az egyiket a New York Cosmos stadionjában játszottuk

óriási stadion
80 000 férőhelyes

az edző és a szülők
hatalmas ügyet csináltak a meccsből
utolsó vérig kellett
küzdenünk és
mindent beleadnunk és
így tovább

aztán öt perc se telt el
és lecseréltek
rögtön az első labdaérintésem után
hallottam ahogyan a nevemet kiáltják
egy pillanatra betöltötte a szinte
üres stadiont

és ennyi
volt

kínos emlék

egy olyan emlék aminek semmi helye a költészetben
szemben a pacsirta féktelen hajnali dalával
vagy ahogy a folyók részegen kanyarognak
vagy csak úgy a szerelem pusztá létezésével

mégis ott van
és mindig is
ott volt
a verseimben
az első és egyetlen
labdaérintésem

hangja
és aztán
a félreérhetetlen:
NILS-ØIVIND

és ennyi
volt

elhagyom
a pályát
és a verset
anélkül, hogy érteném
miért kapott a hatalom
lehetőséget arra hogy lecseréljen
már az ötödik perc letelte előtt

biztosan ezért figyeltem
egész életemben az oldalvonalat
és biztosan ezért nem szeretném
hogy bármelyikünket is lecseréljék

mert még mindig hiszek abban
hogy megfordíthatjuk a meccset

19/12/19, az Oslóból Åndalsnesbe tartó vonaton

Vajna Ádám fordítása

Fekete Richárd

A legegyszerűbb válasz

A kettőnk holdja, a kettőnk megkarcolt,
szótlanná bűvölt holdja végül
minket talál meg és minket veszít el,
hogymég egyszer, utoljára összeszűküljön,
mint a legkisebb felhők belsejébe gyűrt fecskék,
majd kinyújtózzon, szétterjedjen és rápillantson a hirtelen,
verőfényes időre.

A vakító sárgaság
húsz év múlva émelygő ragyogássá szelídül,
az ajka őszinteségtől, a szeme figyelemtől remeg,
sötét gyomrában összetört madár nézi a nyálkás eget,
de az egyszerű kérdés és a legegyszerűbb válasz helyett
inkább az érdeklő, hogy a szívtájékon pulzáló szavakat
és a kispárnába préselt tollakat miért nem nyeli el a kékség,
mi pedig a konyhalámpába rejtett hold alatt nem látjuk,
és csupán félig értjük az egymásba
szorult kezek levegőtlenységét.

Búcsú madárcsonttal

Nem tárjuk fel
a kincseket
rejtő sírokat,
a felhőket
rejtő sírokat,
a születéshez
és az eltűnéshez
vezető okokat,
a levegő
romlásához
vezető okokat.

Szerettél-e már
végérvényesen
és helyrehozhatatlanul
romlottan?

Repültél-e már
olyan égen,
szabálytalan

és vándorló
életközösségben,
ahol a puhaság
szárnyalni tanul
végérvényesen
és helyrehozhatatlanul?

Hullottak-e már
a dunnádból tollak,
élettelenek,
elkóboroltak?

Eltűnt már
a megkövült határ,
titkos ládából
kristálymadár?

A közös ég
most elpihen.

Csontfehér
felhőn fekszel
velem helyrehozhatatlanul,
végérvényesen.

Megbocsátásról és nyugalomról

A temető kapujában
gyújtani mécseset,
távoli vizek
duzzasztóira gondolni,
és visszaszerezni az
elárasztott időt
tőled.

*

Két tenger közé szorultam,
az egyik jobbról égetett,
a másik balról simogatott,
és nem tudtam eldönteni,
hogymelyik parton
milyen ór áll.

*

Ajtónyitás, villanygyújtás,
pohár víz. Állandó minták
a perzselő esték szárnyain.
Hasznos fénnel próbálom
kitölteni az idő hasadékait,
világosságot adni
a boldogtalan orgazmusok
magányának.
Megbocsátani, hogy rossz
érveket hallottam az önzés
mellett, és hogy nem tanítottak
meg magamért élni.

*

A bőröd jut eszembe,
mikor az elhagyott
hollók tollai
magukba szívják
az égszakadást.

*

A türelemre gondolok,
mikor a legtisztább
sötétségben az egyedüllét
gyertyáját viharvert
angyalok állják körül.

Ferdinandy György

A Lehoczky-család

Könnyű azt mondani, hogy Párizsban fejezem be itthon - az úgynevezett sajnálatos események miatt - félbeszakadt egyetemi tanulmányaimat. Párizsból aztán Strasbourg, és az ELTE hiányzó éveiből tizenkettő lett, mire megvédtem a tézisemet.

Közben persze történt egy és más. Írtam két könyvet, és született három gyermekem: két fiú és egy lány. Amerikai egyetemen tanítottam, és két nyelven, franciául és spanyolul éltem az életemet.

Strasbourgban már fiacskám kísért el az egyetemre, és vele, az Óhazából érkező öcsém. Francia feleségemnek Dijon mellett béreltünk lakást. Ott ünnepeltük meg új egyetemi rangomat.

Emlékszem, körbevittem a vidéken öcsémet, és ott, egy ösvény végén állt négy romos épület. Itt, ebben a pillanatban kezdődött az életem. Másnap elhoztuk a feleségemet, harmadnap megvettük ezt a négy részből álló farmot. A francia tanyát.

Először még visszarepültünk az Újvilágba. Két éven át fizettük a részleteket. Újabb hitelekbe és egy teljes évünkbe került, mire helyrehoztuk - lakhatóvá tettük - a négy középkori épületet.

Végre beköltöztünk. Vége lett a tanárságnak, elkezdtem könyvismertetéseket írni a Szabad Európa Rádióknak, mert valamiből élni is kellett. A magyarok rosszul fizettek: a münchenihez hozzá kellett venni a párizsit is.

Párizs potom háromszáz kilométerre esett a tanyától, oda gépkocsival is elvihettem a műsoraimat. Így kerültem össze a magyar szerkesztővel, Lehoczky úrral. Gergellyel, akiről szólni fog ez a történetem.

*

Lehoczky öt évvel volt idősebb nálam, Ausztriából – a Sorbonne elvégzése után, filozófiai diplomával – került a párizsi rádióhoz. Prózát írt, itt-ott már találkoztam a novelláival. Nyilván ő is így lehetett velem, amikor a rádió magyar osztályán közölni kezdte az írásaimat.

Kedves fiú volt, igyekvő, buzgó munkatárs. Hamarosan már az otthonába is meghívott. Megismerhettem francia feleségét és két kislányát, a tizenhat éves Elizt és valamivel fiatalabb kishúgát.

A burgundi tanya messze volt. Háromszáz kilométer egy kimerítő munkanap után. Egy este a nagylány velem szállt be a liftbe. Ő akkor már saját szobában, fent, a tető alatt lakott.

– És most? – kérdezte tőlem.

– Megyek haza! – vontam meg a vállam.

– Nálam elalhatsz! – ajánlotta fel a lányka.

Így kezdődött ez a kapcsolat. Elise talpraesett, érett és okos lány volt, nem én voltam az életében az első kaland. Nekem jól jött: nem kellett háromszáz kilométert kocsikáznom minden párizsi műsorom után. Biztosítva volt a szállás és a vacsora.

Gergellyel pedig továbbra is elviseltük egymást. Csak a feleségét, ezt a szófukar francia asszonyt nem szoktam soha meg.

A kapcsolatunkat azonban nem lehetett sokáig titokban tartani. A két kislány egyre nyíltabban féltékenykedett. Amíg aztán hirtelen megszűntek ezek az esti vacsorák. Rémlik, hogy egyszer még a liftben is rám szólt Gergely, hogy mi van, én nem a földszint felé megyek?

Így kezdődött életem legnagyobb baklövése. És mindez mikor? Amikor végre volt házam és hazám. Amikor már-már sínre került az életem.

*

Gergely írásait továbbra is én korigáltam. Cserében ő is leadta a műsoraimat. Így aztán nem maradt titokban egy váratlan út.

Édesapám betegsége súlyosra fordult, aránylag könnyen kaptam egy beutazóvízumot. Tizenegy év után átléphettem a határt.

Már nem emlékszem pontosan, hogyan történt a dolog. De egyszer csak, váratlanul, Elise, Lehoczyék nagylánya is ott termett az országban, az oldalamon.

– Ne küldj vissza! – könyörgött. – Apám minden este erről az országról mesélt nekünk...

A szülőföldről, ahová Gergely, az emigráns be sem léphetett. Felkerestük a Lehoczy-házat, a Várban. Mindezt már megírtam nem is egyszer. A zokogó lányt egy Úri utcai ház bejárata előtt.

Szállodákban éltünk, engem faggattak az illetékesek. Aztán egyszer csak beállított Misi, a nagyfi-am. A feleségem küldte utánam. Nem hitte senki, hogy élek. És hogy szabadlábban vagyok.

Ő, Michel vitt vissza Galliába. Azt, hogy egyáltalán kiengedtek, valószínűleg neki köszönhetem. Mindezt, mint sok újramondott történetet, már megírtam annak idején. A tanyára nem mehettem, Orlyból egyenesen az Újvilágba repültem. A feleségem szóba sem állt velem.

*

Magányos voltam újra, mint menekülésem első napjaiban. Micheltől tudom: Lehoczyék felkuktatták a tanyát, és az én szegény kis asszonykámon kérték számon a lányukat. Nem került el a büntetés: évekig nem láttam a gyerekeimet.

Eliseről nem hallottam soha többé. De a Lehoczy-lány sorsa a legkevésbé sem izgatott. Otthoni szereplésemnek pedig hosszú évekre végé szakadt. Egyszerre szakítottam az emigrációval és az Óhazával. Kigolyóztak mind a két világból, ahol úgy ahogy, otthon éreztem magamat. Francia kéziratom nem volt, most – jobb híján – spanyolra fordítottam az írásaimat.

Ami Lehoczy Gergelyt illeti, a barátom már nem élt sokáig, tíz éven belül meghalt. Annak, hogy visszavette tőlem a lányát, már valamivel több mint ötven éve. Az írásairól nem tudok. Pedig jó lenne kiadatni a könyveit. Helyrehozni valamit a szenvedésből, ami az én hibámból a nyakába szakadt.

Juhász Róbert

Közepesen átsütve

a konyhából zuhogás
majd halk sercegés hallatszik
hideg nyers hús a forró serpenyőn
az ütlegelés célja a rostokat összekötő
kollagén fellazítása hogy sütés után
porhanyósabbá váljon az étel
egy jó klopfolónak vasból van a feje
amit szinte elég csak elejteni és hagyni
hogy a saját súlyával dolgozzon

hetek óta üveges tekintettel bámulom
a küzdősportos videókat
azokat a pontokat a testen
amiket jobb lenne nem érezni
mint egy zálogház unciákban
méri a kesztyűket minél természetesebb
annál kevésbé fáj nagyobb felületen oszlik el
rajtunk a bántás a napok előrehaladtával
olvad az öklökön a takaró
a legalját bareknuckle meccseknek hívták
az idő őszinte rombolása
a vér aláfutása

a külön töltött napok az egymást
vizontlátókra egyszerre szakadnak rá
szemvillanás alatt zuhannak le
a ráncok és a képeket melyeket egymásról őriztek
magukban pusztán kézzel veri agyon a felismerés
az ebéd elkészül közben de kérdéses
hogy ezt meg lehet-e valaha emészteni

Formalin

hónapok alatt nőttek
paloták a dombtetőn lábuk elé
némán öklendező panoráma borult
az udvarban üvegfalú medence
szűrte a város fényeit
a rojtos nyalábok hunyorgó csillagokként
szaladtak szét a szilícium-dioxid hullámain

a kertésziú a gyepet szellőztette
rést nyitott a levegő a csapadék
és a tápoldatok számára
észre sem vette hogy az ő
tüdeje telt meg
a lehetetlenül kék vízzel

egy gyermekkor állatkertjének
akváriuma ázott benne
fókák úsztak körbe az ujjak nyomán
rugalmas testük ívben hajlott
homályos árnyak lebegtek
kása remegés érintőképernyő

tíz óra tíz
azon töprengett ki gondolhat rá
mellkasában apja jeges szíve egy rög
már elindult s csak remélni lehet
hogy felolvad mielőtt elakadna
a virágok hálásak a törődésért
ha szépen bánunk velük
bárkit megtanítanak
egy nap alatt elhervadni

Lefolyó

a sötétben nem látom csak érzem
ahogy a medence falevelekkel telik
becsapott rovarok merülnek
lassan a mélybe menthetetlenül

bármennyi folyadékot szívtam fel
nem tudtam benned megdagadni
mit üzenhetnék az udvaron
hirtelen keletkezett kis folyókkal

dombtetőn lakom
mikor a felhők szétszakadnak
nekitolom a vésőt a holdnak
s a kivert dugó helyén maradt
lyukon lefolyhat az éjszaka
a látvány szomorú
a hajnal szárazon maradt halágyában
mindenütt hazuggyöngyök hevernek

NÉMETH JÁNOS: Kiállítási enteriőr

Lajtos Nóra

Klaudiakornélia

Nem emlékszem, hogyan szólították az ápolók.

A szemközti kórteremben ült az ágya közepén, mikor belopódtam hozzá. Mert nem szabad egymás szobájába bemenni, csak a folyosókon álló ebédlőasztaloknál és a dohányzóban lehet találkozni, meg a foglalkozásokon. (Egyébként csak a pszichiátrián van dohányzóhelyiség.) Szóval bementem hozzá, leültem mellé, hogy beszéljünk, de nem forgott a nyelve. Láttam, szedálva van rendesen.

Túlsúlyos volt, úgy százötven kiló szerintem. Én még nem láttam ekkora testet. Meg sem mozdult, némán ült, szuszogva vette a levegőt.

Kérdezni szerettem volna, miért került be, de láttam, reménytelen a próbálkozás. Hallgattuk a csöndet, és csak nézett rám márványzöldes szemével. Igen, ezt a szemet nem tudom azóta sem elfelejteni. Olykor nagyokat sóhajtott, de nem beszélt.

Aztán megérkezett az édesanyja, ő is leült a látogatós kis székre, majd kétségbeesetten rohant ki a kórteremből, hogy ő nem ismer rá a lányára, mi történt vele, mit csináltak vele, sokkal rosszabbul van, mint amikor behozták. Én próbáltam megnyugtatni, hogy mindenkit, aki bekerül, egy kicsit benyugtatóznak, ebből nem szokott baj lenni, most sem fog történni semmi, itt lehet őt éjszakára hagyni. De már akkor folyt a nyála. Én zsebkendővel megtöröltem a száját, és közben szerettem volna a hangját hallani, de nem lehetett szóra bírni. A szeme is fel-felakadozott, akkor gondoltam először rosszra, mivel azonban még nem hallottam betegtársat osztályon meghalni, így tovább bíztam benne, hogy jobban fog lenni. Aztán két orvos jelent meg, kipurancsoltak a kórteremből. Reszkető testét és remegő kezeit láttam utoljára.

Nagymesi

Egy szobába kerültünk, végigsuttogtuk az éjjeleket.

Teliholdnál rajzoltál nekem egyszarvút, csodálatosan tehetséges voltál. Aki nekiindul helyettünk az éjszakának, szabadon csatangol az égbolton, de nálunk nem forog a gombkilincs, a hatosból nem lehet kijutni. Az álmainkat is figyelik. Nem, dehogy voltál hitvány, csak sajnálni való. Az élet megedzett. A halálra. Bordatörötten is mosolyogtál. Azt mondtad, nem látszik, hát nem fáj. A véres Dunát rajzoltad a nyakadra. Azóta befagyott már a folyó. A Duna holtágára garbót húztál. Emlékszel, amikor a sötétben megpillantottam a falban egy szöveget? Te felálltál a kisszékre, mert bátrabb voltál, mint én, és kihúztad nekem azt a szöveget. Aztán jól lefertőtlenítettük, és én az ujjbegyembe szúrtam, hogy vörös pettyeket hagyjak egy korrektúra-

példányon, amelyhez hiába kértél nekem tollat, ceruzát, nem adtak. Nekem pláne nem. Aztán a kezemben a szöggel megfenyegettem a részleget, hogy ha nem engednek a szüleimmel beszélni mobilon, akkor lenyelem a szöveget. Anyám azt mondta, azonnal indulnak értem. Beszéltek a vezetőséggel. Átszállítottak egy másik kórházba. Azért még én emlékszem, amikor méz helyett Voltarent kentünk a kenyérre. Mígnem kiszúrták a diklofenák szagát, s mi jót neveltünk ezen. Heccből a földre ültünk éjjelenként a kispárnáinkra. Ott is veled voltak. Legalább kilencen. Fehér szarvukkal belesúrtak az emlékeinkbe. A római Pliniust is magával ragadták. Most te ülsz a kedvenc unikornisod hátán. A rettegés fátylán, az idő tömblekvárján átjutva. Kétezer-tizennyolc november tizenhatodikán. Harmincévesen. A Wilson-kört legyőzni néha lehetetlen.

Tildababa

Tildát egyszer sem láttam józanul.

Mindig nyomatták bele a szedálókotélt, amitől félrebeszél.

Egyszer egy tisztább állapotában említette,

hogy több diplomája is van, közgazdászként dolgozott, hogy három nyelven beszél,

de nem hittem neki. Tilda volt az, aki éjnek évadján egy szál

tangára vetkőzött, és nagy táncköröket lejtett a kórterem közepén.

Mindig féltém, hogy elszédül, és nekiesik a vaságnak, de ügyesen galoppozott.

Sőt, még ilyen nyöszörgő-nyüzsgő hangokat is kiadott. Aztán bejöttek

az ápolók, felöltöztették, majd lefektették aludni. Tildának álterhessége volt.

Állandóan nézni kellett a gömbölyödő hasát, a kicsit sem duzzadó

melleit. Mindig mondta, hogy feszít a hasa, nő a pocakja, biztosan

a méhszalagok nyúlnak, azért fáj a hasa. Az egyik éjjel összepecsételte

a lepedőjét. Felkeltett, hogy nagyon görcsöl. Nagyon sírt, hogy elvetélt.

Magához akarta fogni a véres lepedőjét, miközben altatódalt dúdolt a meg

sem fogant gyermekének, mire én azt mondtam, mossuk ki a lepedőt

együtt, s engedjük útjára a meg sem születettet, mert ennek így nincs értelme.

Addigra már bent termettek a nővérek, benyugtatózták Tildát. Két napig aludt,

pelenkázták. Azt mondták, skizofrén. Akkor elkezdtem félni, és csak nappal

mertem elaludni. Tildababával napközben ezért, éjjel meg miatta nem tudtunk

értelmesen beszélgetni. Pedig érdekelték a démonjai, amelyek idáig,

a félőrültek házáig repítették.

Vass Veronika

Kibábozódva

Anyám az ajtó előtt állt. Két kezét teste előtt összefogva nézett rám. Őszes haj ölelte öregedő arcát, szája vékony csíkként jelezte, hogy baj van. Ahogy összetalálkozott a tekintetünk, zavartan hajtotta le fejét. Szemeit oldalra forgatta, nehogy meglássam, sírt. Nem kérdeztem. Minek. Tudtam, mi baja. Nem is vártam, hogy megszólaljon, de muszáj volt meghallgatnom újra ugyanazt. Álltunk. A szomszédból jött hozzám. Az ajtót is nyitva hagyta, úgy sietett, hogy megint rám öntesse a legújabbnak hitt gondját. A tárt ajtón mögötte kullógott az éppen széthullani akaró élete. Apám a tévé vad hangja mögött, talán a fürdőből kiáltott utána. Anyám összerendezte.

– Na, erről van szó! Még mindig itt van! Küldd el innen ezt a hapsit! Itt lakik az én házámban! Nem tudom, mit akar! Ha nem segítesz, szólok a fiaimnak, ők majd kirakják!

Tegnap kicsit később kezdte. Ma biztosan front van. Kezeit tördelte, miközben azon tűnődtem, honnan szerezte a három fiát és hogy lehet ennyire biztos a dolgában, mikor még azt sem tudja, hogy a lánya vagyok.

– Ott ül a széken az asztalomnál és este abban a kis szobában alszik, az ágyat is én vettem! Mondtam, hogy menjen innen, el! Nem megy! – és hüppögött, mint egy gyerek, akit megbüntettek. Igen büntetés. Nekem is. Megfogtam a vállát.

– Menj, igyál egy pohár vizet! – válaszoltam neki a megszokott módon a magamra erőltetett nyugalommal –, jót tesz az agyadnak!

Elvonult, én a konyhába. A pulton figyelt a félig hűlt kávé. A kanál hosszan kikandikált belőle. Már nincs moka kanalam. Mind anyám táskájában pihen. Elrakta, hogy legyen. Meg az evőkanalakat, meg a villákat és az összes kulcsot. Ha vásárlásnál ő fizet, úgy csörög a táskája, mintha vasláncok lennének benne. Pedig a vasláncok rajtam vannak. A lábamon, a kezemen. Már évek óta. Ha eloson a „sarki nagy házba”, ahol az „örökségét” keresi és „Erzsikét” faggatja megjött-e már a pénz, a láncok ellazulnak egy kis időre, pont annyira, hogy a bemélyedt sebeim ne gennyesedjenek el. Aztán hazajön. Ki tudja, hogy. Eddig még hazatalált. Volt, hogy segítséggel, de hazaért.

Tegnap éjjel 11-kor kopogott az ajtómon. Aludtam. Szólt, hogy az idegen férfi leesett az ágyról. Mentem. Ketten visszasegítettük. Lehet, hogy az éjszakai bonyodalom zökkenettette ki. Lehet, hogy amúgy is ilyen napja lett volna. Majdnem minden napja ilyen.

Estére elfáradtam. Mikor a vacsorát vittem nekik, apám az asztalnál ült. Várt. Anyám fölötte, ráhajolva bizonygatta az igazát:

– Itt semmi sem a tiéd, mindent én vettem. Az ágyat is meg a szekrényt. Szólok a fiaimnak és kiraknak...

– Beszélj meg Évivel... – hagyta rá szórakozottan apám és izgatottan nézte, mi a ma esti vacsoramenü.

Nem akartam elmondani, hogy „anyu, de hisz ő a te férjed az én apám, nézd meg a személyidben, ugyanaz a nevedek”, mert a válasz úgyszólván lett volna, hogy „na és? attól még elmehetne”.

Így mindenki a saját kis bezárt világában nyomta magába az életet nem elvevő, de kínosan meghosszabbító isteni eledelt.

Éjjelente, ha forgolódom, néha eszembe jut a néhai nagyanyám. A világ legjobb fej mamája. Tíz éve még ő aludt a kis szobában. Látni vélte minden este a kurvákat, akik az apámhoz jöttek. Másnap kérte, hogy ne engedjük be őket! Szegény apám! Akkor jöttek hozzá, most ő nem akar elmenni a házból! S mindez családon belül.

Reggel elaludtam. Kopogásra ébredtem. Nem akartam meghallani! Most nem. Végre nem dobott ki az ágy. Lustálkodni akartam, egyszer nekem is lehet. A kopogás nem maradt abba. Kénytelen voltam felkelni, bár tudtam, anyám megint az igazát akarja. Az ajtó előtt állt. Tördelte maga előtt a kezeit. Rám nézett, Lukas hálóiinge zavartan lógott rajta, sírt. Más volt, mint szokott.

– Az a hapsi... – de nem folytatta. Elindultam a bejáratuk felé. Apu biztosan leesett, vagy a vizeletét nem tudta tartani. De nem. Beléptem a kishálóba. Apám az ágyon feküdt, békésen. Anyám leült mellé, kezét az arcára tette.

– Az apád... – és csak sírt.

Jenei Gyula

Szabadulószo

Tizenhatodik jegyzetvers (2021. április)

a terasznyitások kapcsán a hírek azt ígérik,
hogy visszakapjuk régi életünket,
a közösségi oldalon meg valaki azt fejtegeti,
hogy az életünk már sosem lesz a régi,
mert az elmúlt hónapokban
bölcsebbek lettünk huszonhatezer halállal.
az életünk valóban nem lesz olyan,
mint ezelőtt,
de nem azért, mert bölcsebbek lennénk.
az ember nem lesz bölcsebb.
huszonhatezer halállal
különben sem lehet mit kezdeni.
kevés halál van, amibe beledöglesz,
ami megérint.

Negyedik jegyzetvers (2021. május)

vajon utálhatom embertársaimat,
akik nem követik a szabályokat,
nem használnak maszkot,
nem akarnak oltakozni?
egy kolléga szokta mondogatni:
szeressük a tanítványainkat.
de hogy lehet parancsszóra szeretni?
és miért ne utálhatnám azokat,
akiket szeretnék utálni?

Második jegyzetvers (2021. június-július)

neme?
nemzetisége?
felekezete?
lakhelye?
kora?
iskolai végzettsége?
pártpreferenciája?
kedvenc focicsapata,
énekes,
írója,
étele?
milyen facebook-posztokat kedvel?
hisz a vírus létezésében, vagy tagadja?
mit gondol az oltásról?

Első jegyzetvers (2021. augusztus)

a fodrászom magyarázza,
hogy ő nem kíván rosszat soha senkinek,
de azért nem bánna,
ha azokat, akik nem oltatják magukat,
ráadásul ki is röhögik az oltakozókat,
és csipéseknek csúfolják őket,
szóval nem bánna,
ha azokat jól elkapná a vírus,
s megcincálná őket rendesen.
abban kissé bizonytalan,
hogy lélegeztetőgépet kívánjon-e bárkinek.

Első jegyzetvers (2021. szeptember)

milyen boldogan írják némely hírportálok,
hogy élt-éldegélt, mint a mesében,
nem is olyan régen egy ember,
aki történetesen vírustagadó volt,
vagy éppen csak oltásellenes,
ám mégis leteperte a nyavalya,
beteg lett nagyon,
lélegeztetőgépre kötötték,
s meg is halt,
de mielőtt meghalt volna,
még megtért
az oltáshívó jó emberek többségi táborába
(talán istenhez is),
és mindezt az oltáshívók
szenvédélyes hangú kommentjeikben
nagy-nagy meglepedettséggel veszik tudomásul.
mármint hogy megtért.
meg azt is, hogy meghalt.
mert megérdemelte, miért nem oltakozott!?
nyilván az oltásellenesek is
hasonló örömmel nyugtázzák,
ha arról írnak a lapok,
hogy valaki az oltás ellenére betegedett
és halt meg.
elvégre nem az ember a lényeg,
hanem az elv.

Hegedűs Imre János

Családi kör

– Idill Bécsben –

– Nem megyünk messze – mondta Ékes Ferenc, a családfő. – Legyünk macskaugrásnyira a szülőföldtől, akkor nem érezzük annyira az idegenséget, nem kínoz a honvágy.

Ezért telepedett le a család Bécsben. Még a városnegyed neve is otthonosan hangzott a fülüknek: Favoriten.

– Hát ezt nagyon ismerjük! Favorit! Favorizare! Azt jelenti, előny. Előnyös! Előnyben részesítenek. Favorizálnak!

Volt alkalmuk tapasztalni otthon, mekkora előnyben részesültek azok, akik a Kárpátok túlsó oldaláról özönlöttek át a szülőföldjükre. Lezárt városokba csak ők tehették be a lábukat, azonnal lakást kaptak, s pöffeszkedtek a hivatalokban, mint hosszúnyakú gúnárok az aprómajorság között.

Divatos lett a szó, mindenki használta, ezt is, azt is favorizálják, bezzeg minket nem favorizál senki, meg kell elégedni a maradékkal, a morzsával, a resztlivel.

Gyakran folyt ilyen s ehhez hasonló beszélgetés a családban. Duruzsoltak, zsummogtak, még nyelvészkedtek is, mondta az apa, látjátok, a nyelv mindenről hoz híradást, német szó a resztlí, mármint a maradék, a férc, de mostantól nyugodtan számúzhetjük, igazságos világba jöttünk, mindenki akkora darab kenyeret kap az egészből, amekkorát munkája után, tehetsége szerint megérdemel. Hányszor hallottuk otthon, román kenyeret eszünk, legyünk hálásak, hogy jut nekünk is egy falat. Itt a kenyér nem osztrák kenyér, annak nincs nemzetisége, az ókori Rómában, Egyiptomban, Görögországban azzal teremtettek közbiztonságot, hogy favorizálás nélkül osztották a népnek.

Alaptermészete volt az apának ez a hevület. Ez a rajongás. Nem győzte felsorolni, nem győzte glédába állítani az alakokat, az eseményeket, amelyek mind, mind a magyarok jelenlétét bizonyítják Bécsben, s igazolják az Ékes család döntésének helyességét.

– Itthon vagyunk – mondta. – Él olyan legenda, hogy még a honfoglalás előtt errefelé kalandozó magyarok alapítottak ezen a helyen települést. A nevét is a magyarokkal vívott csata kapcsán említi először egy krónika, a Salzburgi Évkönyvek, vagyis a Salzburger Annalen 881-ben, Wenia alakban. Hát a sok magyar tudós, műfordító, szerkesztő, író? Itt tanított az egyetemen Sylvester János, itt fordította le az Elektrát Bornemisza Péter, szerelmi kalandjairól Bécsben írt verset Balassi Bálint és – nehogy kifelejtsem – itt élt Zsámboki János költő, tudós, polihisztor, munkáinak hatása kimutatható Shakespeare drámáin. Itt létesítette 1623-ban a híres jezsuita főpap, Pázmány Péter a Pázmáneumot, amely még most is működik, és itt halt meg Mátyás király. Azt már az óvodások is tudják, hogy itt született a legnagyobb magyar, Széchenyi István! Bécsben őrzik Kálti Márk Képes Krónikáját és a Huszita Biblia egy részét, ide hozták császári parancsra Máriapócsról a könnyező Szűzanya-kegyképet és a nagyszentmiklósi kincset. De hát ki tudná felsorolni, hány vagyont érő magyar relikviát harácsolnak össze, s halmoztak föl? Magasba tornyosul itt a mi ékes kultúránk!

Az ilyen futamok közben az apa pirosposzsgás arcát elborította a pír, fényes lett, homlokáról eltűntek a ráncok, vékonyra nyírt bajusza alatt ott vibrált az Ékes családra jellemző boldog, sokértelmű mosoly. Szóval a császárváros Favoriten nevű negyedében telepedtek le. Ez a 10. kerület.

Nem ment könnyen. Nyugaton a lakás még a kenyérnél is fontosabb, de sikerült. Ilyen nagyvárosban élénk a lakáspiac, hullámoz az árfolyama, ha van elegendő pénz a lelépőre, már költözhetnek be a jövevények.

Ez a lelépő a mennyország kulcsa. Ezt kellett kigyűjteni, összekaparni. Tudták ezt már otthon, mindent eladtak, felégették maguk után még az utolsó szalmaszálát is, így lettek főbérlők egy masszív sarokház négyszobás lakosztályában, a harmadik emeleten.

Huba, a nagyobbik fiú kikereste a neten a legnagyobb IKEA központot. A 22. kerületben van, mondta, nézzétek, micsoda modern palota: Einrichtungshaus Wien Nord. Azt írja, nekünk kell összeszerelni mindent, vagyis: Selbstaufbaumöbel.

Kétszer fordult a pláza teherautója – bizonyos összegben felül ingyenes a szállítás –, s felhurcoltak mindent a harmadik emeletre.

Másnap kezdődhetett a mérickskélés, szerelés, barkácsolás. Szekrényeket, asztalokat, polcokat raktak össze, fűrészeltek, fúrtak, faragtak, enyveztek, s ebben a buzgalommal végzett munkában megmutatkozott az Ékes család tagjainak arca, természete, temperamentuma.

Huba, a legnagyobb gyermek irányított. Tizenhét és fél éves. Ő a család esze. Úgy olvasta a rajzokat, ahogy a zenészek a partitúra szövegeit. E fiúból tudós lesz, jósolták többen már otthon.

Itt, a bútorsomagokhoz mellékelt használati utasításokon és rajzokon találkoztak először a tömény német szaknyelvvél, de nem riadtak meg, gagyogott már az egész család, nem is beszélve az édesanyáról, aki német szakot végzett az egyetemen. Rá alapoztak, mármint Piroskára, amikor elhatározták a kitelepülést.

Úgy terült szét az Ékes-család a nagy lakásban, a bútoralkatrészek fölé hajolva, térdepelve, mint egy női legyező. Boldizsár, a kisebbik fiú, a tömzsi kamasz, kézügyességéről volt híres, át nem adta volna senkinek semmi pénzért a csavarhúzó, a fűrőgépet, de hasznát vették Sárának is, igaz, ő még kilencéves, de tartani, fogni kell a lemezeket, oldalfalakat, csak úgy tudják összeilleszteni a férfiak. Tipli és enyv. Ez a titka a bútorszerelésnek.

A családfő, Ékes Ferenc mestersége, a történelem-földrajz szak nem bizonyult hasznos segédtudománynak, nem neki találták ki a Selbsaufbaumöbelt. Éppen csak kilátszott a feje búbja a klasszika-filológus műveltségéből. De zavartalan volt kapcsolata fiaival, nem szégyellt tanulni tőlük technikát, informatikát, még szaknyelvet is. Manapság az ifjak tanítják a véneket. Igaz, dörmögte néha maga-magának az orra alatt, hogy a modernizálás nem feltétlenül jelent haladást, de elhessegette ezeket a gondolatvillanásokat, nem akart ókonzervatívnak tűnni.

Az egyik térdepelt, a másik előre hajolt, a harmadik székre állt, hogy érje föl a készülő ruhásszekrény felső sarkát, lyukakat fúrtak, enyves tiplikkel rögzítették egymáshoz a bútorrészeket, az édesanya portörölő ronggyal, szemétlapáttal, rövidnyelű seprűvel járt közöttük, hogy ne gyűljön plafonig a szemét, s közben főzött. Ezt az egy bútordarabot, a főzőkályhát megörökölték az előző lakótól.

Harmatos lett a szeme, amikor széttekintett a lakásban, és sorra vette a bútorszerelés művészetében elmélyült család tagjait. Porszemek és apró fűrészkorpák úsztak a levegőben, besütött a nap, a fénytörés fényes ragyogást idézett elő a lakásban, glóriát rajzolt a fejek köré, Piroska egész testén bizsergés futott át. Megrázkódott a boldogságtól. Ez a mi otthonunk, ez a mi életünk.

– Huba az én fiam – elmélkedett. – Ez szabály. Törvény. A genetika törvénye. Az első gyerek, ha fiú, akkor az anyára hasonlít. Látom magam a nagy dióbarna szemében. Vékony csontú, filigrán, nyurga, de manapság az ilyen férfiakat szeretik a nők, nem a macsókat.

Boldizsáron nem lehet eligazodni. Honnan szedte össze a busa szemöldökét és a két koromfekete szemét? Az én szemem barna, a Ferié szürke. Hát a zömök termetet, a hatalmas mellkast? A nagyszülőktől? Az apósomat Kinizsinek csúfolták gyermekkorában.

Sára viszont az apja lánya. Szürke szemeiben soha nem alszik ki a fény, arcáról nem röppen el a mosoly. A híres Ékes-mosoly. Mintha a száján köpte volna ki az apja. Nem győz eleget dicsekedni a lányával. Nyaljál-falják egymás éppen eleget. Csak ne legyenek féltékeny!

És aztán az én emberem, Feri! Szégyellem bevallani, hogy még mindig szerelmes vagyok. Nem látszanak rajta az eltelt évek, kedélyes, derűs, mókás. És hát... amiért az egyetemen megszerettem: lábon járó bibliotéka. Mindent tud.

Törökülésben fogyasztották el az ebédet. A Shoppingcenterben papírtányérokat és műanyagesczájgot vásárolt Piroska.

– Amíg nem indul be az igazi életünk, jó lesz ez is – mondta.

Ültek körben a parkettán, a nappali közepén, ölükből papírtányér, csodálták, milyen jól vágnak ezek a recés élű, műanyag kések, s úgy falatoztak, mintha megérkeztek volna Kánaán földjére.

Közben csengettek. A tőzsomszédjuk, egy bangladesi család feje arról érdeklődött, van-e szükségük segítségre.

Persze, Piroska, a germán nyelvész értekezett a szívélyes szomszédokkal, de az olyan furcsa kiejtéssel törte a német nyelvet, annak is a bécsi dialektusát, hogy csak néhány szót értett meg, inkább gesztusokkal adta tudomására, jól megvannak, nem szorulnak segítségre.

A délutáni szerelés hangosabb volt, döngettek, kalapáltak, pedig szigorú törvény írja elő Ausztriában az

ebéd utáni csend-szünetet. Az alattuk lakó, fejkendős török fiatalasszony jött fel, az már nem volt olyan békés, mint a bangladesi férfi, dühösen kiabált, s rendőrséggel fenyegetőzött. Pörgött a nyelve, jól beszélt németül, második nemzedék lehet, gondolta Piroska, de a kiejtése ennek is pocskék, megfordulna Goethe a sírjában, ha hallaná. Két szó úgy égett bele Piroska agyába, mint a marhák tomporába süített billog. Az egyik a „Rumäne” szó volt, a másik a „Balkán”.

Hamarosan tapasztalták, szembesülni kell a két fogalommal.

Ha ilyen szigorú az ebéd utáni csend-szünet, akkor ők is betartják. Rendszerető polgárok akarnak lenni, mégpedig előírások szerinti mintapolgárok. Minden család, amelyik nekivág a nagyvilágnak, visz, jobban mondva hoz magával egy jogrend-csomagot. Kimondva vagy kimondatlanul ott munkál a tudatban, a pszichében az a szándék, hogy fölemelkednek. Fölemelkednek a befogadó nemzet színvonalára, még csak nem is az anyagi, hanem a szellemi színvonalára. Másodrendű, másodrangú polgárok voltak otthon, itt nem lesznek azok.

Arra használták ki a csend-szünetet, hogy levonultak a földszintre, tanulmányozni egy kicsit a lépcsőház lakóinak a neveit. A beköltözés, a bútorozás lázában nem volt idő erre, úgy jöttek ide, ahogy egy ejtőernyős kiugrik a gépből. Azt remélték, ők fölfelé ugrottak.

Minden emeleten négy lakosztály, a földszinten is négy, az húsz. Ez lesz az ő szűk világuk. Kérlelhetetlenül, végzetszerűen ez lesz az a közösség, amellyel naponta találkozni, értekezni, együtt lélegezni kell.

Kiderült, öt családnak van német neve. Rögzült is azonnal a tudatukban: Schultz, Gruber, Feldmann, Rauscha, Kraus.

A többi ismeretlen. Egzotikus menekülteknek nevezi a köznyelv. ExotischeFlüchtlinge. Betűzték a neveket. Közép- és Kelet-Ázsia, Észak-Afrika és a Balkán, főleg Jugoszlávia népeinek fiai, leányai. Amely neveket szótagokra lebontva írták ki a névtáblára, azok valószínű, kínaiak. Amelyek ics-re végződnek, azok délszlávok.

– Ide fog fölkerülni a mi nevünk is, az Ékes –, mondta az apa. – Kérni fogom, ne hagyják el az ékezetet, ne legyünk Ekes. S ha kiteszik, ne tévesszék el. Az Ekés még rosszabb lenne.

Mintha eltűnt volna egy pillanatra az apa keskeny, finom szájpereméről az örök mosoly.

Liften visszamentek a lakásukba, s délután három órakor csendben, lábujjhegyen járkálva hozzáfogtak életük, illetve a bútorzatuk összeszereléséhez.

Kicsit nyomasztó lett a hangulat, de nem tartott sokáig. Estefelé nagyot sétáltak, ismerkedtek a környékkel, a tágabb környezetükkel. Otthon hallottak arról, hogy itt vannak úgynevezett sétáló utcák, ahová nem engedik be az autókat.

A Favoritenstrasse ilyen. Elbűvölte őket számtalan csodájával.

Pompás város ez a Bécs!

Miután hazatértek, a padlózatra lerakott matracokon boldog álomba zuhant az Ékes család.

Az álmváros csillogása mindig túlszárnyalja a valóságot.

Amikor megkezdődött az iskola, s Ékes Ferenc tanár urat is alkalmazta az állami levéltár, nem volt idő elmélkedni az itt letelepedett tömeg származásáról. A hétköznap a legnagyobb tanítómester mindenkor, s Piroska képességei most mutatkoztak meg. A ruházat életsorsot határoz meg az iskolában, kíméletlenül tudnak lenni egymáshoz a gyerekek, ezért lejárta a lábát, amíg felöltöztette a két fiát és a lányát.

– Csak márkás darabok jöhetnek számításba. A cipő csakis Adidas, Fila vagy Puma lehet, a ruhák, a pólók, hátizsákok Levi's, Columbia, Mustang, Reebok, NIKE. A frizurára hajzselé.

Tökéletesen kiismerte magát a világmárkák dzsungelében.

A családfő levéltári állását a bibliai mannához lehetett hasonlítani. Igaz, otthon rendszeresen bejárt a Város levéltárába, két lényeges dokumentumot fedezett föl, egyet Martell Károly korából, és egyet a Karoling-ház Pipin-nemzetségének idejéből, magvas tanulmányokban dolgozta föl azokat, s közölte román és német nyelvű szaklapokban. De nem ez volt a döntő. Álmában sem gondolta volna, hogy a román nyelv lesz a fregatt, az elegáns brit naszád, amivel behajózik az álmkikötőbe. Úgy hirdették meg az állást – mert csak pályázattal lehetett elfoglalni –, hogy két kelet-európai nyelv tökéletes ismerete kötelező. Hát a magyar és a román! Mindkettő kelet-európai.

Megnyerte a pályázatot.

Piroska egyelőre otthon maradt hátvédnek. Majd ő is megtalálja a helyét, egyelőre legyen rendben a

lakás. Főleg a konyha s a ruházat. Vállalta a nő hagyományos szerepét. Neki is volt testre szabott elmélete, akárcsak Ékes Ferencnek a modernségről, haladásról. A boldogtalanság egyik forrása – szokta mondani – a férfi és a nő szerepének felcserélése.

Naponta jöttek a hírek. A gyermekek szállították azokat az iskolákból. Huba, Boldizsár, Sára három különböző világba csöppent: gimnázium, általános iskola, elemi.

Egymás szavába vágva kiabáltak:

- Képzeld, anya, a mi Bezirkünk a legnagyobb Bécsben. Kétszázezernél is több ember él itt.
- Abból 32,8 százalék idegen származású.
- Nem igaz! Nekünk azt mondták, 43,4 százalék!
- A mi tanító nénink beszélt a szép Favorita vadászkastélyról, a városnegyedünk arról kapta a nevét.
- Az én nevem úgy ejtik ki az osztálytársaim, hogy Boldiszar.
- Édesanyám! Az osztályfőnök lerománózott. Romániából jöttünk, románok vagyunk.

Piroska nem mondta meg a gyermekeinek, hogy ő is ezt hallotta a lépcsőházban a szomszédoktól:

– Eine Rumänische Familie ist gekommen.

Ez volt az első stigma. Ez volt az első áramütés, ami itt, az álmvárosban érte őket. Hogy ők románok! Éjszaka beszélt erről suttogva az Ékes házaspár. Azzal nyugtatták magukat, hogy ez is a kezdeti nehézségek próbatétele. Elfelejtjük. Otthon bozgor, vagyis hazátlan volt a nevünk, itt hirtelen románok lettünk. Az idő feloldja ezt a paradoxont. Csak ne sérüljenek lelkileg a gyermekek. Leszünk mi még derék osztrákok. Illetve elsőrangú, elsőrendű osztrák állampolgárok.

Hála Istennek, bevándorlóknak is kötelező az oktatás, így az iskola sínekre állította a gyermekeket.

Ékes Ferenc, a családfő levéltári állásával megfogta az Isten lábát, de az adminisztráció, a hivatalok ajtóin való kilincselés Piroska nyakába szakadt. Szúrós tekintetű, büszke hivatalnokok várják az ügyfeleket, a beáramló tömegnek letelepülési engedélyre, személyi igazolványra, betegbiztosításra, családi pótlékra, gyermeksegélyre stb., stb. van szüksége. Kásahegyet kell átrágni, tapodtat sem tehet a bevándorló hivatalos iratok nélkül.

Mintha előlről kezdenék az életet.

A vállalatok csak a bankokon keresztül érintkeznek a lakossággal, oda utalnak át pénzüsszegeket, azon keresztül hajtják be a járandóságokat, büntetéseket. Bankszámla nélkül elképzelhetetlen az élet. Szerződést kell kötni a víz-, a gáz-, az áramszolgáltatóval, a díjakat a bank levonja a vele kötött szerződés alapján.

Lakossági nyilvántartó és egy rendőrőrs a kerület önkormányzatának központi épületében székel. De a kálvária út nem is itt, hanem a fordító irodákban kezdődik. Minden aktát lefordíttatni németre kemény próbatétel, és tetemes kiadás.

Most már a Piroska beszámolója következett. Késő délutánra jött haza mindenki, körbeülték az anyát, s tátott szájjal hallgatták:

– A Magistratisches Amt a legfontosabb hivatal. Oda mentem. Ott állítják ki a Personalausweisot. Az enyémet kézbe adták, de nektek is meg kell ott jelenni, a személyes aláírás kötelező.

Legnagyobb tömeg a Krankenkasse előcsarnokában gyűlt össze. Ennyi fejkendős török asszonyt s török gyermeket életemben nem láttam, azt hittem, Anatóliában vagyok. Vagy valamelyik török bazárban. Hiába, Krankenversicherung nélkül meg lehet döglenni az út szélén. Nekünk már van, hála Istennek!

Következett a Kinderbeihilfe. A gyermeksegély. Az apátok fizetése nagyjából rámegegy a házbérre, szerencsére Ausztria bőkezűen méri az eurót a gyermekes családoknak. Ti hárman majdnem annyit kaptok, mint apátok a levéltártól.

Aztán rohangálnom kellett a szolgáltatók és a bank között. Azt nem is mondtam, hogy a Raiffeisen Bankot választottam.

Gázra, villanyra, vízre kötöttem szerződést, s megbízást adtam a banknak, hogy havonta vonja le a díjakat.

Nagyon drága az utazás Bécsben. Ráment volna minden pénzem, ha nem váltok havi bérletet a Verkersbüroban. Úgy hívják itt, Monatskarte. Ha hoztok Schüllerausweisot az iskolából, nektek is megveszem. Lehet, hogy az évit, a Jahreskartét. Diákoknak olcsóbb.

Mintha csatát nyert volna a családjánya, olyan boldogan sóhajtott fel a beszámolója után.

Az első nagy bevásárlásra mind mentek. Szombat volt. Akárcsak hajdanában a búcsújárók, úgy vonult az egész város a modern idők pogány templomaiba, a nagy plázákba. Piroska már járt a közeli TESCO-ban, kiismerte magát, rendelkezett, mint egy hadvezér:

- Huba! A Sanitätsabteilungról hozz gyorsan egy ArialWaschpulwert, egy tekercs Küchenrollét és

Toiletentpapírt. Te, Feri menj a LebensmittelAbteilungra, vegyél két kiló lisztet, 1 kiló cukrot és VanillenPulwert. Délután akarok sütni egy tepsi Topfenstrudelt. És ne felejtsek el a Keiserfleischot és a Bauchfleischot a fiúknak! Ők azt szeretik. Sára imádja a Fischtöpfchent, ahhoz Pustagemüse kell. S javaslom, együnk csak barna kenyeret, az egészséges. Világhírű a TirolerRustikal.

Mintha csatát nyertek volna, úgy tértek haza.

***

Idegenben, külföldön felgyorsul az idő. Egy év úgy zúgott el fölöttük, észre sem vették. Akkor érzékelték először a változást, amikor ballagásra készülődött Huba, s vele az egész család.

Szép volt, megható volt, két kontinens ifjúságával néztek szembe a meghívott vendégek. Látszott az arcokon, a szemek állásán, a bőr színén, hogy Eurázsia sok-sok nációja vizsgázik hamarosan az érettségiztető bizottság előtt. Egy kedves néger fiú is ballagott, ő természetesen afrikai.

Az Ékes család akkor fordította először németre a szót, amikor Huba meghívta a barátnőjét, Zorát vendégségbe. Otthoni díszebéd, pompás ételek, italok, sütemények, torta.

Az iskolában ismerkedtek meg, Huba az A osztályban, Zora a B osztályban járt. IvoAndric híres regényét olvasta a lány nagyszünetben, a folyosón: Die Brückeüber die Drina. Érettségi tananyag. Ürügy volt a megszólításra, az első beszélgetésre.

Nem hagyományosan, nem lassan, fokozatosan, hanem hévvel lobbant a szerelem, akár egy heveny gyulladás. A mai fiatalok nem teketóriáznak.

Zora természetesen szót sem tudott magyarul. Még kiskorú volt, amikor a délszláv háború elől szüleivel Ausztriába menekült. Büszke, gögös horvát családban nőtt fel. Erről akkor győződtek meg az Ékes szülők, amikor meglátogatták Milanovicékat. Nem laktak messze, néhány utcával odébb a Favoriten negyedben. Amolyan ki nem mondott háztűznéző volt ez, csak a szülők és a két fiatal volt jelen, az apróbb Milanovic gyermekeket elküldték az Aida cukrászdába.

Ebédeltek, koccintottak, ittak. Kezdetben a fiatalok sorsáról beszélgettek. Az apa, LjubomirMilanovic kertelés nélkül kijelentette, hogy nem szereti a magyarokat, de úgy látják, azt sejtik, hogy ők, mármint az Ékes család tagjai román-magyarok, bizonyára nem sovíniszták, ellenkezőleg rugalmasak és alkalmazkodók. Sajnos, hiába próbálná eltüntetni a lányukat Hubától, fellázadnának a szülői önkény ellen.

Akadozó volt a beszélgetés. Egy horvát és egy erdélyi magyar család gondolatvilága, identitása feszült szembe egymással. Érezték a kizárólagos ellentétet, de kifejtteni senki nem tudta az elméletét, mert a nyelv korlátokat szabott. A horvát fájdalom, sérelem, büszkeség és a magyar kín, veszteségtudat német nyelven elveszítette fajsúlyát, hitelét. Mintha Mars lakókkal találkoztak volna földi lények. Piroska volt az egyetlen személy, aki tökéletesen beszélt németül, de ő háttérbe húzódott, engedte, hogy a két családfő viaskodjon kínos, rövidzárlatos dadogással. A nyelvi nyomorékság szellemi nyomorékságot szül.

– A délszláv népek gyöngyszeme a horvát nemzet – mondta kertelés nélkül LjubomirMilanovic. – Elhallgattak a fegyverek, de mi soha nem bocsátjuk meg a szerbeknek, hogy bekebeleztek, hogy ránk telepedtek, élőködtek rajtunk, s még most is a mi hátunkon akarnak bemászni Európába.

Ékes Ferenc újból megtapasztalta azt, hogy más nációk nacionalizmusa ellenszenvesebb, mint a saját nemzeti lobogásunk. De itt, idegenben értelmét veszíti ez is, az is, mert mindeniket maga alá gyúri a gőzhenger. Sok évszázados hagyomány Bécsben a beolvasztás, az asszimiláció, nincs olyan lakója, aki úgynevezett „echt”, vagyis szintiszta osztrák lenne. Most már csak azon érdemes elmélkedni, a horvát, a magyar, a szerb, a bunyevác, a cseh vagy a muzulmán, illetve az iszlám falat lesz rágósabb.

***

Huba és Zora házassága idézett elő háromszázötven fokos fordulatot. Az Ékes családnál volt több hely, oda költöztek a fiatalok. Úgy váltott át mindenki német nyelvre, mint ahogy a napraforgók tányérja fordul keletről nyugatra.

Zora lett a központ. Úgy néztek föl rá, mint a bennszülöttek a fehér emberre. Körülrajongták. Igaz, szép volt. Nagyon szép. Délceg, magas, karcsú. Nem engedte, hogy Zorkának szólítsák, az túl magyaros – mondta. Ha jelen volt, magyar szó nem hangozhatott el.

– Ki tudja, mit beszéltek rólam? – mondta Hubának. S a fiatal férj úgy állt mellette, mint Pompeji katonája az őrhelyén.

A családnévről végleg eltűnt az ékezet, amelyhez Ékes Ferenc olyan görcsösen ragaszkodott. Apatársa, vagy-

is a násza azzal vigasztalta, hogy ezt a csatát ő is elveszítette. Nekik a szóvégi mássalhangzóról, a „c”-ről hullott le a vessző, pedig az a horvát nyelv ékessége.

Öt-hat évig tartott a magyar nyelv agóniája az Ékes (Ekes, Ekés) családban. A kezdeti fájdalmak, a tudat feszültségei, a lelkiismeret háborgásai csitulak, elnémultak, megszűntek.

Öt-hat év után honvágyuk sem volt, a hazalátogatások olyan borzalmas élményekkel jártak, hogy lemondtak azokról.

Boldizsár és Sára esett át a legkisebb fájdalommal a nagy metamorfózison. Számukra az egyetlen természetes médium a nagy bécsi katyvasz lett.

A szülők szenvedtek legtovább, de az ő szenvedésük is fakult idővel.

Az Ékes és a Milanovic család tagjai – mint a korallpolipok mészvázai – beépültek a korallszigetek egymásra rakódó rétegbe.

A dolgok természete és rendje szerint történt minden.

Csupán Ékes Ferenc ajakáról hullott le véglegesen a híres mosoly, s tapadt bele, akárcsak a Jura-korszak ősmadara, az archeopteryx, a mészköves palává keményedő salakba.

NAGY KÁLMÁN: Requiem

Tóth Erzsébet

Pestis

Álmomban meghívót kaptam a Parlamentbe, a Kossuth-díj átadási ceremóniájára. Nem tudom, én is jelölt voltam-e, mindenesetre nyakamba kanyarintottam Mircit, a macskámat, egy sállal magamhoz erősítettem, így mozdulni sem tudott, a feje birizgálta a nyakamat, amit amúgy is alig tudtam mozdítani, mereven néztem előre, mint a nagy dívák. Nyávogni se bírt meglepetésében, gondolom, riadtan nézhetett, amit én nem láthattam, csak a velem szembe jövők. Senki nem csodálkozott, gondolom, azt hitték, már nem él. Döglött állatokat szoktak használni boaként egyes emberek. Miután senki nem tette szóvá a macskámat, egy ismerőssel beszélgetve eldicskedtem, hogy ez a macska él. Tényleg? – csodálkozott –, meg mertem volna esküdni, hogy kitömött. Képzeled, hogy egy döglött macskával sétálok itt? Tőled minden kitelik – mondta, aztán otthagyt. Untam a sok kitüntetettet, járkáltam az óriási folyosókon, a mosdót kerestem, mint mindig, hasonló álmokban. A sminkemet akartam megnézni, rendben van-e. Végre találtam egyet, de elég lepusztult helyiség volt, nem olyan, mint ami a pazar épülethez illett volna. Még tükör sem volt. Ültem a végén, éppen a kis tükrömet próbáltam kihalászni a táskámból, amikor hallom, hogy Klári kopog. Gyere ki gyorsan, mert az Anyu keres. Más nem történt? – kérdeztem. De – mondja –, képzeld, nyilvánosan rehabilitálták a – itt egy nevet mondott, amire reggel már nem emlékeztem –, elnézést kértek hosszú börtönbüntetéséért, és most adják át neki a Kossuth-díjat. Ekkor egy kisfiú szólalt meg hangosan, hogy az egész terem hallja: Apukám, ki tette veled ezt a pestist? – folytatta Klári. Még ültem egy darabig, azon morfondíroztam, hogy a fiatalok hamar rákapnak egy-egy szóra, hónapokig azt használják, ha kell, ha nem. Most a pestis jött divatba.

Nagyobb szükség

Komoly emberré válnom nem sikerült.
Bár jól titkolom, viselkedek, jövök-megyek,
de csak én tudom: vége az önfeledtségnek.
Az elérhető idő elkülönült tőlem végre.
Mögöttem kullognak az önfeledt évek. Éveim.
A maradék időt talicskában tolom magam előtt,
de az már nem én vagyok.
A búcsúzó már nem én.
A talicska a temetőbe húz, ezért olyan nehéz.
Majd fényes gesztenyék hullnak rám,
Hópaplan takar, simogat a feledés.
Ha lesz friss virág a síromon néha,
hamar elviszi onnan valaki,
akinek nagyobb szüksége lesz rá.

Mohai Szilvia

Budapest-Keleti

Akárhányszor csak a vonata kizötyögött a pályaudvarról, olyan üressé vált minden. Mintha még a menetszél által felkavart avar meg papírszemét meg miegyéb is lassabban hullott volna vissza a sínekre, mint egyébként. A vonatokról fel-leszálló, a peronokon végigvonuló utasok lépései szaggatottá váltak, és még a büfés is szótagolva közölte, hány forint lesz a hosszú kávé tejszínnel (cukor nélkül, nem kérek vissza, köszönöm). De persze az is lehet, hogy csak túl sok romantikus filmet láttam, ahol a drámai nagyjelenetben minden lelassul, hogy a rendezőnek még a legostobább néző agyába is sikerüljön belekalapálnia, hogy most bizony szomorúnak illik lennie. Mintha nem tudnánk, mikor mit érezzünk. Mintha muszáj lenne látnunk a vért, hogy ráeszméljünk, az uborka helyett épp az ujjbegyünkéből készül a saláta. Mintha...

Percekig álltam a peronon mozdulatlanul. Mint aki azt hiszi, ezzel megállíthatja az időt. Mert amíg látom a vonat utolsó kocsijának hátulját, ha csak egyszer egy milliméteres méretben, erősen pixelesen is, addig még tart. Addig még nincs vége. Mint amikor ott álls a temetőben a nagyapád sírgödre mellett, ahogyan elkezdik leengedni a koporsót abba a végtelen mélységű lyukba, és azon imádkozol, hogy minél lassabban tegyék, mert amíg meg nem hallod az első rög koppanását a kemény fadeszkán, addig nincs minden veszve. Addig még itt van. Addig még bármikor lelökheti magáról a fedelet, és felülhet nagyot nevetve, hogy csak vicceltem, kis bogár, no, ne sírjál, butuska. Ne megyek én sehová, itt vagyok, vigyázok rád.

Három hét. Be is írtam a naptáramba. November hatodika, péntek. Akkor jön legközelebb. Az csak huszonegy nap. Semmiség. De lehet, hogy nem tudok számolni, mert amikor a kedvenc kolléganőmnek tudósítottam a következő találkozónk várható időpontjáról, ő meglehetősen sajnálkozva nézett rám, illetve a „huszonegy” és a „nap” közé egy olyan jelzót illesztett be, amelyet én magam egy a múltból előtörő atyai pofontól rettegve sosem merésznék kimondani. De végül is még brit tudósoknak sem sikerült megállapítaniuk, hogy most akkor huszonegy nap sok vagy kevés, szóval szerintem igenis kevés és kész.

Amikor tegnap összepakolt, és elkezdte összehajtogatni az ingeit, muszáj volt segítenem neki, nehogy egy tucatnyi felismerhetetlenre gyűrődött textilgombóc társaságában érkezzon meg abba a ro... azaz csodás úti céljához, a festői búbánat tudja, hova. Képtelen vagyok megjegyezni a nevét. Sosem ment az olasz. Valami Sossalio vagy Sussolia vagy mit tudom én. Mindenesetre Bolognában kell átszállni. De úgyis csak negyvenezren lakják, szóval igazából olyan, mintha nem is lenne. Nincs is.

Amikor behúzta a bőröndjén a cipzárt, és az a táska tetejétől úgy nyolc centinyire megakadt, így egy darabon visszarángatta, hogy na majd másodjára, a déjà vu olyan erősen vágott az agyamba, hogy majdnem kiejtettem a kezemből a tárcáját az összes igazolványával meg a vonatjegyével együtt. Amelyet persze megint csak én kotortam elő neki a számtalan ruha- és egyéb kupac alól, mert én ilyen segítőkész barátnő vagyok, bizony. Vagy egyszerűen csak ostoba, aki nem tudja, mikor kell nem megtalálni egy pénztárcát.

Pedig én azt hittem, hogy tizedjére (huszadjára, századjára) majd könnyebb lesz. De nem, ez mindig ugyanolyan. Legfeljebb egyszer többet sírsz, legközelebb pedig kevesebbet. De az is lehet, hogy egyszerűen nem fogyasztok elegendő folyadékot, így nincs megfelelő mennyiségű víz, amit kisérik, mert a szervezet visszatartja azt a belső szervek optimális működésének biztosítása érdekében, és nem pazarolja el ilyen felesleges dolgokra, mint a száruhártya benedvesítése. Vagy csak kifogyott a könnykvótám, és még nem kaptam újat.

A legutóbb, amikor épp ismét csak végig kellett néznem, amint a vonata kizötyög a Keletiből, eszembe jutott, mi lenne, ha a mozdony elé vetném magam, mint valami modern Anna Karenina. Vagyis hát, a fene sem szeretné összekaszabolni magát, most komolyan, ha nem is

halnék meg, hogy néznék már ki annyi kötéssel, mint egy harci sérült egy katonai kórházban, hat kiló gézzel a fejemen. Inkább csak ráugranék a sínekre, majd visszaszökkenék, ruganyosan, mint egy cirkuszi artista, majd ide-oda hajlonganék a tapsviharban. Esetleg felpattannék a vonatra, és meghúznám a vészféket. Vagy pedig egyszerűen azt mondanám neki, hagyd már a francba azt a veszett pizzakiráltságot, és költözz ide végleg. Haza. Hozzám. Koszold össze a parkettámat a negyvenhatos cipőddel, hagyd felhajtva a vécéülőkémet, szőrözd össze a kádamat, és pakold tele a hűtőmet azzal a meglehetősen érdekes állagú vegán majonézzel, amelyet még akkor sem kóstolnék meg, ha fizetnének érte.

De sosem mondtam. Nem is értem, miért. Talán a választól féltam. Hogy mindez nem lenne praktikus. Mert hogy ott mennyivel magasabb a GDP. Alacsonyabb a környezetszennyezés, magasabb a nyugdíj, kevésbé korrump a kormány. Jobb a közlekedés, kevesebb a kátyú, tisztább a levegő. Mindig is imádtam, hogy ilyen logikusan gondolkodott. És egyben utáltam is érte. Legszívesebben azt feleltem volna minderre, hogy pont letojom a kátyúkat meg a környezetszennyezést meg a nyugdíjat. Mert én azt akarom, hogy amikor esténként megcsörren a kulcsom a zárban, odacsörtessen elém az előszobába a kinyúlt mackónadrágjában, és megkérdezze, milyen volt a napom. Vagy elpanaszolja a sajátját, hogy a főnök vagy a könyvelő vagy a takarító nő... Vagy bármi.

Akárhányszor csak a vonata kizötyögött a pályaudvarról, mindannyiszor megfogadtam... hogy megállítom. Hogy eléugrom. Hogy felhívom, hogy eléugrom, ha nem állítja meg. Hogy a rendőrséget hívom fel, hogy a bomba hatástalanításához az alábbi feltételek teljesítését kérem, először is...

De persze sosem tettem meg. Semmit sem tettem. Hagytam kizötyögni azt az átkozott vonatot tízszer, százszor, ezerszer; belehalva, újraéledve, nem létező könnyeket elsírva, automatás kávékat védelve. Cukor nélkül, nem kérek vissza, köszönöm. Tájékoztatjuk utasainkat, hogy a hatos vágányra vonat érkezik, a vágány mellett, kérjük, vigyázzanak. És én vigyáztam is, pedig legszívesebben ráugrottam volna a sínekre, hogy ne vigyék el őt, mert a mi történetünket bizony nem fogja megőrizni az örökkévalóságnak egy a címszereplőt kétdimenzióssá lapító gázolás. A rendőrség seperc alatt lezárna az ügyet, feltéve persze, hogy azonosítani tudna, mivel valamiért állandóan otthon hagyom a személyimet. Az igazolványképem szerinte szörnyen béna; azt mondta, úgy nézek ki rajta, mint valami szökött bűzöző. Szóval hiába állítanám meg a vonatot ronda személyi híján, és vallanám be neki, hogy nem érdekelnék a kátyúk, mert én élnék vele akár egy barlangban is, ahol nem hajtja le a vécétetőt, és a kulcsa sem kérdezi meg, hogy milyen volt a napom, amikor esténként csörren a zárban.

Akárhányszor csak a vonata kizötyögött a pályaudvarról, olyan üressé vált minden. Mintha még... Nem, nem sírok. Nem vagyok óvodás. Tudom, hogy alig egy hónap múlva újra itt lesz. Különb is, csak nem lehet olyan szörnyű ez. Ha Anna Karenina ivott volna előtte egy hosszú kávé tejszínnel, talán ő sem... Vagy ki tudja. De végül is még brit tudósoknak sem sikerült megállapítaniuk, hogy huszonegy nap sok vagy kevés. Szerintem most is épp ezen dolgoznak. Szóval talán az lesz a legjobb, ha leülök itt a pályaudvaron egy padra, és megvárom, amíg dűlőre jutnak. Cukor nélkül, nem kérek vissza, köszönöm.

Egy fel nem tett kérdés

Valahol mélyen mindig büntudatom volt, amiért hazudtam neki. Vagyis talán nem is hazudtam. Csupán nem válaszoltam egy olyan kérdésre, amelyet sosem tett fel. Annyira vékony ez a határ. Például, ha a születésnapodra epertortával lep meg, te pedig azóta utálsz az epert, amióta egyszer gyerekkorodban úgy leetted eperfagyival a kedvenc fehér ruháskádat, hogy ki kellett dobni, mert többszöri mosás után sem jött ki belőle az a rózsaszín folt, ráadásul az anyád még egy hét

mosolyszünettel is jutalmazta a mutatóanyagot, mégsem szólsz semmit, csak mosolyogva megköszönöd, majd miután elfújta a gyertyákat, és odanyújtotta a tányérod az első szeletért, megvárod, amíg ki nem megy a konyhából felvenni a mobilját, orvul belecsusszantod a szemetesbe a gyümölcsös-vaníliakrémes csodát, ésmég pár darab papírtörölt is szépen elrendezgetsz a tetején, nehogy észrevegye; és amikor visszajön, te mosolyogva méltatod a sütit, hogy milyen figyelmes, és nagyon köszönöd, de nem kérsz többet, mert már teleetted magad az előző két fogással.

És valójában ez sem hazugság, mivel egy leves meg egy főétel tényleg bőven elég tud lenni, főleg egy negyvenöt kilós nőnek, pláne, ha korábban ilyen-olyan divatos diétákkal meg heti rendszerességűlebőjtőkkel úgy összeszűkítette a gyomrát, hogy csoda, hogy két tányér étel belefér, mert hiszen már Coco Chanel is megmondta, hogy egy nő sosem lehet elég vékony vagy elég gazdag. Ahogyan az sem hazugság, ha lemondasz egy közös mozizást azért, hogy eleget tehess a főnököd vacsorameghívásának. Egyrészt moziba később is el lehet menni. A sikerfilmeket úgyszólván több hétig játsszák. Másrészt egy vacsora még nem randi. Pláne a feletteseddel. Nevezhetjük akár szakmai megbeszélésnek is. Hiszen tényleg beszélgettetek. Az, hogy három óra és két üveg bor után megkérdezte, milyen színű bugyi van rajtad, persze némileg megingatja az esemény üzleti találkozó jellegét, de visszaemlékezve, hány állásinterjú faggatott már arról a munkaügyi, akarsz-e szülni a közeljövőben, és ha igen, mikor, ha pedig nem, miért nem, egy némileg indiszkrét kérdés még semmit sem jelent.

Ráadásul én utálok hazudni. Nem is tudok. Egyrészt olyankor mindig megremeg a hangom, és félek, hogy ez elárul. Másrészt sosem emlékszem arra, mit is mondtam, így pedig könnyedén belesétálhatok a saját csapdámba. Harmadrészt pedig, miért is akartam volna bántani őt. Hiszen semmit sem tett. Például soha nem emelt rám kezét, nem kiabált velem, nem felejtette el a születésnapomat, nem kezdett ki a húgommal, sosem volt túl fáradt levinni a szemetet, sőt, még a PIN-kódomat sem puhatolta ki a fejemre ereszkedő rózsaszín felhőcskék okozta akut vakságomat kihasználva, hogy aztán galádul lemerítse a bankkártyámat, majd leléphessen a huszonkét éves, frissen botoxolt titkárnőjével Mexikóba. Illetve, nem alázott meg nyilvánosan a legjobb barátunk esküvőjén azzal, hogy „Hogyhogy mi mikor? Mármint ő meg én? Jesszus, ne már”, nem ütötte el traktorral a nem létező kutyámat, és nem is gyűjtötte rám a házat éjszaka balesetnek álcázva a dolgot egyetlen egyszer sem. Szerintem még csak öngyújtója sem volt. Nem dohányzott. Nem is drogozott. És nem is ivott. Meg nem is szeretett.

Vagyis ezt így azért sosem jelentette ki. Sőt, végül is épp az ellenkezőjét mondta, ám én valahogy mégsem tudtam felhőtlenül örülni a vallomásának, mert eléggé zavart az a „de” a mondat végén. És mivel ez a bizonyos kétfetűs szó faltól falig betöltötte a koponyaüregemet, már nem is tudom pontosan, mi következett utána, de általában olyasmik, hogy „nekem ez az elköteleződés-dolog sosem ment”, vagy „egy közös macska túl nagy felelősség” meg „talán sosem leszek elég érett az apasághoz”.

Nem emlékszem rá, mikor jött el az a pillanat, amikor már nem azt akartam, hogy ne így gondolja, hanem hogy dögölgjön meg, amiért így gondolja. És arra sem, mikor jutottam arra az álláspontra, hogy nem azzal okozhatom neki a legnagyobb fájdalmat, ha mindezek ellenére megtartom. Mondjuk szerintem ezt nem is nevezhetjük igazán bosszúnak. Racionális döntés volt; legfeljebb jogos önvédelem, aránytalan eszközökkel. Hazudni legalábbis biztosan nem hazudtam. Csupán nem válaszoltam egy olyan kérdésre, amelyet sosem tett fel.

Ez pedig nem az én hibám. Mert ha azon a bizonyos kedd estén úgy köszöntött volna, miután hazaérve becsukta az ajtót maga mögött, levette a sötétkék vászoncipőjét, és gondosan elrendezgette az előszobaszekrény alsó polcán, ahogyan mindig is szokta, hogy „Szia, kicsim, megjöttem; amúgy egészen véletlenül nem volt tegnap egy olyan gyerekünk, aki ma már nincsen?”, akkor én bizony isten azt feleltem volna neki, hogy de. És a családvédelmisnek is azt mondtam volna a múlté előtti kötelező beszélgetésen, hogy „én szeretném, de ő nem akarja”, ahelyett, hogy „három is van már, nem engedhetünk meg még egyet”.

Ma pedig, így lassan másfél év távlatából nem hiszem, hogy érdekelné, valaha egyszer, hat teljes hétig nem volt-e egy sosem akart gyereke, aki aztán mégsem lett. Időről időre kedvet kapok ahhoz, hogy felhívjam, és elmondjam neki, hogy de bizony; és megtudakoljam, csupán elhanyagolható mértékben fáj-e neki, hogy még csak szavazati jogot sem kapott az ügyben vagy annál azért egy fokkal jobban. Ám e készítés sosem tart soká. Hiszen, ha akkor nem tettem, most már minek. Különbösen is, kinek hiányozna, hogy válaszoljanak egy olyan kérdésére, amelyet sosem tett fel.

Zalán Tibor

Felezőszonettek

Álom a sárga hegyről

Ez akkor történhetett mikor elveszítette
a verset amelyik az őszi birodalomról
szólt Sárga hegyről álmódott Igen És akkor más
hangot is hallott Egy dalt S nem tudta eldönteni
ki szólítja Oberonnak És miért A szél fúj
Tágra nyitott szemmel hevert bezáput ablaknál
A Göncölszekérre fent halottak kapaszkodtak

A Göncölszekérre halottak kapaszkodtak Fent
volt Nyitott szemmel hevert Valaki nyitva hagyta
a szél hangját És Oberon szólította Akkor
sárga hegyről álmódott Titániát vagy Didót
hívta Nem tudta eldönteni melyiket De várt
Az őszi birodalom versei mind elvesznek
Csak így történhet Ami nincs nem történhet másként

Utazás előtt

Mindenkinek kell kapnia valamit legalább
egy pohár iható vizet barackot fejére
vállveregetést vagy egy darab hegyi kristályt hogy
mosolyogjon ha a halál belülről tapasztja
szemére fekete posztóját Legyen mit adni
akkor a hajósnak Egy pohárnyi kristályvizet
barackot vállveregetést iható életet

Kristályt és életet barackot vállveregetést
pohár sós vizet vért az alvilági hajósnak
fekete posztóját ha szemünkre vonja belül
mosolyogva és keresztül ezezi velünk a
vizet A padlaton kristály Néhány széttaposott
barack Ácsorogsz a tutaj peremén Most máshogy
nem Várod hogy kapj valamit Mindenkinek adnak

Falusi Márton

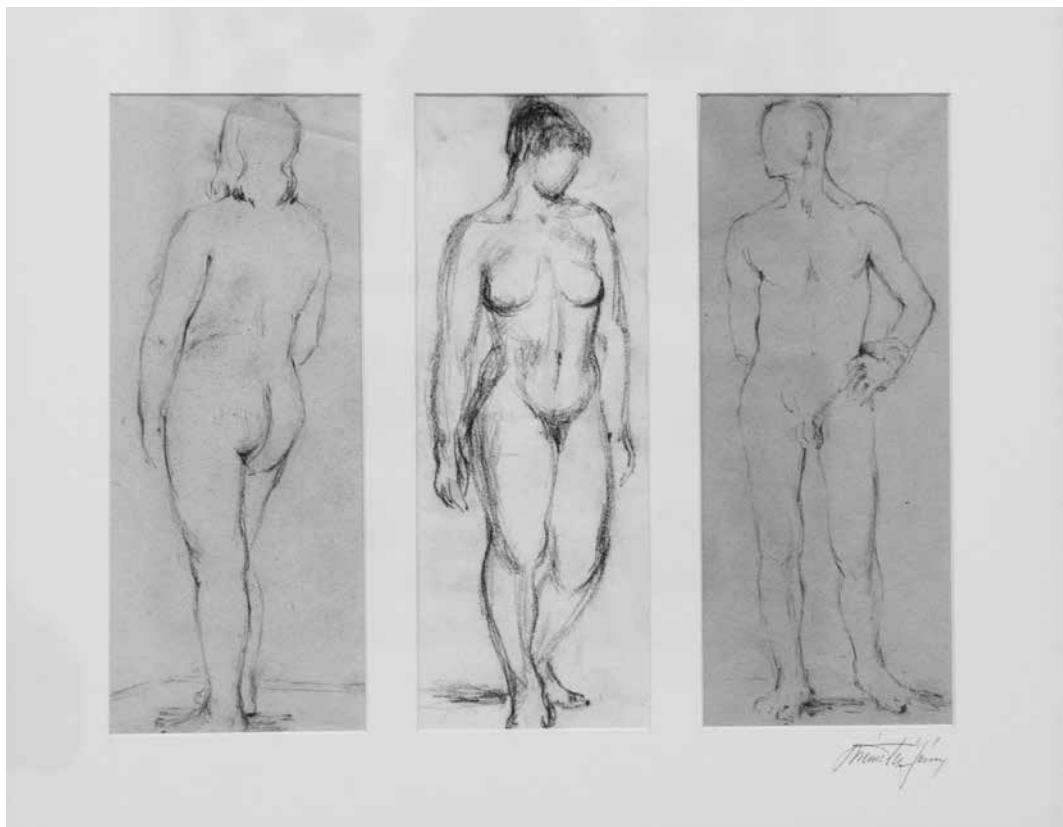
Kikényszerített álom

Hajtunk neki a Balaton-partnak,
azt hiszem, leparkoljuk a kocsit,
négyen utazunk benne, a hátsó
üléseken anyám és nagymamám;
apám vezet előzmény nélküli
elszántsággal, talán megbocsátom,
hogymint ő, szokásos útvonalon
akárhányszor el tudok tévedni,
éppúgy félek a nőktől, mint ő fél,
barmolom le őket, s vetem magam
alájuk jó étvágygerjesztőnek
mellbimbókon ízlelt hatalomhoz;
elhaladunk korábbi autóink
mellett, így a Skoda, a Dacia,
a Mitsubishi és a Suzuki
halszájkában, felfestések szerint
beágyazódva hellyel kínálnak,
gondosan hagyták itt őket, nem úgy,
mint az ökörhugyozást, mosolygok,
magas fordulatszámmal nevetek
ezen az alantas fordulaton,
jó, hogy farral álltak be, amikor
tolatok, a hányinger kerülget,
de apám nem lassít, a gázra lép;
hüledezem, milyen irányt veszünk,
egyikünknek sem való a volán,
fiatalon beíráttak, hátha
megszeretem, s az Etele téri
tanfolyam jogsit ad majd kezembe:
latin névszóragozást magolok,
mire oktatóm pályaudvari
váróterembe érkezik hozzám,
nem érzek rá, hogy' mozog a kormány,
kettesbe se merek felváltani,
akár a közönségesen szívnek
nevezett párkapcsolószekrényben;
írjon csak, aki rutinpályáról
forgalomba ki nem merészkedik,
gyakoroljon kockázatmentesen
létfontosságú mozdulatokat,
nem véve komolyan kogníció
és érzélem jövőtlen viszonyát;
első szerelem, s látszik, hogy sírig
tart szüleim mesés házassága,
elviselik az egymásra utalt
félemberek túljátszott szerepét,
jelenteni kezdenek egymásnak

valamit, tehát egymást jelentik,
mégsem tulajdonítható nekik
egy külső nézőpontból jelentés,
elképzelhetetlen, hogy valóság,
mi a szélvédőn kívül látható;
megdobja apját teniszlabdával
a fiú, alulmaradt a meccsen,
éjszakai vezetési leckét
vesz tőle, s a dühödt kiabálás
azóta is görcsösen szorítja
gyomrát, a bosszúból kiválasztott
meglepetés-Wagoner Wagnerrel
versenyezve bömböl, legyorsulja
fejfájását, a kamasz üresség
szlalomozik betétdíjak között;
nem bírom el a rossz osztályzatot,
nem adom haza a kápolnából,
a társak gyöngybetűkkel teleszórt
számárfülei kihajtogatva,
padlófűtéssel előhevítve
áldottak a tabernákulumnál,
dicsőítik Istent, utcaseprő
leszek, végül az se, becsületes
foglalkozásom hűja kivillan,
mint hézagos fogsor, ha elhiszem,
hogy demokráciában az ember
megalkuvás nélkül is viheti
valamire, összekuporgatott
pénzemet használt Lexusra költöm:
kevés kilométert raktak bele,
sár ette a kocsibeállóban,
hajnalra varjak és vadgalambok
szarták össze motorháztetőjét,
s mint akik jól végezték dolgukat,
másnap megismételték a tiszta
felületen, szakmailag szólva
ez lett az átlépő mobilitás,
én meg Kocsimosó Kelemenként
addig jártam a MOL-benzinkútra,
mígnem egyszer rohadt vadgalambszag
csapta meg orromat a padlóssal
szomszédos kamrából, kis ablakán
áttetszett a tetemfolt kontúrja,
új partvist, lapátot vásároltam,
döglégy-tiszteletadás kíséerte
undorom a szeméttárolóig;
azóta érintetlen az autóm,
rá se ránt vérbajos kanverébraj,
elcsitul vérmes madárhaddelhadd,
nem sikerül költői eszközök
nélkül, mezítenül kifeküdnöm
a szövegvakító napsugarak

üdítő vitaminforrásába,
visszatalálni matt gyerekkorom
fényezőműhelyében apámhoz,
aki úgy forgatja most a kormányt,
hogy könnyűszerrel fölemelkedünk,
odalent a hersegően friss tó
húsát vitorlások hasogatják,
összenézünk, s mindkettőnk arcára
ugyanaz az értetlenség ül ki;
mégsincs meg a cinkos harmónia,
amivel vén és ifjú áltatja
egymást, de csak téthelyzetben derül
ki, hogy a vén másképp gondolkodott
már a kezdet kezdetén, és ami
rosszabb, mindig neki volt igaza,
ettől függetlenül nem tudhatjuk,
melyikünk az ijesztőbb, melyikünk
félemlíti meg a másikat, hogy
kudarcaink megszilárduljanak.

NÉMETH JÁNOS: Akt tanulányok

Bátyi Zoltán

Csülöksirató

Hatalmas csülök ült a piaci asztalon. Frissen sült, gőzölgő csülök. Zsíros gúnyjából plafonig kúszott a fokhagymás páclé illata, és olyan egykedvűséggel trónolt egy zsírpapíron, mint aki pontosan tudja, fejedelemmé koronázta már egy mesterszakács, és akkor és annyiszor vonzza az emberek jó illatokra érzékeny orrát, amikor és ahányszor csak éppen erre kedve szottyán.

Az öregember úgy látta, hogy még ásitott is ez a csülök. Vagy inkább azzal a kigyótestű mustárcsíkkal feleselt, ami körbefonta, átkarolta, bebújt a hasa alá, úgy kínálva savanykás zamatát, mint szomszédja teszi, az egy-két harapással csonkított foszlós kenyér, amely épp baloldalon támaszkodott a csülöknek.

De az öregembert ez sem zavarta. Mit foglalkozik ő a csülök meg mustár vitájával, mit érdeklí a csülöknek gázsuláló kenyér monológja, amikor a szeme már megtelt a látvánnyal, és szájában, a ritka fogak között úgy szaladgált a nyál, mintha vesszővel nógatná. Pedig az öregember nem először látott már sült csülköt. Még a háború előtt, a Velka hentes boltjában épp ilyen díszítette a kirakatot. No, nem meleg napokon, amikor a hőség kikezdhetette azonnal a csülök vastag bőrruháját, bemászott a zsíros testébe, és csorgatta szaftos nyálát, hanem télen, amikor a zúzmarát könyökkel dörzsölték le Velka hentes kirakatáról, és a hatalmas placcon hurka is, kolbász is versengett a szépségdíjért. Az öregember, aki akkor még éppen csak kinőtt a rövidszárú gatyából, és elalvás előtt már lányok csókjáról álmodott, akkor odanyomta az orrát, vicsorított, akkortájtban egyetlen ráncot sem ismerő arcán megfeszültek a kamaszpattanások, rálehelte az üvegre, mintha Isten megáldotta volna egy olyan szent képességgel, amivel – Velka hentes tiltását, Velkáné kibálását megkerülve – kiszopogathatja az üvegen át a csülök, az áldott főtt csülök minden ízét.

Ám Velka egyszer csak kipenderült a bolt üveges-csilingelős ajtaján, ordította olyan hévvel, hogy egymást üldözték szájában a mocskos szavak, és miközben csapkodta széles nagy tenyerével az öregember (öreg? – dehogyan volt még öreg!) hátát, majdnem széthasadt testén a bőr. Mert mi tagadás, ez a Velka hentes kövérebb volt még a hizlalt mangalicánál is, csak éppen sörtéje nem sikeredett olyan hófehérre, a füle nem lógott olyan tehetetlenül, de a lelke bizony disznólélek volt, utálatos, mint az udvari budik gödre.

És mint Rajnai őrmester úr lelke, aki már hajnalban kiugrasztotta minden bakáját az ágyból, kipofozta vezényszóval, trombitával a hideg óra, hogy elüvöltse:

– Emberek! A magyar vitéz ereje nemcsak szellemében, hanem testében is lapul. Ezért kell hát talpra ugrani még itt, az ukrán hómezőkön is minden tisztességes bakának, hogy acélosodjon minden izma, levesse undok civilbőrét, ami a cipésműhelyben, a lovak segge mellett vagy az eke szarva mögött száradt a testére.

A hideg ukrainai januárban úgy gőzölgött a szája, mint gőzölni tudnak a rezgő húsú csülkök, amelyek akkor is ott kergetőztek a suhancból harctéri bakává érett, még nem öreg ember lelkében. És a szájában, mert a nyála nem tűrte a komisz kosztot, gyomra háborgott a konzervbab miatt, mert szemei, hiába dörzsölte dühösen, mindig csak Velka hentes otthon hagyott kirakatát látták. És szinte már azt is elhitte, hogy Velkáné, nagyon sajnálva a világ igazságtalanságát, egyszer, akkor régen, kilépett a csillogó hentesbolt csöngős ajtaján, odaintette, és kezébe nyomta a bádogtálat.

– Hát egyél, te kölök, marad itt nekünk még bőven – és ő elfutott gőzölgő kincsével egészen a Rókusnak elnevezett külvárosig, bebújt Rozi mama üresen maradt viskójába, és hogy senki se lássa, senki el ne kívánja, hát egyetlen másodperc alatt befalta az egész csülköt, tormásan, kenyeresen. Merthogy azt is adott ám neki Velkáné, hazudta magának az emlékeket, és csak akkor bújt ki újra az utcára, amikor a Nap régen lezuhant a sugárúti templom tornyai közt, és a népek fázósan gyújtogatták kicsinyke ablakaik mögött a petróleumot, hogyha vaksin is, de belelássanak a világ képébe.

Csak éppenséggel ilyen emlékekre nem volt kíváncsi a gőzölgő fejű Rajnai őrmester. Mint

ahogy nem hitte egy szavát Mariska sem. Pedig olyan kacifántos mondatokkal suttogetta fülébe az emlékeit Velka hentesről, a frontszolgálatról, a két évig húsát metsző orosz fogságról, amilyen szépen csak a költők tudnak verselni a Kincses kalendáriumban. Szépen, ahogy a szerelmesek beszélnek, mikor még olyan feszes bennük a hevület, hogy azonnal pattan a sliccgomb, s mégis, Mariska csak ingatta a fejét, de azért megígérte: ha egyszer Isten meg ember előtt is feleségül fogadja, s netán még pénzt is rak az asztalára – persze tisztességgel megkeresett pénzt! –, hát úgy éljen, de lesz akkora csülök a vasárnapi asztalnál az öregember tányérján, mint egy nagy vekni kenyér. Vagy még annál is nagyobb. És akkor ne törődjön senkivel, csak falja föl az utolsó morzsáig, aztán törölje meg a szája szélét, és gyorsan eresszen a hús után egy nagy korsó habos sört, mert a disznó már csak olyan, hogy zsírjával megkívántatja a finom italt. Még az se lesz baj, ha mindezek után eldúdol egy nótát Kossuth Lajosról vagy a hullámzó Balatonról, mert embernek joga, hogy örüljön az életének.

Mariskát aztán illendően, mint kívánta, Isten meg ember előtt asszonyául fogadta, dolgozott is annyit a gázgyár kazánja mellett, mint egy igásló, meg is roppant a dereka, gerince talán, ha százszor is, de egy egész főtt csülök mégsem jutott a viaszos vászonnal bugyolált asztalra. Mintha a Teremtő tiltotta volna, hogy a krumplipaprikást, a tarhonyás szalonnát vagy a krumplis lángost egyszer is számúzzék a konyhából, mintha a rossz sors átkot mért volna minden csülökre, amit csak disznó hizlalt magán ezen a világon.

Persze ezt az öregember soha nem róttá föl Mariska bűnei közé. Merthogy Mariskának nem is voltak bűnei. Csak mellrákja. Ezért hunyt ki halványabb fénnel, mint egy gyertya tenné, ezért is múlt ki nyomtalanul a világból. Az öregember eltemette, a gázgyárba már nem ő járt dolgozni, csak az árnyéka állt a kazán mellé. Kapott is egy levelet, amelyben értesítették, mivel a teste nem bír többet, így most hivatalosan rokkantnyugdíjas öregember lett belőle. Tehát menjen a hivatalba, ahol majd lajstromozzák, és kap talán kettőezer forintnál is többet, amit majd havonta kikézbésít neki a postás. Ebből dáridókat nem rendezhet, mondta a szomszéd, de az utcai szoba-konyha-spájk lakbéré mellett azért mégiscsak futja villanyra, gázra, sparheldba fára, talán még almaborra is.

Csak csülökre nem.

De az öregember már régen elfelejtette a csülköket. Ha álmodott, mert volt ilyen, hát inkább olyan házat épített magának, aminek nem izzad egyetlen fala sem, nem szaggatja levegőjét a doh, nem mászik benne a csontig kaparászó csúz. Ha meg fölkatintja a villanyt, nem használtan vett tévében újra szaladgálnak a pesti táncosnők, a rádióból is frissen ugrálnak ki a hangok, a csillárból sem csak egyetlen égő pislákol bele a világba, és a magány se nyomkod le akkora gombócot a torkába, mint egy vasgolyó.

És talán hajnalban nem úzi ki a hideg a piacra.

De kiűzte.

Az öregember minden napját a kofák rikácsolása közt kezdte. Nézte, hogyan csúszkálnak a lovak a sárga keramitkockákon, vastag húgyot eresztve maguk alá, majd hogy vágtatnak el a felhők mögé, hogy benzinszagú teherautók csörtessenek a nyomukban. Ámulva tűrte, hogy a rothadó káposztafejek helyére butikokat építsenek a gazdagok még gazdagabbaknak, vásárcsarnok, még ha bádogból összezsavazott is, de magasodjon a buszpályaudvarnak vetve hátát, a csarnokban pedig boltokat nyissanak, nagy, széles portálú boltokat, nagyobbakat, mint amelyenről a Velka hentes akár egyszer is álmodhatott volna. A boltokban pedig vörösen vigyorgó paradicsomok nyomorgatták a zöldpaprikát, a támaszkodó pultoknál röhögő suhancok, vastag ujjú rakodók nyelték a sültkolbászokat. Talán még az angyalok is megirigyelhették azt a rengeteg árut, amit ez a feneketlen gyomor, a város gyomra emésztett magában, a gazdagságot, aminek az volt a neve, hogy saláta, uborka, műanyag autó, sült tengeri hal, kovászos uborka.

És akkor hirtelen odaült az a kövér, rezgő tokájú csülök a pultra, mosolygott, mint a frissen megfésült óvodások, ha fényképezkedni viszik őket, és nézte-bámulta az öregembert, zsírpapíron, mustárcsíkkal. Szébb, mint a Velka hentes kirakatában. Szébb, mint azok a sörtől, pálinkától bőfögös álmok, amik esténként beleringatták a nyikorgó rugójú heverőbe. Szébb az angyalok mosolygós arcánál, szébb az oltárképeknél.

Egy egész csülök! És nincs gazdája sem!

Ott trónol magányosan, mint akit örökre elfeledtek, talán éppen egy hosszú, sült kolbász miatt. Vagy az is meglehet, éppen neki felejtették ott – tördelte a kezét az öregember, miközben a bakancsa talpával a betont súrolva, némán araszolt a pult felé, szimatolta a levegőt, mint a vadat érző agár. Orrcimpái megfeszültek, arcába hullt egy zsíros, loboncos hajtincs, ujjai remegtek, mint az alkoholistáé, ha reggel nem kapja időben azt az átkozott fél deci vegyes pálinkát.

Talán az is meglehet... – de az öregember nem tudta befejezni a gondolatot. Fejtetőre álltak a szavak, az ötlet szilánkjait kipofozta fejből a mind vadabbul elszabaduló fokhagyma illata és az a húsdarab, amit csak meg kell ragadni jobb kézzel, és már tépheti is maradék három fogával, belevájhatja megkeményedett ínyét is. Ugyan ki akadályozhatja meg, ugyan ki szólhatna rá? Mégis, ki merné kivenni a kezéből, ha egyszer már megragadta, szorítja, őrzi, mint éhes kutya a csontot. Őrzi bizony, mert ez igazi zsákmány végre. Nem húsától megfosztott lapockát talált, nem zsírpapírba nyomorgatott, félig elrágott hurkacsonkot, nem vizes sültkolbász hulláját az uborkalében, hanem egy csülköt, forgó, gőzölgő csülköt, ami szebb, mint a hegyen trónoló istenek eledele.

Talán még Mariska emlékénel is szebb, dűnnyögte az öregember, majd elhördült, a melléhez kapott, és csak azt látta Vigh Józsi, az áfészbolt hentese, hogy az öregember mosolyogva csuklik a földre, mint egy sorsával megbékélt falevél, ha széllel szánt a végig a fákon az ősz.

Csak ennyi lenne a halál? És ennyi egy élet? – motyogta Vigh Józsi a rendőrnek, és lusta szemekkel figyelte, ugyan mit írhatnak a jegyzőkönyvbe 1987 őszén, ha egy ilyen semmi kis vénember dobja föl a talpát éppen a város közepén. Ahol – azt hitte – meg sem lehet halni.

– És ez a csülök? – bökött hátra a golyóstollával a rendőr.

– Ja, az! – nyelt nagyot Vigh Józsi. – Valami belvárosi naccsád vette, aztán itt hagyta. Túl fűszeres, tudja! Meg zsíros! – affektált Vigh Józsi, ahogy azt Jugóból, olasz piacról hozott krémekkel kent, illatosítókkal befújtt asszonyoktól leste el már vagy ezerszer, és lecsöpögtette ujjáról a marhavért.

– Akkor elviszem a kutyámnak – jelentette be a rendőr.

– Annak éppen jó lesz – bólintott Vigh Józsi, és már nem is volt kíváncsi a jegyzőkönyvre. Leginkább csak azt a fekete nejlonponyvát sajnálta, amivel letakarta az öregembert. Hiszen jó lett volna az még a kertbe. Csak érlelődő földieper alá kell fektetni, és nem tud kinőni a fénytől fosztott gaz. De ezek után? – legyintett Vigh Józsi, és intett a hullaszállítóknak, a raktárban nyelhetnek pár kortyot a szilvapálinkájából...

Harkai Lilla

rítus

kifésüli a szél a Duna hullámaint
a felhők betakarják

halványsárga
rózsaszín lila
türkizzöld türkizkék
sötétkék fekete

a boltozat színei
felfelé haladva a Gemenctől

a félsziget végére elkeskenyedik a föld
egy csoport a kilátó tetején egy pár
ugyanarra néznek
a parton állók

a kosok a bárányok
épp így bámulták
megadással révületben
a nap narancsszín bukását
Dünstekovében

levegő

a nincstelenség látszatszabadsága
a túlélés értelmetlensége
a komfort szorongása
a kényelem

hajnali háromkor kiszédelegni
a szorongás hámjaiban ébredni fel

szél borzolja a nyelvemet
a hajamat a bőrömet a Duna fodrait

acélszürke opálos víz
a sötétkék égbolton ezüst égitestek
a Gemenc fekete festékpaca
átöleli a folyót

téridő

mélyzöld erdő a hullámok
sűrűsödő fodrai
két kósa állat kergeti egymást

„nézd szerelmesek”
a hangodat hallom
fogtad a kezem lebegtünk
és a föld visszaringatta lépteinket

levegő a tüdőmből
ez az apró zuhanás és felszállás
az enyém

nem múlik el
nem múlik el a Duna

két repülő madár

felszakít

Géczi János

Kisáriák női hangra

aki pokolra akar menni
annak egy poklot kell találnia

*

a valóság és a tükör
közötti keskeny sávban
a tárgyak felolvadnak
és imbolyogva állnak
ahol a csillogás van
ott vagy te aki átviszel
engem

*

embernek tűnik
bár üres alak
ami akkor él
mikor megszűnök élni
jól őrzik az üvegfalak

*

tükörtükör
ahogyan föléledek benned
s bennem ahogy fénylesz
a teljes világ leomlik este
és reggelre mégis egész lesz

*

tükörtükör
mi izzik bennünk
mint málnában a medve torka
ki ez itt ki ez ott
rivallsz rám és reád kiáltok
s honnan érkezik a rengeteg-nagy hullám
amely a hordalékot idehordja

*

mivégre az idő
az emberfi csak nézi
miként méri
ki magát mint hentes a húst
merre viszik szét darabolva

*

lehet mindez látszat
látszik a tű a cérna a szakadás
a varrás is látszik
a nadrágfoltban
annyi sok folt van
lehet mindez nem is nekem
csak annak érdekes
aki itt van velem

*

de ki vagy te
arcodon a szín
oly rozsdasárga mint rajtam a kín
ruhája amikor ragyog
ki vagyok én aki elhordott gúnya
vén fekete őrangyal
mint a kaput egybefogó vaskapocs

*

haragos tétlen ostoba
falánk öntelt irigy buta
is lehetsz ha szerencsédre
a boldogság áll a sorvégre
de igaz-e hogy a boldogok
a sorvégre álló irgalmasok

amit a hegyi beszédben jézus
ugyanazt mondja a klérus
de igaz-e hogy boldogok
ha a végét nem számoljuk
a sorban a nyolcadikok
a türelmesek irgalmasok

mióta az időm végtelen
semmi végeshez nincs közöm
áttetsző lettem mint a türelem
ha átnéz a víztiszta üvegen
de igaz-e hogy a boldogok
lesznek végül az irgalmasok

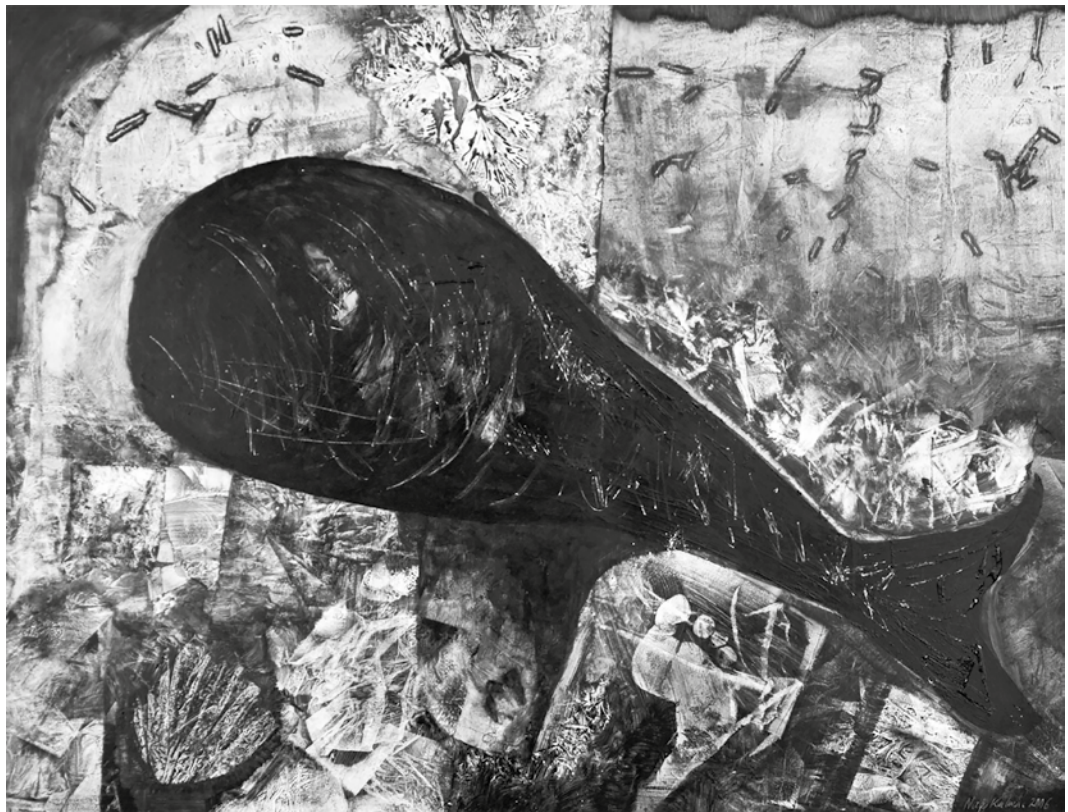
*

van egy folt a zöld fűvön
amelyet kitölt a fényözön
amelyen átjár romeo
hogyjúlia lábnyomába érjen
a vadkan hogy fellelje királyfiát
az ököl hogy kiverje
a fogvatartott fogsorát

a verőfényben a mester mellett
délceg verőlegények
és hosszan harsogó kardalok
van egy folt a zöld fűvön
amelyet kitölt a fényzön

*

amikor egyetlen mozdulattal
csókkal betűvel összenézel
mindegyiket a boldog időben látod
valld be hogy kívánod
bejárni a nap mögött lévő
ember-nem-látta világot

NAGY KÁLMÁN: Santiago álma

Oláh Péter

Bioboltban keresik a kólát

I.

Negyven évig nem tűnt fel senkinek, hogy rajtunk ülnek. Azt sem zavarta őket, hogy mekkora helyet foglalunk. Miattunk kicsi a raktár. Nem panaszkodtak, nem léteztünk számukra. Sejtettük, hogy csak kényszerből tartanak. Egyikünknek rögök keletkeztek a szervezetében, annyira biztos volt benne, hogy azért vagyunk itt, mert üzemanyagok vagyunk. De nem láttam itt robotokat, csak embereket. Szerinte persze rosszul látom, mert ezek gépek, Figyeljek most már kicsit jobban, ebből a másságomból még bajom lehet.

Más voltam neki, mint a többiek, ők bólogattak neki, de én nem vettem be neki ezt a baromságot. Ha robotok lennének, akkor már rég felbontottak volna minket, és nem kellene ezen a földön keresztül homályosan látnunk. Már csak azért sincs igaza, mert negyven évig, bármennyien is lehetünk itt, akkor is már rég fel kellett volna bontaniuk. Nem akarom megbántani, mert magamnak sem akarok kellemetlenséget. Ha felhúszom és felrobban, azzal én is szívok, és az én üvegfalamra is rátapad. Nem akarok belegondolni, hogy arra kelek fel, hogy bámul azokkal a rögszemeivel, és elnyomja a gondolataimat. Nem sok van hátra, nem kell hozzá még negyven év, és kiszabaduljunk. A papucsok is megmondták, pedig ők tényleg nem szoktak hazudni, mert attól elnyúlnának a padlón.

A papucsok egyébként nagyon jó beszédpartnerek, csak úgy tesznek, mint akiknek mindig van valami rágcsálnivaló a szájukban, és ezért nem mindig lehet kitalálni, mire gondolnak pontosan. Nem mindig szoktam visszakérdezni, csak ha fontos. Egyik beszélgetésünkénél fontos volt, vissza is kérdeztem, hogy mit akarnak ezzel, hogy nincs kiszállás, mégis mit értenek ezalatt. A lyukak, amik a testükön voltak, olyanoknak tűntek, mint egy nagy szemnek a negyedei. Úgy pislogott rám, mint aki pontosan tudja, hogy egy hülyével beszélget, ezért csak jól megrágták a szavaikat, és előlről kezdték.

Kérlek szépen, azt értjük ezalatt, hogy nem tudsz kiszállni. Nem teheted meg azt, hogy elsétálsz. Nem magyarázhatod el az embereknek, hogy eddig és ne tovább, hogy köszönöd szépen, de neked elég volt, ideje elsétálni egy másik boltba papucsnak. Akarjuk mondani árufeltöltőnek. Nem értenék meg, hogy nem akarunk belefásulni a hétköznapiakba, egy helyen dolgozni, amíg el nem szakadunk, mert csak még jobban ránk helyeznék a testsúlyukat, és így tiltakoznának a felvetett gondolatra. Ki van zárva, hümmögnék. Nincs kiszállás, itt fogtok elszakadni, megvetünk titeket, szóval nem lehet átsétálni másik boltba, ha elszakadtok, talán, de akkor is itt fogtok porosodni a polcon, mert jó lesztek még valamire. Mondanak, és hiába vennénk elő a legélesebb fogainkat, akkor is csak szurkálást éreznének a talpukon. Ez a mi nagy szívfájdalmunk, nem vagyunk erősek. Legalább ti azok vagytok, ti ki tudjátok marni őket, belülről, és még elgurulni is eltudtok. Nem is sejtitek, mekkora mázli ez.

Egy-két buborék feljött a kupakomig, mert bezsongtam attól, hogy elmehetek innen, hogy annyi év után itt hagyhatom ezt a raktárt. Hinni akartam nekik, és vártam az alkalmat, hogy mikor fog bebizonyosodni, hogy képes vagyok rá. Máshogy bugyborékol az óra a falon, és nem éreztem savas ízt, nem köhögtem a portól, mert nem kell még negyven év, és kiszabadulok.

Hova is rakhattuk, azt a karton kólát. Dénes. Ne mondd, hogy nem is vettünk. Nem emlékszel, hogy direkt azért kisebb a raktár, mert az is itt van, és mindezt azért, hogyha majd egyszer bejön egy nem normális, aki nem látta a feliratot az ajtó felett, biobolt, és követeli a kólát, adjunk neki. Tudom, hogy jó régi lehet az már, de akkor is kéne, várj, állj csak fel, hát min ülsz te.

Kiszakította a földi, és nem akartam vitába szállni vele, és nem is akartam kérni, hogy ne

ilyen durván, mert negyven év után történhet valami visszafordíthatatlan sérülés is, de úgyse lett volna érdemes bármit is mondani neki, mert látszott a mozdulataiból, siet. Nem törtem el, amikor eldőlttem a padlón. Vettem a lapot, vettem egy-két buborékot, és elgurultam, majd a vevővel együtt elhagytam a boltot.

2.

Bugyesz, kis buta buborékom, hát mit emelsz fel az üveg szájáig. Még, hogy papucsokkal beszélgettünk, komolyan mondom, néha elképedek, mennyire máshogy emlékszel, de szerencsére itt vagyok neked, van, aki beszél hozzád, amikor csend van. Merd azt mondani, hogy kevesebb lennél nélkülem, na ugye, te is látod, hogy kiegészítjük egymást, mert csak én vagyok a te jobbik hangod, ugye, tudod, hogy mindig igazam van, ezért is fogadd el, hogy nem voltak ott papucsok, mert hogy is lehetek volna, amikor nem a raktárban voltak, és nem szokták levenni a lábukról, még ilyen, hogy mi beszélgettünk velük, ne már, ne legyél ennyire buta buborék, Bugyesz.

Már csak azért sem beszélgethettünk a papucsokkal, mert összevesztünk a mandulatejekkel. Bugyesz, nem mondhatod komolyan, hogy téged nem húzott fel az, ahogy kérkedtek azzal, hogy ők annyira kellendők, csinosak, és olyan szép a szemöldökük, hogy nem bírnak magukkal az emberek, és nem tudnak megmaradni a raktárban, mert viszik őket, és körbeússzák a földet, annyira kelendők, majd folytatták azzal, hogy nem is értik, miért beszélgetnek egy karton kólával, ami negyven éve itt van a padlón, mert ha belegondolnak, annyira megalázónak tartják, hogy azt nem lehet elviselni, még ebben a poshadt raktárban sem. Ne mondd azt, Bugyesz, hogy te nem pattantál szét az idegtől.

Szép pattantam, fel-le lifteznek a buborékok, és kitörtem volna, ha nem állítasz le, ha nem mondd azt, hogy el fogunk menni innen, hogy ez az átok már nem sokáig érvényes, és akkor tudtam megnyugodni, és onnantól kezdve próbáltam bemutatni a mandulatejeknek, de azok akkor már nem fordították oda a csinos testüket, mert nem akartak több megaláztatást maguknak. Azért ezt köszönöm Bugyesz, hogy nem hagytál felrobbanni, még akkor is, ha úgy gondoltam, hogy innen úgy tudnánk kijutni, ha mi ketten felrobbanunk, és áttörjük azt a fehér részt, ami fölöttünk van, és a levegőben szétválunk, és alaposan szemügyre vesszük, hogy milyen ez a világ.

Azt hittem, hogy csak félrebeszél ez a Dénes, az is annyi hülyeségről tudott beszélni, és a szemüvegét is fordítva hordta, pedig azt még a kartonok is elmagyarázták neki, hogy nem úgy kell, illetve azt is, hogy az újján kötelezőek a vágásnyomok, ha ebben a raktárosi pozícióban kíván dolgozni. Mégis ott álltam, és nem tudtam elhinni, hogy most jött valaki, és kólát kért egy bioboltban, és azt végképp nem tudtam megérteni, nem jutott el a buborékomnak a belső halmazállapotáig, hogy miért tartanak minket egyetlen vevő kedvéért, aki maximum negyven évente egyszer betéved ide, és kólát kér. Rugóztam ezen, fel-le szaladtam, hogy megértsem, de nem jutottam többre, csak arra, hogy ezek a bolti eladók, ahogy ebben a karton is megerősített, nagyon furák.

Tévedsz abban Bugyesz, amikor azt mondd, hogy csakúgy kaptál a lehetőségen, és elgurultál, mert ezt mindketten tudjuk, hogy nem így volt, mert ne felejtsd el, hogy én pattogtam ide-oda az üvegben, hogy el tudjunk indulni, és nagyon kérlek ne hagyd ki a történetből, mert akár mennyire is nem akarod, attól még a füledben vagyok, és beszélek hozzád, kiegészítelek, ahogy azt egy másik énnek kell.

Azt sem mondhatod, Bugyesz, hogy azért gurultunk el, mert belefásultunk, hogy itt vagyunk ebben a raktárban, nem mondhatod, mert te is tudod, hogy mandulatejek akartunk lenni, és meg akartuk nézni mi is, Bugyesz, mi is csak világjáró üvegek szerettünk volna lenni.

3.

Nem zavart a homok. Elviselhetőnek találtam, még jól is esett, hogy csikiz valaki, hogy negyven év után tudok nevetni. Még attól sem féltem, hogy autó elé gurulok, és összetörök, már

észre sem venném a halált. Nem hatna meg a dolog, és még azon sem aggódnék, hogy belém taposnak, és rám tapad a vérük. Nekem olyan mindegy lenne.

Elfáradtam ennyi gurulástól. Mázli, hogy erős szél fújt, még egy szórólap is rám tapadt. Még jobban nem tűntem fel senkinek. Tetszett a lap is, mert egy előadásról tudtam meg hasznos információkat. Elképzeltem, ahogy játszanak a színészek, szinte érzem az illatukat, annyira közel vannak, úgy, mint mikor mesélte a grapefruitmag csepp, hogy az mennyire jó, hogy egy színházi előadást megnézni mennyire jó, főleg közelről nézni, és én ott érzem magam ettől a szórólaptól a legelső sorban, és látom, és nyugodtan ülök, mert nem vihet ki egyik biztonsági őr sem, mert elrejt a szórólap.

Egyedül a hangja idegesített, mert neki meg kellett szólalnia, azzal a metszően éles hangjával, olyannal, amilyenek egy kartonnak van. Bizonygatnia kellett, hogy ez nem így van, mert ő volt már színházban, és nem tudsz, annyira közel ülni, hogy érezd a levegőjüket, hogy elszívd előlük. Nem adtam neki választ, mert nem érdemes felhúzni sem magam rajta, nem éri meg azokat a buborékképző savakat sem. Úgy hagytam, és próbáltam lerázni magamról, ami az egyik utcasarkon sikerült is.

Nem tudtam, hogy ilyen magasak vannak az emberek. Honnan is tudhatnám, hiszen eddig csak rajtam ültek. Nem mondom, hogy nem félttem egy-két lábtól. Kissé veszélyesnek láttam a helyzetemet, mert félttem, hogy valaki lehajol és elkap. Hiába tettem volna meg azért mindent, hogy ne így legyen. Az olvasztótégely végül is minden utcasarkon ott van. Nem is voltam képes meglepődni azon, hogy megrúgnak, még örültem is, hogy nem kell nagyobb energiát befektetnem a mozgásba. Egyedül a lejtő zavart, mert egyre nagyobb tempóban kezdtem el lefelé gurulni. Rettegtem attól, hogy nekicsapódom egy házfalnak, és majd jönnek a macskák, hogy megnyaljanak, és eljönnek a kutyák, hogy rám hugyozzanak, és még a patkányok is eljönnek, hogy ellopják a csillogó szilánkjaimat, mert azt hiszik drágakő.

Nem láttam semmit, annyira gurultam, mintha sok kis csillag szúrná a buborékjaimat, amitől nem láttam, hogy hol vagyok. Nem gondoltam semmire, és tényleg nem érdekelt, hogy meghalok, mert negyven év után úgy voltam vele, mint a betegséggel, hogy megromlok majd egyszer, nem lehetek egészséges mindig, de azután is lesz valami, ha más nem, egy kis részem a térkőbe simul, és egyszer jön majd valaki, aki a kezébe vesz, megállapítja, hogy ez üveg, magával visz, és összerak újra. Hiszek ebben, mert még az örömük kedvéért sem lehet igazuk a teafaolajoknak, mert ezt még ők sem állíthatják, hogy a halál után gumimacik ugrálnak előtted, és nem történik más, és azt is elfelejtetted, hogy ezeket a szavakat kimondtad.

Észrevettem, hogy ami előttem van az egy láb lehet, és hirtelen összeszorult, és kezdett elpárologni az üvegből a szervezetem. Lehajolt, és nem volt visszatetsző arca. Elegánsan öltözött figura volt, aki a kezébe vett, és elindult az egyenes dobozszerű épületbe. Ameddig nem ült le, és nem szálltunk fel, és nem láttam az ablakban a felhőket, addig nem akartam elhinni, hogy repülünk, és azt sem, hogy tényleg repülhetek, mert egészen mostanáig nem gondoltam igaznak, amit a filmtabletták mondtak, hogy utazunk mi is, mert valahogyan ide kerültünk ebbe a raktárba, és ekkor értettem meg, hogy teljes mértékben igaza van, mert repülök, istenem, az üveges kóla, repül.

4.

Nem szeretjük az embereket. Emiatt nem is fogunk elmenni színházba, és nem képzeljük magunk elé őket, és ha egy szórólap a szél miatt ránk tapad, akkor sem akarunk megnézni egy előadást, és az illatukat, még az első sorban sem kívánjuk az orrunkba. Bugyesz, már megint összevissza emeled fel, az üveg szájáig, és tudom, hogy azt akarod, hogy ez a sok hülyeség kitörjön, de még jó, hogy itt vagyok, hogy nem adtam fel azt, hogy elmondjam neked hogyan is vannak a dolgok, mert azért valld be, semmi vagyok nélküled.

A bolt elhagyása után tényleg rábízunk magunkat a szélre, ebben teljesen igazad van. Egyedül azt nem tudom hova rakni, hogy hogyan tudod elfelejteni azt a szőrös vadállatot, aki kergetett

minket, és elhiszem, hogy ez neked nem nagy dolog, de azért beszélj már az én nevemben is, és mondd el, hogy követett minket egy fehér macska, és nem tudtuk lerázni.

Komolyan Bugyesz, sokszor azt kell hinnem, hogy nem úgy érzel, mint én, és ez nagy baj, nagyon nagy probléma, mert már abban is kétségeim vannak, hogy fogsz majd szeretni, hogy például engem szeretsz-e, de ne is menjünk bele, mert attól is fel-le járok majd az üvegben, és nem lesz az jó. Nem hiányzik, hogy elhasználódjanak a részecskéim a belső buborék halmazállapotomban, nem akarok még ennyire fiatalon tönkre menni.

Követett minket, érted, Bugyesz? Követett, és nem is ez volt az érdekes, ez még így önmagában nem érdekelt, mert úgy is gyorsabbak gurultunk volna, az viszont jobban idegesített, hogy olyan volt, mintha alattunk lenne, mintha nem is a hátunk mögött követne, futna utánunk, hanem alattunk, és mondhatod erre, hogy hát az a bicikli sáv fehér csíkja, de ne legyél ostoba Bugyesz, mert elválok, és kipukkanok ebből az üvegből, mert ennyire infantilis nem vagyok, mert az tényleg egy macska volt, és üldözött minket.

Annyira üldözött, hogy amiről te úgy beszélsz, hogy csillagokat láttunk, és miegyéb, az valójában azért történt úgy, mert a szájába vett minket alulról, és már nem a szélnek voltunk kiszolgáltatva, hanem neki, mert a fogai közt voltunk, és ő szaladt, és még a lemenő napnál is gyorsabban fordult be a sarkon, hogy aztán kiköpjön minket egy repülőtéren.

A repülőtéren nem tévedtél Bugyesz, azt nagyon jól láttad, viszont nem tudom, hogy honnan jött neked ez az emberes dolog, hogy felvett minket egy kéz, és leült az egyik ülésre. Ne viccelj már, hát azért lehetnél igényesebb, mert minket csakúgy nem foghat meg egy kéz, mi azért ennél többek vagyunk, ezt te is tudhatnád Bugyesz, annyira sokszor magyarázom neked, nem hiszem el, hogy megint erről kell beszéljek neked.

Nem emberi kéz fogott meg minket, hanem begurultunk a csomagok közé, mert a macska picivel messzebb kiköpött minket, és így tudtunk felszállni mi is a repülővel együtt. Azt tényleg nem értem Bugyesz, hogy te honnan láthattad a felhőket, mikor a sötétben ültünk, és nagyon is emlékszem, hogy így volt, mert azon gondolkodtam, vajon azért gomolyog ennyire ebben a térben a sötétség, mert a felhők között vagyunk, és hiába vagyunk egy dobozban, akkor is felhőket gyárt le az ég, ebben a kis helységben is, illetve igazat kellett adnom a filmtablettáknak, mert tényleg ilyen érzés lehet a halál.

Hajtman Kornél

előadás 2

nem volt több mondanivalója
egy kövön ült hallgatott
a tanítványok némán körülötte
nem mertek megszólalni

a mester felállt
odasétált egy öreg tölgyfához
levette köpenyét megmutatta melleit

este lett és éjszaka
csak állt meredten
a hajnal apró harmatcseppjeivel

a mester intett
odamentek
szájukba csepegtette bimbójáról a vizet
már mindet tudtok

a tölgyfa oldala megnyílt
a mester belépett
újjászületek
lezárult a fa

a tanítványok nem értettek semmit

bárki

holdfényes termekben
néma tükrök élesen
verik vissza a testeket
emberek egymásnak háttal

pucéran nézik magukat
férfiak és nők
mint a nagykönyvben
megtörtén túrik
a tükör hazugságait

aztán a csend
a hangtalanság láva
megkeményedett sorsok

hajnali fényben
megreped a megdermedt magma

a tükrök elhomályosodnak
a nagykönyv lapjai szanaszét

de a sarokban még
a megtört emberek és hazug képeik
összetörnek
a szilánkokkal akarják
magukat boldoggá faragni

VÍRUS

rozsdás szélerőművek
moha a napkollektoron
omladozó hűtőtornyok
csend ősiskerti idill
távol a szigeten
felegyenesedik egy majom

NÉMETH JÁNOS: Kiállítási enteriőr

Nagy Tamás

Feketeföld

Hetek óta nem tudok aludni, és nem az állandó
kutyaugatás vagy a közelben gyakorlatozó katonák miatt.
A szakurák történeteket mesélnek, szórakoztatják egymást.
A csapból egyre több homok jön, idővel
lerakódik a szerveimben, de addigra
már más törvények lesznek érvényben,
és nem biztos, hogy magunkkal tudjuk vinni
a szakurákat vagy a történeteiket a víz irányába.

Az ablakból a városszéli mezőt nézem:
az apróbojtorjánok a csillagok tükörképei,
néha köztük fekszenek a legyilkoltak.
El kell felejtennem mindent: tiltott nyelvemet
és illatát az oregánónak, elhagyott szeretőket
és a cárságot, mert semmi sem változott
a módszereken kívül. Marad a vér a szomjas
feketeföldnek, ebből jósolnak jövőt a hegyi sámánok,
és én nem tudok, nem tudok olyan nyugodt maradni,
mint a magasfeszültségen fennakadt madarak.

Iassú érkezés

nem vagy felkészülve a szűk folyosókra a félhomályra
tested veszteségeire újra és újra megvizsgálod a tengert
kövekkel a zsebeidben másként látod
a lehetőségeid még megvannak a démonok
téged figyelnek egy ideje rítusokat csinálsz
legyen szó vacsoráról vagy lefekvésről
mennyi lobogás kell egy könnyed nyárestéhez
a lüktetés szétárad benned ahogy
hozzád érnek az árnyékok most statikusak
nem hordoznak jelentést pedig igazán
jelezhetnék a rád hulló faleveleket
a becsapódó rakétát

Papírból vércsét

Kígyók tapadnak testedhez,
nem próbálsz beazonosítani a mintákat,
hogyan kellene élned. Ha ügyes vagy,
szorongásaidból írhatnak szakdolgozatot.
Azok a tavak és gödrök most túl szimbolikusak,
be kell csuknod a szemed.
És akkor az orvos azt fogja mondani,

gondolj valami szépre, kezdődik a metamodern.
Húsodba szike vág, az agy arra gondol,
mit csempészhetne át a határon, ébredés utánra.

Görög városok emléke a szobában,
már nem tudod, melyik két profilképed közt
vesztetted el szüzességed.
Fehér falak, ópiumháború a szervezetben.
Papírra írják a gyógyulást, a nyelv végül esetlen
az érzékekkel szemben, ahogy megteszed
első lépéseid, mintha újra gyerek lennél.
Némán állsz az ablak mellett.
Hónapok telnek el, mire elmondod:
vércsék szitáltak egy láthatatlan homokozó fölött.

NAGY KÁLMÁN: Country song

András László

Dénes bácsi 60

„El se hinnéd, ha elsorolnám,
milyen hőöket fojtott el egymaga.”
(Kemény István: Keresztény és közép)

Felvont szemöldök,
levont következtetések.
Múlt, ami mindig is múlt volt nekem,
jelen csak a te számodra, és akkor
is – valaha – csak egy pillanatig,
az enyém soha. Mégis úgy beszéltél
róla mindig, hogy azt éreztem, *nekem*
fontos ez. Az úgynevezett *fontos dolgok*
egyike: eddig nálad volt, s most csupán
átadod nekem – érzed a súlyát? –, mostantól
legyen nálam. Átvettem, bólogattam,
vigyázok rá, hogyne. Múlt, ami jövő
mindkettőnknek, átveszem
tőled, mert jobb, ha újra átvesszük:
tudjuk, mi vár ránk. Ilyen darabkákkal
telt meg a zsebem, mert nem volt szívem
kidobni őket, de most hosszú
idő után ismét vízparton állva
szembesülök azzal, hogy gyáva
vagyok belegyalogni a vízbe,
mert előre tudom, hogyan húz le
majd az a súly, amit a kabátba
a belső, az oldalsó, a két nagyzsebébe
csak úgy begyűrtem, nem is vettem észre,
s most hiába lépnek előre, mégis visszatart,
hogymit keres itt a Tiszapart?!

(Szerkesztőségünk ezzel a verssel köszönti 60. születésnapján szerzőnket, Kemény Istvánt)

Vincze Bence

a vasutasok fiai verseket írnak

a vasutasok arcán mint bazalton vörös por ül
körmük alá gyűjtik a gépekből évtizedek óta csorgó olajat
tenyerükön évgyűrűket körvonalaz a bennragadt zománc

apámnak mégis szép férfi keze van ezt irigylem
tisza bőrén az erekben olaj helyett forrásvíz fut át
a ráncok szeménél mosolyt arcán gödröt ásnak

a gödrökbe reggelente hideg vizet ereszték
fél életnyi vágyakozásban mosom itt arcomat
befogad és megtart a mindig jobbat akarás
a vasutasok fiai nem akarják követni apáikat
népünk néma istene a különbözőzés
apáink bűneiből emeljük saját várainkat
verseket írunk és szemükbe mutatjuk hitetlenségünket
nem értik hogy szép kezek helyett miért nem fér
a mi lerágott körmünk alá már semmi kosz

csak fel ne ismernénk soha mi faitok az árvaságot
a nélkületek maradt új világ felépítését a kezetekkel bazaltba
ásott vasakat amiken tőletek és gyermekkorunktól menekülünk
hiszitek az új reményeket amik már a mi születésünk előtt
a szétfestett vonatok zománca alá ragadtak

apámnak szép férfi keze van ezt mindig irigyeltem
száraz és bőrén a repedésekből már elfelejtett olajszag árad
tenyere mint tölgyfakéreg éjjelenként szarvasbogarak alvóhelye.

Nagy Betti

Temetésen

Karcsinak mondhattam volna a temetésen
hogy, igen milyen gáz ez az egész, hogy
csak itt futunk össze pár évente.
Mondhattam volna neki,
hogy őt is alig ismertem meg.
De nem mondtam.

Böködtük egymást a szertartáson,
kérdéze, hogy ki kinek a kije.
Mondhattam volna neki, hogy
utánunk is így kérdezősködnek majd.
De nem mondtam.

Mondhattam volna, hogy
nagyon kell pisilnem,
de a temetőben nincsen WC
így a szertartás visszatartott.

Karcsinak mondhattam volna, hogy
szia, akkor, a viszontlátásra.
De nem mondtam.

A Szabadság angyala

Először csak erős frontoknál érezte a vállát. Aztán gyakrabban fájdogált, később már hasogatott. Egyre nehezebb volt a karját a feje fölött tartani. Esténként, ha az utolsó kiránduló is hazaindult, próbálta egy kicsit megtornáztatni, csak annyira, hogyha a városból nézi valaki, nehogy azt higgye, hogy földrengés rázza a Gellérthegyet. Szenvedett. Egyre jobban szenvedett. Legszívesebben elhajította vagy széttépte volna a pálmaágot, de sokáig nem tudta megtenni. Az olyan lenne, mintha egy jelet kaparna le a város arcáról. Vagy szentesítené a szabadság hiányát. A kötelesség még egy ideig ott tartotta, ívbe feszülve.

Egyszer aztán sötétbe borult a város. És akkor nem bírta tovább. Először csak a karját eresztette le. Ismeretlen érzés fogta el, valami zsidbadás és könnyűség. De már ez sem volt elég. Próbálta megmozdítani a lábát. Nem ment könnyen. Az első lépéseket csoszogva, bizonytalanul tette meg, és szédült is, ahogy a felhők közül kibújó holdfényben életében először le, a lába elé nézett. Óvatosan botorkált le a hegyről, már kezdett hajnalodni, amikor a Szabadság hídhöz ért.

– Szervusz, rokon! – üdvözölte, bár nem volt benne biztos, pontosan hogyan is rokonok, és a hangja sem tűnt magabiztosnak, elvégre most szólalt meg először életében.

A híd mormogott valamit, de lehet, hogy csak az első villamos zörgött, mert közben kigyúltak a lámpák, és az áram újra átjárta a várost. A híd lábánál lement a Duna partra, leült a hajóállomás stégjére, és járáshoz nem szokott, merev lábát a folyóba lógatta. Hűvös és simogató érzés volt, tavaszi hajnalokon érzett ilyet, ha a hegyek felől fúj a szél. Gyerekmódra kalimpálni kezdett, figyelte, hogyan áramlik a víz a talpa alatt.

Amikor tovább indult, a pálmaágot a parton felejtette. Átsétált a hídon. A vásárcsarnok emeleti ablakaiból lángos és sült kolbász szaga csapott ki és keveredett el a közelben virágzó hársfák illatával. Még soha nem evett semmit, de hát sétálni sem sétált még soha. Benyúlt az egyik ablakon, és bocsánatkérő mosollyal megkérdezte, kaphatna-e abból a kerek-fényes valamiből egyet. A szakács nagyot csuklott, majd a kezébe nyomott egy Budapest alakú lángost – ez volt a specialitásuk, szerették a külföldiek. Felé nyújtotta a fokhagymás kencét is, de ő még mindig mosolyogva nemet intett, és falatozva elindult a Kálvin tér felé.

Az Astoriánál megállt az egyik loftlakás nyitott ablaka előtt. A párkányra könyökölve egy kócos, fiatal lány nézte a várost, kezében kávécsésze, arcán párnagyűródés nyoma. Amikor meglátta, kiejtette a kezéből a csészét, de a szobor még idejében elkapta. Csak néhány csepp lottyant ki, és hullott a járdára, szerencsésen elkerülve egy nő fehér kalapját. A lány átvette a csészét, aztán szelfiztek egyet, ami nem volt újdonság neki, a hegyen naponta több száz fotóra került rá, de ez volt az első kép, amelyen az arca egy emberi archoz simulhatott.

A Duna csodát tehetett a lábával, minél többet ment, annál könnyebb lett a járás. De a szíve egyre nehezebb. Üres kirakatok, gondterhelt arcok és ingerült mondatok között vitt az útja. A hegyről nem látszott, mennyire fáradt és szomorú ez a város. Alig néhányan csodálkoztak rá a magas, sétáló szoborra, a többség észre sem vette, lefoglalta a maga baja. És akkor megértette, miért kezdett fájni a válla, miért érezte napról napra nehezebbnek a pálmaágot, és terheesebbnek a feladatát. A várossal együtt fáradt el ő is.

Ekkor már kilenc is elmúlt, az Andrassy úton sétált, a Városliget felé. Kevesebben jártak errefelé, turistákat alig látott, ahogy őt sem látogatták az utóbbi hónapokban. A Hősök tere szinte üresen kongott, csak a Szépművészeti oldalán keringett egy görkorcsolyás fiú. Az emlékmű magányosan nyújtózott az éles, májusi napsütésben. Odasétált. A magas talapzaton álló Gábrriel arkangyalra még neki is fel kellett nézni. Szívesen megkérdezte volna tőle, ő hogyan bírja? Sokkal régebben áll a helyén, mint ameddig neki sikerült kitartani, mégsem látszik fásultnak, kiégettnek. De nem merte megszólítani. Csendben odaült a talapzatra, és átölelte az oszlopot, elvégre a Szabadságnak is szüksége van néha egy őrangyalra. Most megpihen nála egy kicsit, aztán visszaindul. Talán még a pálmaágot is megtalálja a kikötőben.

Nászta Katalin

Úton

a holtakon
s a voltakon
oltottakon
szólottakon
túl vágyakon
túl álmokon
glédába állt
verssorokon
a póre mindenség felett
és alatta a mindenségnek
ahol a semmi imbolyog
szóárnyékok
szótagcsonkok
lebegnek elhalt vizeken
medrek fölött tengeresen
csutkára száradt csutorák
szállnak csontpernyék
álomemlékek
az egész, mint egy nagy bagázs
sorsára vár mi kidobás
a semmi szélén, ágán ülve
a semmi ágál már nem tűnődve
a valamin, ami nemrég volt
de most már halott
holt és holt

újra kell értékelni mindent
ami eltörött
ami már nincsen
visszapörgetni az időt
csévéld csak fel
memóriád gyűrűire
számítsd bele a láthatatlan
mindig rejtőző perceket
a titkos szándékot leplezd le
azt a mögöttes indulatot
ami felszínre lökte
számítsd ki, így számold újra
periódusát intervallumodnak
mérd fel, át, körbe, alaposan
mi volt, amit itt produkáltál
add hozzá azt is, amit én meg ő
provokáltunk, csiholtunk ki belőled
majd oszd el magaddal az egészet
és kijön az eredmény
amin aztán ne csodálkozz
hogyan szűz nem maradtál

sőt, nyomaidat felismerni
minden szóban mi szádon kiesett
a szelet is kalkuláld bele
az egész történetbe
amiről ugye senki nem tudja
honnan jön és az útja merre

ez se lesz több, mint egy kísérlet
a mestermunkára
hát igyekezz

a legegyszerűbb utazás
ha eljössz velem gondolatországba
hol vezetlek berkeimben
csak ülnöd és figyelned kell
ennyi a belépő ide
utána felkötöd szellemi cipőd
hogya futhass velem, ha úgy adódik
vagy baktass kényelmesen
a vidék kiszámíthatatlan
ezért rám kell hagyatkoznod
ha kirándulnál e tájakon
ez adatik, a másik ember
kivel világát bejáród

persze nincs ez se ingyen
hiszen a végén téged faggat
afelől, amit bejárt veled
és akkor jön a *te vidéked*
megfordultok és elmeséled
te mit láttál amíg mentetek
abból, amit neked mesélt el
visszajuttok az origóhoz végül
már ketten
s amit bejártatok
ahhoz hozzáférése senkinek nincsen

ez a kincsem
ez a kincsed

Nem lehet

Ki tollat fog, az jól gondolja meg
mert gyűrűzni fog a gondolat
s mint bilincs
tekeredik nyakára vissza, kinek
agyában megfogant
ne viccelje el
se túl
se le
se föl
se mellé
legjobb volna csírájában
megfojtani
mint meg sem született gyermeket
vagy még inkább
ne is gondolkodjon
hogya meg se fogan hasson
ha mindennek halál a vége
s kivédhetetlen
tekeredj ó élet
vissza magadba

Fölszakítottak
mert seb maradt
s mi alva vérzett eddig
most kiömlött méreghullám
a test lelkéből
fejfa-émlékezet
hány bölcső nem ringott soha
e földre fel
hány magzatnak szegte kés
a torkát
kezek hazudva azt
nem tudtuk, hogy él!
nem élet volt még
csak húscsapat!
s most ott virít örökre
nemcsak a szégyen homlokodon
a halálbélyeg
gyilkos lettél
s az maradsz még, ha...

Nincs szó, mi beléd ne marna
egy se száll tova fölötted
körömfeketényi is elég
hogya kivéztessen
a bélyeg rajtad
szánalomra sincs lehetőség
jogod sem – soha

örökre virít retinádon
homlokodon, szívedben, szádon
kezeden, öleléseidben
fertőző vagy! távozz!
nem voltál, nem vagy
nem lehetsz barátom!
behatol a szavak kése
beleidbe és velődig
veszettül remeghetsz
fájdalmaiddal végérvényesen

Vajon ki az, aki majd kacagni mer fölötted?

Barasits Zsuzsanna

Vessző

Álmok szintjén, téblábol az akarat,
vessző járja, a nem egyenes,
rég megjárt utakat.
Van mérge, van kínya,
talán remény is,
néha fellibben a sötétben,
a halott világ fátyla.
Alatta, sok a megfagyott,
sok, a kővé változott,
a merev tetszhalott, az kevés.
Hiába lenne tette kész,
hiába sok ébredne,
a vadászok eltapossák,
nem engedik, ami még ép.
Minden az enyészetnek marad.

NÉMETH JÁNOS: A kenyér ünnepe makett

Lackner László

Anyámról, tétován

Ráfeledkezem drága kis anyámra, és fojtogatóan összerándulnak a torkomban az inak, izmok. Gunnyaszt a szétült, süppedt konyhai kanapén, akkora, mint egy étvágytalan kisiskolás, ő az egykori, kőszál egyenes feleség, anya, a községi varrókör mindenese. Meggömbült a háta, a szemét óriási, kék tengerszemmé nagyítja a szürkehályog operáció után felírt, sötétkeretes „SZTK”-s szemüveg .

Ha két hetente hazaszaladok a városból, már alig várja, hogy sorolhassa. – Lóg a mosogató ajtaja, a spájz kilincsből lepottyant a csavar, az olvasólámpában kiégett a villanykörte...

A sámlin kucorogva nekilátok az ajtónak. Új, kövérebb csavarokat kellett keresnem a rozsdás szerszámos ládikában, mert már másodízben estek ki a zsanérból. Megáll felettem, támaszkodik az asztalnak, közel hajol és hunyorogva figyeli a kezemet. – Erősebben csavard be, nehogy megint kiessen. Nem vagy itt, aztán kezembe marad megint a kilincs. Húzd meg jól!

Amint végzek, visszaereszkedik a kanapéra, mered maga elé, majd halkán megszólal. – A tyúkok, ma még nem kaptak enni. Megyek, elintézem.

– De anyu! – szólok rá csendesen. – Múltkor is leestél a lépcsőn. Nem szabad neked már elhagyni a lakást. Hagyd a fenébe, majd én megetetem őket. – És már indulok is ki a hátsó udvarba.

Dél van, de a három jószág még a ketrecében toporog idegesen. Kiengedem őket, rákukkantok a szénából tákolt fészekre, szétrúgták, tojás sehol. A három tyúk olyan nyiszlett, olyan vénséges, mint Walt Disney mókás rajzfilmjében a megkopasztott öreg kotlós.

Belépek a konyhába, nem szólok hozzá, mert látom ültében elbóbiskolt. Teszek két hasábot a tűzre, az ajtó becsukására felriad.

– Na, elbólintottál?

– Dehogys – hessegeti el kezével a vádat. – A szememet pihentettem. A macska? Nem láttad merre van?

– Kint szunyókál a terasz egyik foteljében.

– Azt nem üldözhetitek el – jelenti ki ellenkezést nem tűrő hangon. – Ő az én társam, már csak az maradt. Tudok gondoskodni róla.

– Jaj, anyu, senki sem akarja bántani Bözsit – nyugtatom meg. – A sertéshez ki kellett volna járkálnod, nem bírod a lépcsőt. A macska más, az bejön hozzád.

– Miért mondd, hogy nem tudok lemenni a lépcsőn – vágja oda dacosan. – Igen is le tudok.

– Amikor múlt héten itt volt Endre le akartál menni, megszedültél, ő kapott el – erősködöm.

Felhorkan. – Mit beszélt neked összevissza a bátyád. Nem is úgy volt.

Letottyank a mosogató elé, kinyitom az ajtaját, a kezemben marad. – A lógó zsanér kimarta a bútorlapot, át kell fúrni a csavarokat máshová – szólok hátra.

Felugrik, odacsoszog, mélyen lehajol az ajtólap fölé. – Elég, ha megszegezed – mondja. – Úgy jó lesz.

– Dehogys – háritom el. – Ha már neki látok, rendszeren megcsinálom. – Egyébként a tyúkokat meg le kellene vágni. Elöregedtek, tojást se adnak. Üres a fészük.

– Szó se lehet róla. Tegnap is tojtak.

– Hányat?

– Egyet.

– Vagy egyet se – kontrázok.

Odacsoszog a hűtőhöz és elővesz egy kis lábaskát. – Csülök pörkölt – mondja oda és mosolyog. Jól tudja, hogy imádom. Felteszi a lobogó tűzzel muzsikáló platnira, még egy darab fa hasábot

dob be az ajtaján, aztán összedörzsöli a tenyerét, jelezve, hogy na, ez is megvan. Ha hazavár bennünket, mindig nagyon készül, előre megfőzi, süti a kedvenc ételünket. Mert a konyhában azért még ő az úr.

Végzek a mosogató ajtajával, felállok, és már mondja is a következőt: – Akkor kapsz ebédet, ha a fászlada lábát is megszegezed. Megszegezem.

Leülünk az ebédhez. Bárhol rendelek csülök pörköltet, nem az olyan az íze, nem esik olyan jól, mint otthon. Mit tud az én drága kis anyám, amit éttermek ilyen-olyan oklevéllel kitüntetett séfjei nem? A szeme sem a régi, egy kicsit remeg a keze, talán a memóriája is szelektív... Ráharapok az első bőrkés, enyhén zsíros, összetéveszthetetlenül hazai csülkös húsrá, olvad a fogam között, körbefutja a nyelvemet, rásimul az ízlelő bimbóimra és már-már kéjes érzés áramlik szét bennem.

Anyám is merít magának, madáreledelnyi kis húst, burgonyából is egy evőkanálnyit, aztán forgatja, nyámmogja a szájában. Rászólok.

– Menjünk el a fogorvoshoz. Látom, a protézis töri az ínyedet, nem tudsz rágni.

Gyorsan lenyeli a félig-meddig megaprózott ételt, majd rám szól. – Nem. Inkább arról beszélj, mi van Évával?

– Semmi – próbálom röviden lezárni a kényes témát. – Nem téma.

– Mi az, hogy nem téma? Szakítottatok?

– Szakítottunk.

Zsörtölődik. – Olyan rendes kis nő volt. Miért nem jöttetek ki?

– Mert nem illettünk össze.

– Ide hozod. Bemutatod. Megszerettem – folytatja a kínzásomat. – Megpucolta az ablakokat, kitakarított. Mi a hétszentség bajod volt vele?

– Anyu – váltok hangot. – Mindig fáradt volt, kedvetlen, akkor is, ha egész nap lazított.

– Bolond vagy, mint apád. Az is állandóan erőszakoskodott, az is állandóan csak azt akarta.

– Nyugi! – csavarintok a témán. – Van egy aranyos kis nő, kollégám az iskolában, nagyon összehangolódtunk.

– Egy újabb nő? – legyint. – Hajjaj! Vigyázz kisfiam, nehogy kicsalják a pénzedet.

Eleget piszkált, úgy gondoltam, itt az idő, hogy feltegyem a régóta bennem feszülő kényes kérdést, és én is visszabökjek neki. – Anyu, ti akartatok engem egyáltalán, vagy csak, úgy...

– Mit beszélsz? – kaffan rám.

– Bátyám tizenegy évvel idősebb nálam. Apu negyvennégy éves volt, te harminchárom. Tombolt a második világháború. Ki akarhatott akkor gyereket?

De már abban a pillanatban megbántam, hogy előhoztam.

Felugrik. Lecsapja a villát. – Ugye kisfiam, neked már el kell menned. Elszaladt az idő.

– El – hagyom rá, elfogadom, hogy kirúgott, de azért az utolsó falatokat még sietve betömöm a számba.

x

Időközben felbéreltünk mellé egy asszonyt, hogy naponta háromszor lépjen át hozzá, és segítse felkelni, reggeliztesse, ebédeltesse meg, és támogassa a lefekvésben. Néhány napra rá a nő felhívta bátyámat és panaszkodott, hogy, nem bír vele, parancsolgat, le akar menni a lépcsőn, ő akarja kiengedni az állatokat.

Másnap bátyámmal és feleségével együtt látogatjuk meg, és már út közben elhatározzuk, hogy mindenképpen azt a rühes három tyúkot le kell vágni. A szokásos sűrűszaftos pörkölttel vár bennünket. Ha eszünk szeretem figyelni az arcát, olyan mélyről fakadó elégedettség árad a szeméből, amit máskor alig látni. Átérzi, hogy ő még tud valamit adni, ami finom, szerethető, és egyedi.

Amint letesszük a kést, és a villát, bátyám direktben neki támad. – Most pedig azt a három vén tyúkot levágjuk.

Anyánk rám néz, aztán Margóra, majd a bátyámra. Kapaszkodót keres. Láthatóan elsápad, kivár, majd gyerek hangon megszólal. – Mit?... Nem, azt nem.

– Anyu! – nyomja meg a szó hangsúlyát türelmetlenül a bátyám. – Semmire nem jók, csak teher neked. Nem tojnak.

– Jól van, csak gyere te is ezzel, mint az öcséd... Az a nő intézi.

– Levágjuk őket, felbontjuk, betesszük a fagyasztóba, és sokáig lesz félkész baromfihúsod.

Segélykérően rám néz. – Mondd, miért ilyen erőszakos a bátyád? Miért nem ért meg engem.

– Anyu! Igaza van – lépek hátrébb. – Arra gondolj, hogy lesz legalább három kiló húsod a hűtőben. Tojást meg mindig hozunk neked a városból.

– Csak vegyetek el mindent tőlem – mondja beletörődötten, és már indulunk is kifelé a bátyámmal, aki hirtelen megtorpan. – Jaj, kést meg nem...

Közbeszólók. – Hagyd! Baltával csináljuk. Apu is úgy szokta.

Az első öt perc azzal telik, hogy azt a három vén, csontsovány tyúkot hajkurásszuk a hátsó udvarban, de ezek úgy kicseleznek bennünket, hogy százszor megbánjuk becsmérő szavainkat. Végre oldalra vetődve el tudom kapni az egyiket, és magabiztos léptekkel sietek be a faházba, lenyomom a fejét a tuskóra, majd felnézek a bátyámra. – Na, fogd a baltát! És gyereünk!

– Én aztán nem – mondja határozottan, és hátrébb húzódik.

– Én sem csináltam még ilyet – próbálok meggyőzni, és csak állunk ott, mint csodaváró remete a zimankós erdőben.

Mögülem váratlanul megszólal Margó. – Adjátok ide! – És mellém lép, kikapja a kezemből az állatot, és késsel már le is nyisszantja a fejét. Fröccsen a vér. Sínen vagyunk, – gondolom – a másik két áldozatot gyorsan lerendezzük.

A konyhába lépve, anyánk összecsapja a tenyerét. – Mit műveltetek. Egy csupa vér vagytok. – Még szerencse, hogy vannak még itt maradt régi, félig kinőtt nadrágok a szekrényben. Tegyétek rendbe magatokat!

Margó felhelyezi az állatokat az asztalra, elővesz egy nagy tálat, és a tűzhelyről átemeli a forró vizes fazekat, és már forrázza is le az első. Kopasztja, és a tollazatát az asztalra depózza.

Anyánk nagy lendülettel felpattan a heverőről, stokedlit ránt maga alá, és felkönyököl az asztalra. – Édes lányom, a tollat nem az asztalra hányjuk, vegyetek elő egy másik edényt, és abba.

A bátyám ugrik, és hozza az edényt.

Margó kezdi darabolni az első tyúkot, anyánk újra megszólal. – Ne azzal a késsel csináld, az a kenyérvágó. – Bátyám újra ugrik, és előkap egy másik kést.

– A comboknál nagyobbat keríts a farából! – utasít újra a ház úrnője, és arcáról lecsurog, hogy jól érzi magát. Erre Margó odasúgja a bátyának. – Vidd el innét a mamát, mert kiszaladok a házból és vissza sem jövök. Tudom én is, hogy miként kell csinálni.

Bátyám odasétál az asztal másik végéhez, átöleli anyánkat, felemeli, és lassan vezetgeti a heverő felé. – Elfáradtál, gyere, pihenj le! A többit majd mi befejezzük.

Innét már gördülékenyen mentek a dolgok, minden a helyére került.

x

Három nap múlva hív telefonon a nő, akit bátyámmal felfogadtunk, anyánk mellé.

– Mária néni bevitte a mentő, a megyeszékhelyi ambulanciára. Elesett, eltört a kulcsontja.

Éles szurkálást érzek a mellemben. – Nem kellett volna azt a hülye kérdést neki szegezniem. Nem mindegy, hogy akartak, vagy nem akartak?

Máris hívom a kórház központi számát. A sebészetben próbálkozom, de ott nincs, aztán

össze-vissza kapcsolgatnak, míg végül az elfekvőnél kötök ki. Kiderül, hogy anyámat oda zsuppolták be. Elfekvő? Ezek normálisak? Nem agonizál, csak egy jelentéktelen kis törése van.

Kocsiba vágom magam, és száguldok a külsőkórház körletébe. Végül egy tízágyas szobában ráakadok, egy halott és két haldokló között. Hanyatt fekszik, mint aki már meg is halt. Keresem a gipszet, de csak fel van kötve a karja.

– Szia, anya – köszönök rá.

– Soká jöttél – szól vissza.

– Ahogy tudtam, igyekeztem – hebegem. – Mi történt? Ugye a szemed miatt...

Felráncolja a homlokát. – A fenét. Semmi baja a szememnek. Az az állandóan vitatkozó nő nem jól tette a helyére a széket. Beleakadtam.

Mindig nehezen ismerte el, ha valami baj érte, vagy ha hibázott. Nehézkesen, fáradtan felül, és közel hajol hozzám. – Kisfiam, vigyél haza. Látod, mi van itt?

– Anyu, nem lehet.

– Dehogynem.

Hogy eltereljem a figyelmét váltok. – A bátyám is hamarosan itt lesz. A közelben volt dolga.

– Jön Andre is? – erősíteti meg a hírt, és látom, jól esik neki, hogy mindketten törődünk vele.

– Beszélék az osztályvezető főorvossal, mindjárt jövök – hadarom, felpattanok az ágyvégről, és elsietek az iroda felé. A főorvos régi ismerősöm, tanítottam a fiát a középiskolában, sőt gyakran korrepetáltam is, talán valamit el tudok érni. Kedvesen fogad, még végig sem tudom mondani a kérésemet, máris rávágja. – Ma üresedett meg egy kétágyas szoba, oda átteszem anyukádat, oké?

Amíg elégedetten, és büszkén visszafelé ballagok, felötlik a kérdés, hogy ez most korrupció, vagy egyszerűen csak egy kiérdemelt, nekem járó gesztus. blokkolom a gondolatot, amit én elértem, egy apró, kis szívesség.

Belépek a szobába, számban forgatom a jó hírt, de nincs módom megszólalni, ott találok a bátyámat, amint éppen intézkedik.

– Anyu! Nincs vita, évek óta ígéreted, hogy feljössz hozzánk Budapestre. Majd ott lábadozol. A Római parton van a lakótelep, hatalmas parkban, jó a levegője, jól fogod érezni magad. Már én is nyugdíjas vagyok, elveszünk kettesben, amíg a Margó dolgozik.

Anyám rám kapja a tekintetét, tőlem várja, hogy segítek, ő már csak haza vágyik a kis otthonába, a cicájához. A bátyám pedig, aki egész életében vezető beosztásokat dolgozott, nem enged. Elrohan a főorvoshoz, és aláírja, hogy az ő felelősségére a paciens elhagyja a kórházat.

Búcsúzkodunk a parkolóban, anyám kétségbe esett szemmel kérdezi.

– Ugye eljössz majd, kisfiam.

– Megyek, anya. Gyakran van Pesten dolgom.

– De minél előbb, hallod?

Egy hét múlva keresem fel. Ül az erkélyen, közönyös arccal bámulja a parkban ugránczó, hintázó gyerekeket, a bátyám el-elszundítva nézi az aktuális kommersz mexikói tv-sorozatot.

– Szia, anyu – köszönök rá.

– Kisfiam – kapja rám a tekintetét fellélegezve, mintha a megváltó toppant volna be. – Vigyél haza.

– Anyu – próbálom lenyugtatni. – Mindened megvan, nem jó egy kicsit együtt lenni a nagyobbik fiaddal?

– Jó, jó, de látom, hogy teher vagyok. Tegnap is kimentem a szobámból a WC-re, ahogy viszcacsosoztam Margó ugrott, kapta a felmosóröngyöt, és feltörölte utánam a linóleumot. Most mondd meg, hát sáros az én papucsom? Mióta itt vagyok, nem is voltam kint. Már nem merek járkalni sem a lakásban.

– Jól van, kibírod. Aztán majd hozzám is eljössz egy-két hétre – próbálom ügyetlenül oldani a helyzetet.

– Ti miért nem értitek meg, hogy én csak otthon érzem jól magam. Apátok is ott van eltemetve. Kisfiam, ha szeretsz, haza viszel.

Beballagok a nappaliba, ahol a bátyám még mindig odatapad a tv-képernyőjére.

– Haza akar menni – lépek a második sorozat történetébe. – Elviszem.

– Ellenem hangoltad? Ne csináld!

– Én? – horkanok föl. – Kiültetted egy erkélyre, hogy nézzen egy idegen világot. Te pedig egész délután itt bóbiskolsz a tv előtt. Legalább beszélgethetél volna vele.

– Hívtam őt is, de...

Még vitatkozunk néhány percig, aztán ő is belátja, hogy ez így nem működik. Összepakoljuk, és hazaviszem abba a házba, ahol ötvennyolc évig ő volt család feje. Útközben többször is hívnak telefonon a cégemtől. Fülel, mit beszélek, majd amikor befejezem megszólal. – Látom, vitted valamire, apád büszke lenne rád, ha megérhette volna.

x

Még három évet élt, aztán csendben elment. Ami egész további életemben megnyugtató, hogy mellette lehettem, amikor először csak fenn-fennakadt a lélegzete, aztán végképp elcsendesedett. Fogtam a kezét, és amikor erőtlenül kifordultak a tenyeremből egyre sápadtabb, ernyedő ujjai, tudtam, hogy elment, hogy elveszítettük. Kilencvennégy évet élt. Nagyon hiányzik zsörtölődő, szeretettel parancsolgató hangja.

NÉMETH JÁNOS: Az uszodai friz makettje

Lackner László

Futok utánad

Nem bánom, vesszen minden pénzem,
éljek vízen, száraz kenyéren,
koldulnom kelljen utcasarkon,
ég alatt hulljon rám az alkony,
csak egy, amit nagyon remélek,
nem veszíthetlek el Téged.

Nem bánom legyek a cseléded,
lesném parancsod, élnék érted,
cipődet nap, nap kipucolnám,
nem bántana, hogy szégyen hull rám,
csak egy amit nagyon remélek,
nem veszíthetlek el Téged.

Nem bánom, vesszen a tehetség,
legyek egy béna, szimpla restség,
ne tudjak többé verset írni,
könyvekben regéket mesélni,
csak egy, amit nagyon remélek,
nem veszíthetlek el Téged.

Látod, hogy mindenem eldobnám,
lennék kacat a szemét dombján,
királynóm voltál, senki lettem;
koldus Ábel a rengetegben.
Csak egy, amit esdeklőn kérek,
hogy ne veszítselek el Téged.

Itt állok reménykedve, bénán,
a tágas horizont karóján,
tudtam, hogy érzékeny a lelked,
és erre én mégsem figyeltem,
te jó vagy, s a jó ember békül,
tudom, hogy megbocsátasz végül.

Merő Béla

Nyílt Fórum Zalaegerszezen

Ki mire emlékszik, arra emlékezik. Emlékszem a súlyos és vastag falakra, bennük a szép és mély ablakokra... Emlékezem egy teremre, a Zalaegerszeg melletti Egervár Nádasdy- kastélyában, ahová... bezárkózhattunk néhány napra, hogy közös dolgainkról szót ejtsünk, mert úgy gondoltuk vannak még közös dolgaink, és azt akartuk: legyenek is, és tudtuk, ha megtaláljuk elvesztett szavainkat, akkor rátalálunk az újakra is, melyeknek hiányát mindannyian éreztük. Bezárkóztunk önmagunkba, és közös dolgainkba, bár tudtuk: önmagunk önkéntes száműzöttjei vagyunk, mert elvesztettük a szavak és gesztusok összeillesztésének tudományát, mert elfelejtettünk valamit, amit pedig elődeink még tudtak.

Ruszt József

Békés Pál 1985 tavaszán az USA-ból hazatérve beszámolt a Színházművészeti Szövetség Dramaturg Tagozatán arról, Amerikában milyen módon támogatják a fiatal drámaírókat, és arról is, hogy lehetőséget teremtenek számukra a színházi bemutatkozásra:

Egy napra érkeztem Waterfordba - és egy hétig maradtam. Nem tudtam mibe csöppenek, s amikor lassanként felfogtam, leesett az állam. Amerika egyik legizgalmasabb színházi műhelyének kellős közepén találtam magam. Olyan műhelyben, melynek középpontjában nem a színház, nem az előadás, nem a rendező, nem a színész áll, hanem a darab - tehát a szerző. Ez pedig lenyűgözött, mert amilyen magától értetődőnek tetszik, annyira hiányzott az akkori magyar színházi gondolkodásból. Én legalábbis, kezdő színpadi szerzőként, igencsak hiányoltam.

Böhm György, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgja azonnal felvetette, hogy a hazai lehetőségekhez alkalmazkodva, szervezzünk hasonló rendezvényt. Szerinte az újonnan alakult színházunk igazgatója, Ruszt József támogatni fogja az elképzelést. Ezért azt javasolta, hogy Zalaegerszezen hozzunk létre *drámaírói fórumot*. Ruszt József azonnal elfogadta és támogatta az ötletet, s a rendezvény szervezését rám bízta. Még 85 ószén megtartottuk az első fórumot, amelyen drámaírók, a hazai színházak dramaturgjai, rendezői, színházi kritikusok és színházelméleti szakemberek vettek részt. A meghívottak köre folyamatosan bővült. 1994-től határon túli magyar szakemberekkel, írókkal, majd lefordítottunk a szomszéd népek drámái közül néhányat, s a szerzőjüket meghívtuk rendezvényünkre. Romániában, a Szatmárnémeti Északi Színház *Harag György* Társulatánál 1995-ben Kulcsár Edit Ágnes, az intézmény dramaturgjának közreműködésével Drámaírók Fórumát szerveztünk. A fórumot a későbbiekben is megrendezték.

Régi vesszőparipám volt nekem is, hogy Magyarországon nincs valódi kapcsolat az írók és a színházak között. A művészetünket csak az irodalom szolgálóleányának, reprodukív művészetnek tekintették, amelyben az irodalom vezető szerepe mellett különböző művészeti ágak és tevékenységek kapcsolódnak össze mechanikusan, úgy, mint: a zene, a képzőművészet, a tánc, a balett, a pantomim, a színész és a rendező művészete, a technikus, az ügyelő... munkája.

Nyilvánvalóan ez a szemlélet nem egy személy vagy kor szüleménye, hanem az európai kultúrtörténet eredménye, amelyben az irodalom különleges státust kapott. Az európai színház az ókori görög színjátszáson nevelkedett. Történetének jelentősebb hányadában az irodalom- és sóközpontúság jellemezte. Mereven tartotta magát a művészetek produktív és reprodukív felosztása. A színház az utóbbiban kapott helyet. Ezt a szemléletet vette át és védelmezte a marxista esztétika, sőt, politikai

hatalmánál fogva még törvényerőre is emelte s minden, a színház önálló művészeti ág voltát bizonyítandó elméleti vagy gyakorlati kísérletet elfojtott.

Az írók és a színházak kapcsolata Magyarországon közel sem problémamentes. Ennek történelmi, társadalmi és sokszor személyes okai voltak és vannak. Valójában nálunk mindig hiányzott egy olyan színházi műhely, amelyben az író valóságos, gyakorlati kapcsolatba kerülhetett a színház művészi, szakmai sajátosságaival. A drámák többnyire fiktív társulatok számára íródnak, és sokszor még a színreállítás lehetőségeit sem rejtik magukban. Azáltal hogy egy nevet, az általa elmondott szöveget és néha a rájuk vonatkozó instrukciókat leírom - még nem születik dráma.

Íróink és rendezőink között hosszú ideig nem valósult meg érdemi együttműködés. Az előbbiek lenézték az utóbbiakat. Ugyanakkor sokan közülük nincsenek tisztában a színházművészet törvényeivel s azzal, hogy a drámának kettős funkciót kell teljesítenie. Egyrészt, mint irodalmi alkotásnak kell helyt állnia, másrészt, magában kell rejtjenie a színpadi megvalósítás lehetőségét. Sajnos, a fórumon ez a kérdés ritkán került konkrétan terítékre. A többség szemléletében a színház alárendelt helyzetben maradt. A drámai szövegeket jószérivel csak irodalmi vonatkozásban elemezték, színjáték-szöveg viszonylatban nem! Ezért kéretem föl Bécsy Tamás professzort – önhatalmúlag - az első időszakban előadónak. Ő eleget tett ennek a kihívásnak. Ám, néhányan nem értettek egyet ezzel a szemlélettel, tüntetőleg mással kezdtek foglalkozni az előadása alatt. Tarján Tamás pl. ilyenkor mindig kivonult a folyosóra cigarettázni. Bécsy Tamást, mivel nem tudtam elviselni ezt a megalázó helyzetet, később nem hívtam meg a fórumra. (Megsértődött emiatt, de sokáig nem mertem elmondani neki az igazságot. Végül, mikor feltártam a tényeket, megbocsátott.)

Ugyanakkor az alternatív drámákat ellenérzéssel fogadták. Pl. Zalán Tibor Azután megdöglünk című drámáját többen irodalmiatlannak és színpadra alkalmatlannak tarották, hasonlóan Baka István A korinthusi menyasszonyához. Nem tudtak túlelmedni begyöpösödött felfogásukon.

A saját bőrömön is megtapasztaltam ezt a problémát. Az első fórumon megtetszett Békés Pál Pincejáték című drámája, s a következő évadban műsorra is tűztük.

Szokásos írói-rendezői viszony jött létre. Előbb: mindenbe belemegyek, csak színre kerüljön a darabom; utóbb, mikor fixálódott, hogy bemutatjuk: egy hangot, egy szót sem lehet megváltoztatni. (Ehhez az író segítségére volt még - az általam nagyon tisztelt - dramaturgok nagyasszonya is.) Ezt az olvasópróbán közölték velem akkor, amikor jeleztem, hogy néhány szövegváltoztatásra lenne szükség. Javasoltam Palinak, hogy a fórumon kialakított módszernek megfelelően, legalább a rendelkező próbákon legyen jelen. Ezt nem vállalta.

Furcsa világot álmodtunk színpadra. Szegő György díszlettervezővel egy olyan pincét képzelünk el, amelyben a mennyezeten járunk, és a padló - amelyből időnként por hullik - van felettünk. A pince Záhonynál kezdődött, s Hegyeshalomnál ért véget. A nézők a kamarateremben a színészek között foglaltak helyet. A pince a múlttal való szembesülés helyszíne volt, ahová lemegy a főhős, s szembe találkozik az elmúlt százéves történelmünk figuráival, akik valamilyen ok, félelem miatt nem mennek föl a napvilágra. Így jár a darab főszereplője is, akinek szembesülnie kell jellemtelen családjá sorsával. Nagyszerű figurák formálódtak meg... Aztán a próbák egy ponton elakadtak. Ugyanis közel tíz oldalas párbeszéd zajlott volna le a főhős - Nádházy Péter és Szilágyi - Hetényi Pál között arról, hogyan védjük meg a pincét a behatolóktól. Totális képzavar: nem a bejárati ajtót barikádozzák el, hanem a mennyezetet támasztják alá a pincelakók mindenféle tárgyakkal, a végén selyem perzsaszőnyeggel. Komoly, hathatós alátámasztás és védelem! S a semmire nem vezető dialógus alatt a többi szereplő passzívan üldögélhetett volna... a valószínűleg unatkozó nézők mellett... A helyzetet egyszerűen megoldottam: az ominózus tíz oldal kitéptem a szövegekönyvből próba közben. A színészek megtapsoltak, mivel ők is reménytelennek látták azt a helyzetet. Minden pincelakónak kialakítottuk a saját zugát, ahová visszahúzódhatott, s ahol őrizte a rá és korára jellemző szimbolikus kellékét. Az öszpróba időszakában megjelent a szerző és védangyala. Az ötvenhatos menekült kivágott közepű zászlója, a szöveghúzás és a díszlet kiverte náluk biztosítékot. Azonnal felrohantak Ruszthoz, és bepanaszoltak. Annyit tudtak elérni, hogy a zászlót – politikai okokból - ki kellett vennünk az előadásból. A szöveghúzás és a díszlet maradt. A színészek ugyanis eléggé nehezményezték a történetet. Mikor az irodalmárok támadásba lendültek, mindenki mellém állt. Valamennyien azt hangoztatták, nem színházszerű a szöveg, leállítja a játékot, s szükségszerű volt

a húzás. Ruszt, miután megnézte a próbát, és elolvasta a kivágott szöveget – igazat adott nekünk. Egyedüli helyzet volt ez rendezői munkám során. Az írók, akikkel együtt dolgoztam, figyelembe vették elképzeléseimet, a szöveggel kapcsolatos észrevételeimet. Én sohasem írtam bele a darabjukba, csak szöveghúzásra vállalkoztam. Forgách András és Lezsák Sándor aktívan közreműködtek a nyilvános próbákon. Javaslataim szerint átdolgozták az adott szövegrészt, sőt, több alkalommal – inspirálódva a próbamunka által – új részeket írtak. Spiró György, akiről rendező kollégáim azt terjesztették, nehéz dolgozni vele, minden ellenvetés nélkül, elképzeléseim szerint alakította át drámáit. Nádas Péter, aki nem szeretett próbákra járni, először eljött barátságból megnézni, hogyan állunk hozzá a Temetés című drámájához. Nagyon megtetszettek neki a színpadi elképzeléseink, ezért meglátogatott minket több alkalommal, s kiegészítő szövegeket is írt a művéhez... Többen pedig – ismerve rendezői munkáimat – teljesen rám bízta szövegüket. Az írók közül Zalán Tibor emelkedik ki, nemcsak azért mert barátom, s nagyon hasonlóan látjuk a világot, hanem mert alkotótársként dolgozunk színpadi munkáinkban. Szerénytelenül azt mondhatnám, ilyen kapcsolatokra lenne szükség, írók és rendezők között. *A drámaírói fórum alapvető célkitűzése jelentősen meghatározta darabválasztásaimat. A több mint 160 bemutatóm egyharmada kortárs magyar szerző volt.*

Fontosnak találtuk, hogy Nyílt Fórum, a Drámaírók Fóruma, a fiatal írók és színházi szakemberek aktív együttműködése legyen. Alapvető célkitűzésünk az volt, hogy a pályakezdő fiatal drámaírókat bevezessük a szakma rejtélmeibe, megismertessük velük a színpadra kerülés törvényeit. Arra is törekedtünk, hogy felhívjuk a színházak figyelmét az új drámákra, tehetséges szerzőkre, valamint segítsük a drámaírói pályák kialakulását, a drámák és színházak, írók és rendezők egymásra találását. Később már ismert szerzők művei is porondra kerültek – néha olyanok is, amelyeket a hagyományos irodalmi gondolkodás kevésbé tudott befogadni. (Esterházy Péter: *Daiszja*, Márton László: *A tagok szerinti szépsége*, Nagy András: *A csábító naplója*, Zalán Tibor: *Azután megdöglünkje...*) A már bemutatott művekkel nem foglalkoztunk. Színházunk vállalta, hogy lehetőség szerint, évente egy új magyar drámát a repertoárjára tűz.

Elég nehéz körülmények között tengődött akkoriban a hazai kulturális élet, de ennek ellenére sikerült megteremtünk a fórum szellemi és anyagi feltételeit. A kiválasztott műveket előbb stencilgép segítségével sokszorosítottuk, majd miután az anyagi lehetőségeink megteremtődtek, önálló kötetben jelentettük meg. Először 1993-ban Péntek Imre főszerkesztő közreműködésével színházi különszámot jelentettünk meg az Árgus című folyóiratban, majd a következő években Zalaegerszegen nyomtattuk ki a fórumra kerülő műveket. Ez nagyon fontos kiadvány volt azokban az években, mivel drámakötet jőszerivel alig jelent meg akkoriban. Az első időszakban stencilezett vaskos köteteket a *Hevesi Sándor Színházban* készítettük el, majd felvittük Pestre, a Színházművészeti Szövetségbe, ahonnan a résztvevők cipelték haza a súlyos kiadványokat. A nyomdai úton megjelentetett kötetek terjesztése sokkal könnyebb lett.

A rendezvény lebonyolításához négy nap állt rendelkezésünkre. Az *Egervári Várkastélyban* tartottuk délelőtt és délután az elméleti foglalkozásokat, amelyeken neves – a szűkebb dramaturgi és kritikusi csapatból kiválasztott - szakemberek elemezték, értékelték a kiválasztott műveket. (Egyedül az általam felkért Bécsy Tamás *lógott ki a sorból*.) Vitavezető Czákó Gábor író volt. Majd a fórum tagjai vitáztak a drámákról. Tehát konkrét művekről, konkrét szakmai problémákról értekeztünk. A programban csak olyanok vettek részt, akik ismerték az adott szövegeket, s fel is készültek belőle.

Két darabot a négy nap adta lehetőségek között *színre állítottunk* meghívott rendezőkkel és a színházunk színészeivel.

(A színházban a fórum ideje alatt elmaradtak a próbák. Az intézmény munkatársai igény szerint rendelkezésünkre álltak. Csak az esti előadásokat tartottuk meg.)

A két drámát az első délelőtt elemeztük, s utána délután elkezdődtek a próbák. Nem a rendezői zsenialitás volt a cél, hanem a darab működőképességének vizsgálata – az írók érdekében! Az esti próbák nyitottak voltak, mindenki jelen lehetett, kérdéseket tehettek fel, s instrukciókat adhattak a közreműködő színészek számára. Azt utolsó napon műhelybemutatót tartottunk, amelyen

nem az egész művet, hanem annak fontosabb részleteit, fordulópontjait mutattuk be – részben felolvasó színházi formában. Ezek a *mini-bemutatók* összegezték a négy nap tevékenységét, amely az íróért történt.

Az én feladatomból volt a fórum anyagi feltételeinek megteremtése, amelyet nagyjából pályázati úton nyertünk el.

A Nemzeti Kulturális Alap, a Művelődési Minisztérium Színházi Főosztálya, a Zalaegerszegi- és a Zala Megyei Tanács valamint a Hevesi Sándor Színház támogatott bennünket.

Gondoskodnom kellett a drámák kiválasztásáról, a szakmai közreműködők, előadók, színészek, rendezők felkérésén keresztül a szállás és étkezés biztosításáról, a szakmai anyagok kiadásáról és a teljes program összeállításáról és lebonyolításáról.

Az előkészítőbizottság tagjai: Bereczky Erzsébet, Böhm György, Dobák Livia, Duró Győző, Faragó Zsuzsa, Lőkös Ildikó, Merő Béla, Nánay István, Radnai Annamária, Radnóti Zsuzsa, Solténszky Tibor, Tarján Tamás, Upor László. Később csatlakozott: Márai Enikő, Mesterházi Márton, Szokolay Brigitta, Töreki Attila.

Az első évben mindenki közel száz drámát olvasott el, s ezek közül választott ki néhányat, amelyekkel mindenkinek meg kellett ismerkednie. Végül egyeztetések, viták után alakult ki a programba kerülő drámák köre. A fórum előkészítő bizottságának – rajtam kívül - csak dramaturg valamint színház- és irodalomkritikus tagjai voltak.

A *dramaturg* görög szó, eredetileg drámaírórt jelent. Az írói feladat oszródott ketté Gotthold Lessing tevékenységének következtében a XVIII. században. Franciaországban a színház és a közönség kapcsolatának egy-egy művön történő kiépítése a feladata. Németországban – hasonlóan a hazai szemlélethez – a színházi kommunikáció minden formája hozzá tartozik. Ismernie kell a kultúra írott és íratlan törvényeit. A színház irodalmi szakértője és tanácsadója. Véleményezi a színre állítandó szöveget, szükség esetén átdolgozza azt. Élő szerző esetén – együttműködik vele a színpadi szempontok érvényesítésével. Segíti a rendező munkáját. Részt vesz a színház műsorpolitikájának és műsortervének kidolgozásában.

Kissé furán éreztem magam rendezőként ebben a körben, mivel a többiek – a két kritikust leszámítva - másként viszonyultak az írott drámához, mint én. Sokszor azt mondtam - annak ellenére, hogy rendszeresen együtt dolgoztam korábban is dramaturgokkal – hogy a létüket a rendezői felkészületlenség és lustaság teremtette meg. Nyilván ezzel a kijelentéssel nem őket, hanem a rendezőket minősítettem.

Hamarosan külső, országos nyilvánosságot kapott támadás ért bennünket. 1997 szeptemberében a *Népszabadságban* megjelent Molnár Gál Péter írása, amelyben a rendezvényünket pocskondiázta. Nagyon felbosszantott a cikk. Nem értettem, miért támadott meg bennünket. Honnan szerezte az *információit*, amikor sohasem jelent meg nálunk. Úgy éreztem, reagálnom kellene az írására. Ugyanakkor nem tudtam rászánni magam a válaszra, mert régóta ismertem, és viszonylag jóban voltunk. Többször találkoztunk amatőr színházi fesztiválokon. Elismerőleg írt előadásaimról. A színházunk munkatársaival pedig néhány alkalommal vendégeskedtünk nála. Feleségével, Ronyecz Máriával fogadott bennünket. Díjaztam kegyetlen humorát, sajátos stílusát, fantasztikus tudását, a színház iránti szenvedélyét még akkor is, ha szakmai ítéleteit személyes hozzáállása befolyásolta. Tudtam homoszexualitásáról s arról, az akkoriban még pletykának számító hírről, hogy éveken át besúgó volt, valamint arról is, hogy 1978-ban a ferihegyi repülőtéren megtalálták nála egy kicsempészni akart ellenzéki írás mikrofilmjét, s ezért kirúgták a Népszabadságtól. Mindezek után mi inspirálhatta a megtámadásunkra?...

Néhány nappal a cikkem megjelenése után a *Szabadság* téren véletlenül összeakadtunk. A kutyáját sétáltatta. Megpróbáltam lehajtott fejjel észre sem venni. Rám köszönt. Zavartan köszöntem én is. Nyitott, kérdő tekintettel nézett rám, én elmenekültem. Ostoba voltam, hiszen ha szóba elegyedünk, talán választ kaphattam volna a MIÉRT?-re.

A válaszcikk megírására végül Radnóti Zsuzsa vett rá. Ebben az esetben is kételyeim támadtak.

Miért én, az alig ismert vidéki rendező, válaszoljak az országosan elismert szerző írására? Miért nem a fórum neves személyiségei közül kért föl valakit? Talán nem mertek szembeszállni velem? Talán félték, hogy politikai következményei lehetnek a sajtóvitának?

Az biztos, hogy rendezvényünknek politikai súlya volt, mivel rengeteg kortárs író, dramaturg, kritikus, színházelméleti szakember, rendező gyűlt össze nálunk évente. Sokan közülünk nem voltak feltétlen hívei a rendszernek. Azt is tudtuk, hogy besúgók is vannak közöttünk. (Talán MGP a múltja miatt nem jött el közénk? Félt attól, hogy néhányan megtámadják? Esetleg attól is, hogy ismét jelentenie kell?) Mikor 1984-ben Lezsák Sándor *80 vödör levegő* című darabja a programba került, s én a következő évben színre akartam állítani, a Művelődési Minisztérium Irodalmi Főosztályának munkatársa, Turczy István író felhívott telefonon, és figyelmeztetett, hogy ne kerüljön be hasonló darab a programunkba, mert főnöke, Rátki András, aki korábban az MSZMP KB munkatársa volt, kijelentette, hogy ebben az esetben be fog engem csukatni. A dráma bemutatását pedig betiltotta. Rátki már 71-ben elkövette volna ezt a tettet ellenem a Baka Istvánnal közösen írt darabunk bemutatása miatt, de katona voltam, s a hadosztály politikai vezetője megvédett; majd nem engedélyezte, hogy a *Reflex* Színpaddal 1976-ban egy éves nyugat-európai turnéra mehessünk; megtiltotta a wroclawi *Laboratórium* Színház zalaegerszegi vendégjátékát; a zalaszentgróti Országos Színjátzó- és Rendező Tábor kötelezően meghívandó nyitó előadója volt... Nyilván azért, mert ott is a hazai színházi élet jelentős rendezői, kritikusai, színészei, pedagógusai tanítottak, és az ilyen tábor az ellenállás fészke lehet...

Végül nagy nehezen rászántam magam az írásra:

Mit csinál a Nyílt Fórum?

Felhíborított M. G. P. a magyar dráma napjára megjelent írása (Fehér Klára és a dráma napja, szeptember 21.), mivel egy csattanó kedvéért mindent feláldoz, még az általa annyira óhajtott „hazai hangú”, „egyidejű ritmusú”, „kortárs hazai darab” ügyét is.

Szeptember van, a pályázatok ideje. Különbőféle lehetőségeket próbálunk megragadni a zalaegerszegi Nyílt Fórum - a drámaírók és színházi szakemberek találkozájának - megrendezése érdekében. Pénz egyre kevesebb, a rendezvény végveszélyben... Olvasom a cikkben: „mutató elterelő élőléte összefoglaló”, „laboratóriumi színrevitele egy színpadra sosem kerülő új magyar drámának”. Tépődöm: ezek után mit írjak a pályázatokban. A kuratóriumok tagjai, ha olvasták az irományt, belőle ítélik meg kérelmünket, mivel talán ők sem tudnak többet az ügyről. Ezért voltam kénytelen a pályázat megírása helyett a fórumot pocskondiázó passzusra válaszolni.

Honnan és hogyan informálódhatott a szerző: mit csinálunk Zalaegerszegen? Sosem jött el, pedig eleinte hívtuk, de válasza sem méltatott bennünket. Így azután nem tudja, hogy a fórum, amelynek célja a kortárs magyar drámairodalom támogatása, bemutatkozási lehetőség teremtése hazai és külföldi magyar drámaírók számára már tizenkét éve működik. Csak hallhatott arról, hogy a négy nap alatt az év terméséből kiválasztott - színpadra még nem került - darabot kvalifikált szakemberek vezetésével és részvételével elemezzük, azzal a szándékkal, hogy segítséget nyújthassunk az írók további életéhez, hogy két alkotást - a négy nap adta lehetőségeken belül - „színpadra állítsunk”, mert a puding próbája az evés. Mindezt az író jelenlétében, aki talán életében először találkozik konkrét színházi munkával. Elkerülte a cikkíró figyelmét, hogy ebből a „laboratóriumi” munkából barátságok és színházi bemutatók alatt 61 dráma került bonckés alá, 21-et mutattak be belőlük hivatásos színházban. A fórum indította el színházi szerzői útjára többek között Békés Pált, Forgách Andrást, Garaczi Lászlót, Kiss Irént, Lezsák Sándort, Márton Lászlót, Nagy Andrást, Németh Ákóst, Pozsgai Zsoltot, Sárosi Istvánt, Szilágyi Andort, Zalán Tibort... A találkozóra immár nyolcadik éve meghívjuk a környező országok magyar drámaíróit és színházi szakembereit is, akik számára ez ad egyetlen lehetőséget az anyaországgal való ilyen kapcsolatra. Szatmárban - inspirációnkra - második éve él a fórum kistestvére - a romániai magyar irodalom életben tartása érdekében. Az elemzésre kiválasztott műveket hat éve önálló kötetben jelentetjük meg. Kiadványunk talán az egyetlen évente megjelenő magyar drámaantológia. Második éve a vitatandó drámák közé valamely környező ország többségi nemzeti drámájának magyar fordítása is bekerül, amelyért cserébe magyar darabot jelentetnek meg

az illető nemzet nyelvén, és nem elhanyagolható az a tény sem, hogy ezáltal emberi és szakmai kapcsolatok is kialakulhatnak.

A tizenhárom tagú előkészítő csapat - a cikkben említett Dobák Líviával együtt - Radnóti Zsuzsának, a Vígszínház dramaturgjának irányításával, ügyének tekinti a mai magyar dráma gondozását, szinte nincs olyan mű, amelyik valamelyikükhöz ne jutna el. Színházam, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház pedig amellett, hogy a találkozó idejére felfüggeszti próbáit, és színészeit a műhelymunka rendelkezésére bocsátja, lehetőségei szerint évente egy kortárs magyar drámát színre állít.

Hát ennyit a „mutató elterelő évelő összejövetelről”! S még valamit: a felelőtlen, meggondolatlan poénkodás csak széthúzásunkat demonstrálja, és új támadási felületet teremt a kultúraellenességnek.

Nem volt könnyű évente 6-8 drámát kiválasztani. Az első időszakban rengeteg mű közül kellett megtalálnunk a számunkra megfelelő színvonalú alkotást. Az is az igazsághoz tartozik, hogy sok olyan gyenge minőségű, formailag, gondolatilag, műfajilag értékelhetetlen írással találkoztunk, amelyek csak a párbeszédes forma miatt hajaztak a drámára. Többször még közismert írók is olyan darabbal jelentkeztek, amelyeket csak jelentős dramaturgiai beavatkozás után lehetett volna színre állítani. A pályakezdőknél pedig általában hiányzott a drámaírás mesterségbeli ismerete. A későbbiekben szűkült a kiválasztható darabok köre. Ezért a már korábban pódiumra került és ismert írók darabjai is a programba kerültek.

Igyekeztünk felhívni a színházak figyelmét az új drámákra és írókra. Nemcsak a friss művek bemutatása érdekében, hanem azért is, mivel az elüzetiesedő, a pusztán szórakoztatásra törekvő intézményeket megkíséreltük ösztönözni a korszerű és mai magyar drámairodalom népszerűsítésére.

Persze nem volt mindig egyszerű az érintett írókkal együttműködni. Az első évben pl. Selmeczi Tibor *Csak úgy, mint otthon* című darabját eléggé negligálva fogadta a szakmai társulat. Elsősorban szórakoztató, mélység-nélküli darabnak minősítették. A szerző megsértődött, s közölte: *többé nem teszi be ide a lábát*. Sultz Sándor egészen másként viszonyult második évben az *Őljük meg Józsi!* című darabjának ízekre szedéséhez. Megfogadta a kapott tanácsokat az egyes jelenetek és szituációk elnagyoltságát illetően...Alkotó módon vett részt a színpadi próbákon is. A friss benyomások alapján folyamatosan átírta a darabját. Nyilván az itt szerzett tapasztalatai hozzájárultak ahhoz, hogy a későbbi drámái sokkal érettebbek lettek. A szakmai viták és minibemutatók hatottak a drámaírók többségének további munkájára.

Fontos tény volt az is, hogy színházunk jelentős szerepet játszott a fiatal magyar dráma patronálásában. Minden feltételt biztosított a rendezvény évenkénti megtartásához. Nyugodt légkört teremtett a szakmai vitákhoz, a kiválasztott két darab nyílt próbáihoz. Esténként pedig bepillantást engedett repertoárjába is. A leglényegesebb hozzáállása pedig az volt, hogy évente bemutatott egy-egy olyan drámát, amelyik a fórum programjában szerepelt.

A fórum színvonala néha-néha megingott. Nem mindig állt rendelkezésünkre nívós darab. Többször pedig a nyitott próbákon dolgozó rendező nem az adott mű színrevitelének problémáival foglalkozott, hanem a *saját maga zsenialitását* akarta bebizonyítani, s ennek érdekében ősbemutatót tartott. Érdekes módon csak néhányan tettük ezt szóvá.

Sajnos, a fórummal szemben a színházon belül is támadások kezdődtek. Ennek alapja az a hazug állítás volt, amely szerint a rendezvény elviszi a társulat pénzét. Azon senki nem gondolkodott, hogy az intézmény közreműködő munkatársai, színészek, rendezők, technikusok, öltöztetők, díszítők... tiszteletdíjat kapnak a munkájukért, s a fórum nagyjából pályázati támogatásokból kerül megrendezésre, s ugyanakkor öregbíti társulatunk hírnevét is.

A feszültség fokozódott, mikor 1997-ben Halasi Imrét Stefán Gábor váltotta az igazgatói székben és Bereményi Géza művészeti vezetőként, Bagó Bertalan főrendezőként irányította a művészeti munkát. Nekik nem volt ínyükre a Drámaírói Fórum. Valószínűleg közrejátszott benne az is, hogy terveik szerint *meg akartak válni* tőlem, és ha a rendezvény a színházban marad, akkor gátolja őket *célkitűzésük* megvalósításában.

A körülmények ellehetetlenültek, s a fórum vezetői megállapodtak Jordán Tamással, hogy 2000-től Pécsen, a POSZT-on folytatják munkájukat.

Azt viszont senki nem veheti el tőlünk, hogy a Drámaírók Fórumának létrehozása és annak Zalaegerszegen megtartott rendezvényei a magyar színháztörténet jelentős és kiemelkedő eseményei voltak, és sokat segített a drámaírói pályák alakulásában valamint a színházak és mai magyar drámák egymásra találásában, amit az alábbi adatok is megerősítenek:

A tizenöt év alatt 85 elemzett darabból 59 került színre, és közülük néhányat többször is bemutattak.

NÉMETH JÁNOS: Cirkuszi bohóc

**A ZALAEGRSZEGI DRÁMAI FÓRUMON ELEMZETT- ÉS KÖZÜLÜK
BEMUTATÁSRA KERÜLT DARABOK LISTÁJA**

1985

Nagy András: Erózió

Odze György: Lordok háza

– Komédiium (rendező: Verebes István, 1991)

Márton László: A tagok szerinti szépség

– a Veszprém Művelődési Központ Színjátszó Csoportja (rendező: Tömöry Péter, 1986)

– rádiójáték (rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1992)

Békés Pál: Pincejáték

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Merő Béla, dramaturg: Radnóti Zsuzsa, 1986)

– Békés Megyei Jókai Színház (rendező: Szegvári Menyhért, 1986)

– Pinceszínház (rendező: Ternyák Zoltán, 1997)

– Strucc Színház (rendező: Balázs Péter, 1990)

Selmeczi Tibor: Csak úgy, mint otthon

– Ósbemutató: 1990. Strucc Színház, (rendező: Balázs Péter)

Baranyai László: To go away

– rádiójáték (Szerbusz, rendező: Magos György, dramaturg: Katona Imre József, 1986)

1986

Esterházy Péter: Daisy

– R.S.9. Stúdiószínház (rendező: Dobay Dezső, dramaturg: Lábán Katalin, 1995)

Sultz Sándor: Öljük meg Józsit!

– Népszínház (rendező: Konter László, dramaturg: Cserje Zsuzsa, 1989)

Kulin Ferenc: Kölcsey

– Radnóti Színház – felolvasószínház, felvételtől a Magyar Rádióban is (rendező: Kerényi Imre, dramaturg: Radnóti Zsuzsa és Katona Imre József, 1987)

– tévéjáték (rendező: Várkonyi Gábor, 1989)

Márton László: Achilles a Schyrosi parton

Forgách András: A kastély

Kiss Irén: Kémopera

1987

Sárosi István: A húszmilliomodik év

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vándorfi László, dramaturg: Duró Győző, 1991)

Zalán Tibor: Azután megdöglünk

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Nagy András László, 1988)

– Újvidéki Színház (rendező: Hernyák György, 1990)

Forgách András: Mandulák

– tévéfilm ((rendező: Zilahy Tamás, 1990)

Sziveri János: Szelídítés

– Szabadkai Népszínház (rendező: Lality István, 1987)

Sántha Ferenc: Kegyelmi rokokó

Kiss Irén: Mayerlingi fondorlatok

– Hevesi Sándor Színház, (rendező: Tömöry Péter 1987)

Sárosi István: A húszmilliomodik év

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vándorfi László1990)

Tolnai Ottó: A tűzálló esernyő

Sántha József: Kegyelmi rokokó

Sipos András: Scharf Móric

1988

Géczi János: Sötétség

Gyórfy Miklós: Don Sarlós

Körössi P. József: Házigazdánk, avagy ötórai tea

Dancs István: Bilincskulcsok

Lezsák Sándor: 80 vödör levegő

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Merő Béla, 1989)

Pozsgai Zsolt: Horatio

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Tömöry Péter, dramaturg: Kulcsár István, 1988)

Nagy András: Anna Karenina pályaudvar

– Radnóti Színház (rendező: Valló Péter, 1990)

– Közép-Európa Táncszínház (rendező: Énekes István, dramaturg: Nagy András, 1999)

– Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely (rendező: Szabó K. István, 2006)

– József Attila Színház (**Karenina, Anna**, rendező: Telihay Péter, dramaturg: Szokolai Brigitta, 2018)

1989

Sultz Sándor: Micimackó fázik

– Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vincze János)

Végel László: Judit

– Szabadtéri Népszínház (rendező: Rade Šerbedžija, 1988)

– Újvidéki Színház (rendező: Tömöry Péter, dramaturg: Gyarmati Kata, 2002)

Garaczi László: Mindhalálig Mizantróp

– Székény Színház (**Mizantróp**, rendező: Zsótér Sándor, 1995)

Szilágyi Andor: A rettenetes anya

– Szigligeti Színház, Szolnok (**A rettenetes anya avagy, a Madarak Élete**
(rendező: Fodor Tamás, 1990)

Forgách András: Vitellius

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vincze János, dramaturg: Duró Győző, 1991)

Márton László: Anyagok átszellemülése

– rádiójáték (rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Katona Imre József 1989)

1990

Németh Ákos: Vörös bál

– rádiójáték (rendező: Székely Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1992)

– Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Telihay Péter, dramaturg: Vörös Róbert, 2005)

Garaczi László: Imoga

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Livia, 1990)

– Pincseszínház – Éjszakai Színház (rendező: Kóváry Katalin, 1995)

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Soós Péter, dramaturg: Thuróczy Katalin 1997)

Szócs Géza: Shakespeare játék

– Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós **Romeo és Júlia /Shakespeare játék**
(rendező: Vadas László, 1997)

– rádiójáték **Rómeó – Shakespeare játék**, (rádióra alkalmazta és rendezte: Babiczky László,
dramaturg: Solténszky Tibor, 1991)

Németh Ákos: Lili Hofberg

– Madách Színház (rendező: Kerényi Imre – Kolos István, dramaturg: Upor László, 1990)

– rádiójáték (rendező: Székely Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1990)

1991

Lábass Endre: Szellőzés, Afázia

Forgách András: Ők hárman

- Kolibri Színház (*Tercett – Janka, Zsigmond, Mária*, rendező: Czeizel Gábor, 1993)
- Petőfi Színház, Veszprém – Zalai Nyári Színházak Kft. (*Tercett*, rendező: Merő Béla, 2004)
- Vígszínház (*Tercett /Janka, Zsigmond, Mária* (rendező: Hegedűs D. Géza, 2008)

Garaczi László: Jedermann

- Prospero Színkör (rendező: Micskó Zoltán, 2013)

Nagy András: A csábító naplója

- Budapesti Kamaraszínház (rendező: Wladimir Hermann /Dánia/, dramaturg: Böhm György, 1992)
- Gárdonyi Géza Színház, Eger, (rendező: Sziki Károly, dramaturg: Böhm György, 1994)
- Csiky Gergely Állami Magyar Színház, Temesvár (rendező: Kövesdy István, 2006)

Sarkadi Imre: Kőműves Kelemen (színpadra alkalmazta: Faragó Zsuzsa, Merő Béla)

- Kőszegi Várszínház (rendező: Merő Béla, 1991)

1992

Nagy András: A bögoly

Márton László: A nagyratörő

- Kolozsvári Állami Magyar Színház (rendező: Parászka Miklós, dramaturg: Visky András, 1992)
- rádiójáték (rendező: Csizmadia Tibor, dramaturg: Katona Imre József, 1993)
- Gárdonyi Géza Színház, Eger (rendező: Csizmadia Tibor, 2008)

Jeles András: A nap már lement

- Petőfi Színház, Veszprém *Szerbusz, Tolsztoj!* (rendező: Jeles András, 1993)

Tolnai Ottó: Könyökkanyar

- rádiójáték (szerkesztő-rendező: Dániel Ferenc, 2000)
- MASZK, Szeged – Urbán András társulata (rendező: Urbán András, 2003)

1993

Németh Gábor: Leer

Németh Ákos: Anita

- Radnóti Színház (*Anita, avagy a szenvedély*, rendező: Mácsai Pál, dramaturg: Radnai Annamária, 1994)
- Csokonai Színház, Debrecen (*Lovass Anita*, rendező: Hargitai Iván, dramaturg: Tőreki Attila, 2000)
- Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Társulat (*Lovass Anita*, rendező: Vadas László dramaturg: Gálovits Zoltán, 2007)

Méhes Károly: Godó, te árva

GYERMEKDARABOK:

Gabnai Katalin: Táltos János

- Petőfi Színház, Veszprém (rendező: Krámer György, 2000)

Rákoss Péter: Mumus

- Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Avass Attila, 1994)
- Thália Színház, Kassa (rendező: Megyeri Zoltán, 1997)
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (*A mumus*, rendező: Révész Ágota, dramaturg: Gecsényi György, 1997)
- Békés Megyei Jókai Színház (*A mumus*, rendező: Bartus Gyula, 1997)
- Szegedi Nemzeti Színház (*A mumus*, rendező: Avass Attila, 2004)
- Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Bal József, 2015)

Szilágyi Andor: Leander és Lenszirom

- Szigligeti Színház, Szolnok (*Leánder és Lenszirom*, rendező: Fodor Tamás, dramaturg: Szeredás András, 1993)

- Kolozsvári Állami Magyar Színház (rendező: Czeizel Gábor, 1993)
- Budapest Bábszínház (rendező: Fodor Tamás, dramaturg: Dobák Livia, 1997)
- Móricz Zsigmond Színház,
Nyíregyháza (rendező: Tóth Miklós, dramaturg: Divinyi Réka f.h., 1999)
- Komáromi Jókai Színház (rendező: Honti György, dramaturg: Varga Emese, 2000)
- rádiójáték (rendező: Alföldi Róbert, dramaturg: Marschall Éva, 2000)
- Budaörsi Játékszín (rendező: Konrád Antal, dramaturg: Szódy Szilárd, 2005)
- Pécsi Harmadik Színház (, rendező: Steiner Zsolt, 2006)
- Színház- és Filmművészeti Egyetem (rendező: Alföldi Róbert, dramaturg: Vörös Róbert, 2008)
- Miskolci Nemzeti Színház (rendező: Seres Ildikó, 2009)
- Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat (rendező: Keresztes Attila,
dramaturg: Bodó A. Ottó, 2010)
- Szigligeti Színház, Nagyvárad (rendező: Tóth Tünde, 2015)
- Nemzeti Színház, Budapest (, rendező: Márkó Eszter, 2019)
- Szabó Magda – Andics Tibor: Szigetkék**
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Farkas Ignác, dramaturg: Lőkös Ildikó, 1993)
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Farkas Ignác, 2009)

1994

Tasnádi István: A hecc

Csányi János: A játék

- Merlin Színház (rendező: Csányi János, 1993)

Garaczi László: Fesd feketére

- Csokonai Színház, Debrecen, (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Livia, 1996)

Parti Nagy Lajos: Gézcső

- Petőfi Irodalmi Múzeum – felolvasószínház, a Magyar Rádió is közvetítette
(rendező: Magos György, dramaturg: Radnóti Zsuzsa, 1992)

Turczi István: Anna-bál

- Nagyvárad Állami Színház Szigligeti Társulat (rendező: Merő Béla, 1995)

Lisa Schlesinger: Csontok (fordította: Upor László)

- Gárdonyi Géza Színház, Eger (**Danny Winston és Rib Ann Magee csontjai**,
rendező: Sziki Károly, 1996)

1995

Pertics Róbert: O Tannenbaum

Elena Mungiu: Evangélisták (Fordította: Seprődi Kiss Attila)

Kiss Csaba: Animus és Anima

- Budapesti Kamaraszínház (rendező: Tordy Géza, dramaturg: Magyar Fruzsina, 1997)
- Petőfi Irodalmi Múzeum (rendező: Kiss Csaba, 2008)
- Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem (rendező: Kányádi Szilárd e.h., dramaturg: Bessenyei-Gedő
István e. h., 2012)

Thuróczy Katalin: Csütörtökünnep

- Teatrul Odeon, Bukarest (fordító: Anamaria Pop, rendező: Radu Afrim, 2006)

Egressy Zoltán: Reviczky

- rádiójáték (rendező: Máté Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1999)
- Szegedi Nemzeti Színház (rendező: Hargitai Iván, 2005)

Visky András: Vércseh

- rádiójáték (rendező: Varsányi Anikó, dramaturg: Bakonyi Péter 1993)

1996

Tasnádi István: Ómen

Bartis Attila-Kemény István: A félszent

Vilian Klimaček: Gyilkolósdi, halálosdi vagy élettan (Fordította: Dusza András)

Györei Zsolt – Schlachtovszky Csaba: Bolygókirály

– Katona József Színház, Kecskemét (**Bolygó király**, rendező: Sándor János, 2001)

– rádiójáték (**Bolygó király**, rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1998)

Szilágyi Andor: Angyalok lázadása

– Szerb Nemzeti Színház, Újvidék

(**Pepe, avagy az angyalok lázadása**, rendező: Babarczy László, 1998)

1997

Filó Vera: Tulipán doktor

Hazai Attila: Barbara menekülése

Sultz Sándor: A medve

– Zsámbéki Színházi Bázis (rendező: Jámbor József, 2008)

Drago Jančar: Hallstadt

– ókai Színház, Békéscsaba (fordította: Gállos Orsolya, rendező: Merő Béla,
dramaturg: Zalán Tibor, 2010)

1998

Borbély Szilárd: A Kamera.man

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Lívია, 1999)

Németh Gábor – Sas Tamás: Presszó

– magyar játékfilm, (rendező: Sas Tamás, 1998)

Venyige Sándor: Nap, árnyék, boszorkány

– Janus Egyetemi Színház (rendező: Mikuli János, 2000)

Tadeusz Slobodžianek: Ilja próféta

– Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Bocsárdi László, 2001)

– Bárka Színház, (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Czajlik József, 2002)

– Vajdasági Tanyaszínház (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Nagypál Gábor,
dramaturg: Gyarmati Kata, 2002)

1999

Györei Zsolt-Schlachtovszky Csaba: Donnerwetter

Toepler Zoltán: Egyszer élünk – örökké

Garaczi László: Csodálatos vadállatok

– Zsámbéki Nyári Színház (rendező: Jámbor József, dramaturg: Dobák Lívია, 2001)

– rádiójáték (rendező: Vajda István, rádióra alkalmazta: Simon László, dramaturg: Sári László, 2001)

– Színház- és Filmművészeti Egyetem (rendező: Néder Panni, dramaturg: Marsalkó Eszter 2010)

– Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely (rendező: Tóth Árpád, 2014)

Zalán Tibor: Halvérfesték

– Stúdió K Színház (rendező: Fodor Tamás, 2000)

Roman Sikora: Takarodj, Antigóné!

– MU Színház (fordította: Forgács Miklós, Hizsnyán Géza, Fodor Zsuzsa, rendező: Illés Edit, 2000)

Ihletett emberek

Melyik költőt ne érdekelné, ha a rádióban megszólalnak a versei? Ráadásul az meglepetés, hogy a versmaratonon felvett művek, mikor hangzanak el adásban. Oláh János jut eszembe.... Az ő ötlete volt az *Az év versei* és a versmaraton. Amikor először hallottam tőle az ötletet, kifejeztem kételyeimet, mondván, *János, ezt hogy fogod elintézni?* Nem tudom, hogyan és kivel tárgyalt, csak a végeredmény jutott el hozzám: szerepelnék-e benne? Persze, ha az a megtiszteltetés ér, hogy beválogatnak.... És utána néztem, húsz éve jelenik meg ez a válogatás. Április 11-re volt ez kitalálva, a Költészet Napjára, amikor már ráhangolódunk a magyar líra ünnepére. Számomra az a hős, aki ezt válogatja, jelen esetben Zsille Gábor költő. (S magát nem lenne illendő beválogatni.) Ő szerkeszti a Magyar Napló versrovátát, tájékozottsága innen is származik, de ő lelkiismeretesen átnézi az esedékes verstermést, átböngészi a határon túli folyóiratokat is. A Covid-helyzet miatt az idén minden megváltozott: nem április 11-én, hanem november 10-én rendezték meg a „versünnepet”, néhány éve már a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Sajnos Oláh János nélkül, aki öt éve már befejezte pályáját. Számomra ő bizonyult az egyik legjobb szerkesztőnek, már akkor, amikor még cselgáncs edzőként dolgozott, hogy eltartsa családját. Saját vállalkozásként, alapított egy magán könyvműhelyt, a Kézirat Kiadót. Nekem megtiszteltetés volt, hogy néhány általa szerkesztett kötetben megjelenhettem.

Oláh János *Az év verseit* – talán a Szép Versek ellensúlyozásaként hozta létre. Ebben közrejátszott a Magvető Kiadó, a népi-nemzeti elkötelezettségű tagjai elől való (szerintem merev) elzárkózása. (Korábban mind szerepeltünk a régi Szép Versekben.) De ebbe sem mennék bele, hisz vannak, akik mindkét – a Szépirók és Magyar Írószövetség – egyesületnek tagjai. Milyen régen is volt, amikor együtt szerepeltünk Kukorelly Endrével a Magyar Műhely, 70/4-es számában, 1985-ben. Én a *marginális tanfolyam*-mal és a *törv.véd.*-del, Kukorelly *A szentimentalizmus vize* című opuszával. Számomra Kukorelly ma is etalon, irodalmi barát, akinek minden sorát elolvastam, sok kötetem is van. Én csak sajnálni tudom ezt az elkülönöződést. Volt mindkét írószervezetnek egy-két „keményebb” politikai állásfoglalása, ütközete, voltak (s talán vannak) viták, megválaszolatlan kérdések, kölcsönös elmarasztalások. Ám *a mű értéke* – minden esetben ez a meghatározó. Fel tudnám sorolni azokat, akik mindkét szervezetnek tagjai – vagy maradjunk annál: nem léptek ki a másikból –, én ezt szerencsésnek tartom, ezt a toleranciát. Csak egy példát: Székely Endre pár éve még a Szépirók Társaságának elnöke (is) volt, de szerepel *Az év verseiben*. Nem tagadta meg ezt az értékrendet sem. S vannak más, hozzám közel álló – akár barátok is –, akik mind a két szervezetben fontosnak tartották a jelenlétet. Egy biztos, én nem erről fogom megítélni őket, barátságunk nem ezen áll vagy bukik.

Ha visszamegyünk a két világháború éveire, akkor is, ott is voltak éles viták, nyílt egymásnak feszülések, tán még sokkal jobban, mint ma. De az érvényes művek sok mindent elsimítottak, a békességet is elhozták. József Attila vitái, konfliktusai a legkeményebbek közé tartoznak. Babitsnak átírta verseit, sértő megjegyzések közepette kijavította őket, erre azért kevesen vetemedtek. S majd – adott szituációban – megkövette Babitsot, és a mester – ha nem is teljes szívvel – megbocsátott neki.

A versmaraton nem ad lehetőséget ilyen konfliktusokra. A versmaraton a baráti együttélétekről szól. Az öt ember, aki a pódiumon szerepel, többnyire ismeri egymást. És próbálnak egymásra hangolódni a résztvevők. Az idén, amikor megtudtam, kivel szerepelek együtt, felkiáltottam örömben. Egytől-egyig szinte jó barátom, kivéve Fecske Csabát, akivel csak futólag ismertük egymást. A győri Sütő Csaba Andrással pár napja váltottunk e-mailt, említette, hogy megjelent az Ambroozia 10 éves antológiája, amelyben én is szerepelek. Még hozzá egy olyan verssel, amit szinte elfelejtettem: *A nejlonszatyor dicsérete*. S valóban, meg is kaptam tőle az antológiát. A Műhely mellett lassan, de biztosan növegetett az új folyóirat, mely főként internetes formájával vétette észre magát. S örültem új publikációmnak is, a Szombathelyi Képtárban a maribori művészek rendeztek kiállítást, és írtam róluk az Ambróziának. Jó nyitány volt a tárlat, szép katalógus is megjelent. A szombathelyi polgármester szlovénul köszöntötte a vendégeket, arról szólva: a szomszédolásnak mindig van ideje. Fenyvesi Ottót is régről ismerem. Amikor áttelepült a Vajdaságból, jó harminc éve, tele volt bizonytalansággal. De aztán egyre jobban magára talált. Ráadásul a képzőművész is egyre inkább teret követelt magának. Az Új Symposionos múlt sem tűnt el nyomtalanul. 2009 óta ő jegyzi főszerkesztőként a Vár Ucca Műhelyt, amely egyre jobb számokkal véteti észre magát. Fenyvesi Ottóval kötetem kiadásával kapcsolatban tárgyaltam nemrég, már az is nagy szó, hogy hajlandók pályázni vele. Tóth Lászlóval ritkábban találkoztam, mióta Budapestről visszatért Szlovákiába. De jó viszonyunk megmaradt a régi. A kérdés, amit kaptunk, ki hol van ott-hon, hogyan hatott költészetére a szűkebb környezet. És mi válaszoltunk, a rögtönzésből őszinte vallomások fakadtak. Kirajzolódott az,

hogy mindannyian sokat költöztünk, amíg elfoglaltuk mai lakóhelyünket. A versválogatás sem csak erről szólt. Sütő Csaba egy nyugtalan hazalátogatásról ír és új honfoglalókról, Fecske Csaba „magánköltészetének” darabjaival képviseltette magát, Tóth László a „se tél, se tavasz” állapotát festette le, Fenyvesi Ottó helykeresésének újabb szimptomáit ecseteli, miután pár éve Veszprémből Lovasra költözött. Mint valahai vajdasági, neki is alaposan kijutott a helykeresésből. Jómagam egy Nagy Gáspárnak ajánlott verssel idéztem vissza őt, és egy lengyelországi utazás emlékét kutattam föl a hatvanas évekből. S megemlítettem az újabb húsz évet, amit a zalaegerszegi időszak jelentett. Itt éltem, amikor az Elérhetetlen föld megjelent ötven éve, s visszakanyarodásom a kezdetekhez, úgy látszik, szükségszerű.

Nem került szóba a kor, bizony mindannyiunk versein nyomot hagyott az idő. A megállapodottság, a higgadtság. A visszagondolás a múltra. Én ezt klasszicizálódásnak nevezem, hiszen formailag is törekedtünk valami tartós, maradandó megoldásra.

Ez a rendhagyó, Coviddal sújtott, 2021-es év is elhozta a nagy találkozásokat, a kortárs magyar irodalom továbbélésének dokumentumát. Felütöttem József Attila prózai kötetét, és az *Irodalom és szocializmus* tanulmányra akadtam. Talán egy üzenet nekünk, hogy mire is kellene figyelniük alkotás közben: „Egyszerűen a műalkotással szemben való értelmes követelmény nem az, hogy új legyen, hanem, hogy a valóságos világi (kozmosz) összefüggésekből, társadalmi ellentétekből alkotódjék, még pedig mint ritmusosan szemléleti végső egész, a nem szemléleti, de valóságos és szintén változó világegész helyébe. Hogy a művészi állandónak meg legyen a valósága és művészi változónak fennálljon az érvényessége. Aki a művészi állandót, amely művészi változót érvényesíti, megtalálja, ihletett ember.”

Hát nem tudom, ihletett emberek vagyunk-e? Hogy megfelelünk-e a József Attila által felállított követelménynek? De ezt ne döntsük el itt és most. Adjunk valami munkát – az utókornak is.

Simon Beáta

Hadikórházak Zala megyében 1942–1945-ben

A hátszág felkészítése szükség esetén a hadikórházak fogadására már a második világháború elején elkezdődött a honvédség kiegészítő szerveként működő Magyar Vöröskereszt gyűjtőakcióival, szervezőmunkájával, önkéntes ápolónői tanfolyamaival.

A hátszágba szállított sebesültek ellátását a békeállományú intézetek végezték, melyek munkáját vöröskereszt és honvéd hadikórházak felállításával segítették. Zalában a háború előtt egy csapatkórház működött, 1942–1943-ban két vöröskereszt és három honvéd hadikórházat telepítettek a vármegye területére, melyek közül az alábbi írás a zalaegerszegi 527. honvéd hadikórház és az annak részlegeként működő 237. vöröskereszt hadikórház működését mutatja be részletesebben.

Magyarország hadművelleti területté vált 1944 őszére, több csapatkórház áttelepült a nyugati országrészbe, néhány közülük átmenetileg Zala megyében tartózkodott. A tábori és hátszági egészségügyi intézmények 1945 márciusára elhagyták az országot.²

Katonai kórházak Zala vármegyében a második világháború idején

Zala vármegyében békeállományú kórház volt az 1940–1941-ben dr. Péri János II. osztályú főtörzsorvos, 1942–1944-ben dr. Endrei Arisztid orvos alezredes parancsnoksága alatt működő nagykanizsai magyar királyi honvéd csapatkórház, mely a háború végén kitelepült a németországi Kronachba.³ Nagykanizsán a katonai barakk-kórházban, a városi közkórházban és a vöröskereszt hadikórház részére átalakított épületekben mintegy hatszáz sebesültet ápoltak 1944. szeptember végén, valamennyien az erdélyi harcokban sérültek, betegedtek meg.⁴

A Magyar Vöröskereszt hadikórházainak teljes hálózata a hátszágban 1943 végére alakult ki 94 intézménnyel, 17.400 ágylétszámmal. Zala megyében Nagykanizsán és Zalaegerszegen létesítették a 234.,

¹ A tanulmány a „Megszállástól megszállásig. A második világháború és következményei Zala megyében, 1944–1947” című tudományos konferencián Zalaegerszegen, 2021. június 16-án elhangzott előadás szövegének bővített, jegyzetekkel kiegészített változata. A kutatómunkámhoz nyújtott önzetlen segítségéért ezúton is köszönetet mondok dr. Kiss Gábor őrnagynak, a Hadtörténelmi Levéltár levéltárvezetőjének.

² HL repertórium 2003. 35. p.

³ HL segédlet 78. p.

⁴ ZK 1944. szept. 30. (222. sz.) 3. p.; ZU 1944. okt. 6. (227. sz.) 3. p.

A zalaegerszegi közkórházban 1940 szeptemberében kezdődő hathetes vöröskeresztes önkéntes ápolónői tanfolyam hallgatói és oktatói. Az első sorban balról a harmadik Czobor Mátyás nyugalmazott polgármester, a zalaegerszegi Vöröskereszt fiókegylet elnöke, középen Janszó Benedek kórházigazgató, mellette jobbról dr. Schlemmer József (Göcseji Múzeum)

illetve 237. számú, kétszáz ágyas vöröskereszt hadikórházakat,⁵ utóbbi az 527. honvéd hadikórház keretében működött. Nagykanizsán a tervezett vöröskereszt hadikórház felszerelési alapja részére folyamatosan érkeztek a felajánlások. A járási leventék 27 ágy árát, 4000 pengőt gyűjtöttek össze 1942 nyarán.⁶ A vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami népiskola Vécsey utcai épületét 1943 áprilisában átengedte a vöröskereszt hadikórház részére, ahol száz ágyas belgyógyászati osztályt rendeztek be a nyár folyamán. A kórházparancsnok dr.

Bittera Zoltán⁷ hatósági orvos volt, az ápolónői szakosztályt dr. Bontzik Ferencné vezette 1943 májusától. A működéshez szükséges berendezési és felszerelési tárgyak jegyzéke a Zalai Közlönyben volt olvasható, melyek felajánlását a testületektől, egyesületektől és a lakosságtól várták.⁸ A nagykanizsai asztalosok 73 darab éjjeliszekekrény díjtalan elkészítését vállalták a hadikórház számára.⁹ A város úgy határozott, hogy befejezik a közkórház szemézeteti pavilonját, és a vöröskereszt hadikórház számára engedik át száz ágyas sebészeti osz-

5 Brüll Miklós 1984. 138–140. p.

6 ZK 1942. júl. 6. (150. sz.) 3. p.

7 Dr. Bittera Zoltán 1943. február–április hónapokban a zalaegerszegi 527. hadikórházban tartalékos orvos zászlósként szolgált. HL 527. hk. akv.

8 ZK 1943. ápr. 19. (88. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. ápr. 20. (89. sz.) 4. p.; ZK 1943. máj. 1. (97. sz.) 5. p., máj. 8. (103. sz.) 2. p., máj. 11. (105. sz.) 3. p.; ZU 1943. aug. 10. (179. sz.) 2. p.

9 ZK 1943. máj. 28. (120. sz.) 4. p.; ZMÉ 1943. máj. 29. (121. sz.) 3. p.

tály létrehozására.¹⁰ A közintézmények részére igénybe vett zsidó ingatlanok közül a kereskedelmi iskolát hadikórháznak szánták 1944 júliusában.¹¹

A Vöröskereszt a sérültek szállítási útvonalán segélyállomásokat, üdítőállomásokat hozott létre a fontosabb vasútállomásokon; a 211. számú Nagykanizsán működött.¹²

Balatonfüreden, Hévízen és Zalaegerszegen állították fel az 524., 525. és 527. honvéd hadikórházakat. Balatonfüreden 1942 novemberében ünnepélyes keretek között avatták fel a bencés rend által átengedett Grand Hotelben a hadikórházat, ahová már október végén 300 sebesült tiszt érkezett.¹³ A rádió „Üdülő honvédek a téli Balatonnál” címmel közvetítést adott a nagyteremből 1943 februárjában.¹⁴ Az Erzsébet Szanatóriumban, a Stefánia és Ipoly Szállókban, a Balatoni Szövetség Üdülőházában is férőhelyeket alakítottak ki. A kórházparancsnok 1943-ig dr. Antalffy Lajos orvos ezredes, 1944-ben dr. Haiszer János orvos őrnagy volt. A lapok szerint a füredi hadikórház 10 hónap működés után feloszlott,¹⁵ valójában 1943. szeptember 9-én áttelepült Nagykanizsára, innen Szentgotthárdra, majd az ausztriai Hamburgbe, és tovább a németországi Passaubá. A kitelepülés során egyesült az enyingi 244. és az újvidéki 271. vöröskereszt, valamint a bonyhádi 532. honvéd hadikórházzal. Utóbbi 1944 első hónapjaitól Balatonfüreden is tartózkodott a

Balatoni Szövetség Üdülőházában. A Pécssett felállított, majd Szekszárdra, onnan Bonyhádra telepített 534. hadikórház költözött be a füredi Grand Hotelbe 1944 októberében.¹⁶

Hévízszentandrás hét nagy szállodájában és panziójában működött az 500 ágyas 525. hadikórház 1943 nyaratól.¹⁷ Az Astoria Szállóban és a Gabi Villában a tiszti, a Park Szállóban a legénységi betegosztályt helyezték el; a Royal Szállóban laktak a vöröskeresztes ápolók. A hadikórház parancsnokának dr. Jeney László orvos alezredest neveztek ki. A Bajtársi Szolgálat¹⁸ hévízszentandrasi és egregyi lakosokból alakult meg 1943. június elején a sebesült honvédek társadalmi támogatására.¹⁹ A hévízi, keszthelyi intézmények és a lakosság pénzjutatásokkal, élelmiszer- és egyéb adományokkal támogatták, és előadásokkal szórakoztatták a sebesülteket.²⁰ A környékbeli falvak küldött-ségei egymást váltva látogatták és vendégelték meg a hadikórház lakóit.²¹ A hévízi éttermek műsoros esteket rendeztek, melyek jövedelmét a hadikórház Bajtársi Szolgálatának ajánlották fel.²² A Kelén gőzhajó 245 sebesülttel a fedélzeten indult badacsonyi kirándulásra 1943. szeptember 11-én.²³ Herceg Festetics Györgyné 1943. július 28-án megtekintette a kórházi betegosztályokat, a műtőt és a laboratóriumot. Részt vett a fürdőigazgatóság által a Bajtársi Szolgálat javára rendezett szabadtéri kívánsághangversenyen, melyen fellépett egy 35 tagú cigányzenekar. Másnap a hercegné 400 sebesült részé-

10 ZK 1943. júl. 15. (157. sz.) 1. p.

11 ZK 1944. júl. 19. (161. sz.) 2. p.; ZU 1944. júl. 20. (162. sz.) 3. p.

12 Brüll Miklós 1984. 143–144. p.

13 BK 1942. okt. 29. (44. sz.) 1. p.; ZMÉ 1942. nov. 14. (257. sz.) 7. p.

14 ZU 1943. febr. 6. (27. sz.) 7. p.

15 ZU 1943. szept. 6. (201. sz.) 3. p.

16 HL segédlet 100., 104., 106. p.

17 Az 525. hadikórház történetét bővebben lásd: Szántó Endre 2019. 199–207. p.; ZK 1943. máj. 27. (119. sz.) 4. p.; KV 1943. jún. 12. (24. sz.) 1. p.

18 Országszerte megalakultak a Bajtársi Szolgálatok 1942 júniusára: a polgári és katonai hatóságok, társadalmi szervezetek együttműködtek a hadbavonultak hozzátartozóinak megsegítésére. A hadikórházak saját szolgálatot hoztak létre sebesült honvédek támogatására.

19 KV 1943. jún. 5. (23. sz.) 2. p.

20 KV 1943. jún. 19. (25. sz.) 3., 6. p., jún. 26. (26. sz.) 3. p., júl. 31. (31. sz.) 3. p., aug. 14. (33. sz.) 2. p., aug. 21. (34. sz.) 1. p., aug. 28. (35. sz.) 1. p.

21 KV 1943. júl. 3. (27. sz.) 3. p., júl. 24. (30. sz.) 1–2. p., szept. 11. (37. sz.) 2. p.; ZU 1943. okt. 19. (236. sz.) 4. p.

22 KV 1943. júl. 17. (29. sz.) 1–2., 5. p., aug. 28. (35. sz.) 5. p., szept. 4. (36. sz.) 1. p., szept. 25. (39. sz.) 2. p.

23 KV 1943. szept. 18. (38. sz.) 2. p.

A hévízi 525. hadikórház vöröskeresztes ápolónői tanfolyamának résztvevői 1944 nyarán. Az első sorban balról a hatodik dr. Szerecz Imre keszthelyi apátplébános, a járási Vöröskereszt fiókegylet elnöke, mellette jobbra dr. Jeney László alezredes, a hadikórház parancsnoka (Szántó Endre 2019.)

re rendezett ebédet a Kurszalomban.²⁴ Gróf Teleki Béla főispán is meglátogatta a hévízi sebesülteket 1943 augusztusában.²⁵ A hadikórház 1943-ban még csak a nyaralóidényben működött,²⁶ majd 1944 őszén elkezdték téliesítését és kétezer ágyásra bővítését. Az új parancsnok dr. Csukás Béla orvos vezérőrnagy lett. Októberben 300 sebesült érkezett az intézménybe.²⁷

A marosvásárhelyi honvéd csapatkórház 1944 novemberében Sümegre települt. Mindszenty József veszprémi püspök a sümegi püspöki palotát felajánlotta hadikórház céljaira.²⁸ A kórház rádióért nyújtott be kérelmet a főispánhoz.²⁹ A november végén 150 beteget ápoló intézmény munkájába bekapcsolódott a helyi Vöröskereszt fiókegylet, fogadó- és látogatószolgálatot szerveztek. Házi beteg-

ápoló tanfolyamnak is helyet adott a kórház.³⁰ Molnár Károly honvéd orvos alezredes, kórházparancsnok szeretetcsomagokat osztott menekült székely családoknak a közeli Mihályfán 1944 decemberében.³¹ Szálasi Ferenc nemzetvezető országjárása során meglátogatta a katonakórházat 1945 februárjában. Sümegről látták el a Dunántúl hadi sebesülteit, míg a front átvonult a területükön 1945 márciusában.³²

A szolnoki honvéd csapatkórház Keszthelyen tartózkodott 1944 novemberétől.³³ Az Országos Elhelyezési Kormánybizottság a keszthelyi Balatoni Múzeum öt kiállítási termét utalta ki a honvéd egészségügyi anyagraktár számára. Dr. Darnay Béla múzeumigazgató tiltakozott az igénybevétel ellen, ezért a keszthelyi katonai állomásparancsnokság fegyve-

24 KV 1943. júl. 31. (31. sz.) 1. p.; ZMÉ 1943. aug. 3. (173. sz.) 3. p.

25 KV 1943. aug. 7. (32. sz.) 1–2. p.; ZMÉ 1943. aug. 9. (178. sz.) 4. p.

26 KV 1943. okt. 2. (40. sz.) 5. p.

27 ZMÉ 1944. okt. 14. (234. sz.) 2. p.; KV 1944. okt. 14. (42. sz.) 1. p.

28 ZMÉ 1944. okt. 15. (234. sz.) 5. p.

29 MNL ZML Főisp. ir. 1598/1944.

30 ZÖ 1944. nov. 22. (12. sz.) 3. p., dec. 7. (25. sz.) 4. p., dec. 9. (27. sz.) 2. p.

31 ZÖ 1944. dec. 30. (42. sz.) 4. p.

32 ZK 1945. febr. 15. (38. sz.) 3. p., febr. 23. (43. sz.) 1. p.; HL segédlet 81. p.

33 HL segédlet 79. p.

A hévízi 525. hadikórház parancsnoksága és orvosai Bojár Alfonzné vöröskeresztes intéző testvér és P. Vados Pál tábori lelkész társaságában, 1943. Álló sor: jobbról az első Cséby Géza gyógyszerész, második dr. Bajai Imre orvos. Ülő sor bal szélén dr. Moll Károly orvos, középen dr. Jeney László orvos alezredes, kórházparancsnok (Szántó Endre 2019.)

res karhatalommal nyitotta ki a termet november 8-án.³⁴

A besztercei honvéd csapatkórház 1944. szeptember közepétől Veszprémben, decembertől Szombathelyen, majd Türrén tartózkodott, végül kitelepült Neuburgba és Nördlingenbe.³⁵ A szatmárnémeti honvéd csapatkórház 1944. november elején települt Türrére a premontrei rendházba. A kórház 150 beteget a rendház borospincéjében húzódott meg több száz helyi lakossal együtt, amikor 1945. március 28-án a szovjet csapatok elérték a települést. A türrői temetőbe a kórház 26 hősi halottját temették el.³⁶

Dr. Gyórfy Sándor zalaegerszegi városi kórházi szemésorvos visszaemlékezése szerint 1944 őszén az újvidéki, máramarosszigeti, huszti hadikórházak szemészeti egységeit Zalaegerszegre telepítették orvos nélkül.³⁷

A Vöröskereszt szerepe a hadikórházak létrehozásában és a hátország felkészítésében

A honvédség egészségügyi intézményei más szervezetekkel – köztük a Magyar Vöröskereszttel – együttműködve épültek ki, melynek gyorsított hadi készülődése már 1938 végén megindult. Az egyesület feladatait nem fedezte a Honvédelmi Minisztériumtól kapott támogatás, ezért a hiányzó összeg pótlására gyűjtési napokat szerveztek országszerte.³⁸ A Magyar Vöröskereszt Egyesület Zala megyei választmánya 1940. február 18-án alakult Zalaegerszegen gróf Teleki Béla főispán elnökletével, a női társelnök gróf Teleki Béláné, az alelnök dr. Tamásy István polgármester lett.³⁹ A főispán felhívást intézett a társadalomhoz március 7-én: „A vöröskereszt szervezetek elsőrendű feladatát a vörös-

34 BM Irattár 461., 462., 467., 487., 48–8491/1944.; HL repertórium 2003. 42. p.

35 HL segédlet 72. p.

36 HL segédlet 82. p.; ZH 1965. április 2. (78. sz.) 5. p.; Béke poraikra 2. 398–399. p.

37 Szilvás Rudolf 1998. 47. p.

38 Brüll Miklós 1984. 115–131. p.

39 MNL ZML Egyedi ir. 4111. sz.

keresztes kórházak felállítása, felszereléseik előteremtése, házi betegápolási és önkéntes vöröskeresztes ápolónői tanfolyamok létesítése képezi, amely feladatok megvalósítása lelkes munkát, ezenkívül pedig igen jelentékeny anyagi áldozatokat is kíván. Szükséges, hogy a mozgalom anyagi előfeltételeinek megteremtésében Zala vármegye áldozatkész közönsége is kivegye részét”.⁴⁰ A vöröskeresztes kórházakat honvédségi előírások alapján kellett összeállítani, és személyzetüket kiképezni.⁴¹ A megyei egyesülettől 200 ágyas zalaegerszegi hadikórház létrehozását és működtetését várta el a központ. Az adományszámlát vezető Vármegyei Bank és Takarékpénztár öt felszerelt kórházi ágy árával támogatta ezt a célt 1940 februárjában.⁴² Zalaegerszeg város számottevő pénzbeli segínyt nem tudott nyújtani, de a vöröskereszt kórház fennállásának idejére tíz felszerelt kórházi ágyat átengedett a közkórház tulajdonából.⁴³ A vármegyei egyesület az adományokból száz felszerelt ágyat vásárolt 12.120 pengőért 1940 novemberében. A Vöröskereszt országos központja még száz ágyat bocsátott rendelkezésre, ezek árát 1941-ben tervezte törleszteni a megyei választmány. A kórház berendezését és eszközeit a Notre Dame zárdában tárolták a gyógyszerek kivételével, melyeket Budapesten raktároztak.⁴⁴ Mozgósítás alkalmával a gimnáziumban vöröskeresztes, a zárdában honvéd hadikórházat kellett volna működtetni az 1941. júniusi elképzelések szerint.⁴⁵ Szükség esetén a városi kórházba még 50 ágyat szándékoztak beállítani, és Tapolcán is tervbe vették egy száz ágyas hadikórház létesítését 1942 márciusában.⁴⁶

A vármegyei egyesület Zala társadalmának köszönhetően 50.000 pengő értékű berendezést és ágyneműt adott a hadikórház felállításához 1942-ben, és mintegy 15.000 pengő értékű felszerelés volt használaton kívül. A kórház eszközeinek és szükségleteinek kiegészítésére – melybe 14 rádió is beletartozott – 8000 pengőt fordítottak, valamint 4000 pengőt költöttek cigarettára, az élelmezés javítására és ajándékozásra egy 1943. májusi jelentés szerint.⁴⁷ A Vöröskeresztnél 500 pengőért hadikórházi ágyalapítványokat lehetett létesíteni.⁴⁸

Az anyagi fejlesztés mellett az ápolónők képzését is szélesíteni kellett. A belügyminiszter 1940 februárjában elrendelte, hogy a Magyar Vöröskereszt Egylet közreműködése és irányítása mellett a házi betegápolási tanfolyamot végzettek közül több mint 4000 önkéntes ápolónőt kell sürgősen kiképezni a hivatásos ápolónők pótlására és a többletszükséglet fedezésére a köz- és hadikórházakban.⁴⁹ Az első kéthetes házi betegápoló képzés Zalaegerszegen a közkórházban nyílt meg 120 hallgatóval 1940. április 9-én. Az apácák és a tanítóképző 5. évfolyamos növendékei a zárdában hallgatták az előadásokat. A vizsgáztatást gróf Hunyady Józsefné, a Vöröskereszt országos társelnöknője végezte Czobor Mátyás korábbi polgármester, a zalaegerszegi fiókegylet elnöke jelenlétében.⁵⁰ A megyeszékhelyen 1940. szeptember 15-én indult az első, november 15-én a második önkéntes ápolónői kurzus, utóbbi végén 18 helyi hölgyet avattak ápolónővé.⁵¹ Székely Emilné, a vármegyei árvaszéki helyettes elnök felesége volt a

40 ZU 1940. márc. 19. (64. sz.) 2. p. A témáról lásd még: Kovács Tibor 2008. 75–81., 120–123. p.

41 Brüll Miklós 1984. 132. p.

42 ZU 1940. febr. 28. (48. sz.) 3. p.

43 ZU 1940. máj. 18. (112. sz.) 1. p., máj. 28. (119. sz.) 1. p.

44 ZU 1940. okt. 18. (239. sz.) 3. p., nov. 2. (250. sz.) 4. p., nov. 26. (270. sz.) 4. p.

45 ZU 1941. jún. 17. (135. sz.) 1. p.

46 ZU 1942. márc. 14. (60. sz.) 2. p.

47 ZU 1943. máj. 10. (104. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. máj. 10. (104. sz.) 1. p.

48 ZU 1944. jan. 20. (15. sz.) 3. p.

49 ZU 1940. febr. 10. (33. sz.) 3. p.

50 ZU 1940. ápr. 10. (81. sz.) 1. p., máj. 10. (106. sz.) 2. p.

51 ZU 1940. aug. 28. (195. sz.) 3. p., nov. 5. (252. sz.) 2. p., nov. 16. (262. sz.) 5. p.

Vöröskereszt zalaegerszegi és járási fiókjának önkéntes ápolónői szakosztályvezetője.⁵² A keszthelyi kórházban 24 fő részvételével 1941. január 2-án, Nagykanizsán 1942 februárjában kezdődött az önkéntes ápolónők oktatása.⁵³ Később a már működő hadikórházak is tartottak képzéseket.

A hadikórház felszerelésének, a véradószolgálat, a további vöröskeresztes tanfolyamok költségeinek előteremtésére gróf Teleki Béla főispán többször is a vármegye társadalmától kért támogatást.⁵⁴ Felesége az önkéntes ápolónői képzettség megszerzésére buzdította asszonytársait, hogy felkészülve várhassák a sebesült katonákat.⁵⁵ A főispánné elvégezte a zalaegerszegi házi betegápolónői tanfolyamot 1942 májusában,⁵⁶ majd a városi kórházban június 2-án kezdődő harmadik hathetes önkéntes ápolónői képzést is sikeresen teljesítette 18 társával együtt, mely alkalomból július 15-én kinevezték vármegyei főápolónővé.⁵⁷ Ezt követően a megye szinte minden tanfolyamának záróeseményén megjelent.

A zalaegerszegi városi fiók 1942 őszén megindította a negyedik önkéntes ápolónői képzést, melyre házi betegápolói végzettséggel rendelkező, 18. életévüket betöltött, egészséges, legalább négy polgári osztály végzettségű, őskeresztény származásukat igazolni tudó hölgyek jelentkezését fogadták el. A Novai, Pacsai, Zalaegerszegi és Zalaszentgróti járás területén lakó hallgatók részére gondoskodtak szállásról.⁵⁸ A főispánné lánya, Teleki Aliz grófnő 1943 áprilisában végzett önkéntes ápolónőként a keszthelyi kórházban, és hamarosan már házi betegápoló tanfolyamokat vezetett.⁵⁹ A Zala vármegye területén képesítést szerzett házi betegápolónők száma 911, az önkéntes

ápolónőké pedig 156 főre emelkedett 1943 májusára.⁶⁰ A háború végéig folyamatosan rendeztek újabb képzéseket megszerezte.

Az 527. hadikórház elhelyezése és működése Zalaegerszegen 1942–1945-ben

A városi Vöröskereszt intéző bizottságának 1942. október 18-ai értekezletén dr. Németh János, az Egészségvédelmi Szövetség helyi fiókjának igazgató főorvosa, a Zalaegerszegen felállított hadikórház parancsnoka bejelentette, hogy az intézmény teljes mozgósítása hamarosan befejeződik. Gróf Teleki Béláné vármegyei főápolónő behívót küldött azoknak az önkéntes ápolónőknek, akiknek a szolgálatára számítottak.⁶¹

Az 527. számú honvéd hadikórházat két városi épületben rendezték be 1942-ben. A Notre Dame Női Kanonok- és Tanítórend épületének város felőli tömbjét, melyben tanítóképző intézet, leánylíceum, polgári leányiskola és elemi népiskola működött, a színház- és tornateremmel együtt 1942. szeptember 7-én foglalta le a honvédség. A tanév már megkezdődött, így 120 bentlakó növendék és 750 tanuló elhelyezéséről kellett gondoskodni szeptember 18-ig. Az épület másik szárnyában található rendházban alakították ki a tantermeket és az internátust. A polgári leányiskola párhuzamos osztályainak oktatása az állami polgári fiúiskolában folyt.⁶²

A sebesültkórház 1942. november 11-ei bemutatóján megjelentek a megye és a város vezetői, katonatisztek, a városi Vöröskereszt-fiók elnöke, a hadikórház orvosi és ápolói személyzete és a sajtó. A meghívottakat dr. Németh János főorvos, a hadikórház parancsnoka kalauzolta

52 ZMÉ 1944. máj. 25. (117. sz.) 3. p.

53 ZU 1941. jan. 7. (4. sz.) 3. p., jan. 27. (21. sz.) 3. p.; ZK 1942. febr. 7. (30. sz.) 5. p.

54 ZU 1941. szept. 4. (201. sz.) 1. p., 1942. júl. 18. (160. sz.) 1. p.

55 ZU 1942. ápr. 20. (87. sz.) 2. p., júl. 30. (170. sz.) 2. p.

56 ZU 1942. máj. 7. (102. sz.) 4. p., máj. 23. (115. sz.) 2. p.

57 ZU 1942. máj. 30. (120. sz.) 1. p.

58 ZU 1942. júl. 30. (170. sz.) 2. p.

59 ZMÉ 1943. ápr. 5. (76.sz.) 3. p., aug. 5. (175. sz.) 3. p.

60 ZMÉ 1944. máj. 25. (117. sz.) 3. p.

61 ZU 1942. okt. 26. (241. sz.) 3. p.

62 Notre Dame évkönyv 1943. 7. p.

Kívánsághangverseny a sebesültek javára Hévízfürdő parkjában Festetics György herceg özvegyének részvételével, 1943. július 28. (Szántó Endre 2019.)

végig a zárda tágas, világos kórtermein, a jól felszerelt röntgen-, sebészeti, belgyógyászati osztályon, kötözőn, laboratóriumon, konyhán, raktáron és a 30 ezer pengőt érő gyógyszerháron. A földszinten, az első és második emeleten, a torna- és színházteremben – a színpadon is – 330 kórházi ágyat helyeztek el, köztük a helybeli Vöröskereszt által felszerelt 200 ágygal.⁶³ A Jókai utcában lefoglalt II. körzeti állami elemi iskola épületébe⁶⁴ 170 ágy került, az oktatás a MÉMOSZ-székházban és a polgári leányiskolában folytatódott.⁶⁵ Az összesen 500 férőhelyes sebesültkórházat 15 tagú tisztikar vezette, egy főorvos, hét orvos, körülbelül 25 nővér, valamint 150 főből álló egészségügyi osztag látta el a feladatokat.⁶⁶ A Zalaegerszegen praktizáló dr. Faluhelyi Béla

orvos hadnagyként szolgált a hadikórházban,⁶⁷ 1943 januárjában már ő volt a kórházparancsnok.⁶⁸ Dr. Háy Imre orvos őrnagy aláírása olvasható az 1943. február és május között keletkezett iratokon kórházparancsnokként.⁶⁹ A hadikórház munkájában részt vett a városi kórházból dr. Jancsó Benedek igazgató főorvos, dr. Schlemmer József belgyógyász főorvos és dr. Vukán Ferenc sebész főorvos. A katonai szolgálatot teljesítők közül dr. Berzsényi Bertalan tartalékos orvos főhadnagy, dr. Rejtő János tartalékos orvos hadnagy (Kotor körorvosa), dr. Bittera Zoltán tartalékos orvos zászlós (nagykanizsai tisztiorvos) és dr. Hagymássy Andor orvos zászlós (novai járási és zalaegerszegi tisztiorvos) nevét ismerjük az 1942. október és 1943. augusztus közötti

63 ZU 1942. nov. 12. (255. sz.) 3. p.; ZMÉ 1943. nov. 12.

64 A mai Zalaegerszegi Szakképzési Centrum Csány László Technikum régi épületrésze.

65 Orosz Zoltán 1985. 7. p.

66 ZU 1942. nov. 12. (255. sz.) 3. p.

67 HL 527. hk. akv. 1942. okt. 28-án kelt bejegyzés.

68 ZU 1943. jan. 18. (13. sz.) 3. p.

69 HL 527. hk. akv. 3., 5–7. melléklet.

időszakból.⁷⁰ A hadigondozó tiszt Szabó Pál hadnagy volt.⁷¹

A zalaegerszegi alkalmazottakról nincs adatunk, de a vöröskeresztes kórházak személyzetéhez előírás szerint többek között műtősnő, gyógyszerész, gyógyszerértári laboránsnő, kerékpáros hírvívó, műszerész, lakatos, asztalos, szabó, cipész, kocsis, gépkocsivezető, irodai segéderő, szakácsnő is tartozott.⁷² Konyhai munkára a hadbavonultak és elesettek hozzátartozóit alkalmazták.⁷³

A kórház 1943. március végi napirendjét dr. Hodonyi Jenőné – férje pénzügyi titkár – önkéntes vöröskeresztes ápolónő foglalta össze. Reggel hatkor érkeztek az egészségügyi katonák, akik az iskolakertben végzett csuklógyakorlat és a reggeli után leváltották az éjszakai csoportot. Az ápolottnak a fürdőszobában indult a nap, a fekvőbetegeket az osztályos nővérek mosdatták a szobákban. A kórház borbélyja is ilyenkor dolgozott. A vizit után következett volna a látogatási idő, de 1943 márciusában tifuszcsoport miatt zárlat alatt volt a kórház. A hadigondozó a sebesültszállító vonatokkal érkezők hozzátartozóit 24 órán belül értesítette, az általuk küldött leveleket, csomagokat délelőtt adták át. A sebesültek ilyenkor kapták meg a Bajtársi Szolgálattól a napi cigarettaadagot és egyéb adományokat. A társalgási vizitet a kórház lelkészei végezték, újságokat és könyveket osztottak ki. Ezekben az órákban folyt a munka a sebészeti kötözőben, és zajlottak a műtétek. Rádióműsor mellett fogyasztották el ebédjüket a kórház lakói. A délután pihenéssel, sétával, szórakozással, társasjátékkal, rádiózással, levélírással és uzsonnázással telt. Az esti vizit már ágyban találta a betegeket. Hat órákor az egészségügyi

katonák négyes sorokban hagyták el a kórházat.⁷⁴

A hadikórház működése átmenetileg megszűnt 1943. augusztus 26-án, üzemképesen került használaton kívülre. A sérülteket vonaton a szombathelyi hadikórházba szállították.⁷⁵ Az egészségügyi legénység karácsonyfájára még összeadták a szaloncukrot a helyi fűszerkereskedők,⁷⁶ azonban hamarosan, 1944. január végén leszerelték a hadikórházat, 20-án a termeket visszaadták az iskoláknak, a személyzetet elvezényelték.⁷⁷

A hadihelyzet kedvezőtlenebbre fordulásával, a várható súlyos összeapadásokra tekintettel 1944 tavaszának végén újból elrendelték a zalaegerszegi honvéd és vöröskereszt hadikórház felállítását a korábbi két épületben, ezért a Jókai utcai iskolát május 21-ig ki kellett üríteni. Az 1944–1945-ös tanévet a MÉMOSZ székházában kezdte a tantestület.⁷⁸ A kórházat 1100 ágyasra bővítették,⁷⁹ ehhez a III. honvéd hadtestparancsnokság rendelkezése értelmében új helyszínként az állami főgimnázium épületét vették igénybe. Az Állami Deák Ferenc Gimnázium átvételéről 1944. június 19-én írta alá a jegyzőkönyvet az 527. honvéd hadikórház gazdasági hivatala főnökének irodájában Ivánfi János gimnáziumigazgató, az új kórházparancsnok, dr. Haiszer János orvos őrnagy, Marczis Ágoston hadbiztos őrnagy a III. hadtesttől, Rajky László gazdasági tiszt főhadnagy, a gazdasági hivatal főnöke, Salamon Ottó főhadnagy az állomásparancsnokságtól, Gieszer Vilmos hadnagy, a II. hadtest építési osztályától és Wölfer István főmérnök a város részéről. A jegyzőkönyvhöz az épület berendezési és felszerelési tárgyairól készült leltárt csatoltak. Az eljáróbizottság megállapította,

70 HL 527. hk. akv.; ZMÉ 1943. jan. 4. (2. sz.) 2. p., máj. 20. (113. sz.) 4. p.

71 ZMÉ 1943. jan. 18. (13. sz.) 2. p.; ZU 1943. jan. 18. (13. sz.) 2. p.

72 Brüll Miklós 1984. 141. p.

73 ZMÉ 1942. okt. 19. (235. sz.) 1. p.

74 ZU 1943. márc. 20. (64. sz.) 2. p.

75 ZU 1943. aug. 25. (191. sz.) 3. p.

76 ZU 1943. dec. 24. (291. sz.) 8. p.

77 ZU 1944. jan. 21. (16. sz.) 3. p.; Oroszy Zoltán 1985. 7. p.

78 Oroszy Zoltán 1985. 7. p.; ZMÉ 1944. máj. 25. (117. sz.) 3. p.; ZU 1944. jún. 1. (122. sz.) 4. p.; ZMÉ 1944. jún. 3. (124. sz.) 6. p.

79 ZU 1944. júl. 20. (162. sz.) 3. p., aug. 9. (179. sz.) 3. p.

hogy az épület állapota elhanyagolt – például az ablakok rosszul záródtak és 179 darab repedt volt –, a termék, folyosók, mellékhelyiségek és a pincerésleg nagyobb mértékű javítást, meszelést, takarítást, átalakítást igényelt, melyet a III. hadtestparancsnokság XI. építési osztálya végzett el. A konyhában négy főzőhely építését javasolták, mert így meg lehetett szüntetni a közvetlen szomszédban lévő, csak 170 férőhellyel rendelkező Jókai utcai épület-részleg konyháját. A meglévő egy zuhanyozóhelyiséget további mosdó- és fürdőhelyekkel kellett kiegészíteni. Az első emeleten elhelyezett kötözőhelyiséget vízvezetékekkel látták el, padozatát mozaiklapokra cserélték higiéniai okokból. A gazdasági hivatal főnöke a fizikaterembe kérte áthordani a természetrajzi szertár felszerelését. A tornateremből kiugró előteret hagyták meg az iskola ügyeinek intézésére szolgáló irodának.⁸⁰ A gimnázium bútorzatát a Kultúrházban helyezték el.⁸¹ A tanulók a vármegyeháza kis- és nagytermében, valamint a kereskedelmi középiskolában kezdték meg a háborús tanévet 1944 őszén.⁸²

A betegek ellátásához legkevesebb 40 ápolónőre volt szükség.⁸³ Az 527. hadikórházba helyezték helyettes parancsnoknak dr. Szirmai Géza orvos hadnagyot 1944 augusztusában, aki civilben zalaegerszegi főorvos, a Zrínyi Nyomdaipari és Könyvkereskedés Rt. igazgatósági tagja, a városi Sakk-kör elnöke volt.⁸⁴ A halottvizsgálati bizonyítványok aláírásai szerint 1944 szeptemberében dr. Faluhelyi Béla, novembertől dr. Örfy Lajos tartalékos orvos százados lett a kórházparancsnok.⁸⁵ Az orvosok közül dr. Fendler Károly, dr. Viola Lajos,

dr. Dobai Ernő karpaszományos orvosok, dr. Ujvári Imre karpaszományos orvos őrmester, dr. Adamovics Arisztid honvéd orvos, dr. Pataky Zsigmond karpaszományos orvos szakszervező nevét ismerjük.⁸⁶ Rajky László gazdasági főnök beosztottja Réhm Ferenc gazdasági tiszt hadnagy volt. Decentralizálás céljából az 527. hadikórházban raktároztak két vasúti kocsit egészségügyi anyagot és felszerelést, mely kötözőanyagokból, műtőasztalból, műszerekből, sebészeti és fogászati eszközökből állt.⁸⁷

Dr. Deseő Árpádnét, a törvényszéki tanácselnök feleségét műtősnői munkájáért kitüntette a Vöröskereszt 1944 júniusában.⁸⁸

Kétezer ágyra kellett emelni a hadikórház befogadóképességét egy 1944. október végi hírszerint. A polgári fiúiskola, a központi elemi és a kereskedelmi fiúiskola épületét szánták erre a célra.⁸⁹ A kórház gazdasági hivatala 1944. október végén olyan mosónők jelentkezését várta, akik a mosást saját lakásukon vállalták.⁹⁰

A hadikórházban Reichart Imre római katolikus tábori lelkész főhadnagy szolgált 1942 októberétől 1943 augusztusáig. Az 1944 nyarától újra működő intézmény tábori lelkész főhadnagya P. Fekete Géza ferences atya lett, aki évekig a zalaegerszegi rendházban élt. Szombathelyen volt lelkész kiképző parancsnok, onnan vezényelték Zalaegerszegre.⁹¹ Őt Demetrovics Antal tábori lelkész főhadnagy követte 1944 novemberétől, akit a hónap végén Négyessy Kálmán tábori főlelkész váltott fel.⁹² A református tábori lelkészi szolgálatot Bertha Ferenc látta el.⁹³ A tábori lel-

80 ZML Gimn. ir. 1943/44. 673.; Vajda Lászlóné 1996. 21. p.

81 ZU 1944. júl. 20. (162. sz.) 3. p.

82 ZMÉ 1944. okt. 6. (227. sz.) 3. p.

83 ZMÉ 1944. máj. 25. (117. sz.) 3. p., jún. 24. (141. sz.) 3. p.

84 ZU 1944. aug. 12. (182. sz.) 3. p.; KÉ 1942. dec. 10. (50. sz.) 2390. p.; ZMÉ 1943. jún. 18. (136. sz.) 3. p.

85 HL 527. hk. akv. 12., 13., 15., 17–19. melléklet.

86 HL 527. hk. akv.

87 HL 527. hk. gazd. hiv. ir.

88 ZMÉ 1944. jún. 24. (141. sz.) 3. p.

89 ZMÉ 1944. okt. 27. (245. sz.) 4. p.

90 ZMÉ 1944. okt. 30. (247. sz.) 2. p.

91 ZU 1944. aug. 12. (182. sz.) 3. p.

92 HL 527. hk. akv.

93 MNL ZML Főisp. ir. 199/1944.

Ünnepség a hévízi 525. sz. hadikórházban, 1944 (Szántó Endre 2019.)

készek feladata a sebesültek lelki gondozásán, a hősi halottak temetésén kívül olykor esküvői szertartás levezetésére is kiterjedt. Bertha Ferenc 1942. december 24-én délelőtt eskette össze az újonnan épített zalaegerszegi református templomban – melyben ez volt az első esküvő – a hadikórházban ápolt Jakab László honvédszászlóst és Lauth Esztert. A menyasszonyt a nászmenetben dr. Tamásy István polgármester vezette karján.⁹⁴

Hatvan zsidó munkaszolgálatos is volt a betegek között 1944 augusztusában, közülük hatan szerettek volna megkeresztelkedni. Fekete Géza tábori lelkész a szombathelyi kerületi vezető lelkésztől azt a választ kapta, hogy mivel nem tettek honvédesküt, nem tartoznak a tábori lelkész joghatósága alá, forduljanak a polgári plébániához.⁹⁵

A betegeket a vonatközlekedéshez igazítva délelőtt 11 és 12, valamint délután 6 és

fél 7 között lehetett látogatni 1944-ben.⁹⁶ Közvetlen hozzátartozók ötven százalékos vasúti utazási kedvezményt vehettek igénybe havonta egy alkalommal erre a célra.⁹⁷

A hadikórházban ápoltak aktuális létszámát három időpontból ismerjük: 1943. március közepén 554, 1944. szeptember elején 661, egy hónappal később pedig már 1016 fő volt.⁹⁸

Budapest ostroma előtt a katonai vezetés 75 hadikórházat, 31 tábori kórházat, 22 üdítőállomást és 13 kórházvonatot vezényelt a nyugati határon túlra.⁹⁹ A honvédelmi miniszter 1944. december 21-én kelt 93592/eln. 12–1944. számú rendeletével utasítást adott az 527. hadikórház leszerelésére. A betegek elszállításáról nincs adatunk. A Notre Dame zárdában raktározott két vagon egészségügyi cikket 1945. január 16-án vasúton a szombathelyi anyagszertár-ki-rendeltséghez juttatták el.¹⁰⁰

94 ZMÉ 1942. dec. 24. (290. sz.) 7. p.

95 HL 527. hk. akv. melléklet.

96 ZU 1944. aug. 14. (183. sz.) 4. p.

97 ZK 1942. máj. 9. (105. sz.) 5. p.

98 ZU 1943. márc. 17. (61. sz.) 3. p., 1944. szept. 5. (201. sz.) 2. p., okt. 2. (223. sz.) 2. p.

99 Kapronczay Károly 2015. 255–256. p.

100 HL 527. hk. gazd. hiv. ir.

A magyar királyi 24. honvéd gyaloghadosztály táborigyógyintézménye is Zalaegerszegen tartózkodott 1945. elején.¹⁰¹ A Zalai Összetartás című lapban jelent meg a polgármester felhívása 1945. március 9-én, hogy a zalaegerszegi táborigyógyintézményben március 12-én kezdődő kétéltű mentőtanfolyamra minél többen jelentkezzenek a Notre Dame zárdában.¹⁰²

A német megszállók, majd az 1945. március 29-én megérkező szovjet katonai egységek is hadikórházként használták a zárda és a gimnázium épületét. A gimnáziumi tanítás a MANSZ és az Ipartestület helyiségeiben kezdődött meg április 11-én. Az oroszok 1945. április 23-án hagyták el a gimnáziumi hadikórházat.¹⁰³

A polgármester elrendelte 1945. május 27-én, hogy a Notre Dame zárda épületében lévő röntgengépet helyezték biztonságba a városi kórházban, azonban a kiküldött dr. Schlemmer József üzemképtelen állapotban, kapcsolóasztalát szétzúzva találta a készüléket.¹⁰⁴

A sebesültvonatok érkezése és fogadásuk Zalaegerszegen

A négy héten túl gyógyuló vagy véglegesen harcképtelenné vált honvédek a hadművelési területekről kórházvonatok szállították a hátszázadi hadikórházakba, melyeken sokszor életmentő műtéteket végeztek a sebészek. A Don partjáról, ezeröttszáz-kétezer kilométeres úton kellett hazaszállítani a harcokban megsérült vagy megbetegedett katonákat 1942 októberétől.¹⁰⁵

Dr. Tamásy István polgármester 1942. október 19-én bejelentette, hogy hamarosan katonavonat érkezik Zalaegerszegrre. A sérültek számára figyelmet és adományokat kért a város lakosságától.¹⁰⁶ A vonat érkezését a

Zalamegyei Ujság piros betűs plakáttal hirdette. Hónapok hosszú várakozása után 1942. december 14-én, hétfőn, délután háromnegyed egykor gördült be a fellobogózott zalaegerszegi állomásra az első, 22 kocsiból álló, fenyőgallyakkal feldíszített vöröskeresztes kórházvonat, mely előző hét csütörtökön indult a Dontól, és 367 sebesült vagy megbetegedett honvédet szállított Zalaegerszegrre. Fogadásukra a helyőrség parancsnoka, báró Gaudernák Emil ezredes és Eckhardt Sándor alezredes vezetésével nagyobb tisztikültség sorakozott fel. Gróf Teleki Béla főispán, dr. Brand Sándor alispán, dr. Tamásy István polgármester, a bírói kar és más hivatalos személyek is megjelentek. Dr. Németh János kórházparancsnok váratlan rosszullete miatt nem tudott részt venni az eseményen. Iskolások, leventék, katonák vonultak ki a vasútállomásra, a város minden társadalmi rétegéből több ezer ember jött el a hősökkel való találkozásra. Az összegyűlt tömeg némán tisztelgett az érkező katonák előtt. Gróf Teleki Béla, báró Gaudernák Emil és dr. Csépe Dezső orvos alezredes, a szombathelyi 3. honvéd helyőrségi kórház parancsnokának köszöntő beszédét követően, gróf Teleki Béláné vármegyei főapólonővel az élen vöröskeresztes önkéntes ápolónők és leventelányok járták végig a kocsikat, és teával, szendvicsekkel, cigarettával, cukorkával kínálták a lábadozókat. Az ország minden részéről származó sebesültek között zalaiak is voltak, egy Fityeházára való honvéd tüdővérzést kapott a légnyomástól, egy másik, idősebb, Nemesapátiból való katonának mindkét befászlizott lába elfagyott. A fekvőbetegeket hordágyra téve emelték ki a vonatkocsik ablakain, mentőautókon szállították őket a hadikórházba. A járóbetegek szakaszokba fejlődve indultak a teherautókra. Az összegyűlt tömeg sorfalat állt a vasútállomás kijáratától egészen

101 HIM KI Veszteségi kartonok. Lukács Imre, Belső István és Főőr István veszteségi kartonja.

102 ZÖ 1945. március 9. (54. sz.) 2. p.

103 Káli Csaba 2021. 17–18. p.; Dokumentumok Zala megye történetéből 86. p.; Vajda Lászlóné 1996. 21. p.; ZML Gimn. ir. 1944/45. U 48.

104 MNL ZML Polgm. ir. 5654/1945.

105 ZMÉ 1942. okt. 10. (228. sz.) 7. p.

106 ZU 1942. okt. 20. (236. sz.) 1. p.

A Notre Dame Női Kanonok- és Tanítórend épülete Zalaegerszegen, melyben az 527. hadikórház működött 1942 októberétől (Göcseji Múzeum)

a Notre Dame zárdáig vezető egyenes úton.¹⁰⁷

A helyi sajtó 1942 decemberétől 1944 októberéig tíz kórházvonat érkezéséről tudósított; egy időpont kivételével a Zalaegerszegrre szállított sebesültek létszáma is ismert. A vonatok fogadása minden alkalommal ünnepélyes keretek között zajlott. 1943. január 25-én megközelítőleg 160 beteget vártak, ténylegesen 67 fő érkezett meg délután öt órakor. A fogadóbizottságban ott volt Mindszenty József pápai prelátus is, az előkelőségek közül többen beszélgettek a sebesültekkel. Másnap mintegy száz sérültet hoztak a városba.¹⁰⁸ 260 sérült katonával gördült be a kórházvonat Zalaegerszegrre 1943. január 29-én este kilenc órakor. Utasai szinte valamennyien a januári harcokban szerzett láb- és kézgyágyással kerültek kórházba. Fogadásukra nagy számban megjelentek a tisztikar tagjai és a

leventeoktatók.¹⁰⁹ Ismeretlen létszámú sebesültszállítmány érkezett Zalaegerszegrre 1943. február 8-án reggel fél nyolckor; kórházba szállításukat a MATEOSZ gépkocsivezetői díjtalanul vállalták.¹¹⁰ A következő katonavonat 1943. március 4-én este kilenc körül állt meg a megyeszékhelyen. A kórházparancsnokság tisztjei jótékonyági előadásról siettek az állomásra a 70 sebesültet fogadni.¹¹¹

Az 1943 augusztusától átmenetileg szünetelő hadikórház 1944 nyarán mozgósították újra. 206, többségében zalai származású katona érkezett 1944. augusztus 9-én éjszaka, akiket a Notre Dame zárdában helyeztek el.¹¹² Az augusztus közepén Zalaegerszegrre küldött 130 sebesült közül 101 főt a Jókai utcai kórház-épületbe vittek gyógykezelésre. Volt köztük zempléni, hajdúsági, békési, szabolcsi, beregszászi és néhány zalai honvéd is. A súlyo-

107 ZU 1942. dec. 15. (282. sz.) 2., 3. p.; ZMÉ 1942. dec. 15. (282. sz.) 1. p.

108 ZU 1943. jan. 25. (19. sz.) 3. p., jan. 26. (20. sz.) 3. p., jan. 29. (23. sz.) 3. p.

109 ZU 1943. jan. 30. (24. sz.) 7. p.

110 ZU 1943. febr. 8. (30. sz.) 3. p.

111 ZU 1943. márc. 5. (52. sz.) 2. p.

112 ZU 1944. aug. 9. (179. sz.) 3. p.; ZMÉ 1944. aug. 9. (179. sz.) 3. p.

sabb sérültek közül többeket bombatámadás ért. A könnyebb, nagyrészt szilánktalálatot kapott sebesültek az épület előtti pázsiton pihentek és cserélték ki harctéri élményeiket.¹¹³ Különböző gyűjtőállomásokról került a zalaegerszegi hadikórházba az a 351 katona, akik a 155. számú kórházvonattal érkeztek 1944. szeptember 4-én este negyed tízkor. 106 személyt a zárdában, 245 főt pedig a Jókai utcai elemi iskolában, illetve a gimnáziumban helyeztek el.¹¹⁴ Négy száz új sebesülten gördült be a kórházvonat a zalaegerszegi vasútállomásra 1944. október 2-án, ezzel a hadikórház létszáma 1016 főre nőtt. A betegek legnagyobb részét a gimnázium épületébe vitte Sipos Ernő szállítócége.¹¹⁵

Társadalmi gondoskodás, a Bajtársi Szolgálat működése a zalaegerszegi 527. hadikórházban

A hadikórház Bajtársi Szolgálata 1943. január közepén alakult, a társadalom azonban addig is odaadón támogatta a sebesült és beteg honvédeket.

Az intézmény készen állt 1942 októberére, de a vöröskereszt hadikórházából a honvéd hadikórház részére átadott felszerelés kiegészítése céljából nagyobb mennyiségű ágytollra és ágyneműre volt szükség. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének (MANSZ) zalaegerszegi csoportja ezért gyűjtőakciót szervezett; leventék segítettek a felajánlott cikkeket összehordani.¹¹⁶ Gróf Teleki Béla főispán is felhívással fordult a megyei Vöröskereszt fiókegyletekhez és a lakossághoz

1942. október 28-án, hogy gyűjtsenek tollat, és juttassák el a főispáni hivatal címére.¹¹⁷ A szeretetház és a Szent József Otthon lakói által megfosztott tollból a vármegyeháza főispáni lakosztályában a kereskedelmi iskola női tanfolyamának növendékei két nap alatt 150 vánkost készítettek, melyeket a zalaegerszegi és balatonfüredi hadikórházak között osztottak szét.¹¹⁸ A vármegyei Vöröskereszt 700 kg ágytollat gyűjtött 1942-ben, melyből a nagykanizsai vöröskereszt hadikórház, a hévízi honvédüdülő és a zalaegerszegi közkórház is részesült.¹¹⁹

Az első szeretetszolgálatot a hadikórház számára Szabó József könyvkereskedő, Zalaegerszeg levente főoktatója adományozta 1942. október 29-én.¹²⁰ A Zalamegyei Ujság olvasóihoz fordult 1942 novemberében, hogy juttassanak cigarettát és dohánypótló, szomjúságot enyhítő savanyú cukorkát a hadikórháznak, mert tapasztalatok szerint a sebesültszállító vonatok betegeinek ezekre van szükségük.¹²¹ Az első, kétezer darabos cigarettaszolgálatot a Csány cserkészcsapat küldte.¹²² A trafikokban vöröskeresztes ládikában gyűjtötték a cigarettaszálakat.¹²³ A kórház parancsnoksága képes folyóiratokat és könyveket, sakkot, kártyát, dominót, egyéb társasjátékokat kért a lakosságtól a lábadozó honvédek szórakoztatására.¹²⁴ A sebesültkórház lakói leginkább rádiókra vágytak.¹²⁵ A sajtó ismétlődően botok és cigaretta adakozására buzdított, a szükséges mennyiséget természetben vagy pénzben a lakosoknak kellett összeadnia, mert a kórházaknak erre fedezete nem volt. Az 1942 végén és 1943 elején a keleti

113 ZMÉ 1944. aug. 16. (184. sz.) 2. p.

114 ZU 1944. szept. 5. (201. sz.) 2. p.; ZMÉ 1944. szept. 5. (201. sz.) 4. p.

115 ZU 1944. okt. 2. (223. sz.) 2. p.

116 ZU 1942. nov. 16. (258. sz.) 2. p.; ZMÉ 1942. nov. 16. (258. sz.) 2. p.

117 ZU 1942. okt. 30. (245. sz.) 1–2. p.

118 ZMÉ 1943. ápr. 10. (80. sz.) 1. p.

119 ZU 1943. máj. 10. (104. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. máj. 10. (104. sz.) 1. p.

120 HL 527. hk. akv. melléklet.

121 ZU 1942. nov. 12. (255. sz.) 5. p.

122 ZU 1942. nov. 12. (255. sz.) 3. p.

123 ZU 1944. szept. 7. (203. sz.) 2. p.

124 ZU 1942. dec. 15. (282. sz.) 3. p.

125 ZU 1942. dec. 21. (287. sz.) 3. p.

frontról érkezett katonák legnagyobb része fagyásos sérülést szenvedett, bot nélkül minden idejüket ágyban kényszerültek tölteni.¹²⁶ Érkeztek a felajánlott eszközök, két postatiszt például megtakarított borralalójából vásárolt tíz sétabotot.¹²⁷ Galambos József, a zalaegerszegi erdőfelügyelőség vezetője arra hívta fel a birtokosok figyelmét, hogy tölgy sarjhajtásból készítsenek tűz felett hajlított görbebotokat a katonakórháznak.¹²⁸ A bocföldi Kalász Leányegylet a csuhéfeldolgozó, a zalaegerszegi Asszonyszövetség a szalmafonó tanfolyamán készített papucsockat ajánlotta fel, mert a sebesülteknek csak bakancsuk volt.¹²⁹ A hadiipari szempontból fontos gumi hiánya miatt nem jutott elegendő jégtömlő, gumipárna, ezek beszerzésében is a társadalom segítségére számított az intézmény vezetősége.¹³⁰ A hadikórház gyógyszerháza üvegcséket gyűjtött.¹³¹ Sorra érkeztek a vármegye egész területéről a magánszemélyek, egyesületek, intézmények, községek, egyházi szervezetek pénzbeli és természetbeni adományai, a listákat a helyi sajtó folyamatosan közölte. Levente- és leánylevente csapatok, iskolák, egyletek juttatták el látogatás keretében az élelmiszert és egyéb cikkeket tartalmazó szeretetsomagaikat a lábadozóknak. Csak néhány példa kiragadására van lehetőség e helyen a társadalom részéről megnyilvánuló gondoskodás mennyiségének és sokféleségének illusztrálására.

A vármegyei vöröskeresztes főápolónő azzal a kérelemmel fordult a lakossághoz, hogy karácsonyra adakozzanak bort a sebesülteknek.¹³² A könnyebb sérültek közül kétszáz-húszan hazamehettek szeretteikhez az ünnepekre, a nagykanizsai vonalon utazókat az

állomáson a Vöröskereszt megvendégelte.¹³³ A zalalövői állami elemi iskola 32 tanulója 370 szeretetsomagot és egyéb adományt vitt december 23-án a hadikórházba az iskola igazgatója, a község plébánosa és főjegyzője vezetésével, két tanítónő felügyelete mellett.¹³⁴ Az Asszonyszövetség gyűjtést indított a hadikórházban maradt katonák karácsonyi ünnepségére, melyre a Széchenyi tér sarkán felállított karácsonyfa hívta fel a figyelmet. Ötszáz pengő készpénz és ezer pengő értékű adomány jött össze az akció során. A MANSZ tagjai 21 karácsonyfát díszítettek fel a Notre Dame zárda kórteremmé alakított tornatermében az ágyak melletti éjjeliszekrényeken. Az ünnepségen megjelent dr. Brand Sándor alispán, a leventék éneke után dr. Tamásy István polgármester tartott beszédet. Egy karpaszományos honvéd köszönte meg a városnak a meleg fogadtatást. A szeretetsomagok kiosztása után a Jókai utcai elemi iskolában lévő részleget látogatták meg, ahol a városháza tisztviselőnői vállalták az ünnepély megrendezését.¹³⁵

A szünet alatt a zalaegerszegi gimnázium és kereskedelmi iskola diáksága állandó szolgálatot tartott a sebesültekórházban.¹³⁶

A zalaegerszegi hadikórház Bajtársi Szolgálata 1943. január 16-án tartotta alakuló gyűlését,¹³⁷ melyen a meghívott jótékonykodó hölgyeken kívül részt vett Mindszenty József pápai prelátus is. A szervezet elnöke báró Gaudernák Emil ezredes, helyőrségparancsnok, társelnöke gróf Teleki Béláné, pénztárosa dr. Thassy Kristóf országgyűlési képviselő, a belső szolgálat vezetője dr. Faluhelyi Béláné lett. Jegyzőnek választották Horváth Anikót és Eckhardt Piroskát. Az ezredes beszédében

126 ZU 1943. jan. 14. (10. sz.) 4. p.

127 ZU 1943. jan. 16. (12. sz.) 5. p.

128 ZMÉ 1943. febr. 20. (41. sz.) 7. p.

129 ZU 1943. febr. 4. (27. sz.) 2. p.; ZU 1943. máj. 6. (101. sz.) 3. p.

130 ZU 1942. dec. 16. (283. sz.) 2. p.

131 ZU 1942. nov. 20. (262. sz.) 3. p.

132 ZU 1942. dec. 16. (283. sz.) 2. p.

133 ZU 1942. dec. 23. (289. sz.) 3. p.

134 ZU 1942. dec. 28. (291. sz.) 3. p.

135 ZU 1942. dec. 16. (283. sz.) 2. p., dec. 22. (288. sz.) 3. p., dec. 28. (291. sz.) 2. p.; ZMÉ 1942. dec. 28. (291. sz.) 2. p.

136 ZU 1943. jan. 2. (1. sz.) 3. p.

137 ZU 1943. jan. 18. (13. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. jan. 18. (13. sz.) 2. p.

Sebesült katonák a zalaegerszegi 527. hadikórház udvarán, 1943 tavasza. A járni képtelen fagyási sérültek számára görbebotok adományozását kérte a kórházparancsnokság. Balról a második Samu Imre, a 9. fogatolt vonatosztály honvédje (MNL ZML)

elmondta, hogy a „mostani háború irtózatossá pusztulása [értsd: pusztítása] nemcsak a testen, hanem a lelken is sebet ejtett, s ezek súlyosabbak a testiéknél, amelyeket a nők gyógyíthatnak. Most nem szabad előfordulnia, hogy rongyos vitézek álldogáljanak és fillérekért kolduljanak. A lelken ütött sebeket most gyógyítani, és a hozzátartozóikat gondozni kell. Azoknak, akik kérnek, minden fontos, ezért kérik, nem szabad tehát senkit azzal elküldeni, hogy no, majd elintézzük, és nem teszünk semmit.” A szervezet a sebesültek és hozzátartozóik ügyeinek lelkiismeretes intézését tűzte ki célul. A hölgyek – köztisztviselőként álló személyek feleségei, köztük a polgármesterné – részvételével bizottságok alakultak, a kórházi szolgálatot három óránkénti váltásban, 8 és 17 óra között látták el. Feladatkörükbe tartozott a sebesültek kéréseinek meghallgatása, levelezésük lebonyolítása, hozzátartozóik tájékozta-

tása, adományok gyűjtése.¹³⁸ A hadigondozó irodában jegyezték be az adománykönyvbe a nap mint a nap érkező felajánlásokat. Például 1943. január 20-án a lista többek között „45 liter bort, 440 darab pirosra sült pogácsát, 380 darab cigarettát, egy tortát” tartalmazott.¹³⁹ A rászoruló, gyógyult betegeket 50–150 pengő segélyben részesítette a Bajtársi Szolgálat. A szabadságra bocsátott ápoltak a zsoldon, útiköltségen és étkezési díjon kívül gyakran külön zsebpénzt is kaptak.¹⁴⁰ Iparos tanfolyamokat rendeztek a rokkant katonáknak, hogy kenyérkeresethez juthassanak a civil életben. Az anyagi fedezet előteremtésére kibocsátott gyűjtőíveken a háború végéig szóló, havonta fizetendő önkéntes felajánlásokat lehetett tenni.¹⁴¹ Az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara gazdasági tárgyú előadásokat tartott a hadikórházban 1943 januárjától.¹⁴²

¹³⁸ ZU 1943. jan. 23. (18. sz.) 7. p., jan. 30. (24. sz.) 5. p. A hölgyek nevét és időbeosztását is közölte a sajtó. ZU 1943. jan. 19. (14. sz.) 2. p., jan. 23. (18. sz.) 7. p., jan. 30. (24. sz.) 5. p.

¹³⁹ ZMÉ 1943. jan. 21. (16. sz.) 2. p.

¹⁴⁰ ZU 1943. jan. 16. (12. sz.) 3. p.; ZMÉ 1943. márc. 13. (59. sz.) 2–3. p.

¹⁴¹ ZU 1943. jan. 21. (16. sz.) 3. p.

¹⁴² ZU jan. 25. (19. sz.) 2. p.

Az 1943. február közepén kitört tifuszi járvány miatti látogatási tilalom, a szórakoztató előadások elmaradása még inkább megnövelte a sebesültek rádiózás iránti igényét, ezért gróf Teleki Béla főispán a vármegyei Vöröskereszt részére általa beszerzett négy készüléket a hadikórház rendelkezésére bocsátotta, valamint a nagykanizsai leánylíceum is adományozott egy rádiót a főispánné közvetítésével 1943 márciusában.¹⁴³

A Bajtársi Szolgálat a sebesültek hozzátartozóinak elszállásolásában várt segítséget a helyi polgároktól.¹⁴⁴ Továbbra is görbebotokat és cigarettát, valamint savanyúságot és tisztítórongyokat kértek a kórház számára a lakosságtól. Húsvét közeledtével tojást gyűjtöttek 1943 áprilisában.¹⁴⁵ A felhívásra a csáktornyai járási Bajtársi Szolgálathoz több ezer tojást juttattak el a muraköziek, melyből 1440 darabot kapott a zalaegerszegi sebesültkórház.¹⁴⁶ A húsfüstölés rendeleti tilalma ellenére a kormánybiztos főispán intézkedésére 300 kg füstölt húst juttattak az 527. hadi- és a Nagykanizsán felállítandó vöröskereszt kórháznak a húsvéti ünnepek alkalmából 1943 áprilisában.¹⁴⁷ Homokkomáromi leányok Rozmán Alajos plébános vezetésével három utazókosár és négy bőrönd élelmiszert, hat demizson bort vittek a betegeknek 1943. április végén. Az előre bejelentett küldöttséget az állomáson hat katona várta. A leányok virágokkal kedveskedtek a sérült honvédeknek és szétosztották a szeretetsomagokat.¹⁴⁸

Dr. Brand Sándor alispán a közigazgatási hatóságokhoz intézett, 1943. április 17-én kelt felhívásával egységesítette a községek által a zalai hadikórházak javára végzett készpénz- és természetbeni adománygyűjtési eljárást, mely attól kezdve a leventeifjúság bevonásá-

val, minden hónap első vasárnapján történt a településeken. A Tapolcai és Balatonfüredi járások adományait a balatonfüredi hadikórház Bajtársi Szolgálatához kellett eljuttatni. A befolyó pénzadományokat főképpen az otthonukba hazatérő, rokkant vagy csökkent munkaképességű, elsősorban zalai honvédek gyors, ideiglenes, egyszeri pénzbeli támogatására fordíthatták.¹⁴⁹

A Bajtársi Szolgálat süteményt, bort, savanyúságot és gyümölcsöt kért a megye lakosságától a kórházban lábadozó betegek ellátásának kiegészítésére 1943 nyarán.¹⁵⁰

Az 527. hadikórház ideiglenes megszűnésekor a Bajtársi Szolgálat által gyűjtött pénzből fennmaradt 21.851 pengőt a szombathelyi hadikórháznak kellett volna beszolgáltatni. Gróf Teleki Béla főispán 1944. február 4-én kérelmezte a szombathelyi III. Honvéd Hadtestparancsnokságnál, hogy a zalai hadigondozottak ellátására fordíthassák a helyi hatóságok, hivatalok, egyesületek és magánemberek gyűjtőtevékenységének köszönhető összeget. A parancsnokság döntésének megfelelően átmenetileg bankban helyezték el a pénzt, a hadikórház újbóli megnyitásakor, 1944. augusztus 6-án pedig a tábori lelkészek vezetésével ismételten létrehozott Bajtársi Szolgálat vette át az összeget.¹⁵¹

Kovács Sándor megyéspüspök is meglátogatta a betegeket, elbeszélgetett velük és megajándékozta őket 1944. augusztus 28-án.¹⁵²

Jóteköny célú műsoros esteket, színházi előadásokat, bálakat, tárgysorsjátékokat, sporteseményeket rendeztek a hadikórház javára a különböző egyesületek, iskolák; ezek teljes körű felsorolására nincs mód. A Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) és a Zalaegerszegi Levente Egylet futball-

143 ZMÉ 1943. márc. 19. (63. sz.) 3. p.

144 ZU 1943. febr. 4. (27. sz.) 3. p.

145 ZU 1943. ápr. 15. (85. sz.) 3. p.

146 ZU 1943. ápr. 23. (92.) 5. p.

147 ZK 1943. ápr. 22. (91. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. ápr. 24. (92. sz.) 7. p.

148 ZMÉ 1943. máj. 1. (97. sz.) 7. p.

149 ZU 1943. ápr. 23. (92. sz.) 3. p.; ZMÉ 1943. ápr. 24. (92. sz.) 5. p.

150 ZU 1944. aug. II. (181. sz.) 3. p.

151 MNL ZML Főisp. ir. 199/1944.

152 ZU 1944. aug. 29. (195. sz.) 3. p.

Sebesült, beteg katonák a zalaegerszegi 527. hadikórház kórtermében, 1943. Jobboldalt elől Samu Imre honvéd, a 9. fogatolt vonatosztály honvédje (MNL ZML)

csapatái barátságos mérkőzésük bevételét a hadikórház karácsonyi segítyezésére ajánlották fel.¹⁵³ A Karácsonyfa Egylet teaestjének árverésén egy fiatal tiszt húsz pengőért vett tortát, majd darabját eladta két pengőért; a 62 pengőt és a tortát is átengedte a sebesült katonáknak.¹⁵⁴ 1943 januárjától a zalaegerszegi cigányzenészek négy bandát alakítva, minden vasárnap muzsikáltak a zárdai és a Jókai utcai kórház sebesültjeinek.¹⁵⁵ A MANSZ műkedvelő csoportja előadást tartott a betegeknek a Notre Dame zárdai kórházi ágyakkal berendezett színháztermében 1943. február 14-én. Több műsorszám között elhangzott Gyóni Géza „Csak egy éjszakára” című költeménye Borda János banktisztviselő szavlatában.

Nagy sikere volt a nótákat éneklő Weisiczky Jánosnének, a tűzoltóparancsnok feleségének; a katonák együtt daloltak vele.¹⁵⁶ A MANSZ nagyszabású műsort tervezett a sebesültek szórakoztatására 1943. március elején. Tífuszjárvány miatt azonban le kellett zárni a kórházat, ezért nyilvános előadásra került sor a Kultúrházban. Karády Katalin, majd a helyette meghívott Bordy Bella táncos- és színésznő is lemondta a fellépést, de országos hírvű művészek nélkül is jól sikerült a rendezvény. Míg az előadás zajlott, begördült a zalaegerszegi állomásra a legújabb sebesültszállító vonat.¹⁵⁷ A Katolikus Legényegylet és a Napsugár Leánykör Szigligeti Ede „A cigány” című népszínművét mutatta be nagy

153 ZU 1942. nov. 25. (266. sz.) 4. p.

154 ZU 1943. jan. 18. (13. sz.) 4. p.

155 ZU 1943. jan. 9. (6. sz.) 7. p.

156 ZMÉ 1943. febr. 15. (36. sz.) 2. p.; ZU 1943. febr. 15. (35. sz.) 2. p.

157 ZMÉ 1943. márc. 5. (52. sz.) 2. p.; ZU 1943. márc. 5. (52. sz.) 2. p.

sikerrel a hadikórház betegeinek 1943. május végén.¹⁵⁸ Labdarúgó mérkőzést játszott a pénzügyi tisztviselők és a vasutasok csapata a Bajtársi Szolgálat javára 1943. május végén. A nézők soraiban a lábadozó sebesültek is helyet foglaltak.¹⁵⁹ 1944. augusztus 26-án a hadikórház betegek léptek fel a város lakosságának szórakoztatására bemutatott műsoros esten, melyet Fekete Géza tábori lelkész rendezett. Belépődíj nem volt, de adományokat elfogadtak a kórház céljaira.¹⁶⁰ Károlyi János színtársulata a mozi helyiségében tartott előadásokon minden alkalommal tíz sebesült honvédtől látott vendégül, 1944. szeptember 25-én pedig a zárda épületében adták elő kabaréműsorukat.¹⁶¹ A Bajtársi Szolgálat Mikulás-délutánt rendezett a kórházban ápolott honvédek részére 1944. decemberében.¹⁶²

A hadikórház lakói nem minden esetben találtak az emberek önzetlen támogatásával. Egy hadapródörmmester édesanyja kutatására indult Tormaföldre ápolónői kísérettel 1944. december 5-én, mert úgy hallotta, hogy szegedi menekültek érkeztek oda. A katona szeptember elejétől tartózkodott Zalaegerszegen, a csíkszeredai harcokban súlyosan megsérült lábával csak két mankóra támaszkodva tudott járni. Seholy nem kaptak kocsit a visszaútra, végül egy gazdálkodó csak nagyon drágán vállalta a szállításukat. „Most elvesztettem azt a bizalmat is, hogy minden embertársam kivétel nélkül méltányolja a szenvedéseket, és hogy áldozatok árán is támogatni akarja azt, aki támogatásra jogosult” – fogalmazta meg érzéseit a katona a sajtó munkatársának.¹⁶³

A zalaegerszegi 527. hadikórházban ápolott katonák sérülései és betegségei

A tél korán és szokatlanul alacsony hőmérséklettel kezdődött a Donnál tartózkodó magyar csapatok számára 1942. november elején. Az 1943. januári szovjet áttörést követő visszavonulás során a –30 °C-os hidegben a katonák közül sokan megbetegedtek, fagyhalált szenvedtek. A fagyások nagy aránya az elégtelen ruházati és egyéb ellátásból is adódott. Az 1942. decemberi és 1943. januári sebesültszállítmány katonái nagy arányban láb- és kézfagyással kerültek az 527. hadikórházba, a január 29-én érkezett 260 főből pedig majdnem mindenki.¹⁶⁴ Egyiküket comblövés érte a Donnán, menekülés közben kesztyű nélkül vonszolta magát a hóban. Így fogalmazott: „mire a kötözőhelyre vitt a kocsi, a két kezem úgy kopogott egymáson, mint a bakancssarok az aszfalton”. Ez már az ötödik kórház volt, ahol ápolták.¹⁶⁵ Az ebben az időszakban Zalaegerszegen ápolott 536 fő 43 százalékának volt fagyási sérülése egy 1943-as adat szerint.¹⁶⁶ A zalaegerszegi 17/III. zászlóalj 1943. január 27-én hagyta el a Don menti állásait, és a visszavonulás során – részben az időjárási viszonyok miatt – súlyos veszteségek érték. Bencze Istvánt, a zászlóalj karpaszományos őrzetőjét a szolnoki hadikórházból helyezték át 1943. tavaszán Zalaegerszegre. Fagyási sérülései következtében egyik lábfejét amputálni, a másikat csonkolni kellett.¹⁶⁷ Tomózer Imre, a zászlóalj tartalékos főhadnagya másodfokú fagyási sérüléseket szenvedett 1943. január 29-én, de csak leszerelése után, 1943. június 24-én került előbb a zalaegerszegi 527., majd a hévízi 525. hadikórházba.¹⁶⁸

158 ZMÉ 1943. máj. 29. (121. sz.) 7. p.

159 ZMÉ 1943. máj. 28. (120.) 3. p.

160 ZU 1944. aug. 25. (192. sz.) 3. p., szept. 16. (210. sz.) 8. p., szept. 18. (211. sz.) 3. p.

161 ZU 1944. szept. 25. (217. sz.) 3. p.

162 ZÖ 1944. dec. 1. (20. sz.) 2. p.

163 ZÖ 1944. dec. 7. (25. sz.) 2. p.

164 ZU 1943. jan. 30. (24. sz.) 7. p.

165 ZU 1943. jan. 16. (12. sz.) 7. p.

166 Kurucz Tibor – Benkő György 1973. 222., 224. p.

167 Zalai honvédek a Donnán 210. p.

168 Molnár András – Szabó Péter 2013. 143. p.

Járványügyi szempontból a tetvesség és a kiütéses tífusz volt a hadsereg legnagyobb gondja. Kiütéses tífuszjárvány tört ki az 527. hadikórházban 1943. február közepén; a zárlatot április elején oldották fel.¹⁶⁹ A frontról hazahurcolt kór következtében 20 megbetegedés és egy haláleset történt a kórházban. Nagy Erzsébet és Kálóczy Ferenc ápolók önként jelentkeztek a ragályos betegek gondozására, ezért a Vöröskereszt hivatásuk terén kifejtett kiváló munkájukért kitüntette őket.¹⁷⁰

A halálozási okokat vizsgálva¹⁷¹ szembevetendő a vesebetegségek magas aránya. Hajlamosító tényező volt a szélsőséges és hideg időjárás, az ételmezési és ruházati ellátás elégtelensége, a félelmi stressz, és a sérülésekkel összefüggésben is kialakulhattak belgyógyászati vesebetegségek.¹⁷²

A lövési és egyéb sebesülésekről statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre. Egy átlótt karú Vas megyei fiatal katona tréfás panaszkodással igyekezett maradandó károsodásába beletörődni 1943 januárjában: így biztosan nem kap feleséget, „mert a lányok jobban szeretik azt, aki mind a két karjával meg tudja ölelni őket”.¹⁷³ Egy békési honvéd tábori lapot írt Zalából a családjának 1944. augusztus közepén: „Hála Isten, szerencsésen ideérkeztem, nincs semmi bajom, csak a balkezemet érte egy bolond golyó. Két-három hét múlva az is beheged.”¹⁷⁴ Geszti András 23 éves, újvidéki származású kőműves-segéd, őrzető, Alsóverecke táján puskagolyótól sérült meg a bal felkarján 1944. október 12-én, és a budapesti Árpád Gimnáziumban berende-

zett hadikórházból került Zalaegerszegre 1944. november 6-án. Felkarja darabosan eltörött, a csont- és lágyszövetben maradt szilánkok miatt a gennyedző seb nehezen gyógyult.¹⁷⁵ Az 1944. augusztus közepén érkezett súlyos sebesültek egy részét bombatámadás érte, a könnyebb sérültek közül többen szilánktalálattal kerültek ki.¹⁷⁶

Egy amerikai ejtőernyős pilótát fogtak el Zalaszentiván határában az 1944. augusztus 23-án a terület légtere felett lezajlott légi csatát követően. A mentők beszállították a zalaegerszegi hadikórházba, ahol amputálni kellett a sorozatlövés következtében roncsolódott lábát. A tábori lelkész levélben értesítette a 23 éves Earl Chamberlain Rochesterben élő feleségét.¹⁷⁷ Egy ellenséges repülőgép lezuhant a botfai erdőben 1944 októberében; több pilótát az 527. hadikórházba szállítottak.¹⁷⁸

A zalaegerszegi 527. hadikórház hősi halottai¹⁷⁹ és emlékezetük

Az 527. hadikórházban elhunytak közül bizonyíthatóan 28 magyar, köztük nyolc zalai származású, és egy német katona nevét ismerjük. Előfordult lövési sebesülés, szilánk, gránát okozta, illetve néhány ismeretlen eredetű súlyos sérülés. A legyengült szervezetű betegek halálát sok esetben gümőkór okozta. Többen vesegyulladásban szenvedtek. Fagyás, tífusz, agy-, mell- és hashártyagyulladás, bélbetegség, szívbetegség, vérmérgezés is volt a halálokok között.

169 ZU 1943. márc. 8. (54. sz.) 2. p.

170 ZU 1943. ápr. 13. (83. sz.) 4. p.; ZMÉ 1943. jún. 4. (125. sz.) 2. p.; ZU 1944. jún. 26. (142. sz.) 2. p.

171 HL 527. hk. akv.; HIM KI Veszteségi karton.

172 Révai Tamás 2008. 99. p.

173 ZMÉ 1943. jan. 21. (16. sz.) 2. p.

174 ZMÉ 1944. aug. 16. (184. sz.) 2. p.

175 HL III. 217. Geszti András iratai. Kórlapja szerint 1944. dec. 7-én már a németországi Dillingenben, majd 1945. febr. 11-től Lauingenben volt német katonai kórházban. 1945. március elején a Neuburgba kitelepült budapesti 1. helyőrségi honvéd kórházban áptolták, 1945. augusztus 8-án saját felelősségére elbocsátották, amerikai fogolytáborba távozott.

176 ZMÉ 1944. aug. 16. (184. sz.) 2. p.

177 ZU 1944. aug. 23. (190. sz.) 3. p. Az újságban tévesen Jean Chamberlain jelent meg; HL 527. hk. akv. melléklet.

178 ZMÉ 1944. okt. 16. (235. sz.) 4. p.

179 A hősi halottakra vonatkozó adatok forrásai: HL 527. hk. akv.; HIM KI Veszteségi kartonok; Béke poraikra 2.; korabeli sajtóhírek. A lábjegyzetben ezek közül külön csak a sajtóhírekre hivatkozom. (A római katolikus vallásúaknál nem jelzem a felekezetet.)

Sebesültek a zalaegerszegi 527. hadikórház kórtermében, 1943 tavasza. A katonák egyik legkedvesebb szórakozása a rádióhallgatás volt, adományként jutott a kórház készülékekhez. Balról a második, szemüveges, Bencze István, a 17/III. zászlóalj karpaszományos őrzetője (MNL ZML)

Az 527. hadikórház hősi halottjai közül azokat, akiket családjuk nem szállíttatott haza, a zalaegerszegi új köztemető¹⁸⁰ hősi parcellájában helyezték örök nyugalomra.

Az első halott a hadikórház egészségügyi osztágának tagja volt: egy 45 éves alsózsidi honvéd öngyilkosságot követett el 1942. október 28-án, még a sebesültek megérkezése előtt.

Az a rémhír terjedt el 1943 januárjában, hogy az intézményben egymás után halnak meg a betegek. Dr. Faluhelyi Béla kórházparancsnok a sajtó útján nyugtatta meg a lakosságot, hogy végeztek néhány amputációt, de egyetlen haláleset sem történt, és sok beteg elhagyhatta már a kórházat.¹⁸¹

Bánfi István 37 éves zalabörzöncei földműves, a nagykanizsai 47/I. zászlóalj honvédje 1943. február 3-án hunyt el fagyási sérülései

miatt fellépő vérmérgezésben. A beszentelési szertartást a zalaegerszegi új köztemető hősi sírjai körében felállított, villanyfénnyel és égőkkel körülvett ravatalnál Reichart Imre római katolikus tábori lelkész végezte február 4-én. A koporsón a hős rohamsisakja és egy csokor virág, előtte nemzetiszín szalagos koszorú volt. A ravatal két oldalán díszőrség, előtte egy szakasz honvéd, körülötte a hadikórház személyzete és sérültjei álltak. A gyászszertartáson részt vettek többek között báró Gaudernák Emil ezredes vezetésével a katonai alakulatok küldöttsége és dr. Tamásy István polgármester. Hivatalok, egyesületek küldöttségei, gimnazisták és a város lakói is szép számban megjelentek. Bánfi Istvánt aznap délután Börzönécén helyezték örök nyugalomra.¹⁸²

¹⁸⁰ A mai Göcseji úti temető.

¹⁸¹ ZU 1943. jan. 18. (13. sz.) 3. p.

¹⁸² ZU 1943. febr. 4. (27. sz.) 3. p., febr. 5. (28. sz.) 2. p.; ZMÉ 1943. febr. 5. (28. sz.) 3. p.

Szücs Imre 38 éves szegedi fuvaros, a 127. hadihíd oszlop honvédje fagyási sérüléseket szenvedett, azonban a kórházi járvány során elkapott tífuszban halt meg 1943. február 26-án. Apáti József 35 éves napszámos Szekszárdról, a 48/I. zászlóalj 2. századának honvédeként került a frontra; lábszárlovést kapott Korotojajknál 1942. augusztus 11-én. Az 527. hadikórházban hunyt el 1943. március 24-én a szövődményként fellépő tüdőtmörülésben és -gümőkórban. Hazaszállították a Tolna megyei Nakra.

Kaczor Jenő 31 éves Vas megyei földműves, a soproni helyőrségű III. önálló huszárszázad honvédje átfúródott bélfekély miatt halt meg 1943. április 7-én; hazaszállították Déneslakra. Molnár Lajos 33 éves honvéd a 241. önálló gépvontatású légvédelmi gépágyús szakasznál szolgált; járványos agyhártyagyulladás okozta a halálát 1943. április 8-án. Zalaerdődön temették el.

Hósi halotti temetés volt Zalaesztergályban 1943. április 14-én. Bézsényi József 31 éves földműves, aki több mint egy évvel korábban került az orosz frontra a nagykanizsai 17/I. zászlóaljjal, vesegyulladásban hunyt el 1943. április 12-én. Bézsényi József egy kislányt hagyott árván, ahogy ő is kisgyermek volt még, amikor édesapja az első világháborúban elesett.¹⁸³

Gál János 24 éves zalalövői földműves a nagyszalontai 3/3. huszárszázad honvédje volt; idült vesegyulladás okozta a halálát 1943. május 11-én; holttestét hazaszállították.

Ferenczi László 23 éves zalaegerszegi mészáros és hentessegédet, a zalaegerszegi 17/III. zászlóalj tizedesét a nyíregyházi 554. számú hadikórházból szállították át Zalaegerszegre, ahol 1943. július 3-án hunyt el. A halál oka szervi idegbetegség, gócos agylágyulás.

Kurja József 24 éves győrszentiváni földműves a tatai 33/II. zászlóaljban szolgált honvédként, a keleti fronton kar- és tüdőlövés érte 1944. július 19-én. A szövődményként kialakult tüdő- és mellhártyagyulladásban halt meg 1944. augusztus 16-án. Holttestét szülei hazaszállították. Gavallér József 36 éves debreceni napszámos, az ungvári 24/I. zászlóalj honvédje szilánk okozta hashártya-

gyulladásban hunyt el 1944. augusztus 17-én. A zalaegerszegi új köztemetőben temették el, később exhumálták, és hazaszállították.

Az Udvarhely megyei Bikafalváról származó Kiss János 37 éves ács, a 27/II. zászlóalj honvédje a Kárpátok védelmében Jamnánál (Ukrajna) tüdőlovést kapott 1944. augusztus 6-án. Közel két hét múlva vesztette életét az 527. hadikórházban 1944. augusztus 19-én. A zalaegerszegi új temetőben helyezték örök nyugalomra református szertartás szerint.¹⁸⁴

Balázs József 37 éves gyergyóditrói földművest, a 21. székely határvasz zászlóalj honvédjét az 1944. szeptember 5-én érkező kórházvonat szállította Zalaegerszegre, még aznap életét vesztette szívgyengeség és vesegyulladás miatt.

Oláh József 53 éves sebsiköröspataki napszámos, a 11. székely határőr zászlóalj honvédje az Úz völgyében kapott lövést. Hadikórházba érkezése másnapján (1943.szeptember 6-án) belehalt sebesülése következményeibe.

A székely katonákat az új köztemetőben helyezték örök nyugalomra szeptember 8-án. Nemzeti lepellel borított koporsóik mellett ápolónők, bajtársak álltak meghatottan; kivonult a katonai díszszakasz és a hadikórház vezetősége. A zalaegerszegiek virágcsokrai beborították sírjaikat.

Makai Gyula 33 éves, mezőberényi származású levente körzetparancsnokot, az 55/III. zászlóalj hadnagyát ugyancsak a két nappal korábbi sebesültvonat szállította a hadikórházba; 1944. szeptember 7-én hunyt el. A kárpáti harcok során szerzett sérülései következtében embólia, vérmérgezés és szívgyengeség alakult ki szervezetében. Makai főhadnagy édesanyja részt tudott venni a református szertartású temetésen. Még akkor indult útnak, amikor fiának életveszélyes sebesüléséről megkapta az értesítést.¹⁸⁵

Tóth Bálint 24 éves káposztásszentmiklósi székely honvéd 1944. szeptember 8-án halt meg tüdőgümőkórban. Temetésére kivonult egy szakasz honvéd és a sebesült bajtársak, akikkel együtt küzdött a Kárpátok védelméért. Katonai kürtszó és fegyveres tisztelgés közben szállt le a „koporsó a zalai föld mélyébe, ahol a küzdelemben elsorvadt

183 ZU 1943. ápr. 21. (90. sz.) 2. p.

184 ZMÉ 1944. aug. 19. (187. sz.) 7. p.; ZU 1944. aug. 21. (188. sz.) 3. p.

185 ZU 1944. szept. 7. (203. sz.) 3. p.; ZMÉ 1944. szept. 7. (203. sz.) 3. p., szept. 9. (205. sz.) 3. p.

erejű honvéd poraiból majd az a szebb jövő támad, amelyben egymást öleli át a székely és a göcseji magyar” – fogalmazott Bertha Ferenc református táborigazgató halotti beszédében.¹⁸⁶

Tankó József 31 éves gyimesbüki földműves, a mihályszállási 32/5. székely határvédész őrs honvédje szívgyengeségben halt meg 1944. szeptember 10-én.

Ésik Béla 30 éves, református tiszabzdédi földműves a 12. gyalogezred honvédeként vett részt a Kárpátok védelmében, ahol egy ellenséges gránát letépte lábáról az izmokat. Hetekig tartó szenvedés után, vérmérgezés következtében hunyt el 1944. szeptember 14-én.¹⁸⁷

A Bács-Bodrog megyei Küllőről származó Hermann József 45 éves szabó a zombori 653. munkavezető törzsnél szolgált honvédként. Tüdőgyulladás, a jobb lábszár és comb gennyes szövetségi gyulladása, vérmérgezés okozta halálát 1944. szeptember 29-én.

Halász József 25 éves nagybereznai (kárpátaljai) református földműves, a 26. honvéd zászlóalj őrzővezetője 1944. október 26-án vérmérgezésben vesztette életét.

Pleiszer Antal földműves, az újvidéki műszaki repülő kiképzőosztály tizedese, aki a Komárom megyei Szemetről vonult be, agy-, mell- és hashártyagyulladásban hunyt el 1944. november 8-án.

Tóth József 40 éves tükösi malomácsnak, a zalaegerszegi 17/III. zászlóalj honvédjének halálát szívizom-elfajulás okozta 1944. november 25-én.

Zsivcsák József 22 éves földműves, aki a Szilágy megyei Magyarpatokról származott, és a pécsi 4. honvéd helyőrségi kórházhoz volt beosztva, vérmérgezésben halt meg 1944. november 25-én.

Balogh László 54 éves, református debreceni magántisztviselő, tartalékos főhadnagy 1944. november 25-én szívbénulás, általános gümőkór áldozata lett.

Vörös Jenő 23 éves zalaegerszegi cipészt a soproni 101. gépvontatású nehéztüzér osztályhoz sorozták be, végül tüdőgümőkór győzte le fiatal szervezetét 1944. október 26-án.

Gebei János 30 éves gyulai református földműves, a 10. csendőrpáncsnokság csendőrmestere 1944.

november 12-én halt meg tüdő- és hashártya gümőkórban.

Szegedi Ferenc 47 éves asztalos Kecskemétről vonult be, és a Zalatárnokon állomásozó légvédelmi fényszóró ütegnél szolgált kórházba kerülésekor. Halálát bélelzáródás, szívbénulás okozta 1944. november 29-én.

Az 527. hadikórház katolikus halotti anyakönyvébe az utolsó, 21. bejegyzés 1944. december 6-án történt: Egon Knoll 23 éves postaalkalmazott, a német hadsereg tizedese fejlődés következtében fellépő agyhártyagyulladásban hunyt el ezen a napon.

A Nagybakonból való Szabó Efraim 24 éves református szabó, a 25. táborigazgató honvédje, baleset okozta haslövés miatt kialakult hashártyagyulladásba halt bele 1944. december 9-én.

A Maros-Torda vármegyei Kisgörgényben született Gaál Mihály 23 éves református földművesnek, a 27. táborigazgató honvédjének tüdőgümőkór okozta halálát 1944. december 11-én.

A zalaegerszegi Göcseji úti köztemető második világháborús katonasírait tíz kivételével felszámolták a hatvanas években. Az önkormányzat 2002. november 28-án emlékművet állíttatott a második világháború következtében Zalaegerszegen elhunyt 61 magyar katonának, köztük az 527. hadikórház hősi halottjainak.¹⁸⁸

186 ZU 1944. szept. 9. (204. sz.) 7. p.; ZMÉ 1944. szept. 9. (205. sz.) 6. p., szept. 11. (206. sz.) 4. p.

187 ZMÉ 1944. szept. 15. (209. sz.) 3. p.; ZU 1944. szept. 16. (210. sz.) 5. p.

188 ZH 2002. márc. 9. (58. sz.) 6. p., nov. 29. (278. sz.) 1., 4. p.

Rövidítések

Levéltári források

BM Irattár – Balatoni Múzeum Irattára

HIM KI – Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. Központi Irattár
Veszteségi kartonok – Második világháborús veszteségi kartonok (Digitalizálva elérhető: www.hadisir.hu)

HL – Hadtörténelmi Levéltár

HL segédlet – A Hadtörténelmi Levéltárban őrzött dokumentumok segédletei. 03. III. Egészségügyi szervek 1900–1948 segédletei. Kórházak 1914–1948
527. hk. akv. – VI. 36. Katonai egyházi szervezetek anyakönyvei 1743–1951. M. kir. 527. sz. hadikórház Zalaegerszeg. Római katolikus halotti anyakönyv 1942. okt. – 1944. dec.
527. hk. gazd. hiv. ir. – III. 217. 1. doboz. Az 527. sz. hadikórház gazdasági hivatalának iratai

MNL ZML – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára

Egyedi ir. – Egyedi iratok gyűjteménye

Főisp. ir. – Zala vármegye főispánjának iratai (1865–1950). Általános iratok (1865–1950)

Gimn. ir. 1943/44. – Zalaegerszegi M. Kir. Állami Deák Ferenc Reálgymnázium. Iktatott iratok 1943/44.

Gimn. ir. 1944/45. – Zalaegerszegi Állami Deák Ferenc Gimnázium. Iktatott iratok 1944/45.

Polgm. ir. – Zalaegerszeg Város polgármesterének iratai. Közigazgatási iratok

Hírlapok, közlönyök

BK – Balatoni Kurír

KÉ – Központi Értesítő

KV – Keszthely és Vidéke

ZH – Zalai Hírlap

ZMÉ – Zalai Magyar Élet

ZÖ – Zalai Összetartás

ZU – Zalamegyei Ujság

Irodalom

Béke poraikra 2. – Béke poraikra 2. Dokumentum-émlékkönyv a II. világháborúban, a történelmi Magyarország területén elesett, meghalt magyar katonákról és munkaszolgálatosokról. (Szerk. Bús János) Bp., 2001.

Brüll Miklós 1984. – Brüll Miklós: A Magyar Vöröskereszt tevékenysége az első és a második világháború időszakában. Bp., 1984.

Dokumentumok Zala megye történetéből – Dokumentumok Zala megye történetéből 1944–1947. (Zalai Gyűjtemény 37.) (Szerk. Káli Csaba, Mikó Zsuzsa) Zalaegerszeg, 1995.

HL repertórium 2003. – A Hadtörténelmi Levéltár katona-egészségügyi iratainak repertórium 1740–1980. (Szerk. Kiss Gábor) Bp., 2003.

Káli Csaba 2021. – Káli Csaba: Zala megye szovjetizálása 1945–1950. (Magyar vidék a 20. században 6.) Bp., 2021.

- Kapronczay Károly 2015. – Kapronczay Károly: A magyar katonaegészségügy a második világháború éveiben. In: Háború és orvoslás. Az I. világháború katonaegészségügye, annak néhány előzménye és utóélete (Összeállította Kapronczay Károly) Bp., 2015. 251–256. p.
- Kovács Tibor 2008. – Kovács Tibor: Vöröskeresztes élet Zala vármegyében 1881–1945. A Vöröskereszt zalai története. Zalaegerszeg, 2008.
- Kurucz Tibor – Benkő György 1973. – Kurucz Tibor – Benkő György: A gyógyszerészet szerepe a II. világháború katonaegészségügyében. In: Honvédorvos 1973. 7–9. sz. 217–230. p.
- Molnár András – Szabó Péter 2013. – Molnár András – Szabó Péter: Zalai honvédek a Donnál. A magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály története fényképeken, 1942–1943. Zalaegerszeg, 2013.
- Notre Dame évkönyv 1943. – A Notre Dame Női Kanonok és Tanítórend zalaegerszegi „gróf Klebersberg” r. kat. tanítóképző-intézetének, leánylíceumának, polgári leányiskolájának és elemi népiskolájának évkönyve az 1942–43. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1943.
- Oroszy Zoltán 1985. – Oroszy Zoltán: A zalaegerszegi általános iskolák negyedszázados története. (Zalaegerszegi Füzetek 4.) Zalaegerszeg, 1985.
- Révai Tamás 2008. – Révai Tamás: Ellátási hiányosságok hatásai a funkcionális vesebetegségek kialakulására a Magyar Királyi Honvédségben 1941–1945. Doktori (PhD) értekezés. Bp., 2008.
- Szántó Endre 2009. – Szántó Endre: Hévíz története 3. Trianontól a II. világháború végéig (1920–1945). Hévíz, 2019.
- Szilvás Rudolf 1998. – Szilvás Rudolf [et al.]: A 150 éves Zala Megyei Kórház jubileumi évkönyve, 1848–1998. Zalaegerszeg, 1998.
- Vajda Lászlóné 1996. – Vajda Lászlóné: A zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium története. In: Emlékkönyv a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, 1896–1996. Zalaegerszeg, 1996. 6–50. p.
- Zalaegerszegi honvédek a Donnál – Zalaegerszegi honvédek a Donnál. A magyar királyi 17. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának története, 1942–1943. (Zalai Gyűjtemény 74.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2013.

Gorove Eszter

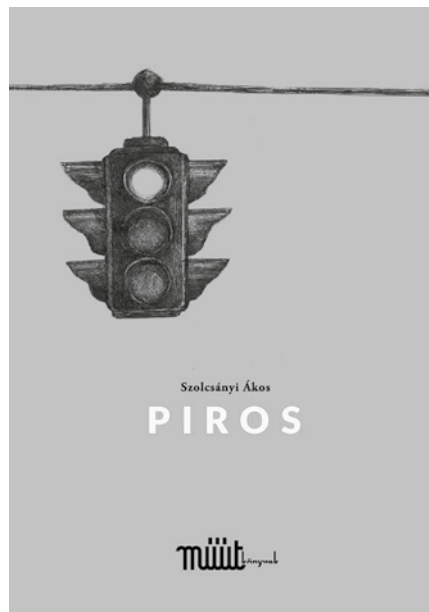
Átmenetek

Szolcsányi Ákos *Piros* című kötetének, úgy tűnik, hogy a borítója adja meg az első viszonyulási lehetőséget, kapaszkodót, vagy éppen ellenpontot. Legalábbis az eddigi kritikai recepcióban és egy a szerzővel készült interjúban is visszaköszön az a megállapítás (TOROCZKAY András, *A háború után ötkor. Beszélgetés Szolcsányi Ákossal új verseskötete kapcsán* <https://www.prae.hu/article/12027-a-haboru-utan-otkor/>), hogy Nagy-Balogh Györgyi munkája miképpen tér el az elvárhatótól, vagyis attól, hogy a piros szín megjelenjen a könyv fedő-, vagy legalább hátlapján. Noha a szín ábrázolása valóban elmarad, a pirosnak mégis nagyon konkrét jelentésére irányítja a borító a figyelmet, ezzel rögvést vezetve az értelmezés lehetőségeit. A grafikán látható közlekedési jelzőlámpa piros fénnel ég.

Ez a kép a jel egyezményessége folytán hasonló értelmezéseket hívhat elő az egyes befogadókban és asszociációk sorát indíthatja el. A pirosan világító közlekedési lámpa jelenthet tilost (szűkebben az átkelés tilalmát), bevonhatja a szabálykövetés és áthágás képzetait, az utasítást, a követendő parancsot vagy éppen csak a várakozás, egy helyben állás állapotait.

Szolcsányi kötetének szövegeire ezzel szemben éppen hogy a statikusság nem jellemző. Amennyire a jelzőlámpa a mozgás, haladás tiltását mutatja a borítón, a szövegeket éppen annyira inkább az állandó változások, az átmenetek jellemzik. Idősíkok, értelmi és érzelmi állapotok változnak, helyszínek sora jelenik meg, miközben az álom és a valóság váltakozása, egymásba csatlakozásuk és egymástól való függetlenségük határozza meg leginkább a kötet dinamikáját. A *Piros*nak ezzel együtt azonban időbeli linearitása is van, hiszen a kötet elején az üvöltés kíséretében (– 0 –, 7.) megszülető gyermek a kötet vége felé már két éves és bölcsődébe jár (– 23 –, 40.) – itt megjegyzendő, hogy az idő múlása leginkább a kislányról szóló versek tükrében követhető nyomon.

A születés, növekedés az élet kibomlása lesz tehát a kötet egyik iránya, ami meghatározó, de nem feledendő, hogy a könyv ajánlása nem csak a 2017-ben született Héidinek, hanem a 1995-ben elhunyt Évinek is szól. A két nőalak (a szerző lánya és a szerző édesanyja) ezzel az élet és a halál metszetébe is helyezi a verseket, a születés és a halál keretezi a szövegeket. Ezzel együtt az anya és a lány szerepe a címadó piros szónak is újabb jelentéseket kölcsönöznek, a vér, a nőiség, nemiség fogalmait egytől-egyig hozzáadódhatnak a cím jelentéséhez. Olyannyira, hogy nem tűnik tabunak akár a saját gyermek nővé éréséről, nőiségéről beszélni akár a csecsemőkori állapotban sem („Fogsorai megíratlan szonettek, / látatlan kín, megelőlegzett fehérben / világít szája, mikor nevet, sír, / mikor majd élvez.” – 2 –, 9.). Ugyanez a szöveg azonban még további tabukat is döntöget azáltal, hogy a fejlődő, éppen életet kezdő teremtnak nem csupán érni kezdő nőiségét, de az életének végét is előre vetíti. A záróversszak kendőzetlenül, nyersen tárja fel, hogy hiába az élet kezdete, a hibakód, a majdani halál oka

már éppúgy készülődik a testben: „teáskanál-nyi szervei között / ott nő az is, amelyik végül elárulja, / mint egy csók, cuppan majd a / boncasztalon, felismerve és kiszakítva.”

Állapotok és átmenetek képezik tehát a kötet szövegeit, amelyekben semmi nem marad ugyanolyan, minden már valamire készül, minden folyamatosságban, változásban létezik, amit mi sem bizonyít jobban, mint a záróversének nyitottsága, amennyiben az egész kötetet az „és” szóval fejezi be (?) a szerző. Ez a lezáratlanság is abba az irányba mutat, hogy nincs nyugvópont, nincs megállás, ehelyett folyamatos változás, alkalmazkodás, új élethelyzetek vannak.

A *Piros* tétje azonban nem csak a fentiekben rejlik, a lírai én mindeközben állandó identitáskeresésben, önalkotásban létezik, mintha a kötet visszatérő kérdései az énre vonatkoznának. Hogyan határozza meg valaki magát apaként, költőként, férjként, fiatal férfiként? Ezek a kérdések, úgy tűnik, elsősorban az önmagához és a lányához fűződő viszonyban fogalmazhatóak meg, az önértelmezői, önreflexiós gesztusok mintha inkább az álomversekben, a lányához fűződő viszonyrendszeren belüli önalkotási módok pedig a számozott versekben olvashatók.

Ezen a ponton válik lényegessé annak megemlítése, hogy a kötetben álomversek és számozott (joggal feltételezhető, hogy az ébrenlétet tükröző) versek váltogatják egymást. Azonban az olvasói előfeltevéssel szemben az álomversek szerkezetileg szigorúbbak, a központozás következetesebb, felépítésük inkább prózavers és jól olvasható narratívákba rendeződnek. A számozott versek esetében rapszodikusabb sortörésekkel, töredezettséggel, sok helyen a központozás hiányával is találkozhatunk. Az álom így sokkal inkább rendszerezettebb, az üres helyeket kitölteni vágyó, prózai, narratív struktúráként áll elő, ami mintegy értelmez is, a számozott versek valósága ezzel szemben üres helyekkel, sűrítettebben és töredezetten, mintegy líraibb módon válnak hozzáférhetővé.

Az önmeghatározás mint feladat, és az identitás megragadásának kísérlete azért is tűnik nehéz feladatnak, mert a kötet arról árulkodik, hogy ez állandóan újíródik, valamint a tapasztalatok által is befolyásolt. Már a könyv harmadik szövege a gyermek születésével egy

régi én eltörléséről és egy új születéséről számol be: „mint borotvált vakond de ha miatta nem is legalább / általa hogy könyékig térdig zibbad el a karom lábam / amikor először felveszem / azt hittem tudom majd hogyan / *de én már nem én vagyok*”. (– 0 –, 7.) Az idézett vers alapján a gyerek születése egy olyan életeseménynek tűnik, amely visszavonhatatlan változásokat hoz magával – és ez a tapasztalat a kötet további szövegeit is meghatározza.

A „ki vagy?” kérdés felvetése abból a szempontból különösen izgalmas, hogy míg a lírai én magára vonatkoztatva olyan válaszokat alkot, mint a 15. számozott szövegben: „legyek ami / vagyok senki és szabad” (– 15 –, 25.), addig, ha ugyanez a kérdés a kislánya felé hangzik el, egyszerűen megválaszolható a „lepke” bölcsődés jellel (– 23 –, 40.). Mindeközben az ősök utódok felé való közvetíthetősége is fontos szerepet játszik mind a szülői mind a gyermeki identitásalkotásban, az anya alakja nem csak az ajánlásban és főként az álom szövegekben kerül elő, hanem abban a köztességben is, amit a lírai én jelent saját lánya és már halott anyja között: „hogyan / adjam tovább anyám / szava it a lányomnak, / úgy, hogy ő hallja, de / csak ő” (– 7 –, 16.).

A számozott szövegekben azonban nem csak nagy tétekekkel rendelkező kérdések merülnek fel, hanem a szülői lét profán, mindennapos örömei és gyötrelmei is ábrázolódnak. A mindennapi rutin, vagy az éjszaka álom és ébrenlét között botladozó szülő képe (– 1 –, 8.), a reggel bölcsődébe siető, a vonattól megóvó apa egyszerre van jelen a versekben, amelyek a fenti általánosabb, önértelmezői kérdéseket kissé görbe tükörbe állítják.

Az álom versek referencialitása másképpen működik, nem a mindennapos rutincselekvések válnak szervezőerővé. Ezzel szemben egyfelől a múlt feldolgozásának, fontos helyszínek rögzítésének, az anya megjelenítésének színtereivé válnak, másfelől ezekben a szövegekben kerülnek az érzelmek kifejezésre, vagy állapotok leírásra. A versek struktúrájában az ébredés és az ébredés utáni érzelmi állapot rögzítése visszatérő szerkezeti elem – így akár a szégyenérzet, a félelem, vagy a düh az álmok és az őket követő ébredések által válik hozzáférhetővé. A helyszínek előkerülése (Budapest, Pilis, Szentendre, Berlin) pedig mintegy állomásokként, a kötődés és elengedés helyszíne-

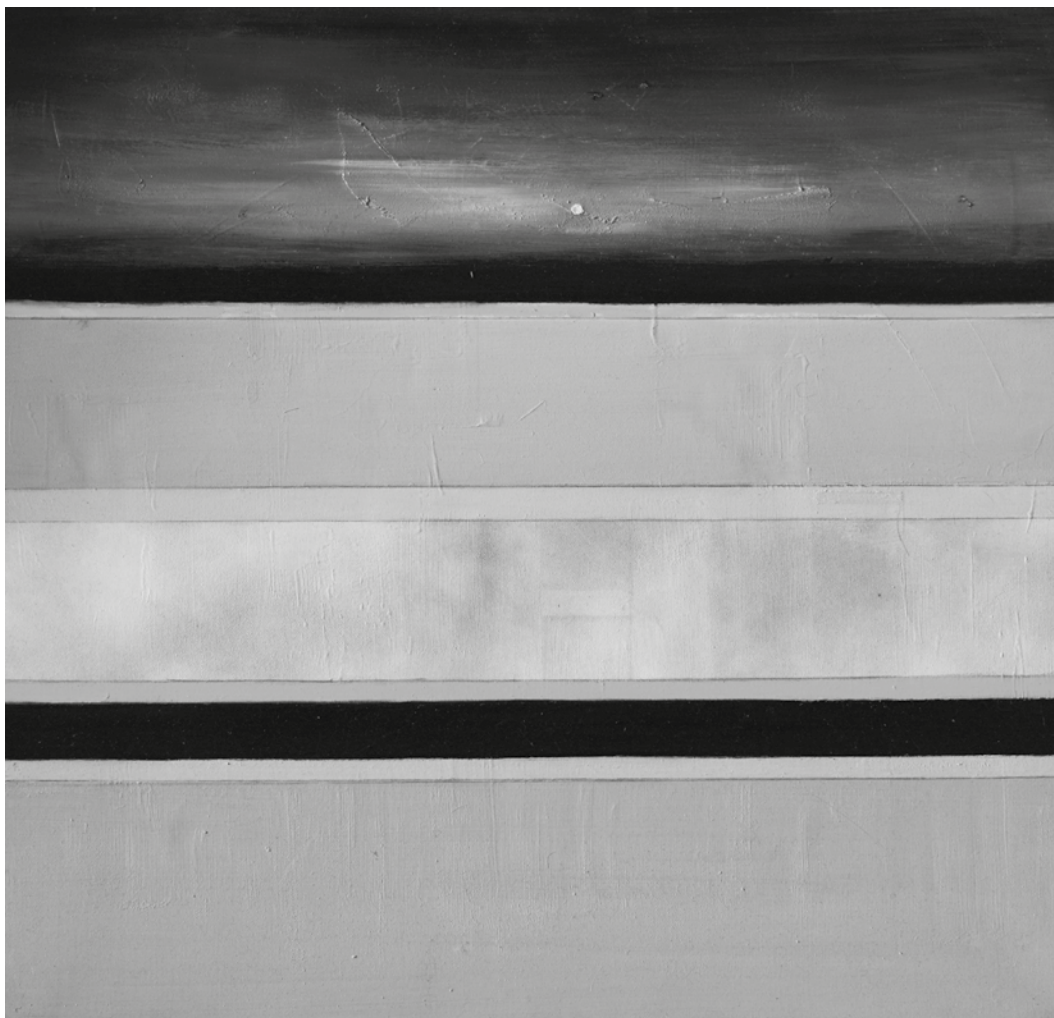
iként jelennek meg. Ám egymás mellé rendezettségükben egyik sem tűnik fontosabbnak a másiknál – sőt, egyfajta hazátlanság tapasztalat is érzékelhető a szövegekből. Ennek legerősebb megnyilatkozása az 52. oldalon található álomversben található, melynek kezdőmondata: „Nem létező táj, talán a hazám.”.

A *Piros* egyszerre mutat meg valami végtelenül közhelyeset, hogy milyen szülőnek lenni, hogyan írja át a mindennapokat és az önmagunkhoz való viszonyulást, és egyszerre képes mégis kívül maradni a közhelyen, egy távolabbi perspektívából szemlélni. A szövegek oszcillációja az álom és realitás, a múlt és jelen váltakozása, a születés és elmúlás folyamatos ütköztetése állandó mozgást eredményez. Ebben a folytonosan változó, dinamikus vers-

folyamban kérdez rá önmagára a lírai én, így identitása is képlékeny, rögzítetlen módon áll elő, sőt, akár az álomversek alapján hazátlan énről is olvashatunk.

A *Piros* sokféle jelentését, vagy akár a jelzőlámpa felől érkező asszociációkat azonban egyféleképpen biztosan nem értelmezhetjük: nem lehet a statikusság képe. A pirosan világító közlekedési lámpa nem a mozgás, vagy haladás tiltásának jelévé válik, hanem a várakozás, az átmenet helyszínévé. Éppen annyi időt tölthetünk el vele szemben, hogy felkészüljünk a következő kanyarra.

Szolcsányi Ákos: *Piros*, Műút Kiadó, 2020.

NAGY KÁLMÁN: Vénusz

Hernády Judit

Tündérkertben bujdosó lelkek

Kozma Mária új regénye a 18. század második felének mozgalmas időszakába kalauzolja olvasóit. A női főszereplő, Margit édesapja nyomdokain haladva könyvkereskedéssel foglalkozik. A Bücherpolizei egyik rajtaütése alkalmával találkozik össze Mátéval, a székely származású diákkal. A központi történetiszál egy Debrecentől Csíksomlyó felé tartó utazás jeleneteiből áll össze, melyet Máté és Margit együtt tesznek meg. Az út célja, hogy Székelyföldre – egészen pontosan a csíksomlyói ferences kolostorba – jutassák el azt a rejtélyes kéziratot, amelyet Margitnak Kassán ad át egy keleti misszióba induló, székely származású ferences barát. A cselekmény lassan bontakozik ki, mivel a jelenetek többsége a két főszereplő körüli apró, köznapi történésekre koncentrálnak.

A történetmondás jellegét jól jellemzik a szerzőtől idézett, fülszövegben olvasható sorok: Kozma Mária célja elsősorban nem a szóra-koztatás, hanem egy elmúlt korszak kulisszáinak korhű újrateremtése. Ma már közhely, hogy az obejktívnek tűnő történetírás – mint a narratívaalkotás egyik formája – sem mentes a szubjektív elemektől, de a múlt megelevenítése kapcsán Kozma Mária tudatosan is utal a szubjektív szerepére („ábrázolni [...] nyilvánvalóan úgy, ahogyan én látom”). A kötet mellékszereplői között ugyan igen sok a valós alak (névjegyzékük a kötet függelékében olvasható), a regénynek azonban nem az a célkitűzése, hogy nagyívű történeti tablót tárjon elénk, a korabeli történeti eseményekről szinte csak utalások révén értesülünk. Inkább mikrotörténeti nézőpont érvényesüléséről beszélhetünk, a komplexebb társadalmi-történelmi viszonyokra, problémákra csak a szereplőket érintő események és a párbeszédre vetődik némi fény. Például a hírhedt mádédalvi veszedelem történései (1764) sem kapnak cselekményes formát: az esetről egy olyan székely népballada szövegbe épített részletei adnak hírt, amelyet Sárosi Bálint népzene kutató gyűjtéséből ismerünk.

Jó megoldásnak tartom, hogy a pogány székelyekről szóló kéziratot végig Margittal együtt, megszakításokkal olvassuk. A *Keserves Sirám* *A Szabad Lélekért* című kéziratot író szerzetes lelkében a vallási közeg tiltása ellenére is életre kel a székely mitológia. Vívódását valójában a keresztény vallás kizárólagosságra törekvése okozza, hiszen tudatában a két kulturális réteg nem szemben áll egymással, hanem egybefonódik: „nem ugyanaz-e az ördögi kísértés és az igézés, nem ugyanaz-e az ördögűzés és a rontás levevése?” (111) A székely barát számára a kolostorbeli Mária-szobor „Babba Mária, a székelyek istenasszonya”, aki „a Holdban lakik” (51). De a székely mondavilág olyan egyéb elemei is feltűnnek a műben, mint például a Libidári-dombon mondókával megidézhető, a férfiakat veszedelmes önkívületi állapotba ejtő, igéző szépasszonyok. „Nálunk úgy hiszik, hogy a madarak a megholtak lelkei” (81) – meséli a székely diák. A kissé enigmatikusan ható

kötet cím magyarázata pedig az, hogy a székely hiedelemvilág szerint az embernek három lelke van: „A testlélek ott van a szívünkben, a testünk halálakor az is meghal velünk, aztán az árnyéklélek a test láthatatlan ikertestvére, úgy követi a testünket, mint napfényben az árnyék [...]. Azt mondják sokan, hogy az árnyéklélek más néven szabadlélek, de vannak, akik ezt harmadiknak nevezik. Lehet, hogy ez a világlélek, az isteni nagyság és szabadság része, [...] ember számára megfoghatatlan és leírhatatlan” (79–80). Ezek a Máté szólamában megjelenő utalások is jelzik, hogy a szerzetesnél olvasható gondolatok még elevenen élnek a székelyek tudatában.

A regényszövegen végig érződik az alapos kutatómunka, a szereplők többször hoznak szóba olyan műveket, amelyek a korszak művelődéstörténetének szerves részét képezték, illetve gyakran történik utalás a régiség kulturális viszonyainak közismert figuráira is (Tótfalusi Kis Miklós, Hatvani István, Faludi Ferenc stb.). A korhű elemek a regény törzsszövegében kétféle módszer segítségével elevenednek meg, egyfelől a diák és a könyvkereskedő lány olvasmányélményeinek szöveges idézetei révén, másfelől a szóbeliségben létező műfajok, például dal- vagy éneketételek révén. Jóllehet az olvasó számára mindkét forma szöveg képében jelenik meg, a regényvilágban két jól elkülöníthető, mégis összetartozó kulturális szférát képviselnek, hiszen míg az énekek mindenki számára elérhetőek voltak, addig a könyvolvasás csupán kevesek kiváltsága volt. A megemlített művekből olykor hosszabb idézeteket is olvashatunk; s bár a regény a székelység sajátosságaira fókuszál, ezek a kiterjedt utalásrendszer révén a magyar nyelvű kultúra tágabb művelődési keretébe ágyazódva jelenítődnek meg.

Az elbeszélte időszakhoz kapcsolódó olvasói ismeretek bővítését szolgálják a főszövegtől kurzív szedéssel elkülönített, zárójelezett „krónikási” megjegyzések. E kommentárok a kötet elején még viszonylag sűrűn szerepelnek, számuk később kissé visszaszorul. Az elbeszélő olykor egy-egy történeti utaláshoz egészen bő magyarázatot fűz, szubjektív véleményének azonban csupán néhány helyen ad hangot. Nem biztos, hogy a szerző ebben az esetben formai szempontból szerencsés megoldással élt, e közbeékelések ugyanis az egyébként is lassan haladó cselekmény menetét még jobban megakasztják. Mindazonáltal a megjegyzésekben

közölt adatok ténylegesen hozzájárulnak ahhoz, hogy a korszakot kevésbé ismerő olvasót számára is érthetővé váljanak az elbeszélés bizonyos elemei. Mivel a korhű ábrázolás igénye a nyelvi megformálás szintjén is érződik, a szórványosan és mértékkel előtűnő régies szóalakok mellett gyakran szerepelnek ma már csak kevésbé ismert kifejezések, amelyek megértése időnként komoly fejtörést okozhat az olvasóknak.

A székely mitológia egyes elemeit megelevenítő kézirat olvasásával egybefonódó utazás Margit számára jóval többet jelent pusztán fizikai helyváltogatásnál: saját identitását alakító, meghatározó erejű élménnyé válik. „Vajon csak azért a manuscriptumért tette [...] vagy ezzel az úttal az ismeretlenbe, a saját elvesztett lelkét keresi?” (151) – olvassuk a szövegben. Az önmegértéssel összekapcsolódó utazás „mindenkor egy szilárdan rögzített és relatíve szűkös kulturális horizontnak az individuális kiterjesztése, átlépése, határainak átrajzolása” (Faragó Kornélia, *Az út-jellegű értésformák*, in Faragó Kornélia, *Kultúrák és narratívák*, Forum Könyvkiadó, 2005, 12.). Margit ennek megfelelően egyszerre utazik a fizikai és a szellemi térben, miközben szerelme is e folyamat során, annak betetőzéseként éri meg benne. Bár Máté maga is kereső ember, ő az, aki Margitot e kettős utazás során segíti, irányt mutatva és támaszt nyújtva számára. A zárlatban szereplő esküvő az utazás végét és az utazók célbajutását jelzi, s noha háttérben a mádэфalvi veszedelem komor színei sejlenek fel, egy új élet kezdeteként pozitív végkicsengéssel zárja le a cselekményt.

Kozma Mária könyvében a székelyek történelmi megmaradásért folytatott küzdelme egy régimúlt időszak megelevenedő mindennapjainak látszólag eseménytelen világában tükröződik. A korabeli utazási viszonyokkal megfeleltethető, lassú léptékben haladó történetmondás inkább az emberi lélekben zajló történésekre fókuszál. Meglehet, hogy az izgalmas fordulatokban és kalandokban gazdag cselekményre vágyók csatlódni fognak a regényben. Ezért inkább azok számára ajánlanám, akik érdeklődnek a régebbi korok művelődési viszonyai iránt, s élvezettel mélyednek el a hétköznapok apró mozzanatainak leírásában is.

Kozma Mária: *A harmadik lélek szabad*, Gutenberg Kiadó, 2020.

A. Gergely András

Menthető-e, ami szép?

Byung-Chul Han megfigjtései

Han könyvei a banalitások racionális megnevezései, a megfontolások tárháza és a hangzatos kulcsmondatok válogatása közötti bölcséleti (filozófiai, lételméleti, pszichológiai, médiakritikai) tudások együttes sokféleségében gyökereznek. Ha a médiahatalomról, a pszichopolitikáról, a munka világáról vagy a társadalmi kitettségek legkülönbözőbb műfajairól ír is, egyszerre és árnyalt elkülönítésben szólaltatja meg azokat a hangzatos motívumokat, amelyekről a gondolkodó ember késztetést érezhet a tudott vagy sejtett világképek kétértelműségéről. Sajátosan értelmiségfilozófiai tónusú az egész, de áthatja a sajtóreflexiók, a tudományos tézisek, a nagy filozófiai rendszerek és kis bölcséleti megfigyelések megannyi hangtartománya is.

Byung-Chul Han dél-koreai származású német filozófus kötetei szerint szinte természetes folyamatok eredménye, hogy a társadalom mostanra kiégett, a munka kényszerét egykedvűen és együttműködően fölcserélte a kényszerrel végzett önkizsákmányolásra, a gondolkodás és kételkedés eszközeit az elfogadás, a „lájkolás” és a megfigyelés készletére, az egészségtudatot a betegségérzetre, a karcos felületeket a csiszoltakra, a tétova képzeteket a képtelen vizuális kínálatra, s mindezek mellett a korábbi immunológiai paradigmát (vírusok és betegségek, bizonytalanságok és ellenhatások egyensúlyát) átváltotta egy tévesen szabadságként megélt individualizmusra, amelyben a pusztán fogyasztói érdeklődés a kiszolgáltatottság teljes készletére cserélhető lett. Mindebben főszerepét látja az infokommunikáció és totális manipuláció egész fegyvertárának, a készen kapott „tudásnak”, a hihető teljesség olcsó hozzáférésnek, a képekről való képzetek helyetti képtelen készletek tömegének. A kötet a digitális képek fertőzését mint indulatokat elősegítő, a kommunikációs trágárság kínálatát az esztétikai befogadás révén agyimosó jelenségként ezzel a kulcsmondatokkal fejezi ki: „Az okostelefonok optimalizált felületein árván tükröződünk”.

Han *A szép megmentése* című kötete¹ a hazai könyvpiacra a harmadik mű, melyben a társadalmi termelés Marx utáni időszakának elméleti tételeit, kapitalizmus-kritikáját, a neoliberális társadalom pszichopolitikai manipulációját, a kiégett, az önkizsákmányolást és az orvosi-gyógyászati piacnak kitettséget követően az esztétikai jelenségek széles körét veszi nagytitka alá. Magabiztosan érvel amellett, hogy a szép a pornográf tartalom lett, a művészetből árucikk, az értékekből érdek, a szem érintkező funkciójából fogyasztói függés, a személyességből kitettség, a gondolatok ellentmondásos tartalmából pedig simára csiszolt felületek kölcsönös és érdektelen tükröződése...

„A simaság a jelen kézjegye. Összeköti egymással Jeff Koons szobra-

¹ *A szép megmentése*. Typotex, Budapest, 2021. Fordította: Csordás Gábor. 107 oldal

it, az iPhone-t és az intim szőrtelenítést. Miért tartjuk ma szépnek a simaságot? Az esztétikai hatáson túl egy általános társadalmi imperatívuszt tükröz. Ugyanis a mai pozitív társadalmat testesíti meg. A simaság nem sért. Ellenállást sem képez. Lájkot követel. A sima tárgy megsemmisíti ellentettjét. Minden negativitás kiküszöbölve. Az okostelefon is a simaság esztétikájának engedelmesskedik. /.../ Ez a simulékonyság és ellenállás-nélküliség a simaság esztétikájának lényegi vonása...” (7. old.)

A „negativitás” Han szótárában a tartózkodó, meggondolásra vállalkozó, másként is látó, ítéletmondás előtt reflexióra érett viselkedésmód, mely teljességgel ellentétes a jóváhagyó és a gépies jóváhagyást időráfordítással helyettesítő, odaforduló, mérlegelő, belátó és ellenvéleményező attitűddel. Ezúton ugyanis a közlésmódok banalitásai, netán a rábeszélő apparátusok önkéntes beengedése a létszféra intimitásába teljesen ellehetetlenül vagy megnehezedik – ezáltal az információ-forgalom akadályává, nehezítőjévé is válik. De ha mindezt a befogadói oldalon mint esztétikai élményt, a szépség megtapasztalásának esélyét tekintjük, bizony abban a modern világ sérülékenységi komponensei csupán mint azonnali és ezzel meglehetősen időleges tetszés lakoznak, a mindenkori és egyoldalú elfogadással viszont a jóváhagyásra épülő egész rendszer megerősítést kaphatna.

„A simaság nem korlátozódik a digitális készülékek külsejére. A digitális készüléken keresztül zajló kommunikáció is le van simítva, hiszen mindenekelőtt szívességeket, tehát pozitívításokat cserélnek. A megosztás és a lájk kommunikációs simítóeszközök. A negativításokat kiküszöbölik, mert a felgyorsult kommunikáció akadályát képezik...” (8.). S mert a simaság itt a közös többszörös, mindent ehhez mér a rendszer, továbbá kiterjedéséhez: minden lájkolt tehát, „nincs katasztrófa, nincs sérülés, nincsenek törések, nincsenek szakadások, varratok se. Minden lány, sima átmenetekben folyik össze. Minden lekerekítve, lecsiszolva, lesimítva. /.../ Nem nyújt semmit, amit értelmezni, megfejteni vagy meggondolni kellene. A lájk művészete...” (8.). Vagyis minden, amivel „kapcsolatban nyilvánvalóan nincs szükség ítéletre, értelmezésre, hermeneutikára, reflexióra, gondolkodásra”, eleve nyerőbb, mint a direkt helyett az árnyalt, a

tömegpiaci helyett az egyedi, a lájk helyett a kételkedés válasza. A hiba kiküszöbölése nem csak hatékonysági, piaci, termelési kérdés, hanem esztétikai értéké is válik. Ezért azután „a simaság esztétikuma” szükségszerűen „érezsteleníti” az addig bevált esztétikai tapasztalatot, elkeni és lealázza a tudat gyengéit és kételkedő-sebezhető reflexeit, sebezhetetlenné teszi a befogadót akkor is, ha a művészi kifejezés éppen erre irányult (Madonna-ábrázolások vagy szentképek tipikusan ilyenek, de portrék ezreit kínálja a művészettörténet, melyekben nem a mai kor szerinti „sima szépség”, szőrtelenített felület és ránctalan öregség a nyerő, hanem a képzelet kalandja a valódi és a tükrözött között, és elerőtleníti a tudatot, a művészet nem tud megsebezni). Így lesz áldozattá a képzelet, melyet a „mindent láttatás” nyom el, vagy a rémület és félelem tükröződése, mely éppen „az élvezet” akadályozná – egészen az ember adattá válásának, az adatbázisok numerikus mutatóinak képtelenségéig, ahová művek és filozófiák, értékek és normák csak úgy kerülhetnek be, ha számszerűsítik és hasznosítják őket. Ezért is él Han e kötetében a kanti fenséges fogalmának fölidézésével, Hegel „szabadság gyakorlataként” felfogott művészet-értelmezésével, Proust narratív emlékezetre épülő közlésmódjával, Heidegger létigazságának példájával, Adorno törekeny nyelv szembeni megrendülésének fogalmával, majd Walter Benjamin közelpékkritikáját és Roland Barthes sérülésesztétikáját is megidéző példáival. Viszont a műalkotásokat jellemző „negativitás, amely távolságtartásra készítetne”, mindezek ellenében ma leszavazásra kerül a „sikeresség” és hatékonyság nevében, ugyanis az esztétikai ítélet szemlélődő távolságot feltételez. A simaság művészete ezt megszünteti... /.../ A simaság csak egy kellemes érzést közvetít, amelyhez semmilyen értelem, semmilyen mélyértelműség nem kapcsolódhat. Kimerül a 'Váú'-ban, az olcsó és azonnali tetszés kulcsszavában” (10.).

A simaság, amely a befogadói oldalon „kimerül a *nekem tetszikben*”, még a csúnyát is simává teszi, a csúf sem lesz már „ördögi” vagy félelmetes, „hiányzik belőle a medúza-pillantás”, vagyis a vizuális kommunikáció az elleplezés és a leleplezés eszközére redukált pillantást is elvonja, „a képzeletbeli hullámmozgást” is szimplifikálja, a láthatóság tárgyává teszi a

rejtekezőt is, testi mivoltában tárgyszerűvé fokozza le a mezítelent, pornográf közléssé tesz mindent, ami „fogyasztási vagy élvezeti formulává silányítható”.

„A higiénikus ész fényében minden kétértelműséget, minden titkot is piszkosnak érzékelnek. A tiszta az átlátszó. Átlátszóvá válnak a tárgyak, ha az információk és adatok sima áramlásába kerülnek. Az adatokban van valami pornografikus és trágár. Nincs bensőségük, nincs hátoldaluk, nem duplafenekűek. Ebben különböznek a nyelvtől, amely nem teszi lehetővé a teljes élesre állítást. Az adatok és információk kiszolgáltatják magukat a totális láthatóságnak, és mindent láthatóvá tesznek. A dataizmus bevezeti a második felvilágosodást. A szabad akaratot feltételező cselekvés az első felvilágosodás hiedelemkészletéhez tartozik. A második felvilágosodás műveletté, adatüzemű eljárásá simítja, amely az alany legcsekélyebb autonómiája vagy dramaturgiája nélkül zajlik...” (18.).

Mindez kiterjed sok minden másra, egy egész kor közlésmódjaira, ízlésére, érzékenységére, értékeire, a szép ideájára, az igazság mint szép normáira, a színházi megjelenítés funkcióváltozására, a politikai retorikára, a „digitális szép” programozható jövőjére, a tárgykultúrától a közlésmódok esztétikájáig lényegében mindenre.

„Az információ a tudás pornográf formája. Hiányzik belőle a bensőség, amely a tudást kitünteti. Annyiban a tudás is negativitást hordoz magában, hogy nem ritkán ellenállással szemben kell kiküzdeni. A tudásnak egészen más időszerkezete van. A múlt és a jövő között feszül ki. Az információ ezzel szemben a jelen semleges pontjainak kisimított idejét lakja. Esemény és sors nélküli idő.

A simaság olyasmi, ami pusztán tetszik. Hiányzik belőle az ellen negativitása. Már nem ellentest. Ma a kommunikáció is elsimul. Információk súrlódásmentes cseréjévé simították. A sima kommunikáció mentes a másik és az idegen minden negativitásától. A kommunikáció ott éri el maximális sebességét, ahol a hasonló a hasonlóra reagál. A másiktól eredő ellenállás zavarja a hasonló sima kommunikációját. A simaság pozitivitása felgyorsítja az információt, a kommunikációt és a tőke körforrását...” (19.)

Így hát attól, hogy „fokozódó illékonyosság” jellemzi immár nemcsak a pénzpiacokat, de az állandóság és tartam minden lényeges elemét is, (ezekből a kötet többet is sorra kerít, de Han más kötetei még intenzívebben illusztrálják) felmutathatóvá válik az ember mint kortárs szereplő, akinek a „radikális esetlegesség” még talán utolsó eszköze marad arra, hogy „a simaság esztétikája”, „a digitális szép”, a leleplezés és a sérülés vagy a „katasztrófa esztétikája” kérdései révén „a szépség mint igazság” igazságát is előtérbe hozza, ide értve „a szép ideája”, „a szép politikája” kérdésköreit egy-egy önálló esszé-fejezetben, s eljusson végül „a szépség mint reminiscencia” kérdéséhez, az emlékezet funkciójához, az összevetés és hasonlítás öröméhez, vagyis ama (talán még utolsó előtti pillanatban vállalható) feladathoz, hogy megtanuljunk becsülni az „elidőzni a szépnél” lehetőségét, a hűség felelősségét. Mert – mint a kötet záró mondata önálló tartalomként is kiemeli – „A szépség megmentése annak megmentése, ami leköt” (107.).

Han könyve sok-sok hangzatos, nyelvilag precíz és választékos (Csordás Gábor fordítása is fölöttébb leleményes és izgalmassá teszi a szöveg egészét), így ha megannyi pontján sarkított-poentírozott kijelentésekkel szembesülünk, az nem a szalagcímekek érdektelen közlése. Így hát bárminő vitathatóságot rejt is, annak haszna már azé, aki olvassa és értelmezi, elidőz és fölfedez, megbecsül és gyönyörködik. Han kötete akár a liberális piacgazdaság haszonelvű befektetőinek is nyereség lehet, mert kelendő, simára problematizált, önkritikusan és hatalomellenesen pajkos filozófiai esszé-fűzér. S ha érdesnek tetszik olykor néhány retorikai megoldása, az nem egyéb, mint serkentés a máskéntgondolásra, lekötése annak, ami kritikai derűként a szépség megmentőinél még elvárható készlet maradt.

Mert a megértésre szánt elidőzés csakis azok eszköztárához tartozik, akik magánál a könyvnél, gondolatainál, kritikai performansa lehetséges céljainál teszik föl saját kérdéseiket, s megkeresik rájuk a nem simakodó válaszokat.

Pánczél Petra Csőelemek a korongról *Alkotói és befogadói utak*

Németh János kiállításán

Különösebb apropója nem volt, se születésnap, se más kerek évforduló. Hacsak nem maga az ÚT – így nagybetűvel – adta az ötletet a kiállításhoz. Az útkeresés időszaka, a mérföldkövek, a megérkezés, na meg a leágazások. Vagyis az életpálya legfontosabb momentumai, egy-két meglepetéssel fűszerezve.

Utam címmel nyílt októberben kiállítása a Keresztury VMK Gönczi Galériájában Németh János Munkácsy- és Kossuth-díjas keramikusművésznak. A tárlat a kezdeti időktől egészen napjainkig kalauzolta el a látogatót az alkotó sajátos világába. Ráadásul nemcsak hagyományos korsói, domborművei, kerámiaszobrai kerültek a kiállítóterbe, hanem nagyobb méretű (köztéri, vagy közintézményeket díszítő) műveinek tervei, tanulmányrajzai, grafikái is. Ezenkívül néhány korabeli fotó, és személyes dokumentum, melyek segítségével nemcsak alkotásai által, hanem életének néhány tényleges (és megörökített) pillanatán keresztül is részesei lehettünk annak a bizonyos útnak.

Németh Jánosról beszélni egy-egy kiállítás vagy újabb mű kapcsán könnyű is, meg nehéz is. Könnyű, hiszen Zalaegerszeg egyik legismertebb, legkedveltebb szobrászáról van szó, aki az 1950-es évek óta aktív, a '60-as évek eleje óta pedig folyamatosan részt vesz mind Zalaegerszeg és Zala megye, mind pedig az ország művészeti életében.

Enteriőr Németh János kiállításáról

NÉMETH JÁNOS: Vénusz tengeri csikón

Sőt, alkotásaival sokszor eljutott külföldre is, ahol rangos díjakat nyert. A kiállítást megnyitó dr. Kostyál László művészettörténész fel is idézett egy-két emléket közös utazásaikról; félretéve kissé a tudományos értekezést, személyesebb, humorosabb síkra terelve ezzel a nyitányt.

„Németh Jancsit” (úgy is mint művészt, és úgy is mint embert) szeretjük, tiszteljük, értjük (érteni véljük). Szobrainak világa ismerős, befogadható. A keramikus munkásságát sokan elemezték és értékelték az elmúlt évtizedekben, számtalan publikáció, újságcikk, riport és kötet látott napvilágot. (Legutóbb az idei Magyar Kultúra Napjára jelent meg egy album, mely kispasztikáit mutatja be „Megformálta a Föld porából” címmel). Ezeket fellapozva, vagy az interneten keresgélve még a laikusok is gyorsan összeállíthatnának egy prezentációt,

hiszen a kulcsszavak hosszú ideje adottak. Ami persze nem baj.

A fentiek miatt viszont nagyon nehéz is beszélni Németh Jánosról, mert könnyen az ismétlések csapdájába eshetünk. Göcseji fazekas hagyományok, magyar tradíciók, zalai agyag – ebből a gondolatkörből indul ki szinte minden. Ez persze nem meglepő, hiszen ő maga is mindig innen indítja saját történetét. Vagyis az út kezdete az, hogy agyagos családból származik, nagyapja kályhásmeister volt, akinek a műhelye igazi közösségi térként funkcionált. (Jóval a művész születése előtt még Malonyai Dezső néprajzkutató is megfordult itt, hogy tanulmányozza a hagyományos cserépkályha-készítés fortélyait.) Ilyen nyüzsgő közegben nőtt fel a kis Németh János, aki a kemence körül rengeteg történetet hallott, sokféle felnőttel találkozott. Közben figyelte a munkafolyamatokat,

NÉMETH JÁNOS: Pihenő nő

nem csoda, ha már kisgyerekként agyagból készített játékot magának. Ezek az élmények egész életére, pályaválasztására hatással voltak/vannak. Még akkor is, ha azóta saját útját járja, saját világot teremtve magának. Kicsit népmeseinek is nevezhetnénk mindezt; a kemencével „játszani” amúgy is boszorkányság. Talán nem véletlen, hogy a mesevilág egyből eszébe jut a látogatónak művei láttán.

Az Utam című kiállítás kapcsán fontos beszélni a befogadói (élet)utakról is. Bár vannak szakmai fogódzók és támpontok (a Németh Jánosról szóló már említett elemzésekben), azért minden látogató a saját tapasztalataival, élményeivel, előzetes tudásával kapcsolódik a művekhez. Ki így, ki úgy. A szabad képzettársítások révén szorosabb kötelék alakulhat ki az alkotó és a néző útjai között. Ez persze a művészet egészéről is elmondható. A képzőművészetnél maradván: az elmúlt években talán pont emiatt váltak népszerűvé a szubjektív, vagy rendhagyó tárlatvezetések, melyek nem a szigorú művészettörténeti, esztétikai nézőpontból közelítenek az egyes művek, alkotói pályák felé. Jelen esetben ilyen „vezetés” nem volt, de az ember saját asszociációi nagyon is működ-

tek a kiállítóterbe lépve. E sorok írója például évek óta nem tud elszakadni attól, hogy Németh János 1959-ben készült Kakas című alkotásáról ne a Rolling Stones I am the little red rooster (Kis vörös kakas vagyok) című száma jusson eszébe. Abszurd? Részben igen. De ha jobban belegondolunk, akkor a tetőtől talpig vörös szobor gesztusrendszere – kirobbanó energiája, sőt agresszivitása – mutat némi rokonságot a dalban szereplő, erotikusan túlfűtött kakassal, akit már untat, hogy állandóan a saját tyúkjai között kukorékoljon. Ráadásul a szobrászművész alkotása annak idején legalább annyira forradalmi volt, mint a Stones néhány évvel későbbi megjelenése a könnyűzeneben. Németh János ugyanis ennél a kakasnál alkalmazta először azt a – ma már védjegyévé vált – technikát, hogy különálló csőelemekből építi fel a szobrot úgy, hogy az egyes darabokat a fazekas hagyományoknak megfelelően, korongon készíti el. Az már csak hab a tortán, hogy a vörös Kakas a Tanácsköztársaság 40. évfordulójára készült. A baromfi támadó mozdulata, kitátott csőre, vagyis a „kakaskodása” mai szemmel már a történelmi esemény kifigurázásának tűnik. (Az ötvenes évek végén valószínűleg erre még senki sem gondolt.)

Bár ez az alkotás nem szerepelt a mostani tárlaton, mégis érdemes megemlíteni, ha Németh János „útján járunk”, mert számára ez egyfajta origó, kiindulási pont. A kiállítóterben viszont több szobra is jelen volt ebből a kezdeti időszakból: a színes, mázas kerámiák korszakából. Például a mézeskalács-huszárra emlékeztető Hány János lovasszobra (ami a vizsgamunkája volt), illetve több túldíszített, már-már nippre emlékeztető szobrocska, melyekkel mesebeli alakokat, vagy korabeli mesterségeket idéz fel karikatúraszerűen, felnagyítva azok tulajdonságait. A Kakas ezenkívül azért is hangsúlyos mű, mert jól előrevetíti a művész későbbi – immár terrakotta – állatábrázolásait, melyek közül szintén láthattunk néhány emblemikus példányt a tárlaton. A szobrok az általunk kedvelt (vagy nem kedvelt) állatok személyiségét ragadják meg, de azért érződik, hogy emberi tulajdonságok, karakterek is rejlenek a vonásokban, mozdulatokban.

Hogy a zenei vonalnál (vagy inkább a dal-szövegek világánál) maradjunk: Németh János

NÉMETH JÁNOS: Lovak

reliefjein, korszóin látható motívumokat talán az Omega együttes egyik ismert refrénjével lehet a legjobban kifejezni. „Napot hoztam, csillagot”. Az 1960-as évek végétől a keresztény szimbolika mellett egyre intenzívebben jelentek meg művein a görög és római, valamint a pogány hitvilág motívumai, a mitológia jellegzetes alakjai. Az elmúlt bő négy évtized-

ben megformálta többek között Poszeidónt, Vénuszt, Faunt, Pánt, a kentaurokat, de busó jelmezes figurákat és a csodaszarvast is. A Nap, a Hold, a csillagok, valamint az életfa pedig állandó elemei művészetének. Mindezek egyetemessé teszik az általa használt jelképrendszert. Tény, hogy a megformálás (a figurák teltsége, bősége) a zalai dombság vonulatait és az ar-

chaikus formákat (női idoloikat, termékenység-szimbólumokat) idézi. Viszont akkor sem járunk messze a valóságtól, ha a nagyméretű, domborművekkel díszített korsóit, plasztikáit nézve a görög vázák, etruszk kerámiák és szobrok jutnak eszünkbe. Első olaszországi útja után ugyanis ezekből nyert inspirációt.

A kiállítást szemlélve izgalmas volt látni, hogy a kubosokból, forgástestekből felépített művek mennyire más hatást keltenek még vázlatként, papírra rajzolva. A grafikákon, diófafác rajzokon a jól ismert némethjánosi alakok, motívumok sokkal élesebbnek, geometrikusabbnak, „modernistábbnak” tűnnek, hiszen hiányzik belőlük a terrakotta melegség, valamint a formázásból eredő gömbölyűség. A vázlatok töredékesek; nem a végleges, befejezett művet ábrázolják, mert míg szoborrá alakulnak, sok minden változik. A „tervrajzok” látványa viszont felülírja a kész kompozícióról való ismereteinket. Jó volna többször bemutatni ezeket a munkákat, mert más síkra (szó szerint a síkba) terelik mindazt, amit a művész munkásságáról tudunk. Kicsit kibillenünk a megszokott szín- és formavilágból; amit eddig 3 dimenziósan ismertünk, azt most „kiterítve” látjuk. Akár könyvillusztrációknak is tekinthetnék őket. Kostyál László a kiállítást megnyitva utalt is rá, hogy Németh Jánosból valószínűleg kiváló és elismert grafikus is lehetett volna, de ő mégsem ezt az utat választotta.

Szándékosan maradt a végére a kérdés, hogy Németh János műveit nézve nem lenne-e természetesebb a népzene és nem a rockzene bizonyos irányzataira asszociálni (már ha lehetne egyáltalán irányítani az efféle képzettársításokat)? Mindez attól függ, honnan nézzük az alkotó népiességét, és hogy keramikusként vagy szobrászként tekintünk-e inkább rá. Ha csak munkásságának gyökerét, vagyis a fazekastradíciót hangsúlyozzuk (és valljuk be, sokszor esünk ebbe a hibába), akkor minden bizonnyal népzene-társítunk mellé. Csakhogy Németh János művészete pályájának felfutó időszakában, vagyis az 1970-80-as években először főleg egy városi, értelmiségi réteget érintett meg. Ezekben az években a neoavantgárd, majd posztmodern irányzatok mellett a népiesség is divattá vált, legyen szó belsőépítészetről, lakberendezésről, vagy öltözködés-

NÉMETH JÁNOS:
János Vitéz

ről. (A falvak lakói ugyanebben az időben már igyekeztek eltávolodni a hagyományos paraszti világ megkopott tárgyaitól.) Ennek az „urbánus népiességnek” ugyanakkor nagyon is része volt az újításra, újragondolásra való törekvés. Németh János kerámiaszobrai pedig illeszkedtek ehhez a kulturális trendhez. Ha ezt a vonalat emeljük ki – vagyis ha az újító, a hagyományokat újragondoló szobrászt látjuk benne – akkor nem meglepő, ha a korszak valamelyik rock slágere szól a háttérben. Ezek a kulturális, művészeti jelenségek ugyanis szépen megfértek egymás mellett, sőt hatottak is egymásra.

Németh János számos interjúban elmondta, hogy bár a régi fazekas tradíciókat követi, de máshogy formál: geometrikus alakzatok-

ból, elemről elemre építi fel, majd állítja össze kisebb és nagyobb műveit. A népművészetet nem lemásolja, hanem „csak” felidézi, elrejtve annak hangulatát a szobrokban. Alakjai ettől tűnnek mindig kicsit ösztönös, pajzán figuráknak, vagy bizonyos emberi tulajdonságokat felnagyító, kifigurázó mesebeli szereplőknek. Útja során ezzel a szemlélettel és az általa használt technikával mind a kerámiaművészet, mind pedig a szobrászművészet terén újat alkotott. Szimbólumrendszere szerteágazó, határokon átnyúló; nemcsak lokális, hanem az európai örökségből, a korabeli kultúrák hiedelemvilágából is merít. Jelentősége a kettő összességében és összetettségében rejlik.

Hogy van-e a némethjánosi útnak jövőbe mutató iránya? A kérdés azért is érdekes, mert néha megfogalmazódik az a kritika, hogy az alkotó (ahogy a róla szóló diskurzus is) magát ismétli. Az Utam című tárlaton látható volt egy plasztika, ami egyfajta megújulási kísérletnek tekinthető. A 2000-es évek elején készült Terrorista című szobor jóval stilizáltabb,

szögletesebb, mint társai. A gömbölyűség csak nyomokban lelhető fel rajta. Már-már absztrakt alkotásnak tekinthető. Néhány vonásában olyan, mintha valamelyik grafikáján látható, még vázlatszerű alakzat elevenedett volna meg. Szívesen látnánk ennek a kísérletnek a folytatását.

Ami a jövőt illeti: Németh János művei nemrégiben új értelmet nyertek. Az Ady Endre művészeti iskola diákjai egy projekt keretében újragondolták szobrait, melyek közül néhány egy színes kiadványban – immár gyerekrajzként – él tovább. Nem meglepő, hogy az állatszobrok, mitológiai alakok meseszereplőkké váltak egy iskolásoknak szóló történetben. Talán egy következő kiállításon érdemes lenne Németh János vázlatrajzait, illetve a kész művek inspirálta gyermekrajzokat egymás mellé tenni. Összekapcsolva ezzel több generáció útjait. Jelezve azt is, hogy mindig van valami-féle folytonosság.

NÉMETH JÁNOS: Halfogó

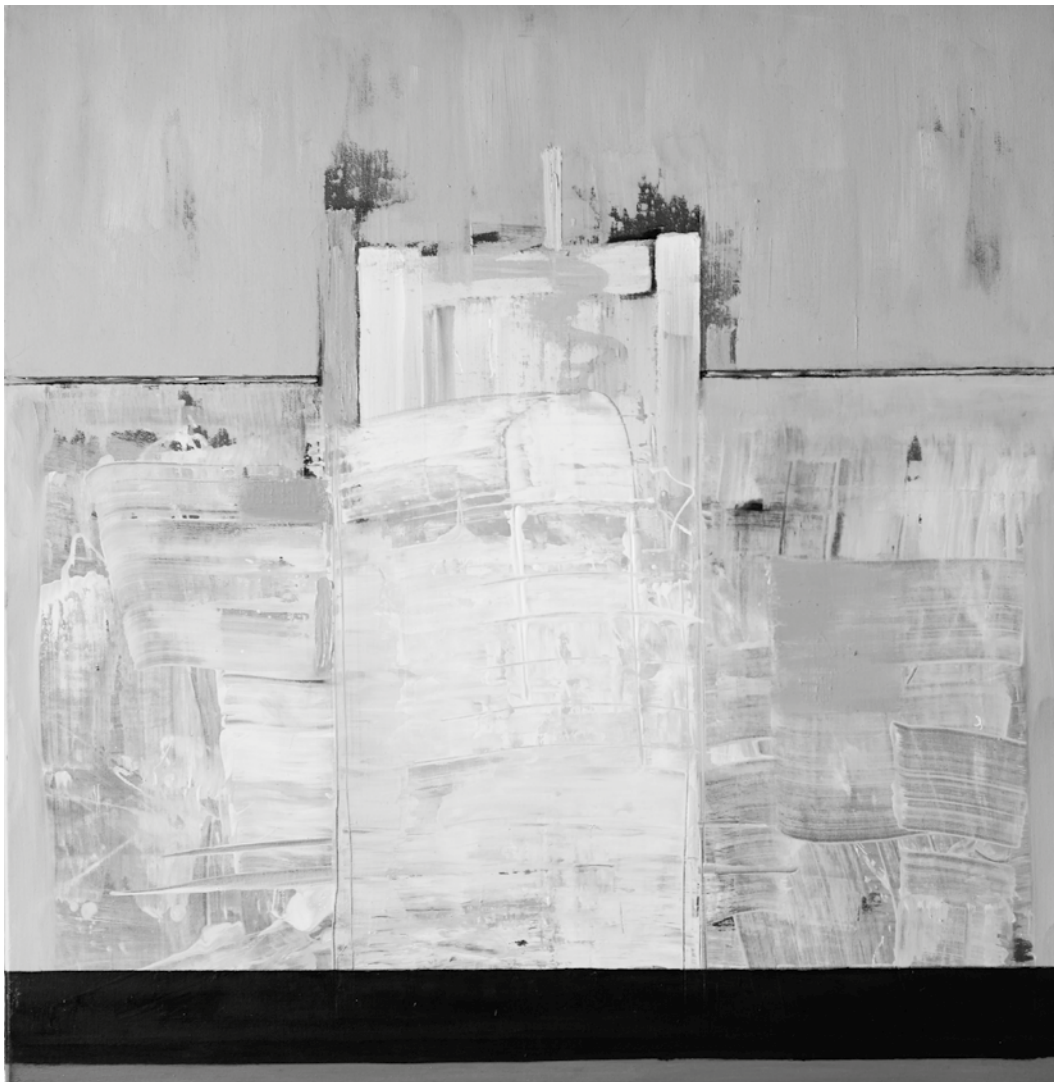

Kostyál László

Párizsba beszökött az ősz... Meg a Guszti...

Nagy Kálmán párizsi kiállításáról

A zalaegerszegi Nagy Kálmán festőművész (alias Guszti) az utóbbi időben – bár már nem igazán fiatal ember – minden korábnál pörgősebb tempót diktál magának. Szervez, tárgyal, levelez, telefonál, alkotásra csak a töredék időkből marad ideje. E töredék idők kihasználásának eredményességét ugyanakkor kiállítási szerepléseinek intenzitása mutatja. Az idén ősszel Budapesten a Dob utcai Unio Galériában, Szegeden a REÖK palota Horizont című tárlatán, a zalaegerszegi Gönczi Galériában pedig retrospektív tárlat keretében kerültek vagy kerülnek bemutatásra alkotásai. És persze amint a jelen írás címéből is következik, Párizsban. A francia fővárosból az éppen három évtizede rendszeresen megrendezett Portes Ouvertes des Artistes de Ménilmontant című, több helyszínen párhuzamosan rendezett

NAGY KÁLMÁN: Várfok

kiállításra hívták meg, ahol szeptember 23-26-ig Martine Frédérique Hatier és Lengyel Jenő Pál festőművészekkel közösen, 20 nagyméretű festményével mutatkozott be a 15 Rue Villiers de l'Isle Adam alatti galériában. A kiállítást évről évre a Ménilmontant negyed lokálpatrióta művészei szervezik, akiknek összefogása korábban nagyban hozzájárult a negyed lelketlen modernizációjának megakadályozásához és hagyományos miliójének megőrzéséhez.

A kiállítás plakátján Nagy Kálmán művésze mint „*non figurative painting*” került meghatározásra, a bemutatott képeit tekintve

azonban a helyzet közel sem ennyire világos. Abban az esetben legalábbis semmiképpen sem, ha a nonfigurativitást az egyértelműen felismerhető, vagy mondjuk így: mimetikus jelleggel megfestett motívumok teljes hiányával határozzuk meg. A részéről kiállított képek a figurativitás mezsgyéjén egyensúlyoznak, azt hol az egyik, hol a másik oldalról közelítve. És bár Nagy Kálmánnál megszokhattuk, hogy nem követ egyetlen, konzekvensen fejlődő-alakuló vonalat, hanem igazi kísérletező művészként rendkívül változatos eszköztárat alkalmaz mondanivalója kifejezéséhez, a pri-

mer látvány, vagyis a felszín mögötti, filozofikus és emocionális megközelítés ugyanakkor mégis nagyfokú következetességet mutat. A művész nem szereti a talányokat, a – művészi mondanivaló tekintetében – sokféle, olykor hanyatt-homlok ellentétes képértelmezési lehetőségeket. A befogadóval történő vizuális párbeszéd elindulásához a színek és/vagy egyes konkrét képi jelek, illetve motívumok mellett a címadással is fontos kulcsot ad a szemlélő kezébe. Ennek segítségével a művész egyértelműsíti narratíváját, ugyanakkor nyitva hagyja a kaput az ettől eltérő, egyéni asszociációkon alapuló percepció előtt is.

Nagy Kálmán képei három forrásból táplálkoznak. Az egyik a primer látvány elemeinek felhasználásával, elvonatkoztatásával és redukálásával operáló absztrakció, a másik a neokonstruktív, feszes komponálásmód, míg a harmadik egy lágyabb, líraibb, a színeket és tónusokat gazdagon keverő, a kontrasztokat bátran hangsúlyozó megközelítés. E három összetevő közül hol az egyik, hol a másik mutatkozik dominánsnak, azonban – legalább látens módon – folyamatos a jelenlétük.

A képek egyik vissza-visszatérő alapélményét a horizont felett megjelenő végtelen távlatok képezik. Nyilvánvaló, hogy ennek a megnyíló végtelennek filozofikus értelme van a festő számára, s jelenti egyben a mindenséget vagy a teljességet is. Az előtér több esetben egy fekete sáv (...*És csend... és hó...*; *A Föld nevű bolygó*; *Navigare*) – egy vízszintes, kék egyenessel, mint horizontvonallal határoltan –, amihez képest a különböző tónusértékeket hordozó, alapvetően szürke égbolt világosnak tűnik. A szürke boltozaton különböző égitestek – távoli nap, Föld, csillagok – jelennek meg, voltaképpen ugyanazt a filozofikus tartalmat boncolgatva: az egyes ember a mindenség viszonylatában egyetlen apró, ám kitüntetett pontot jelent. Ugyanez az érzés e csaknem monokróm megfogalmazások mellett hasonló kompozíciós elvek mentén, de immár erőteljes kolorittal is több alkalommal feltűnik (*Aranyhíd*; *Hajnal*; *Indián nyár*). A *Neverending Story*t redukált színvilága e vonulat előbbi képeivel társítaná, azonban a szürke

NAGY KÁLMÁN: Emlék

ég alatti horizont lefelé görbül, s ezzel a globus görbületét tükrözi, a sápadt napkorong alatt pedig egy felhőn pihenő, plasztikusan megfeszített, kicsiny gyöngy képez meseszerű csavart képen. A *Wearenotalone* esetében az előtéri fekete sávja fölött színesen villódzó égbolton kis kék égitest tűnik fel, körülötte rejtélyes kanyarodó vonalak, barázdák utalnak valamilyen titokzatos, ki nem mondott jelenletre.

Ugyancsak rokon egymással az *Emlék* és a *Zárda* című kompozíció is. Bár színviláguk, s ezáltal hangulatuk is erősen eltérő, mindkettő szakrális épületelemeket (ajtók, ablakok, kereszt stb.) hordoz. Töredékeket, melyek mintegy csak laza kohézióval bíró emlékfoszlányokként jelennek meg előttünk. Az előbbi esetében különös jelentőséggel bír a meleg (narancssárga) külső és a hideg (kék-fekete) belső szféra éles kontrasztja. E két képhez és az előbbi vonulathoz egyaránt kapcsolódik a *Várfok*, ahol a legelső piros és az előtér szélesebb fekete sávja fölötti raszteres, homoksárga, a vászon szélességét kitöltő téglalapról domboldalra, a belőle kinövő fehérés tömbből várszerű épületre asszociálunk, ami fölött – felső sávként – a kék ég ragyog.

A horizontális, párhuzamos egyenesek köz-

ponti képépítő szerepe más alkotásokon is előfordul (*Fények a Dunán; Underthesea; Vénusz*), s e vonalak egyike minden esetben a horizontot jelképezi, vagyis valamilyen konkrét, háromdimenziós térbe helyezi, illetve helyezné a nézőpontunkat, azonban e konkrét térérzetet a képmező jelentős részét kitöltő, s ilyen jellegű tartalmat nem hordozó sávok megtörik. A külső és a belső valóság elemei ezáltal keverednek, illetve egyszerre, egy felületen jelennek meg, egyértelműen szürreális jelleget kölcsönözve a képeknek.

Nagy Kálmán párizsi kollekciójának néhány képe líraibb elvonatkoztatást hordoz, és nélkülöz minden mimetikus motívumot. A *Remény* vibráló, összetett színvilágával bonyolult, végkicsengésében pozitív lelkiállapot tükröz. A *Van Gogh-hoz* elvont motívumának és részben átfestettnek ható felületének felszínén írott szöveg, levélrészlet jelenik meg, a kalligrafikus vonalaknak a festett képelemekkel azonos esztétikai szerepet kölcsönözve. A *Hipnózis* álomszerű, absztrakt motívuma akár figurális

asszociációkat is ébreszthet, kétféle értelmezési lehetőségével is tükrözve a hipnotikus állapot kettősségét.

A zalaegerszegi festőművész párizsi meghívása azt mutatja, hogy a vidéki Magyarországról is van mód részt venni az európai művészeti diskurzusban. Nagy Kálmán releváns mondanivalóval bír, amire immár a francia közönség is felfigyelt. Ékes bizonyítéka ennek, hogy meghívást kapott Nizzába, egy következő kiállításon való részvételre is. A közönség szemében is hitelesen tükrözi vissza napjaink életérzését, és a mai, meglehetősen felfordult világunkban minden hiteles hang meggyőzően cseng.

NAGY KÁLMÁN: Remény

Turbuly Lilla

Színház és/vagy agora?

A Nálatok is esik? című előadás apropóján

Miért járunk színházba? Feltesszük-e egyáltalán ezt a kérdést magunknak? Most, amikor a járvány hosszú időre megfosztott bennünket ettől a lehetőségtől, talán igen. Akik legyőzik a negyedik hullám miatti szorongásukat, és elmennek, valószínűleg mérlegelik a kockázatot és a bennük meglévő készlet erejét. Ezen az őszön teltházak és erősen foghíjas nézőterekkel egyaránt találkozhatott, aki visszatért a saját színházba járó rutinjához. Talán kikapcsolódni, szórakozni szeretne. Ez az egyik legerősebb motiváció a közvélemény-kutatások szerint. Mások inkább az elgondolkodtató, önmagunkkal, problémáinkkal szembesítő színházat kedvelik. Vannak, akik ezt klasszikusokkal szeretnék megélni, és vannak, akikhez a kortárs darabok állnak közelebb. Sokan kedvenc színészük kedvéért mennek, és megnézik bármiben, akár többször is. És persze kisebb-nagyobb mértékben közrejátszhatnak más szempontok is: a színház társasági esemény, találkozási pont, randihelyszín is lehet.

Mindez azért jutott eszembe, mert a 12. Soltis Lajos Országos Színházi Találkozón, Celldömölkön láttam egy felnőtt szobaszínházi előadást drámás foglalkozással, és az előadás utáni beszélgetésen ezek a kérdések is előkerültek. A *Nálatok is esik?* két független színházi csapat, a Trainingspot Társulat és a Kb35 Inárcs közös munkája. (Utóbbi társulat nevének az a megfejtése, hogy Inárcs kb. 35 kilométerre van Budapeستől.)

Az iskolás korosztálynak szóló színházi nevelési előadások az utóbbi tíz évben igencsak megsokasodtak, lassan nincs olyan kőszínház, amelyiknek ne lenne ilyen programja, és a független társulatok közül is sokan készítene tantermi és színházi nevelési előadásokat, élükön az évtizedek óta ezzel foglalkozó két csapattal, a Kerekasztal Színházzal és a Káva Kulturális Műhellyel. Az azonban, hogy a korhatárokat kitágítják, és már óvodásoknak, valamint felnőtteknek is készülnek résztvevő színházi előadások vagy drámafoglalkozások, az utóbbi néhány évben kezd terjedni.

Terjednek a szobaszínházi előadások is. Részben kényszerből: a független társulatoknak általában nincs önálló játszóhelye, a befogadó színházak száma pedig korlátozott. A pénztelenség is arra ösztönzi a játzókat, hogy a szükségből kovácsoljanak erényt, és a saját lakásukban játszanak, vagy egy megfelelő nagyságú nappaliba bárki által meghívható előadásokat készítsenek. De volt már arra is példa, hogy Formanek Csaba (drámaíró, színész és rendező) egy fürdőszobában csinált színházat. Ő ült a kádban, a közönség meg körülötte.

A *Nálatok is esik?* szobaszínház, igaz, Celldömölkön a színház előterében játszották, ahol egy szőnyeggel és néhány bútordarab-

bal imitálták a szobát, de a színészek előadás közben a teakonyhát és a mosdót is bejárták, mintha tényleg egy lakásban játszanának. A történet a mai hazai közbeszédben vitákat generáló kérdéseket is érint: a családalapítás, gyermekvállalást, beleértve a meleg párok gyermekvállalását is, a mozaikcsaládok helyzetét, a szexuális orientációt. Közben egy színházi közegben játszódó történet ez a barátság-ról és szerelemről, érzelmekről, dilemmákról, elköteleződésről és az attól való félelmekről.

Luca és Petya régóta barátok, Petya ráadásul szerelmes a lányba, aki viszont a barátnőjével szeretne gyereket vállalni. Ehhez kéri Petya segítségét. Ez így akár egy hollywoodi szüzsé is lehetne, hogy mégsem lesz belőle könnyed romantikus komédia, azt az érzelmek, dilemmák, a kimondott szavak mögötti tartomány megmutatása és a színészi játék teszi.

A szobaszínházban elkerülhetetlen intim közelség (a közönség és a színészek között) érzékeny, visszafogott játékot igényel. Megnő a gesztusok, a mimika szerepe, egy pillantás, egy félmosoly is erősen hathat. Barna Lilla és Boda Tibor eltalálták a határvonalat, természetes játékok mintha egy véletlenül a látókörünkbe került baráti-szerelmi kapcsolat tanúivá tett volna bennünket.

A játék egy pontján azonban megálltak, és a drámafoglalkozás vezetője, Manyasz Erika vette át a szót, hívta beszélgetésre a közönséget. Az, hogy a beszélgetésre nem az előadás végén került sor, hanem megszakították vele a játékot, megosztotta a közönséget, sőt, még a szakmai vendégeket is. Az egyik oldal úgy érezte, agyoncsapták a színházat, ő nem a nézőtársai véleményére kíváncsi, haza akarja vinni az élményt, és maga kezdene vele valamit. Talán iskolásnak is tartja ezt a módszert, ami nem illik felnőtt emberekhez.

Mások szerint a beszélgetés olyan szempontokra hívta fel a figyelmet, amelyekre maguktól nem gondoltak volna, és kifejezetten élvezték, hogy megvitathatják a különböző álláspontokat. Ők azért (is) járnak színházba, hogy a játék mellett alkalmuk legyen élő eszmecsere. Lehet, hogy most, a hosszú elzártság után

talán még jobban is, mint korábban. Nem beszélve arról, hogy az egyre agresszívebb közösségi médiás kommenthaborúk korában milyen fontos lenne, hogy tudjunk élőben, a másikat meghallgatva beszélgetni, vitatkozni.

Ehhez persze az is kell, hogy a foglalkozás vezetője kézből tudja tartani a beszélgetést, anélkül, hogy rátelepedne a jelenlévőkre. Nem egyszerű feladat, mindannyian ismerünk „lelőhetetlenül” sokat beszélő embereket társasházi közgyűlésekről és egyéb rendezvényekről. Ebben az esetben a profi foglalkozásvezetés adott volt. Tény azonban az is, hogy a közönség kisebb része kapcsolódott be aktívan, a többség csak figyelt, vagy éppen bosszankodott. Például azért, mert szereti a kerek, lezárt történeteket. Itt azonban erről szó sincs, pontosabban a néző maga zárhatja le a történetet, úgy, ahogy ő gondolja. Ebben az esetben lerajzolhattuk, hogy látja majd a családját a most még csak tervezett kisgyerek, amikor az óvodában arra kéri, hogy készítsen családrajzot.

Ahogy a drámafoglalkozás vezetője nem ítélkezik, nem minősíti a felvetéseket, hozzászólásokat, „csak” alkalmat ad megfogalmazásukra, a színház kontra nevelés vagy a színház kontra agora témában sem lehet egyértelmű válaszokat adni. Nekünk kell eldönteni, hogy mit várunk a színházról, és olyan előadásokat keresni, amelyek a várakozásainknak jó eséllyel megfelelnek. Persze, választani csak úgy tudunk, ha megvan bennünk a nyitottság az új formák megismerésére, ha belefér egy-egy olyan este is, ami után kissé csalódottan megyünk haza. Mert lehet, hogy legközelebb egy olyan előadásba futunk bele, ami még a saját nappalinkba is szívesen meghívna.

Kb 35 Inárcs – Trainingspot Társulat:

Nálatok is esik?

felölt szobaszínházi előadás drámás foglalkozással

Játsszák: Barna Lilla és Boda Tibor

Drámatanár: Manyasz Erika

18 éven felülieknek ajánlják

Csekő Tibor

Fény a reménytelenségben

Nagy Dénes *Természetes fény* című filmjéről

Az ember, ha egy filmről csak annyit hall, vagy olvas, hogy *háborús film*, hajlamos a hatalmas csatajelenetekre, a lépten-nyomon lövöldöző s a (nem feltétlen ebből kifolyólag) üvöltöző bakákra, a repkedő repeszekre és hulló végtagokra gondolni. Nem véletlen tekint sok stúdió potenciális *blockbuster*-alapanyagként a háborús filmekre, mert a fentebb említett erős hatások nézőcsalogatók tudnak lenni. (Remek példa Spielberg *Ryan közlegény megmentése* című alkotása.) Viszont vannak olyanok is, akiknek inkább Coppola *Apokalipszis most* című klasszikusa jut eszébe, ha a műfajról hall, nem véletlenül. Amennyire ugyanis egyszerűnek tűnik elsőre a műfaj, annyira lehet komplex és változatos. Nagy Dénes Závada Pál hasonló című regényét, annak egy részét feldolgozó *Természetes fény* című filmje is a háború - a szó legszorosabb értelmében mind negatív, mind pozitív - emberi oldalát hivatott bemutatni a hatalmas és dobhártyaszaggató robbanások helyett. 1942-43 körül járunk valahol a keleti fronton, ahol csaknem százezer

magyar katona teljesít szolgálatot, mint a szovjet területeket megszálló rendfenntartó erő. Semetka István (*Szabó Ferenc*) - akinek emberségét még nem ejtette teljes mértékben fogságba a háború - és alakulata eldugott falvakban keres esetlegesen rejtőzködő, vagy bújtatott partizánokat, egyúttal a rendet is igyekszik fenntartani a falusiak nem túl rendetlen mindennapjaiban. Nem egyszerű feladat a főleg dokumentumfilmesként és kislejtékfilmesként ismert, az első egészestés filmjét rendező Nagy Dénesnek ilyen témájú művel foglalkozni. Egyrészt a magyar filmtermés nem igazán bővelkedik történelmi, s azon belül is háborús remekekben, olyan pedig, amiben a magyarokat nem dicső hősként, hanem megszálló erőként ábrázolják szinte egyáltalán nincs. A rendező úgy jeleníti meg a háború mocskát és gyötrelmeit, hogy a szöveggönyv sincs több, kis túlzással 5 oldalnál és a képi világot sem a harcok felrobbanására hegyezi ki. Sokkal inkább a remekbe szabott atmoszférára, képi világra, a karakterekre, a színészek hiteles alakításaira, arcukra, mimikájukra. Méltán kapta meg a film a 71. Nemzetközi Berliini Film Fesztiválon (Berlinale) az Ezüst Medve díjat a legjobb rendezésért. Remek döntésnek tűnik a direktortól, hogy szereplőknek - a katonáktól kezdve a falusiakig - amatőr színészeket választott, még akkor is, ha nem feltétlenül ehhez van szokva a filmszeretők legjava. Nemcsak Ágh Márton látvány- és jelmeztervező munkája előtt kell megemelnünk azt a bizonyos kalapot, hanem példának okáért a főszereplőt (és a többi karaktert alakító „színészek” előtt is. Ezek a tényezők mind-mind hozzátettek ahhoz, hogy bár nem egy kimondott konkrétan megtörtént eseményt mesél el a film a cselekményben, a lehető leghitelesebbnek érződnek a háborús környezetben a karakterek. A film lassan indul, láthatjuk, ahogy a bakák egy elejtett szarvast koboznak el a civilektől, láthatjuk, ahogy a megsüllyedt lovas szekeret tolják ki a mocsárból erőnek erejével. Csupa realiztikus vágókép és látszólag jelentéktelennek tűnő snittek halmaza tarkítja a film első felét, míg nem lassan-lassan elkezd kibontakozni egy

történet. A mű nagy része szürkületben, vagy félhomályban játszódik, ami remekül érzékelteti a magyar katonák és a falusiak életének kilátástalanságát és reményvesztettségét. Ez a képi világ és a fent említett jelenetsorok is nagyszerűen megteremtik azt a nyomasztó, hasonlóan kilátástalan és reményvesztett atmoszférát, ami az egész alkotást jellemzi. És nem csak mocsaras, saras képeket látunk. Dobos Tamás operatőr ugyanannyira mutatja be a táj szépségeit, mint amennyire elmélázik a fagyos és rideg vadonon, illetve a szürke és egyszerű viskókon. Ezek, a táj gyönyörűségét kihangsúlyozó képek (főleg az utolsó jelenetben, amikor Semetka a teherautón ül) leginkább dokumentumfilmre emlékeztetőek, valószínűleg nem véletlenül. Ugyanis az operatőri munka dokumentarista felfogását a megjelenítésben mutatja a rengeteg közeli felvétel használata is. Az alkotók ezzel is bele szerették volna helyezni a nézőt a filmbe, közelebb akarják vinni a nézőt a dolgok sűrűjéhez, mintha én, a néző is egy lennék a katonák vagy a civilek közül. Ezt az operatőri munkát látva, eszünkbe juthat egy másik magyar film, a *Saul fia*, ahol szintén ezt az egyedi megoldást láthattuk. A Természetes fény nem könnyű, nem könnyed mű, a maga komótos tempójával, nyomasztó atmoszférájával, ezért aki a háborús film kifejezés hallatán inkább a cikk elején említett Spielberg filmre asszociál, nem feltétlen fogja élvezni. Aki viszont kedveli a lassabban csordogáló, egyedi látásmódot és technikát használó műveket, kifejezetten élvezni fogja ezt a nem mindennapi témát alapul vevő művet, ami a stáblista vetítése közben hagy egy kis időt, hogy elgondolkodjunk, hogy a háború(k) győztese és vesztese egy és ugyanaz: maga az ember.

(*Természetes fény*, magyar film, rendező: Nagy Dénes, operatőr: Dobos Tamás, író: Závada Pál, forgatókönyv: Nagy Dénes, jelmez- és látványtervező: Ágh Márton, vágó: Nicolas Rump, szereplők: Szabó Ferenc, Bajkó László, Francia Gyula. Bemutató: 2021. március 1.)

Juhász Kristóf

A göcseji járótolgy

Az egykoron folyói méltósággal büszkélkedő Kerka-patak környéke, és valahai vízgyűjtő területe, vagyis a Kerka-vidék, azaz Hetés, másszóval Nyugat-Göcsej, éjente, különösen párás, esős időben ősi lények járta, titokzatos birodalom. E vidék egykori szellemi központja, sőt, a mondák szerint egész Göcsej-ország fővárosa a ma Lasztonya községhez tartozó, Kámaháza-pusztá néven ismert terület. A Kerka-, illetve a Válicka-patakat övező szittyós ligeterdőkben bolyongó, elszánt vándor a gyertyánok (*Carpinus*) és enyves égerek (*Alnus glutinosa*) mellett óriási kocsányos tölgyekre (*Quercus robur*) bukkan itt, aztán órákig elhallgatja, miképp lüktetnek a gyökerek, mint morajlik a törzs, és mint reszket a barkás, puha tengelyű, lelógó füzérvirágzat a föld vén méhéből rettentő erővel áramoltatott, éltető víztől.

Közeledjünk bármily szándékkal e gigászok felé, legyünk bár kérges szívű fakitermelők, vagy finomkodó faölelgetők, egyben biztosak lehetünk: a fák már tudnak rólunk mindent, mielőtt megpillantanánk őket. Tudnak rólunk a gyökereiket a mélyben összekötő, hírt vivő gombafonalaktól, ismerik gondolatainkat, számlálják lépteinket – és könnyedén keresztüllépnek rajtunk. Ez persze a legtöbb esetben csak afféle költői képe kiseded, halandó emberlétünk, s a fák évszázados élete ellentétének, toposza a szakadéknak, mi a gyors, szenvedélyes ember-lét, s a lassú, bölcs fa-lét közt húzódik.

De kézzelfogható realitás lesz, mihelyt a göcseji járótolgyról (*Quercus ambulatus gocolium*) beszélünk. Nyugalmi állapotban e fajt semmi nem különbözteti meg egy kocsányos tölgytől: repedezett, vastag kérgével, földig boruló koronájával, 8, vagy 12 karjú leveleivel, félkör, vagy háromszög alakú levélforradásaival, avagy ripacsaival (*cicatrix*), és idősebb korában hatalmas méreteivel vívja ki tiszteletünket. De csalódhat a vándor, ha napszállta előtt biztos éjjeli menedéket remélve tövébe heveredik: az éj sötétjében bármikor továbbállhat e ritka tünemény.

A tudomány mindig szívesebben keres választ a hogyanra, mint a miértre (ellentétben a hagyománnyal, ami utóbbira eleve tudja a választ, a többi meg magától értetődik számára), így tudományosan bizonyított, hogy a göcseji járótolgy valójában nem is jár, hanem lebeg, és ehhez a lebegő gyökértalaj-birodalmát (*Imperium humusradix levitatum*) használja. Vagyis gyökerestül-földlabdástul-mindenestül kiemelkedik a földből, a levegőben megtesz – általában – pár száz métert, majd valahol máshol ismét a földbe ágyazódik. Ám ezt sokan cáfolják, mondván, hogy akkor a járótolgyek élőhelyein óriási gödrökre bukannánk, hisz 20-30 méter mélyre is fúrhatja gyökereit egy korosabb példány. Márpedig gödör sehol, no meg fák tövében pihenni vágyó, majd csalódottan gödörbe pottyant turisták se szoktak panaszkodni a göcseji előljáróságon. Erre a levitátumisták persze az úgynevezett aktív talajcserére hivatkoznak, mi szerint arról a helyről, ahová a járótolgy ellebeg, egy kellő méretű földdarabnak mennie kell, hogy helyet adhasson az odatelepedő gyökértalaj-birodalomnak. A bölcs járótolgy ezért az előre kiválasztott területet már menet közben megtanítja lebegni, az meg nyugodtan odalebeg, ahonnan a tölgy kilebegett, és szent a béke.

A levitátumellenesek, avagy lépésisták viszont azt bizonyították be tudományosan, hogy a járótolgy tényleg rendszeren lépdél szerteágazó gyökérrendszerével, vagyis újra és újra kihúzza gyökereit az azokat féltő, óvó szeretettel útjukra engedő, dús göcseji földből, aztán újra és újra bedugja gyökereit az azokat áldó gondoskodással visszafogadó, hűséges talajba. Legalábbis bizonyos gyökereit, mert más gyökereket nem dug vissza járás közben újra és újra, hanem kúszó, kígyózó, egyensúlyozó mozgással (*serpentus librus dinamica*) a talaj felszínén. Ebből persze mozgás közben semmi nem látszik, és nyoma sem marad, hisz a göcseji járótolgy is az e tájegység több fajára is jellemzően a göcseji párhuzamos tereket és dimenziókat (*Parallela locus gocolium*) használja. Hagyományaink szerint ugyanezt teszi például a göcseji gyertyás szarvas, mikor gigantikus agancsával oly csapásokon halad, mik haladása pillanatában adott terület jelenében

nem is léteznek, ám az állat képes adott terület másmilyen térbeli lehetőségeit imaginálni egy másik, lehetséges időből, mikor pont van ott egy csapás. És az imagináció oly sikeres, hogy a gyertyás szarvas áthaladásának pillanatában meg is valósul a konkrét dimenzióatlépés. Ezt laikusoknak így magyarázta 2009-ben Zala vármegye egyik nemzetközi berkekben is elismert szülőtte, dr Bölcskő-Kosarassy Szofi lézerfizikus, parananológus, és hadronütköztető-szeptikus:

„Radix CV=DM2~Locus≤Sulcus DM- Tenebrum, vagyis a göcseji járóölgy egy pándimenzionálisan pulzáló belső mozgás segítségével imaginálja, környezetére vetíti, és annak aktív részvételével, gyors egymásutánban meg is valósítja azokat a képeket, amelyeket a párhuzamos valóságok végtelenjei között talál. Egészen leegyszerűsítve: a tölgy elképzei, hogy egyik gyökerét kihúzza a talajból, és pár méterrel odébb ismét a talajba fúrja, más gyökereivel pedig közben kúszik és egyensúlyoz. Élettere is elképzei ezt, mert a tölgy szépen megkéri rá, és olyan szép részletesen képzei el, hogy a mozgás pontosan és minden károkozás nélkül meg is valósul. Az egész folyamat végtelenségig ismételt filozófiai alapkérdései: miért ne lehetnék valamennyivel odébb? Hogy legyen ez jó mindnyájunknak? Hogyan csináljuk? És mivel az ilyen kérdéseket a mai, deszakralizált ember tudatában többnyire valami áthatolhatatlan, kísérteties plazmaköd lengi be, az önkéntelen mentális önvédelem a legtöbb halandó látóidegei számára automatikusan a gyakorlatban is köddel takarja el a göcseji járóölgy mozgását. Vagyis, ha csak nem vagyunk feketeöves szellemi látók, a tölgy járását csak egész homályosan, elmosódva, felismerhetetlenül látjuk, még akkor is, ha pont az orrunk előtt sétál el.¹”

Mikor dr. Bölcskő-Kosarassyt naiv lelkek ezek után arról kérdezték, hogy ha a göcseji járóölgy elképzei valamit, és máris dimenziókon át közlekedik, akkor miért nem megy ez a teremtés koronájának is, a tudós hölgy csak így felelt:

– Hja, kérem, bárkinek megy ez, aki a másodperc törtrésze alatt, pontról pontra el tudja képzei látható és láthatatlan lénytagjainak és pándimenzionális kivetüléseinek többmilliárd részecskéjét, a részecskék egymással és a környezettel való viszonyát, meg ezek metamorfózisait. Gyakoroljunk csak bátran és végtelen türelemmel, kezdeti kudarcaink fájalmát enyhítve a ténnyel: a teremtés világától soha el nem távolodott, vagyis sejt színjű információátvitel szemponyjából az emberiséget évmilliókkal leköröző göcseji járóölgy is csak pár száz métert megy fiatalon, legendás, több száz kilométeres útjait már akkor rója, ha évei száma is eléri körülbelül a százat.

Egész más oldalról közelítette meg az ősi növény titkait hazánk népszerű nyelvészpárosa, dr. Bolygó Medárd és dr. dr. Bolygóné Kincses Fűvellő. Idézzük a hazai botanikalingvisztika és flórafenomenológia úttörőit:

„A tölgy férfi vagy női minősége kultúráról kultúrára vitatott, illetve pulzáló mozgást mutat. A rendszertani név a kelta quer (szép) szóból ered, a csertölgyet Quercus roburnak, költőien magyarítva az erő szépfájának mondjuk. Érdekes hogy az angol oak szó, amit a csudálkozás ősi intonációjával óóók-nak ejtünk, kifejezőereje miatt szintén kelta eredettel kecsegtet. Az ilyen, hosszú magánhangzós ószavak a mindenkorai vallási rituálék kántáló énekbeszédének refrénszerűen ismétlődő részei voltak, hisz kiejtésüket bármennyig el lehetett nyújtani – ez már a szertartók tüdőkapacitásán múltott. A mi tölgy szavunk hangzása nem véletlenül cseng össze a hölgyével: Boldogasszonynak ajánlott országunk népe ősnyelvében jobban őrzik a teremtés női minősége iránti tiszteletét, mint azt a legtöbb, magát ma magyar ajkúnak valló ember sejtene. Nyilvánvalóan tabuszórol beszélünk, amit eredetileg csak rituális cselekedetek során

¹ A mozgó fákat körülvevő, így megfigyelésüket lehetetlenné tevő homály jelenségét J.R.R. Tolkien igen pontosan írja le a Gyűrűk Ura második kötetében. A világ egyik legnagyobb mesélője persze nem konkrétan a göcseji járóölgyről, hanem a messzi múlt ma már elképzeihetetlen hatalmú és erejű, és nem is mindig jóindulatú fa-lényeiről beszél: „Magsűrűsödött a köd körülöttük. Fölöttük még haloványan világított egy-két csillag; de kétoldalt áthatolhatatlan homály emelt falat elébük: a vonuló árnyéktornyokat elválasztó keskeny folyosón álltak. Hangokat hallottak, suttogást, nyújtott nyögést, és véget nem érő suhogást: rengett alattuk a föld. Úgy érezték, egy örökkévalóság telt el azóta, hogy csak ülnek itt és rettegnek; de elvonult az utolsó sötét alakzat is, s a hangok elültek, elvesztek a hegy nyúlványai közt. (...) De a különös fákat a katlanban nem látták többé; éjnek idején tértek vissza, aztán elvonultak a Fangorn messzi sötét völgyébe.”

lehetett kiejteni, a köznyelvben valamilyen, az oak-hoz hasonló, tiszteletteljes ámulatot kifező szó terjedhetett el, mint a németek körében ma is élő Eiche, ami a magyar – ma már indulatszónak vélt – ejha egyszerű átvétele. Ebben a tekintetben kérdéses, hogy a kelta oak nem szolgált-e szintén inkább a hölgy-tölgyhöz hasonló tabuszó afféle „álcázására” – ám erre csak akkor kaphatunk majd megbízható választ, ha megszületnek végre a kelta druidák és ősmagyar naptálosok ókori preszinkretista vallási kísérleteire vonatkozó kutatási eredmények.”

Az említett ősanai minőség iránti tiszteletnek több, göcseji Attila-legendaváltozatban is nyoma van, az egyik legszebbet halhatatlan költőnk és mesélőnk, Szabadpániky Kettős Dömötör jegyezte le még 1689-ben:

„A sudár tölgy akkor hatalmas palástként hajtá alá busa koronáját, paisként védve Attila királt. A rácz vitéz kopiája a tölgybe fúróda: a kegyes fa megmenté a királ életét. A Palócz herczeg kiáltá: Dicsóság és hála Miasszonyunknak, az Égi Hölgynek! Az Naptartó Fa segél győzelemre! Vágjad az rongyot, korpázd az rácot! És irtóztató kiáltással rontának az ellenre Attila királ és a Palócz herczeg seregei, mert lelkökben egy szív doboga. Szabiájuk s sisakjok vetekedék a Napnak fényével, pajzsok döngé, léptök szálla, ahogy reázuhogznak a ráczok soraira. Százannyian voltak azok, de hiába: őseik szellemei elfordíták rólok tekintetök, mert rettegék Boldogasszony tölgyének hatalmát. A rácz sereg szívére akkor félelem borula, lelkök megtöre, sisakjok behorpada, paisaik kedég aprótska dirb-darabkákra repedezének, oly aprókra, mint akár egy kicsinyke bogár, s kardforgató karjok vérzön hanyatla a hún és palócz vitézek csapásaitul. Mind levágák azt, ki nem futa akkor minden fegyvert s hadijelvényt szerteszórva az ékes Göcseiből. De Attila királ szigorú parancsolatára a menekülőket nem üldözik: vigyék csak híret azok Göcseiország vitézségének! A sok elhajigált rácz zászlót, díszes sisakot, ékes lószerszámot, s mind a kincset kedég nagy halomba hordák a levágott testektől küsdeg arrább, ám zsákmánynak abból semmi meg nem tartatott, hanem kegyes áldozatul mind az Boldogasszony tölgyének tétetett.”

De dicső múltunk véres lapjain kívül is sok történet akad, mi a vándortölgy irántunk való kegyes jóindulatáról árulkodik, például az Európa-szerete ismert vándoraneidotának, a szerelmesek tölgyfájának göcseji változata – de ne szerénykedjünk holmi változatokkal! Ha helyén van a szívünk, éreznünk kell, hogy ez az eredeti. De legyen bármily derűsen jóságos is a következő történet vándortölgye, soha ne feledkezzünk meg a kellő tiszteletről, ha e csudálatos teremtmény hazájában, a Kerka-patak környékén, és valahai vízgyűjtő területén, vagyis a Kerka-vidéken, azaz Hetésben, másszóval Nyugat-Göcsejben járunk. A szerelmesek vándortölgyének története pedig így szól:

Élt egyszer hajdanán, a tágas Göcsejben, egy világszép grófkisasszony. Szépségének híre messze földeket bejárt, kérék százai ostromolták, de az ő szíve bizony csak a kastély szegény lovászfújáját dobogott. Titokban, s röviden találkozhattak csak, mégis megesküdtek: vagy egymáséi lesznek, vagy a halálé. A kemény szívű gróf megneszelte a dolgot: a lovászfújának az erdőbe kellett menekülnie a bős atya pallosa elől, a leányt pedig a kastély legmagasabb tornyába zárták, hogy gondolkodjon egy kicsit az élet dolgain, míg atyja lezárja a tárgyalásokat a társadalmilag és gazdaságpolitikailag legmegfelelőbb kéréssel. A grófkisasszony, hogy enyhítse rabsága kínját, leveleket írt szerelmének, s azokat jobb híján a toronyszoba ablaka alatt magasodó, ősök tölgy odvába hajigálta. Ez a tölgy pedig az embernél sokkalta öregebb és bölcsőbb vándortölgyek nemzetségéhez tartozott. Ki is olvasta e vándortölgy a grófkisasszony patakzó könnyektől áztatott leveleit, és megesett rajta a szíve, mert az írásból megbizonyosodott felőle: e rövid életű leányember oly nagy szerelmet hordoz lelkében, mi állhatatosságában már a fák létéhez hasonló. Fölkerekedett hát a vándortölgy gyökereit szaporázva, törzsét hajlítgatva, tereken átlépdelve, koronájából nagy homályt bocsájtva, s el is ért az erdőben arra a tisztásra, ahol szegény lovászfúj tanyázott gombát majszolgatva, makkot ropogtatva, és kedveséről ábrándozva rongyos, hideg gatyában. A vándortölgy álmat küldött a legényre, följe borult, hogy az, fölbredvén, egyből megtalálhassa a tölgy odvában a grófkisasszony leveleit. Majd kiugrott a bőréből a lovászfúj örömeiben, mikor olvasta azokat, válaszolt is rájuk nyomban, csókjaival borítva el minden szót és betűt, de még az írásjelekről sem feledkezett meg. Így leveleztek egymással hetekig, ez tartotta bennük a hitet és a reményt, hogy egyszer sorsuk jóra fordul, s egymáséi lehetnek. És hozta-vitte a derék vándortölgy a leveleket, a szerelmesek pedig mit se tudtak e titkos csudáról, mert a vándortölgyek úgy is el tudják olvasni a levelet, hogy nem bontják ki.

De ahogy teltek a hetek, a zord atya befejezte tárgyalásait a szociálisan legkvalifikáltabb kérővel, leányának pedig parancsba adta, hogy készüljön az esküvőre, holnapután szertartás, minden egyes kelletlenkedő mozdulat egy pofont ér.

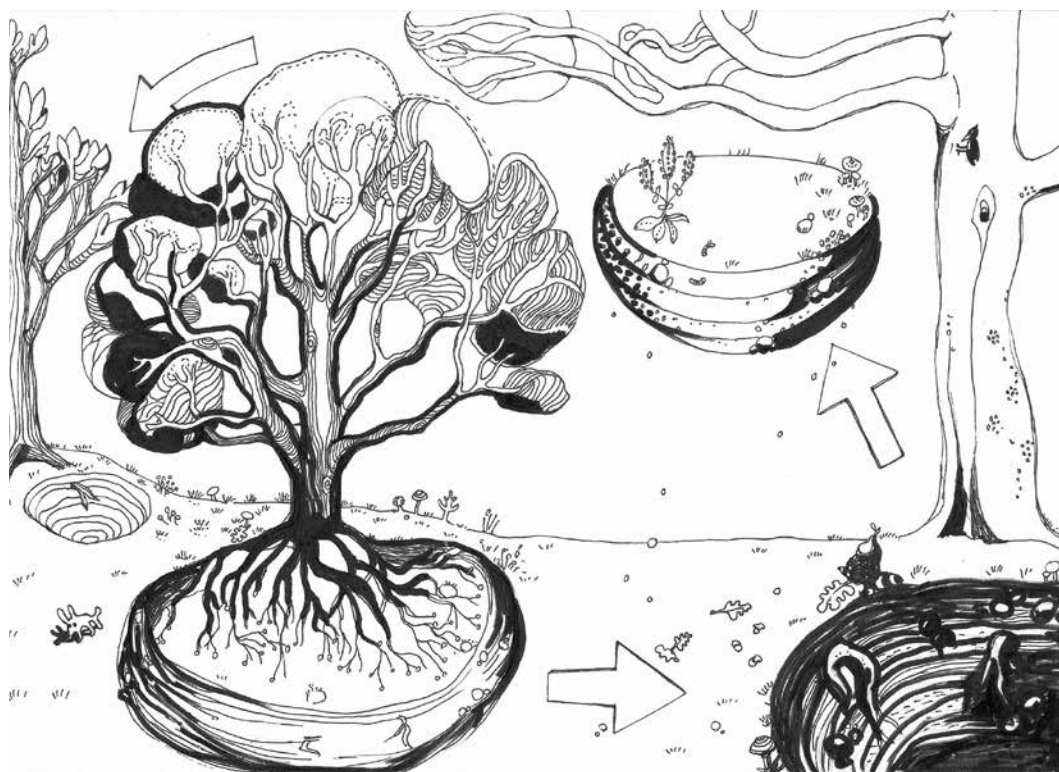
A grófkisasszony persze ezt is megírta egy könnyáztatta levélben a lovászfúúnak, a vándortölgy ezt is elvitte az erdei tisztásra, a lovászfúú ezt is olvasta, és büszke szerelmes szívének minden buzgalomával azt válaszolta rá, hogy akkor ő holnapután odamegy, és párbaj, mészárlás, bosszú, és hősi halál, és utolsó vérig, ha ők nem lehetnek egymáséi.

A vándortölgy ezt is olvasta, és annyira fölcukkolta magát, mint utoljára hatszáz évvel azelőtt, mikor valamelyik félhülye, palástseggű Habsburg ágyútalpakat akart belőle faragtatni.

Miközben ment vissza a maga módján az erdőből a kastély kertjébe, a legmagasabb toronyszoba ablaka alá, már fajtájához és nemzetségéhez méltatlanul ideges volt, de mire odaért s meglátta az esküvői előkészületeket, egészen gorombán fölülkerekedett benne az igazságérzet. A zord atya ugyanis épp a reménytelen szerelemtől félholt leányát pofozta föl, miközben az osztályszinten kasztméltó kérő (egy nyálkásszemű, főzöttvállú Habsburg-ivadék) a kastély halljában várakozott a taknyát törülgetve, hogy a társadalmilag frekvenciált násznépről már ne is beszéljünk.

Fogta hát magát szépen a vándortölgy, és hajlékonyabb ágaival körülfonta a kastély legmagasabb tornyát, és gyöngéden kiemelte belőle a grófkisasszonyt. Kevésbé hajlékony ágaival pedig megpaskolta kicsit a zord atya, meg a nyálkásszemű kérő, meg az egész násznép nagyokos fejét, amitől azok egy időre belemélyedtek a talajba, de legalább volt idejük gondolkodni az örök igazságon, mi szerint az igaz szerelmesek útjába állni nem érdemes. Hogy mire jutottak, mire ezt végiggondolták, arról már nem szól e mese. De arról annál inkább, hogy a járótolgy fölkapta a grófkisasszonyt, és elvitte az erdei tisztásra kedveséhez, a szegény lovászfúúhoz, és ezek aztán boldogan éltek, amíg meg nem haltak, és csupa olyan gyermeket nemzettek, akik tisztelték és becsülték a göcseji járótolgyek ősi nemzetségét, hisz tudták, hogy ez a titokzatos és rejtőzködő faj embert sosem hordoz ágai közt vonulása közben – egyedül az ő szülőanyjukkal tett kivételt.

Illusztráció: Varga Virág

Lapszám- és kötetbemutatók

A Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban mutattuk be a Pannon Tükör új, 2021/4. lapszámát.

A házigazda nevében Kiss Gábor igazgató, a kiadó Pannon írók Társasága nevében dr. Gyimesi Endre elnök mondott köszöntőt, majd Bubits Tünde főszerkesztő és Juhász Tibor, a versrovat új szerkesztője mutatta be a számot. Az új rovatvezetőt eddigi szakmai életútjáról és a lappal kapcsolatos terveiről is kérdezte a főszerkesztő. Az est második felében Nagygéci Kovács József Fésülködj, ne hadarj, húzd ki magad! című kritikakötetéről Bubits Tünde beszélgetett a szerzővel.

A Pannon Tükör Könyvek sorozat új kötetét állandó otthonunkban, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban mutattuk be október 14-én. Hegedűs Gitta Osztogatók / Csipkerózsza álma című kötetéről Velkey Péter szerkesztő és Bubits Tünde, a Pannon Tükör főszerkesztője beszélgetett, köszöntőt mondott dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, közreműködött Szeglet Lajosné Dömötör Annamária. Az est házigazdái Kiss Gábor igazgató és Tóth Renáta igazgatóhelyettesek voltak.

A Pannon Tükör 2021/5. számának és Mihovics József Mind magyar, mind horvát című kötetének bemutatója is a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban volt, 2021. október 26-án. A lapszámot Bubits Tünde főszerkesztő mutatta be, a kötetéről a szerzővel Arany Horváth Zsuzsa újságíró beszélgetett.

Pannon Tükör-díj, 2021

A Pannon Tükör indulásának huszonötödik évfordulója alkalmából a tavalyi évben lapunk szerkesztősége díjat alapított, évente egy költő, egy kritikus és egy prózaíró részesül elismerésben.

A 2021-es évben líra kategóriában **Nagy Betti**, a próza kategóriában **András László**, míg a kritika kategóriában **Smid Róbert** kapja a díjat. A díszoklevél, pénzjutalom és az emléklakett mellett az elismerésben részesülő alkotókkal interjú is készül, melyek a Pannon Tükör jövő évi lapszámaiban jelennek meg.

PANNON TÜKÖR

NAGY KÁLMÁN: Indián nyár

Szerzőink:

A. Gergely András (1952; Budapest) szociológus
András László (1966; Piliscsaba) író
Barasits Zsuzsanna (1951; Zalaegerszeg) költő
Bátyi Zoltán (1965; Szeged) író
Csekő Tibor (1995; Budapest) filmkritikus
Falusi Márton (1983; Budapest) költő, szerkesztő
Fekete Richárd (1986; Veszprém) költő, kritikus, szerkesztő
Ferdinandy György (1935; Budapest) író, költő
Gécsi János (1954; Monostorpályi) író, képzőművész
Gorove Eszter (1988; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Haagensen, Nils-Øivind (1971; Ålesund [Norvégia]) költő, újságíró, szerkesztő
Hajtman Kornél (1985; Piliscsaba) költő, tanár
Harkai Lilla (1994; Baja) költő, újságíró
Hegedűs Imre János (1941; Budapest) tanár, író, irodalomtörténész
Hernády Judit (1989; Várpalota) irodalomtörténész
Jenei Gyula (1962; Szolnok) költő, szerkesztő, újságíró, tanár
Juhász Kristóf (1982; Szentkozmadombja) író, újságíró
Juhász Róbert (1980; Zalaegerszeg) költő
Kopriva Nikolett (1996; Mórahalom) költő
Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Lackner László (1943; Zalaegerszeg) író
Lajtos Nóra (1977; Debrecen) író, költő, irodalomtörténész
Merő Béla (1948; Zalaegerszeg) rendező, író
Mohai Szilvia (1983; Budapest) író, költő, műfordító
Nagy Betti (1963; Sümeg) költő, szerkesztő
Nagy Tamás (1996; Beregszász) költő
Nászta Katalin (1950; Lakhegy) költő, író, színművész
Oláh Péter (1999; Órbottyán) író
Pánczél Petra (1977; Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Péntek Imre (1942; Zalaegerszeg) költő, kritikus
Simon Beáta (1971; Zalaegerszeg) levéltáros
Szekrényes Miklós (1965; Szolnok) író
Tolsztoj, Alekszej Konsztantyinovics (1797-1837) orosz író
Tóth Erzsébet (1951; Budapest) költő
Turbuly Lilla (1965; Budapest-Náprádfa) író, kritikus
Vajna Ádám (1994; Budapest) költő, műfordító
Vass Veronika (1972; Érd) író
Vörös István (1964; Budapest) költő, író, műfordító, irodalomtörténész; bohémista
Vincze Bence (1997; Szombathely) író, újságíró
Zalán Tibor (1954; Békéscsaba, Óbuda) költő, író, drámaíró